# ئازیبوونی کورد بۆ ناوچەی ئارام، تەسلیمبوونە، یان ئاشتی؟ … جیهاد موحەمەد

بە بۆای من پیلانێکە لە یەکەم ڕۆژەوە بۆ دروستکردنی ناوچەی ئارام لە لایەن تورکیاوە، یارییەکی سیاسیی سەخیف بوو دژ بە کەمکردنەوەی هێزی کوردی ڕۆژاوا. تورکیا وەک لایەنە فاشیە نەتەوەییە حوکمڕانییە مێژوویەکەی، هەمیشە خۆنی بووە گەلی کورد لە سەر گەی زۆی بە یەکجاری جینۆساید بکات و بیسڕێتەوە، بۆ تایبەتی لەسەر دەمی حوکمڕانی ئەردۆغان و ئاکپارتیدا، هەروەها لەگەڵ ئۆی خۆنی ئەردۆغان و ئاکپارتی دروستکردنەوەی خەلافەتی عوسمانیە، لەگەڵ ئۆی ئیخوانەکانی ناوچەکە بۆ پشتیوانی ئەردۆغان خواستیان بوو لەدانێکی بەهێز لە بەرەی سیکۆلار و پێشکەوتووخواز و دیموکراتخواز بدەن، بۆ تایبەتی کە زانیان ڕۆژاوا دەستپێکێکی سەرکەوتووی ئەم بەرە سیکۆلارییە. بەڵام لەگەڵ ئەمانشدا لای ئەردۆغان و ئیخوانەکانیش ئاشکرا بوو، کە بۆ ئاسانی بۆ هێرشکی سەربازی بۆ سەر خاکی سوریا و کوردەکانی ڕۆژاوا ناتوانن ئۆو خۆنانە بهێننە دی.

یەکەم/ چونکە ئەم هێرشە بۆ سەر ڕۆژاوا کە هێندی توانۆی گەلی کوردی لە خۆگرتووە،لە لای ئۆو سزە گۆڕیی لە دنیادا بۆ گەلی کورد بۆ گشتی و بۆ تایبەتی گەلی کوردی ڕۆژاوا دروست بووە قبووە نەکراو دەبێت. وەک بینیشمان ڕای گشتی خەڵکی ئەمریکا و ئۆروپا هێروا کۆتۆە و بوو بە فشارکی گۆڕە دژ بە ئۆپەراسۆنەکەی ئەردۆغان و سوپاکەی.

دووەم/ لە لایکی تر ئۆپەراسۆنەکە بۆ داگیرکردنی ڕۆژاوا کە بەشکە لە خاکی وڵات و دەوڵەتک، کە بە ڕسمی لە دنیادا ناسراوە، ڕۆژ بە ڕۆژیش دژایەتی ئەم وڵاتە بۆ پشتیوانی ڕوسیا و ئێران لە کەمبوونەوەدایە، وا خێریکە جارکی تر دەستوری بۆ دادەڕێژرێتەوە، ئەمەش ڕەهەندکی نوودوونی لە خۆ دەگرێت، بۆیە داگیرکردنی خاکی سوریا لە لایەن تورکیاوە، جگەی قبووکردن نییە لە لایەن ئەنجومەنی ئاسایش و نەتەوە یەکگرتووکانەوە.

سێیەم/ جگە لەمانەش داگیرکردنی سوریا لە لایەن تورکیاوە، ڕەهەندی لاوازکردنی بەرژەوەندی ڕوسیا و ئێرانی هەیە لە سوریادا، کە لە دواجاردا ئەمانیش ئەم ئۆپەراسیۆنیان پۆ هەرس ناکرێت.

چوارەم/ لە هەموو ئەمانە زیاتر ئەردۆغان و ئاکپارتی باش دەیانزانی کە هێزی کورد و هەسەدا هەروا پارویەکی ئاسان نییە بۆیان قوت بدرێت، بۆ تایبەتی لە ئۆپراسیۆنەکی وادا کە چەندین ملیار دۆلار لەسەر دەوڵەتی تورکیا دەکەوێت، لە کاتێکدا کە لە قەیرانێکی ئابووری قووڵدان.
کەواتە ئێستا ئێم پرسیارە دێتە ئاراوە، ئەی بۆچی ئۆگەر وایە، ئەردۆغان ئێم ئۆپراسیۆنەی دەست پێکرد و هەڕەشەی گەورەی لە گەلی کورد و هەموو هێزە نەودەوڵەتیەکان کرد؟
لە ڕاستیدا، بە پاڵپشتی حوکمڕانییە مێژووییە فاشیەکەی تورکیا دژ بە گەلی کورد ئۆگەر "لە ئۆفەریقاشدا بێت نایەن بگەن بە ئامانجی خۆیان"، هەروەها بە پاڵپشتی هێزە کۆنەپەرستییە ئیسلامیەکەی ئەردۆغان و ئاکپارتی و، پاڵپشتی ئیخوانەکانی ناوچەکە، دژایەتیەکی سەرسەختی هەرچ بزاوت و جووڵەیەکی سیکوڵارن لە ناوچەکەدا، هەر ئەمەش کە خۆنەی گەلانەوەی خۆلافەتی عوسمانییان هەیە. لەم پێناوەدا ئۆپراسیۆنەکیان دەست پێکرد، بە ئاوەی هێزی گەلی کوردی ڕۆژئاوا لاواز بکەن، تا لە نووسینەوەی دەستوری سوریادا گەلی کورد هیچ مافێک بە دەست نەهێنێت، یان کەمترین ماف بە مسۆگەر بکات.

جگە لەمەش بە لاوازکردنی بڕەی سەکوڵار بوو لە ڕۆژئاوادا.
ئەردۆغان و تامپ، لە کاتی ڕێکەوتنە تەلەفوونیەکەیاندا، هەموو ئێم ڕاستیانەیان لەبەرچاو بووە، بەتام بەم ئۆپراسیۆنە ئۆگەر کەمترین خۆنەی ئەردۆغانیش بێتە دی، کە لاوازکردنی گەلی کورد و بڕەی سەکوڵارە ئاوە براوەن، ئێستاش بە گوڕەی قسەی ئەردۆغان و وەزیری دڕاوە و بڕگریەکەی براوەن! جگە لەمەش ترامپ وەک سەرۆکەکی بزنسکار و بازرگان، یەکێم سەربازگەکانی ئەمەریکا دەپارێزت لە کوشتن و بریندارکردن، دووەم دەستایەتی خۆی لە گەڵ تورکیادا نڕێن دەکاتەوە، لە دوای ئاوەی کە تورکیا خۆریکبوو بە تەواوەتی بچێتە باوشی پۆتین و ڕوسیاوە.
خۆنی سوریا و ئێرانیش بەم ئۆپراسیۆنە هاتە دی، ئێم دوو لایەنەش خۆنیان ئاوە بوو، کە گەلی کورد بوو هێزە گەورەیەوە داوای تەمارکردنی مافە ڕەواکانی خۆی نەکات لە دەستوری سوریدا.
کەواتە پیلانەکە دژ بە گەلی کورد و بڕی سیکوڵار بوو، لە لایەن تورکیا و ئەمەریکا و سوریا و ئێرانەوە، هەروەها ڕوسیاش لەم کێبڕکێ و بێنداکە نەک زیان ناکات، بەڵکو خۆنی ئاوەی هاتە دی کە سوریا بەهێز دروست بکاتەوە.
بەڵای من بە گوڕەی ئێم پیلانە گاوە ناوچەیی و نێودەوڵەتیە، هێشتا گەلی کورد بەهێزە و، ڕازیبوونی بە ڕێکەوتن لەسەر ناوچەی

ئارام، تەسلیمبوون نییە.

**جیهاد موحەمەد**
١٨/٠٩/٢٠١٩

---

# بەڕێز وەزیری پەروەردە، دەربارەت "ئەم خزمەتکاری خوێندکارانە" ... جیهاد موحەمەد

لە ڕاستیدا ئەم قسە ئاواز مۆسیقیە زۆربەی زۆری بەرپرسەکان چەند بارەی دەکەنەوە، لە چاوپێکەوتن و نووسین و پێغەکانیاندا، هەموویان وەک یەک دەیڵێنەوە!
با پرسیارێک لە بەڕێزیان بکەین، بە ڕاست تەنها خەماندووکردن و دەسزیی و خزمەتکاریی بەسە بە گۆشەی پەروەردە؟ یان بە گۆشەی هەرچ سێکتەرێکی تر؟
ئەمەی خوارەوە وەڵامی منە بە ئەم پرسیارە، بە بەڕێزیشیان نازانم چۆن وەڵام دەداتەوە!
ئەزانم ئەم وەزیرە بەڕێز نیەتی وایە، کە خەی ماندوو بکات، لە دەستپێکیشدا وەک وەزیری بازرگانی و وەزیری کشتوکاڵ ئەم پەیمانیان داوە و دەستیشیان پێ کردووە. ئەم دەستپێکردن و پەیمانە، کارێکی زۆر باشە، لەوەش باشتر نیەتەکەیانە.
لەڕەدا قسەم لەسەر هەموو وەزیرەکانە بە گشتی و بە تایبەتی وەزیری پەروەردە. پەروەردە سێکتەرێکە، لەو سێکتەرانەی کە زۆر بەربڵاو و گرنگ و بە بایەخە، بە گوێرەی قسەی زۆربەی پەروەردەناسان و زانا پەروەردەییەکان، پەروەردە بنەما و بناغەی گۆشەی هەموو سێکتەرەکانی ژیانی خەڵکە بە گشتی، بناغەی گرانکاریەکانە، وەک دەڵێن، پەروەردە واتا ئابووری، واتا کەمەگە، واتا شۆشی کەمەایەتی و .. هتد.
هەرچ شۆشێک لە دنیادا، کە بە پێسەی سروشتی خۆیدا تێپەیو، ئۆگەر پەروەردەیەکی شارشگەرانە، وەک تیریا لە پشتەوەی نەبووبێت، لە سەدا سەد ئەو شارشە ئۆگەر گشتبەتیش بە ئامانجی خۆی، لە

دواجاردا وەک کودەتایەک وا بووە، هیچ گۆڕانکارییەکی لە عەقڵیەت و کولتووری گشتی خەڵکدا بە دروست نەکراوە، چونکە پڕوڕدەی شۆشگێڕانە لە خودی شەڕشەکە گرنگتر و بەبایەختر.
پڕوڕدە، ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە جیهانبینی و سیاسەتی دەسەڵاتی سیاسی و حوکمڕانکانەوە هەیە. پڕوڕدە بە هیچ جۆرێک بەڵایەن نییە، بەڵکو ڕاستەخۆ لایەنداری دەکات، جیهانبینیی و سیاسەتی دەسەڵاتە حکومڕانەکە هەرچی بێت، پڕوڕدەش هەمان ئاراستە دەگرێتە بەر و گوزارشت لە هەمان جیهانبینی و سیاسەتی حوکمڕانان دەکات.
ئەگەر ئەو جیهانبینییە، جیهانبینییەکی ئایدەاڵجیانەی دەگمایی بێت، ئەوە پڕوڕدەش بە هەمان شێوە ئەبێت هەمان ئاراستەی ئەو جیهانبینییە دەگمایییە وەربگرێت، دەنا ناکرێ دڕدۆچێت و دەسەڵاتیش ئەم ناکۆکیە قبووڵ ناکات. ئەگەر جیهانبینیە حوکمڕانییەکە، جیهانبینییەکی هاوچەرخانە و دیموکراتیانە بێت، ئەوە بە دڵنیاییەوە پڕوڕدەش هەمان ئاراستەی دیموکراتیانە دەگرێتە بەر.
ئەوەی تا ئێستا لە ئاردایە، لە کوردستان و عێراقدا، سیاسەتی حوکمڕانان، سیاسەتێکی نادادپەروەر و نایەکسانە، سیاسەتێکی نادیموکراتە، ئەگەر بە ڕاستی تێگەیشتبێتین لەوەی کە دیموکراتیەت بە قسە و دروشمبازی نابێت، بەڵکو لە پراکتیزەکردنیدا دڕدەکوێت، ئەوە بە ئاسانی تێدەگەین لەوەی کە دەسەڵاتی حوکمڕانانی کوردستان دەسەڵاتێکی نادیموکراتە.
تا ئێستاش سیستمی پڕوڕدەی کوردستان، ئەو سیستمەیە، کە مامۆستا هەموو شتە و فەرخواز گوێگرێکی ملکەچە بە مامۆستا و فەرگە و سیستمی پڕوڕدە. ئەم ملکەچییەی فەرخواز بە مامۆستا و سیستمی فەرگە و پڕوڕدە گشتییەکە، لە جیهانبینییەکەوە هاتۆتە ئاراوە، کە دەسەڵات لە هەرچ شوێنکەدا بێت، قسەی یەکەم و زانینی یەکەم و عەقڵی یەکەم هی دەسەڵاتە، گوێگرانیش هیچی وایان بە نامێنتەوە جگە لە سەرلەقاندن.
کەواتا بەهێز وەزیری پڕوڕدە، ئەوە ڕاستە تە خێت ماندوو دەکەیت، ئەوە ڕاستە گوە لە مامۆستایان دەگریت و لە دەیان گروپی مامۆستایاندا بەشداری دەکەیت، ئەوە ڕاستە بەیانی تا دوا نیوەڕۆ و هەندێک لە کاتەکانی پشووکانیشت تەرخان دەکەیت بە گوێگرتن و سکاڵای مامۆستایان، بەڵام هەموو ئەمانە لەوەدا کورت دەبێتەوە، کە بەهێزت دەسەزیی بنوێنیت بە هەمان سیستمی پڕوڕدە نەریتییەکە، بە هەمان سیستمی پڕوڕدە نادیموکراتیکە. بۆیە من وەک هاوڕاتیێک بە تەی بەهێز دەڵێم، ئەگەر دەتەوێت خزمەتێک بکەیت کە جێگە پەنجەت دیار بێت لە ماوەی چوار ساڵی وەزیریتدا، هەوە بدە پڕوڕدە بکەیت بە سیستمێکی عەقڵانی و دیموکراتی، پڕوڕدەیەکی دادپەروەرانە و

یەکسانانە جیاجیا بکەن. ئەوسا ماندووبوونەکەت، هەوڵەکانت، دەستزیەکانت، خزمەتکاریەکەت لە چەندین هەنگاوی دژوارەکەوت و مژوویەکی جوان بە خەت تۆمار دەکەیت.

**جیهاد موحەمەد**
٢٧/٠٨٢٠١٩

---

# مەلا کۆنەپەرستەکان پێویستە بەدەنگ بکرێن ... جیهاد موحەمەد

کوان و لە کوێن مەلا مێنوورەکان؟ کوان و لە کوێن نوێو قوتابیانی مەلا مێنوورەکان؟
کوان و لە کوێن کۆمەڵگای مەدەنی و سەکۆلار و عەقڵانی؟
مەلا مزگەوتەکان خەراسانی و مەلا هەڵە و هەموو مەلا کۆنەپەرستەکان، ئاگر دەستاتی حوکمڕانانی کوردستان لە پشتیان نەبن، ناتوانن نە کۆمەڵگا بشکێنن، نە بە یار لەسەر بەدڕەوشتی خەڵکی مەدەنی و هونەرمەندان بدەن.
ئاگر مەلا منوورەکان و قوتابیانی مەلا منوورەکان بەندەنگ و نیەتن مەلا کۆنەپەرستەکان بە ناوی دینەوە شەڕکی نەبەاوە هەڵبگیرسێنن، ئەوە مەلا کۆنەپەرستەکانیش ناتوانن ئەو هەموو سوکایەتیە بە خەڵک بکەن.
دەستاتە بە ناو مەدەنی و سەکۆلارەکەی کوردستان، جگە لە بڕەودان بە نادادپەروەریی و نایەکسانی، جگە لەو هەموو قێرانە ئابووریی و دارایی‌ی دروستیان کردووە، جگە لەوی بکاریەکی ترسناکیان دروسستکردووە، پشتیوانی مەلا کۆنەپەرستەکانیش دەکەن. دیارە ئەم پشتیوانیکردنە ناڕاستەوخۆیە، بە مەبەستی ئەوەیە، شەڕ و پەکدادان لە نێوان خەڵکی کوردستاندا بە ناوی ئایندارای و بە ئایینیەوە دروست بکەن بە ئەوەی کەس نەپەرژێتە سەر ئەوەی هەڵخنە لە دەستات بگرێت.
هیچ وڵات و دەوڵەتکی ئیسلامیی لە ناوچەکەدە هەندەی کوردستان مەلای کۆنەپەرستی تیا نیە. ئەوتا لە تونسدا چونکە دەستات حوکمڕانکەی بەرەو عەقڵانیەت دەڕات، بەردەوام حیوار لە نێوان بەرەی سەکۆلار و حیزبە ئیسلامیەکاندا هەیە. ئەم حیوار و دیبەتانە

هەندێ بڕیارەکانیان گەیشتووەتە ئاوەڵای کە کۆمەڵک مەلا و پیاوی ئاینی لە تونسدا قسە لەسەر ئاوەژدەکەن، کە مەی حەرام نییە. کەس هەیە لە کوردستاندا، هیچ مەلایەکی منداڵەر هەیە لە کوردستاندا بتوانێت قسەیەکی وا بخاتە ناو ئایندارکانەوە بە گفتوگۆ؟. مامۆستا فاتیح شارستانی بەڕێز کە هەندێک بە نەرم قسە دەکات لەسەر دین و زەر جار لەسەر کێشە کۆمەڵایەتیەکان هەڵدەداتە و دەتە دەنگ، ئاوەتا مەلا کانیپەرستەکان بە ئاشکرا بە"دەجال" ناوی دەزێنن. مامۆستا سامان چونێک لایانی حەق دەگرێت، چونکە دیاوێت دین نابێت بە پاساو بە شێ و پێکدادان، چونکە بە عەقڵانی قسە لەسەر دین دەکات ئاوەتا لە لایەن دیان مەلای کانیپەرستاوە دەیبوغزێنن و بە زەندیق و کافری دایدەنێن. مەلا محەمەدی مەلا فایەقی شارزووری چونکە مەلایەکی باشە و لە خێاوەکەس بە کافر دانانێت و دینی نەکردووە بە مەسەلەیەکی پێپەلیستی بە خزمەت و بە ناوبانگی خۆی، هیچ کات لە تیڤکانەوە بانگ ناکرێت بە ڕوونکردنەوە و دەستاتیش ئاوەندە گرنگی پێ نادات.
من باش دەزانم، مەلا و پیاوی زەر عەقڵانی لە کوردستاندا هەیە، بەڵام بە داخاوە دەستات پشتیوانیان ناکەن.
ئێم هەموو ناو زاندن و سوکایەتیکردنە بە خەڵکی مەدەنی، بەوانەی ڕایان وایە کە حکومی سەکەلار بە ئەمەی کوردستان باشترین حوکمە، ئاو هەموو سوکایەتیکردن و جنێودانە بە هونەرمەندان، بە نووسەران، بە ڕۆژنامەنووسان، لە لای مەلا کانیپەرستەکانەوە، بە هیچ جۆرێک دادوەرکان ناجوڵێنێت، ئەمە زەر سەیرە و لە هیچ جێگەیەکی دنیادا شتی وا نییە.
ئاگەر خەڵکی مەدەنی و سیکەلار، ئاگەر کەس و ەڵکخراوە عەقڵانیەکان نەیانە دەنگ بەرامبەر بەم مەلایانەی کە لە پەنای دینەوە و بە ناوی خواوە دیان و سەدان قسەی نابەجێ و ئابوبەر بەرامبەر بە خەڵکی دەکەن، ترسناکە، ترسناکیەکی گەورەیە و کۆمەڵگەی کوردستان بەرەو شەڵکی نەبەاوە دەبات.
لەسەر دەستات و حکومەانکانی کوردستان پێویستە بە زووترین کات ئێم جۆرە مەلا جنیوفرۆش و بوختانکرانە بدەنگ بکەن.
ئێم جۆرە لەدوان و قسە و قسەلێک و جنێودان و هەشەرکردنە بە ناوی خواوە، ئێم جۆرە تەکفیرکردنانەی خەڵک، ئێم جۆرە خەسەپاندن و بە زەر کۆمەڵگە کردنە بە کۆمەڵگەیەکی یەک دەنگ بەهەنانە ئارای تاریکستانیەوە یەجگار ترسناکە.
کەس بەی نابەت، گەران بچەیت، کەس بەی نابەت موسیقا بژێنت و گوە لە مۆسیقا بگرێت، کەس بەی نابەت بە دەنگی قاقا پێبکەنێت، کەس بەی نابەت جل و بەرگی سفور لەبەربکات، کەس بەی نابەت سمابکات و هەڵپەەت، کەس بەی نابەت بچە بە سیەری شانۆگەریکان، کەس بەی

نەبەت بچەت بە سینەمان، کەس بی نەبەت ئارایشت بکات و خی بازنەتەو، کەس بی نەبەت بچەت بە سیران و چژ لە جوانی سروشت و بەهار ببینەت، سەرەای ئەمش مەلا مزهر خراسانی بەیز ژنی کورد بە داینەسەر بچونەت، لە کاتکدا کە ژنی کورد سەلماندیان چند ئاز و بە توانان، شان بە شانی پیاو تفەنگی مردایەتیان کردووتە شان، لە لایک مندە کە جوانترین و گورەترین بەرهەمە بەخو دەکەن و لە لایکی تر شان بە شانی پیاوکان لە خبات و تکشاندا بوون، چ عەقە و لەژیکک ئەم قسیی بەیز مەلا مزهر قبووە دەکات؟ ئەنجامی ئەمە یجگار ترسناکە و کەمگی کوردستان بەرو تاریکستانی و دواکوتوویکی تەواو دبات ئگەر گی پنگیرەت. بە بەوای من ئەم مەلایانە چند زیان لە بەری کەمگی مدنیەت و دیموکراتیەت ددەن، زەر لەوش زیاتر زیان لە دین ددەن.

**جیهاد موحەمەد**
١٥/٠٨/٢٠١٩

---

# سەرمایەمزیکانی حوکمانان پوچ و ساختیە ... جیهاد موحەمەد

نهنیی، ئەو ەوبەرە نادیاریە، کە هرچ کسک بی گرنگ، زانینی هبەت دربارەی و پی پبەرەت. کتبکان پش خوندنەویان پن لەو نهنیانەی تا نەخوندرنەوە نازانرەت باس لە چیی دەکەن، هگری چ جرە زانین و زانست و فلسفیکن، یان هگری چ جرە چیرک و مانکن. خونەر بیە بپرشەوە کتب دکەت و لە ئامزی دگرەت و پکانی یک یک هدداتەوە و بە وردی دیانخونەتەوە تا سیحری ناوکە شاراوکی تبگات، کتب پش خوندنەوەی معشوقکی ئفسانییە بە خونەر، بەام نگ دوای خوندنەوەی معشوقیەتی لاوازبەت، بەام سوودی هرگیز لاواز نابەت.

کسی عاشقیش دنیایک نهنی و پنهانی لە ددارە معشوقکیدا دبینەت، معشوق ئفسانیکی شاراویە تا ئەو کاتی بە عاشق

دڵگات. هەستوسۆکەوت و ڕەفتاری مەعشوق هەرچی بێت، قودرەتێکی هەندە نهێنی و سیحراوییە، کە عاشق سەرسام دەکات بە خۆی، هەموو جوانیەکانی دنیا، هەموو ژیانی خۆی لە زانین و پێبردن بە ژیانی مەعشوقەکەیدا دەبینێتەوە، بۆیە بەردەوام لە هەوڵی ئاوەدایی بگات بە مەعشوقەکەی و بگات بەو نهێنیە پڕ لە سیحراویی و ئەفسوناویە، عاشق هەتا بە مەعشوق دڵگات ملکەچی چاک و خراپێتی، بەڵام کە پێیدڵگات ڕەنگە مەعشوق لاواز بێت، بەڵام زاوزێیان لە ترۆپکی جوانیدایە، گەر ئەم بڕەمە ناوازەیە نەبوایە زەر زوو ئەم جیهانە لە ناو دەچوو، یان هیچ بەهایەکی نەدەما.

مرۆڤ بە گشتی، ئەو بوونەوەرەیە کە هەمیشە بە دوای نهێنیەکاندا وەڕە، دڵگەڕێت و بەدواداچوونی بە دەکات. دیارە هەر ئەم بە دواداگەڕان و پێیکردنە سروشتیەشە، کە مەژووی مرۆڤایەتی قەناغ بە قەناغ بڕەوپێشەوە بردووە. مرۆڤ لەگەڵ ئەوەی شێدای زانینی نەزانراوەکانە، لە هەمانکاتدا لە سیحر و توانای گەورەی نەزانراوەکانیش تەدڵگات، کە چەن مرۆڤ دەکات بە عاشقی خۆی و خۆشی دەبێت بەو مەعشوقە پڕ لە نهێنیە خەیاڵاویە. کەواتا نهێنی و پەنهانی مەعشوق سەرچاوەی شێدایی عاشقەکانە.

تا ئەڕە نەهێنەکان و قودرەتی نهێنی و بە دواداگەڕانی مرۆڤکان بە پێیکردن و زانینی نهێنیەکان، کارەکی زەر ئاسایی و سروشتیە. وەڵە بەکارهێنانی "نهێنیی و پەنهانیی" لای حکومەتانکانی کوردستان بە جۆرەکردن و سەرسامکردن و سەرقاڵکردنی خەڵکی گشتی، هەتا بڕەی کارەکی پوچ و قەزەون و ناشیرینە.
باش لە بیرم دێت، لەگەڵ ئەو پەڕەی ڕەزمدا بە خەڵکە "گشتیەکەی" کوردستانی ڕەهەڵات، بە سەدام حسەینی دەندە و فاشییان دەوت،"سەرەکەکی قەشەنگە"، ئەم سەرسامبوونە بە سەدام حسەین لەوەوە سەرچاوەی گرتبوو، کە خەڵکی گشتی ڕۆژهەڵات ناوەڕاکی نهێنی خەنمایشکردنەکانی ئەم پیاوە ناشیرینە تێنەدەگیشتن.

ئاخر جارەکیان، بە گوێی خەم گوەم لەبوو، چەند کەسەکی سادە و ساکار"ماشاأللە"یان لە شۆخەک دەکرد، کە هەتا بڕەی پیاوەکی بەشناخ و پاک و خاوێن بوو، هەتا بڕەی جل و بەرگ و عەبا و جبەکەی شانی کەشۆخە بوو، هەتابڕەی ڕێ و ڕێشتنی بە ئارامی و لەسەر خۆ بوو، هەتابڕەی دەوڕەمەند و پارەدار بوو، هەتابڕەی لە حکومەتی عەراقی فاشیدا دەستی دەڕیشت، لەگەڵ ئەوشدا هەتا بڕەی لە ناوەڕاکدا شۆخەکی ساختەچیی بوو، بەڵام شێدایی خەڵک لە چاویاندا بوو، نەک لە عەقڵیاندا، بە عەقڵ بیریان لەوە نەدەکردەوە، کە ئەم شۆخەش

هەروەک هەموو کەسێک، مرۆڤێکی ئاسایییە، وەلێ ئەو خەنمایشکردن و خۆگۆڕین و پیشبڕدانەوەیە کردبووی بە کەسێکی نائاسایی، ژیانی لای خەڵک، بووبوو بە شتێکی نائاسایی، تەنانەت نوێژ و خواپەرستیەکەشی خە هەر وەک خەڵک وابوو، کەچی بووبوو بە هەڵفتار و کردارێکی نائاسایی، چونکە بە دڵگەمەن نەبەت وەک خەڵک لە مزگەوت و بەردەمی خەڵکدا ئەم خواپەرستییەی نەدەکرد، ئیتر خەڵکی وایان دەزانی لە کاتی خواپەرستییدا پەردە لە نەوانی خەی و خوادا نامێنێت و دەتوانێت قسە لەگەڵ خواشدا بکات.

سیاسیە حوکمڕانەکانی کوردستان، شارەزان لە قودرەتی "نهێنی و پەنهانیی" کە چەن بەم قودرەتە کارلێک دەکەن لەسەر کەمەڵە خەڵکێکی گشتی سادە و ساکر، بەیە نهێنی و پەنهانی زۆرێک لە هووبڕی ژیانیان دەکەن بە "سەرمایەیکی هامزی" و بەکاری دەهێنن بە چاوبڕست و خشاردنەوە لە خەڵک.
پەیوەندیە خزانیەکانیان، ژیانە کەمەڵایەتیەکانیان، پەیوەندیە سیاسیەکانیان دەکەن بە سەرمایەیکی هامزی بەهێز بە سەرسامکردنی خەڵک. خەزانە سیاسیی و حکومڕانەکان، هەمیشە دنیای خەیان بە پەنهانی دەهێنەوە، تا خەڵک بە هیچ شتێکیان نەزانێت و ببن بە خەزانگەلێکی سیاسیی نائاسایی و ئەفسانەیی. ئەم قودرەتی نهێنیە، وا دەکات، کە قسەکردن و گفتوگۆ ئاساییەکانیان، ئەو قسانەی کە هەموو کەس دەزانێت بیانکات، پە دەبەت لە سیحر بە خەڵکە سادە و ساکارەکە، کە بە نائاسایی وەریدەگرن و گوێی لە دەگرن.

زۆر جار خەڵکی گشتی لە هەڵپەرتاژەکاندا، لە چاوپێکەوتنەکاندا، زۆر باشتر، زۆر جوانتر، زۆر بە ئەدداییکی هوونتر و زمانێکی پاراوتر لە سیاسیە حیزبیی و حکومڕانەکان قسە دەکەن، وەلێ نائاسایی وەستان و خوتبەدانی ئەم سیاسیانە، بەقڕاعەت قسەکردنیان، جۆری لەبەرکردنی جلوبەرگیان، بەینباخە سە چوار هەزار دۆلاریەکانیان، قاتە سیی چل هەزار دۆلاریەکانیان، سەعاتە ئاڵتوونیی و گرانبەهاکانیان، پەناوە تایبەتیە دەهەزاردۆلاریەکانیان، خاوەندارێتی کشکە سەدان ژوور و هووبڕە دیان هەزار مەتریەکانیان، خاوەندارێتی گەمە و فەکەکانیان،خاوەندارێتی رۆژنامە و کەناڵە نوتیە پە لە خڕجیە سەدان دەفتەر دۆلاریەکانیان، کەبوونەوە پە لە قاقای پێکەنین و قاچ خستنە سەر قاچیان، بە بەدەنگی و بە ئاوەڵی هیچ کەس بزانیت چ نوکتەیەکی قەڵ و چ قسەیەکی بە مانا دەگوزڕێت لە نەواندا،سەرنجێکی سیحراوی و خیاڵاوی ئەوتە دروست دەکەن، کە دەبەت بە خیاڵ و ئەفسون لای

خەڵکی گشتی، هەموو ئەم خوێندن و قسە پوچانەیان لای خەڵکی گشتی نەزان، دەبەت بە نەخشی سەر بەرد. تەنانەت هەزە میلیشیایەکانیان، هەڕەشە و گوڕەشەکانیان، کاروانی سەیارە مەدلەبەرزەکانیان، چوون بە پرسە و ئامەدبوونیان لە شوێنی گشتیدا بە کەشخە و فشە و خەبادانەکی بەتام و ناشیرینەوە، کە بە دەیان چەکداری دەموچاو ناشیرین و ڕەفتار شەلاتیانە بە دوایانەوەیە، دابەزین و سواربوونی سەیارەکانیان بە شەق و تەقەی تووند کرانەوە و پاوەدانی دەرگاری سەیارەکانیان، فەوهوە و تەوهوە و پەتەناشی سەیارەکانیان، ئەمانە هەمووی بە ئاوەیە کە خەیان وا پیشان بدەن، کە مرۆڤگەلەکی نائاسایین و ئاوەی ئەمان پێی گەیشتوون، لە قودرەتکاوەیە، کەسی تر نییەتی.

ئاگەر وردبینەوە، لە خەزانە سیاسییەکانی، وەک بنەماڵەی بارزانی و براو کوە و زاوای بارزانی، یان خەزانی تاڵەبانی و کوە و کەسوکاری تاڵەبانی، بە تایبەتی ئەوانەیان کە جێوی حوکمڕانیان بە دەستاوەیە، نەزانینی مرۆڤ نەزانەکان، بە تێگەیشتن، لە ژیانە پڕ لە نهێنی و ئەفسوناویەکەیان، دەکەن بە چەکەکی نهێنی پڕ لە خەیاڵی سیحراوی بە کەمەنکەشکردنیان و جێوکردنیان. هەمیشە لە هاوڕێی ئاوەدان بە پەنهانی بمێننەوە، وەک کەسانی سادە و ساکار نەیەنە بەرچاوی خەڵکی، وەک کەسانی سادە و ساکار نەیەنە ناو خەڵکاوە، وەک کەسانی سادە و ساکار دەرنەکەون، تا وا لە خەڵک بکەن، کە شەیدای ژیانە شاراوەکەیان بن، شەیدای ناو ماڵ و خیزانیان بن، شەیدای ئاوە بن، کە بزانن ژنەکانیان، کچەکانیان، منداڵەکانیان ناویان چییە، چیی دەخۆن، چیی لەبەردەکەن، چەن دەژین، چەن کاتی خەیان بەسەر دەبەن، لەگەڵ کە هاتوچۆ دەکەن.

هەموو ئەمانە بوون بە نهێنیەک، کە زۆر لە خەڵکی سادە و ساکار سەرسامن پێیان، زۆربەی خەڵکی سادە و ساکار بەیە خەشیان دەوێن، بەیە لایەنداریان دەکەن، بەیە دەنگیان پێدەدەن، چونکە بوون بە عاشقی ئەم مەعشوقە پڕ لە نهێنیە سیحراویە، عاشقانە بە دوای ئەم سیحرە پووچ و پڕ لە ئەفسانەیەوەن. زۆر جاریش کە زانین و بەدواداچون و تێگەیشتنیان لەم ژیان و ڕەفتارە ئەفسوناویەیان ناگات بە ئامانج، کەچی هەشتا ئەمەش لای خەڵکە سادەکە دەبەت بە داینەمەی بەردەوامی سەرسامبوونیان. بەیە کاتێک خیانەتیش دەکەن، کاتێک فێڵی سیاسیش دەکەن، کاتێک سەروەت و سامانی گشتی کەمەگەش دەدزن، کاتێک هەموو ژیانی خەڵکی قڕخ دەکەن، کاتێک سوێندی درۆش بە کەرامەت و شەرفیان دەخۆن، هەشتا ئاو مەعشوقە خۆشەویستەن کە

پەی بە سیحریان نابرێت، ئەو هەوبارە پڕ لە نهێنیە نا ئاساییەن، کە مرۆڤی داماوی نەخوێندەوار، وا بیر دەکاتەوە، دیارە ئەمانە بەشەرگەلێکن، کە خواردنیان، خواردنەوەیان، چوونە سەر ئاودەستیان، خەشتن و حەمامیان، جل لەبەرکردنیان، شایان، شینیان، ئەبێت جیاوازبیت لە خەڵک، چونکە ئەگەر وا نەبێتت ناتوانن ببنە بەو حوکمڕانە بەهێزانەی کە ماڵەکانیان، ویستگەکانیان، ئۆفیسەکانیان دەبن بە جێگە و شوێنی زیارەتی سەرکە گەورەکانی دنیا، ئەو سەرکانەی لە ڕۆژنامەوانیەکانیانەوە زۆر جار هەندە بە سەیر باسی خەرجی ڕۆژانە و سەفەرکایان دەکرێت، کە جێگەی گاڵتەپێکردنە. ئاخر مڵیکی سعودیە کە سەفەر دەکات بە وەاتەک، لە پێش سەفەرکردنەکەیەوە بە سەدان ملیۆن دۆلار بە نیشتەجێبوونی خەرج دەکرێت.

لەم ماوەیەدا شتی سەیر و سەمەرە باس کرا لەسەر ژیانی تایبەتی ژنە لەچکبەسەرە ئیسلامییە لە خواترسەکەی هاوسەری ئەردۆغان، کە چایەک دەخواتەوە کیلۆی بە دوو هەزار یەرێیە. دیسان بە جۆرێک باسی ژیانە پڕ لە نهێنیەکەی پەتین کرا، کە هەر بە گاڵتەپێکردن باشە، تەنانەت ئەو ئاودەستەی گووی تێ دەکات، لە ئاڵتوونی عەیارە ٢٤ دروستکراوە. ئەڵێ بە چاوی خەشمان بینیمان، ئاودەست و حەمام و دەستشۆر و تفەنگ و دەمانچەکانی سەدام حسەین، لە ئاڵتوون دروستکرابوون.
کەسێکی نزیک لە کارەکتەرێکی(سیاسی)ەوە بۆی گێڕامەوە، کە ئەم کارەکتەرە سیاسیە، شەوانە ئەوەندە دەخوات، ئەوەندە دەخواتەوە، ئەوەندە دەکاتە کایەنی ورگەوە، هەموو شەو دەبێت دەست بکات بە سەدە خواردنەوە تا دەشتەوە و خواردن و خواردنە زیادەکە هەڵدەنێتەوە، یەع لەو ژیانە نهێنیە ناشیرین و دزێوە، کە لای خەڵکی سادە و ساکار بووە بە ئەفسانە و خەیاڵکی قوول، چونکە پەنهان و نەزانراوە. هەر بە نوکتەش، ئەو کەسەی ئەمەی بە گێڕامەوە، خودی خۆی هەندە شەیدای ئەم زەرخەرە ناشیرینە ورگزلەیە، نەوەیەکی بە ناوی ئەوەوە ناوناوە. سەیرە! لەلایەکەوە گاڵتەی پەدەکات و لە لایکەوە شەیدایەیت.

بەڵام هەمان سیاسی و خاوەن بەوانامە و دەوڵەمەندانی کەمەگە و وەاتانی پیشکەوتوو هیچ جۆرە نهێنیەکیان تیا نییە، سادە و ساکار وەک خەڵک دەژین، تەنانەت لە شارکەدا، لە قەزایەکدا، لە ناحیەکدا، خەڵکی پەویستی بەوش نیە ناوی سەرکی یەکە ئیداریەکە بزانێت، چونکە هیچ جۆرە خەیاڵکی سیحراویان لە خەیاندا دروست

نەکردووە تا خۆی بیانکات بە مەعشوق و عاشقی ژیان و نهێنیەکانیان بێت، هیچ جۆرە دەستاتێکیشیان لە دڕندەیی دەستور و سیستمی بەڕێوەبردن نییە، بە هیچ جۆرێکیش ناکەونە سەروو یاساوە، وەک هەرچ هاوڵاتیەکی دیکە یاسا بەسەریاندا جێبەجێ دەکرێت. لە مەڕ خەمان و وڵاتانی پێ لە کولتووری سیاسیی و کۆمەڵایەتی دواکەوتوو، حوکمڕانەکان وەک سەرکی خێڵ ناندڕن، هێزی ئابووریین، لە جیاتی یاسا و دەستور پارێزەری خەڵکن، ژیان و مردنی خەڵکیان بە دەستە، خاوەنی هێزی میلیشیایین، وڵە لەوێندەر و لە وڵاتانی پێشکەوتوو سیستمی دیموکراتی حوکمڕانێ نەک خزانی خێڵەکی و سیاسی. بۆیە کاتێک کەسێک کە دەبێت بە سەرکی حکومەت، دەبێت مانای بگۆڕێتەوە بۆ ئەو خانووە تایبەتەی بۆ هەرچ کەسێک کە دەبێت بە سەرکی حکومەت، کە ماوەی سەرکایەتیەکەشی تەواو دەبێت، دەست بەجێ بە گۆڕەی یاسا بەجێی دەهێڵێت. لەم ڕۆژانەدا سەرکی وەزیرانی دانمارک پیشاندرا، کە چۆن بە دەستی خۆی گیای حەوشەکەی خۆی دەبڕێت.

جیهاد موحەمەد
٢٩/٠٧/٢٠١٩

---

# هێڵە ستراتیژییە سیاسییەکان کوشندەیە ... جیهاد موحەمەد

هێڵەی ستراتیژیی، هێڵێکی کوشندەیە، دەبێت بە نەخشێکی درێژخایەن، هەتا ژیانی سیاسیی ئەو حیزبە، یان ئەو بزووتنەوەیە، یان هێگرانی ئەو فەلسەفە و دیدگایە بمێنێت لە کێبەرکێیان نابڕێتەوە، وەک دێرین هەتا مردن لەگەڵ نەخشەکێشایە و نەخشە ناتوانێت خۆی لە ڕزگار بکات. هێڵەی تاکتیکیی، کە زۆر جار دەشێت ئەم هێڵەیش کوشندە بێت، شکستهێنەر بێت، وڵە ئاسانتر لە هێڵەی ستراتیژیی و دەتوانرێت لە قۆناغێکدا حیزبی هێڵەکار خۆی لە دۆرباڕز بکات. هێڵەی ستراتیژیی لە دەستدانی دۆرفەت و بواری جێبەجێکردنی دیدگا و جیهانبینیە بەلسەفییەکانە، بە هەرچ حیزب و بزووتنەوەیەکی هێڵەکار. جگە لە لەدەستدانی دۆرفەت و بوار و دۆریچەکانی ڕزگاری و

ئازادی و سەرفرازی چین، یان نەتەوەی چەوساوە، کە حیزب و بزووتنەوە هەڤکارەکان هەگری ئەو دروشمانە بوون،لە پەناویاندا هاتوونەتە ئاراوە. جار هەبووە حیزبی هەڤکار خاوەنی خەباتێکی دوورودرێژ بوون و بە ملاین خەڵکی ستەمدیدەی چینە چەوساوەکان، یان نەتەوە چەوساوەکانیان کردووە بە سوتەمەنی خەیان، بەڵام بە هەڵە ستراتیژیە سیاسییەکانیان، چ لە تیرییدا، یان لە پراکتیکیدا، هەرچییان کردووە و هەرچیان هەنیوەتەوە و چنیویانە بە جارێک هەوشەنراوتەوە و، هەموو خەڵکە ستەمدیدەکەش بوون بە ئاردی ناو دەک و پەرت و پەرتەوازە بوون لە یەکتری. ئیتر ئەم دەردە کوشندەیە دەیان ساڵی خایاندوە و بە متمانەیی و بە باوەڕیەکی زۆر گەورە لە ناو خەڵکدا تەشەنەی کردووە، هەم بە ئابڕو و پێشەوا و حیزبە سیاسییەکان، هەم بە ئیرادەی خەیان. ئەم بە متمانەیی و بە باوەڕیە تەنها خودی حیزبەکانی نەگرتووەتەوە، بەڵکو درێژەی کێشاوە بە بە متمانەبوون بە فەلسەفە و جیهانبینیەکەیان، بە ئایدەلۆژیەکەیان، بەو بنەما تیرۆریانەی کە لەسەری کاریان کردوە.
بە نموونە حیزبە ناسیۆنالستیەکانی کوردستان، جگە لەوەی خەیان کرد بە ئامانج و مەسەلە نەتەوەییەکەیان کرد بە ئامراز بە خەدەمەندکردن و درێژدان بە حوکمڕانییەکی هەتا بڵێی خراپ و نادادپەروەر و نایەکسان، کە ئەمە هەڵەیەکی ستراتیژیی گەورە بوو کردیان. جگە لەم هەڵە ستراتیژیە ئیداریی و سیاسییە، هەڵەیەکی ستراتیژیی سیاسیی گەورەتریان کرد، بە دانانی سەرکی حیزبەکانیان بە فریادڕەس و کاریزمایەک بە وێنەی "خواوەند" بە پەرستن. کاتێکیش کە سەرک و ئابڕە فریادڕەسە خواوەندیەکەیان تووشی شکستی سیاسیی دەبێت، وەک مەلا مستەفای بارزان، یان تووشی مردن و نەخۆشی کوشندە دەبێت وەک جەلال تاڵەبانی و نەوشیروان مستەفا، ئیتر حیزبەکانیان تووشی شکستی گەورەی سیاسیی و ئیداری دەبن و خەیان بە ئاست ناکرێتەوە، ئاخر کە "خوا" مرد، لە نێوان خەلیفەکاندا بە مراتگریی و جەنگەوە جەنگ بەرپا دەبێت. ئەم حیزبە ناسیۆنالیستانە، وەک پارتی و یەکێتی و لەم دواییانەشدا بزووتنەوەی گۆران جگە لە قسەکردن بە چاکسازی و هەوەدانێکی بە سوود بە گشتیەوە بە حیزبێکی مەدەنی سیاسیی، بە هیچ جۆرێک ئەم قسەکردنانەیان بە ناکرێت بە پراکتیک و ناتوانن ڕزگاریان بێت لەو تەنگژە سیاسی و فەسادیەی تووشی بوون. ئەوەتا نزیک هەر ناتوانن دوای ئەو ئامانجە بکەون کە لە پەناویدا دروست بوون، بەڵکو خودی حیزبەکانیشیان تووشی گەندەڵی و دەستگیریی و ناکۆکیی گەورە بوون لە نێوان خەیاندا. هەرچ دەستە و گروپێکیان، هەرچ سەرکردە و کەسی دیاریان ناچار بە خە پاکردنەوە، کە ناتوانن خەیان پاکبکەنەوە،

دەستە و گروپەکانی تر و کەسەکانی تر تەمەتبار دەکەن و دەستی چەوری خۆیان بۆیەکتری دەسڕن.
حیزبە ناسیۆنالستیەکانی کوردستان، دوو دەیە و نیو زیاترە بەردەوام هەوڵی ستراتیژیی دەکەن، بەردەوام وازیان لەو ئامانجە هێناوە کە لە پێناویدا دروستبوون، خودی خۆیان و حیزبەکانیان بوون بە ئامانج، خەریکی خەوەمەندکردنن. خە دەوەمەندکردن و گوێدان بە هیچ ڕەخنەیەکی خەڵک، وای لەکردن تووشی دۆیان فەسادی ئیداری و سیاسیی و حیزبی بوون، خەڵکیان تووشی دڕدیسەری کردووە، بە هەمان شێوەی خۆیان خەڵکیان تووشی فەساد کردووە، بە تایبەتی چینی بازرگانەکان و دەوەمەندەکان و کاسپکارانیان تووشی فەسادی کردووە. ئێستا وا خەریکە لەسەر دەوەمەند بوون و پێگە فەسادیە گەورەکەیان دەبەت بە شەڕ و ئاژاوەیان، هەرچ ڕژێ و لە کۆنەکەوە کەسەکی سەرکردە بە ئاشکرا دڕدەکەوێت و دەیەوێت خۆی بکات بە فریادڕەسی حیزبەکەیان و خەڵکی کوردستان.
ئەم حیزبانە بە تایبەتی یەکێتی و پارتی ناتوانن هیچ جۆرە چاکسازییەک بکەن، ناتوانن ببن بە حیزبی مەدەنی و سەردەمیانە لەگەڵ دنیای سەردەمدا بگونجێنە پێشەوە. هەرچی دەیگۆڕن و دەیکەن هەمووی وەک بەقی سەر ئاو دوای ماوەیەک فش دەبێتەوە.
یەک ڕاستی هەیە کە ئێتوانم بڵێم هەموو کەس لە کوردستاندا ئاگاڕ خۆی گەل نەکات دەیزانێت! ڕزگاربوون لە فەسادی ئیداری و حیزبیی و ماڵیی، ئەم حیزبانە بچووک دەکاتەوە و ئەم قەوارە گەورە زەبەلاحیان نامێنێت، ئەمەشیان پێ قبووە ناکرێت، بۆیە ناتوانن خۆیان و حیزبە فاسیدەکانیان ڕاستبکەنەوە. ئەمان ناتوانن ئەم هەنگاوانە هەڵبێن:

١- لە پێش هەموو فاسیدەکانی کوردستاندا، خۆیان بچنە بەردەم دادگایەکی عادیلانە و لەپرسینەوەیان لەگەڵدا بکرێت و پرسیاریان لە بکرێت"ئەم دەوەمەندی و بزنسکاریی و بازرگانیەتیەت لە کوێوە هێنا؟"

٢- دەست هەڵبگرن لە دۆیان و سەدان پرۆژەی بازرگانێتی.

٣- واز لە دۆیان کەناڵی تەلەفزۆنی و ڕۆژنامەی ڕاستەوخۆ و سەبەر بهێنن.

٤- واز لە دۆیان هەزار موچەخۆری بندیوار بهێنن، کە بوون بە لەشکرێکی گەورە لە هەڵبژاردنەکاندا بۆکاریان دەهێنن بە دەنگدان بەم حیزبانە.

٥- دەستبەرداری فەوفەی سیاسیی و ئازنە شکاندنی یەکتری بن.

٦- واز لە تەکەکردنی دەستی چەپەیان بهێنن لەگەڵ وڵاتانی دەروبەر و عێراقدا.

٧- درێ نەکەن و ڕاستگۆیانە داوای لێبوردن بکەن لە خەڵکی کوردستان، هەرچیان هەیە لە پارەوپول و سەروەت و سامانی دزراو و قایمکراو لە ناو بانکەکانی ئەوروپا و دەوڵەتانی دەروبەردا بگەڕێنەوە بە خەڵکی کوردستان.
٨- یاسا سەروەر بکەن و خەشیان وەک هاوڵاتی ئاسایی یاسا بەسەریاندا جێبەجێ بکرێت.
٩- لە هەبژاردنەکاندا ساختە نەکەن.
١٠- یاسای هەبژاردنەکان بگەڕێن بە یاسایەکی دیموکراتیانە.
١١- باج و خەراج بە شێوەیەکی دادپەروەرانە بخەنە سەر هەموو بازرگان و دەوڵەمەندەکان.
١٢- ژێرخانی ئابووری ببوژێنەوە.
١٤/ دیموکراتی بن لەگەڵ هەموو هاوڵاتیاندا وەک یەک ١٤- فەزای حیزبییەکانی خۆیان، یان سەرکردەکانی خۆیان نەدەن بەسەر خەڵکی تردا.
١٥- پاکسازی بکەن لە زیاتر ٤٠٠٠چوار هەزار ڕەکخراوی بەناو مەدەنیدا، کە لە سەدا ٩٧ی ئەم ژمارەیە فاسیدە و هی خۆیانە. ١٦- کەشکانیان لە گەڵ پەکەکە و حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتدا بە شێوەیەکی عەقڵانی و سیاسیانە چارەسەر بکەن.١٧- پەروەردەیەکی دیموکراتی و نوێ دامەزرێنن کە بنەمای ئیدارە و حوکمڕانی و دیموکراتی پشکووتوو. ١٨- واز لە تووندووتیژی بهێنن١٩- دیموکراتیانە لەگەڵ خۆپیشاندەراندا مامەڵە بکەن٢٠- لە خودی خۆیانەوە وەک سەرکی هەرێم و سەرکی حکومەت و سەرکی حیزبەکانیانەوە دەستپێبکەن بە چاکسازی و پاکسازی و لێپرسینەوە. ئەمەی ئەمان کردویانە لەماوەی حکومەتانیاندا، هەڵەی ستراتیژیی گەورەیە، خۆیان بە ڕاستناکرێتەوە، ناتوانن بە هەتا هەتایە خۆیان لەو نەخشیەیە کوشندەیە ڕزگار بکەن.

– لە پێش هەموو فاسیدەکانی کوردستانداء خۆیان بچنە بەردەم دادگایەکی عادیلانە و لێپرسینەوەیان لەگەڵدا بکرێت و پرسیاریان لێ بکرێت"ئەم دەوڵەمەندی و بزنسکاریی و بازرگانییەتیەت لە کوێوە هێناء؟" ٢- دەست هەڵبگرن لە دەیان و سەدان پرۆژەی بازرگانێتی. ٣- واز لە دەیان کەناڵی تەلەفزۆنی و ڕۆژنامەی ڕاستۆخۆ و سەبەر بهێنن. ٤- واز لە دەیان هەزار موچەخۆری بندیوار بهێنن، کە بوون بە لەشکرێکی گەورە لە هەبژاردنەکاندا بەکاریان دەهێنن بە

دەنگدان بەم حیزبانە. ٥- دەستبەرداری فەوفڵی سیاسیی و ئۆزنە شکاندنی یەکتری بن. ٦- واز لە تەکڵەکردنی دەستی چەپڵیان بهێنن لەگڵ وڵاتانی دەوروبەر و عێراقدا. ٧- درێ نەکەن و داستگیانە داوای لێبوردن بکەن لە خڵکی کوردستان، هەرچیان هەیە لە پارەوپول و سەروەت و سامانی دزراو و قایمکراو لە ناو بانکەکانی ئەوروپا و دەوڵەتانی دەوروبەردا بگەڕێنەوە بە خڵکی کوردستان. ٨- یاسا سەروەر بکەن و خەشیان وەک هاوڵاتی ئاسایی یاسا بەسەریاندا جێبەجێ بکرێت. ٩- لە هەڵبژاردنەکاندا ساختە نەکەن. ١٠- یاسای هەڵبژاردنەکان بگەڕێن بە یاسایەکی دیموکراتیانە. ١١- باج و خەراج بە شێوەیەکی دادپەروەرانە بخرێنە سەر هەموو بازرگان و دەوڵەمەندەکان. ١٢- ژێرخانی ئابووری ببوژێنەوە/١٣ دیموکراتی بن لەگڵ هەموو هاوڵاتیاندا وەک یەک ١٤- فەزڵی حیزبییەکانی خۆیان، یان سەرکردەکانی خۆیان نەدەن بەسەر خڵکی تردا ١٥- پاکسازی بکەن لە زیاتر ٤٠٠٠چوار هەزار ڕێکخراوی بەناو مەدەنیدا، کە لە سەدا ٩٧ی ئەم ژمارەیە فاسیدە و هەی خۆیانە. ١٦- کۆشکانیان لە گەڵ پەکەکە و حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتدا بە شێوەیەکی عەقڵانی و سیاسیانە چارەسەر بکەن.١٧- پەروەردەیەکی دیموکراتی و نوێ دامەزرێنن کە بنەمای ئیدارە و حوکمڕانی و دیموکراتی پێشکەوتووە. ١٨- واز لە تووندووتیژی بهێنن١٩- دیموکراتیانە لەگڵ خەپیشاندەراندا مامەڵە بکەن٢٠- لە خودی خۆیانەوە وەک سەرکەی هەرەم و سەرکەی حکومەت و سەرکەی حیزبەکانیانەوە دەستپێبکەن بە چاکسازی و پاکسازی و لێپرسینەوە. ئەمەی ئەمان کردویانە لەماوەی حکومەانیاندا، هەڵەی ستراتیژیی گەورەیە، خۆیان بە ڕاستناکرێتەوە، ناتوانن بە هەتا هەتایە خۆیان لەو نەخەشیەیە کوشندەیە ڕزگار بکەن.

**جیهاد موحەمەد**

---

# پەروەردەی نادیموکراتیکی کوردستان بەشێرمانە ڕووی خۆی

# هەماهی!... جیهاد موحەمەد

پەروەردە دواکەوتووەکەی کوردستان، لە پشکشکردنی یەکەمکانی پلەی نۆ و دوانزەدا، بە تەواوەتی هەوخسار و کولتووری دواکەوتووەکەی خۆی پیشاندا، کاتێک ژنیکی پشاکەشی هاوداماو و سەروچاوداپشراویان فەتوای ئیزەکانی دواوە بۆ ئاوەی دەرنەکەوێت، چونکە هەوخسارێکی ئیسلامیانەی هەبوو!
ئاخر ئەو ژنە بەڕێزە، بە گوێرەی خوێندنەوەی ناوەکان و پلەی چەندهەمیەکەی و سەرەی خۆی کەوتە ئیزی پشاوە.
بۆچی و لەسەر چ بنەمایەک لێتان قبووڵ نەکرد لە شوێنی خۆیدا بێت؟
ئەم پرسیارە کە وەڵامەکەی هەوونە، زۆر منی هەژاند، زۆر ئازاری دام، زۆر تووڕەی کردم و پێ بەدەمم هاوار دەکەم نەفرەت لە نادیموکراتیەت و پشێلکردنی مافی تاک.
ئەم کولتووری داڕزاوە، کولتووریکی فاشیزمانەیە، بە زۆر تەی دینیی، تەی پشاکهاوداماانی ئیسلامیی لە ناو ئەمدا جێگەت نابێتەوە!. ئاگەر ئەم کەسە پشاکەکی سووری وەک هەمز و نیشانەی شیوعیەکانیش لەبەردابوایە هەمان هەفتاریان لێگەدا دەکرد، یان ئاگەر پشاکەکی سەوزی وەک نیشانەی یەکێتی نیشتیمانی لەبەردابوایە هەمان هەفتاریان هەگەە دەکرد.

ئەم مشکپووچێتیە وا بیردەکاتەوە، کە عەلمانیەت، یان پشکوتنخوازیی، بەوە دەبەت کە ئیزی پشاوەی هەرچ دانیشتن و کەبوونەوەیەکی پەروەردەیی دەبەت کچەکان جل و بەرگی سفوریان لەبەردا بێت، یان کوەکان دەبەت چاکێت و پانتاڵ و بەینباخیان لەبەردا بێت.
ئاخر کاتێک عەقڵیەت و بیرکردنەوەکان دیموکراتی نەبوون، پەروەردەش دیموکراتی نابێت.
پەروەردەی دیموکراتی، ئەو پەروەردەیەیە کە شکەی تاک وەک تاک دەبینێت، نەک جیاکاری بە ناوی جەری پشاکی جیاواز، یان بیرکردنەوەی جیاواز.

پەروەردەی دیموکرات، فەرخواز دەکات بە ناوند، وەک جۆن دەوی دەەت: چۆن کەبرنیکەس چەقی گەردوونی لە گەی زەویەوە گەەی بە خۆر و ئەم بابەتە زانستیشی سەلماند، پەروەردەی هاوچەرخ و دیمکراتیش ئەویە، کە فەرخواز دەکات بەو خەرەی هەموو سیستمی پەروەردە بەدوریدا بسوەتەوە.
وەزیری پەروەردە و سیستمە پەروەردەیەکەی کوردستان، ئەوە قبووڵ

دکات، کە لە فەرگەکاندا پشنوێزی بە منداڵەکان بکرێت، بەشێک لە فەرگەکان بکرێت بە مزگەوت و نوێژی جەماعیی تیادا بکرێت، بەڵام ئەمەی پەقبووڵ نییە کە ژنێکی ئیسلامیی بە پشاکی خەباتی لە جەگەی خەیدا و لە ئیزی پشووی بوستێت. لە کاتێکدا ئاوەی یەکەم نادیموکراتییە و شواندنی پەروەردەیە، ئاوەی دووەم دیموکراتیانەیە و مافی تاکە لە جەگی خەیدا بوستێت و ئیزی لێبگیرێت وەک هەرچ یەکێکی تری ئیزەکان.

پشاکلەبڕە ئیسلامییەکە، وەک پشاکلەبڕە مەدەنییەکان هەمان مافی هەبوو. ئاوەی لەبەردەم دایان هەزار و سەدان هەزار کەسدا لەو ئاوارەیدا ڕوویدا، پیشێکردنی تەواوی مافی ئاو ژنە ئیسلامییە بوو.
من بە خەم لەگەڵ ئاوەی بیرکردنەوەم لەگەڵ ئیسلامییەکاندا جیاوازیەکی ئاسمان و ئەسمانە، بەڵام خەجالەتیم کەشا کە هاوڵاتی کوردستانم، کە ئاوا بە بەرچاوەوە ژنکی بەڕێز لەسەر پشاکەکی تەریقدکرێتەوە و پی دەگوترێت تە بەڕە دواوە!.

**جیهاد موحەمەد**

---

# فەربووون و پەروەردەی فنلندا -2- نووسەر: ئەحمەد مشاری

**بەشی دووەم/**

ئەمەی فنلینەدیی: "گەڵ و کەمەگەیەکەی بچکۆلەیەن، بەیە فەرخوازکانمان پشتگوێ ناخەین و بەردەوام لەگەڵیاندا بە پشکەوتنیان"
چیرکی فەرخوازێک، لەسەردەمی قەیران و وەستانی بازاڕ و کەین و فرشتن
فەرخوازی فنلندیی لەگەڵ ئاراستەیکدا گۆڕە دەبێت، کە بتوانێت وەاتەکەی دەربازی بکات لەو قەیرانە ئابووریانەی کە تووشی دەبێت. لە سەرەتای نەوەتەکانی سەدەی بیستدا، فنلندا تووشی قەیرانکی ئابووریی قووڵ بوو، کە لەوڕ پش بە خەیوڵ نەدیبوو. بکاری

گەیشتە ئاستێکی بەرزی ترسناک، بەرهەمی ناوخۆیی وەک گەیشتە ئاستێکی زۆر نزم، قەرزاریی گەیشتە پلەیەکی زۆر بەرز، بانکەکان داماون و مایەپووچ بوون، چۆن حکومەت لەم قەیرانە قووڵەدا بتوانیت پاڵپشت بێت بۆ فڕۆخواز؟
لە ماوەی ئەم قەیرانە قووڵەدا، منداڵی فنلندیی لەماڵەکی خۆیدا پاڵی لە دایکەوە و دانووست و خۆریکی یاریکردن بوو، نایدەتوانی بچێتە دایانگا و باخچەی ساوایان، بۆکو تا تەمەنی حەوت ساڵی لە ماڵی خۆیدا دەیخوارد و دانوست و خۆریکی یاریکردن بوو.
کاتێکیش دەگەیشتە تەمەنی حەوت ساڵی پەیوەندی دەکرد بە نزیکترین فڕۆگەک و ماڵکەیەوە، مامۆستاکەی پێشوازی لە دەکرد و پێی دادەگەیاند، کە لەم ڕۆژەوە هاوکاری و یارمەتی دەدرێت و ڕێنمایی وەردەگرێت بۆ فڕۆبوون، لەم دەستپێکەوە سەرتاپا یەکەم وانەی ماندووحەسانەوە بوو.
منداڵ لەم قەیرانە قووڵە و گەورەیدا، لەم دەستپێکەیەوە بە تەواوەتی فێری ماندووحەسانەوە دەبوو، نەدەخرایە ژێر فشاری وەرەقەی تاقیکردنەوەو و ئاڵانگاری کەکردنەوەی زانیاری لای خۆی، هیچ جۆرە وەرەقەیەکی پێ نەدەدرا کە هەڵسەنگاندنی زیرەکیی لەسەر تەمارکرابێت، هیچ مامۆستا و ڕاهێنەرێک هەڵەشەی مانەوەی لە پۆلەکەیدا لێ نەدەکرد. پێیان دەگوت فڕۆگەکێت فڕۆگەیەکی بەرز و باشی خۆتە، بەیانیان فڕی ئەوە دەبوون کە ڕۆژەکەیان لە فڕۆگەدا چۆن بەخۆشی بەسەربەرن. کە زەنگی تەواوبوونی کاتی فڕۆگە لە دەدرا، دەگەڕایەوە بە ماڵەوە بە لای دایک و باوکی، بە ئەوەی هیچ ئەرکەکی بەسەردا درابێت، کە ئامادەی کات بە ڕۆژی دواتری فڕۆگەکەی، بەیە بە خۆشییەوە هاوبەشی ژیانی لەگەڵ دایک و باوکیدا دەکرد.
ئەم وانەی پشوودانە، لە هەموو قۆناغەکانی فڕۆگەدا سەرکەوتنی بەدەست هێنا، منداڵ لەگەڵ پشووەکانیدا گەورە بوو، فڕی ئەوە بوو بیر بکاتەوە لە دڕچوونی کەمڕێگاکەی لە قەیرانە قووڵەکان.
ئەوەی لە فڕۆگەی فنلندییدا دەگوزەرێت، ئەم پرسیارەیە: چیمان دەوێت لە فڕۆگەدا؟
دەڵێن، لە فنلندەدا:"ئەمەن نە ئاڵتوونمان هەیە و نە وزەی نەوتمان هەیە، بەڵام فڕۆبوونمان هەیە"
دوای چەند ساڵێک لەم قەیرانە قووڵە، فنلندا بوو بە بەهێزترین دەوڵەت و وڵات لە ناو نزیکی بیست لەو وڵاتانەی کە کەبەکیانە، فڕۆخوازەکانی گەیشتن بە پلەیەکی زۆر بەرزی زانستیی.
ژاوەژاوی قەیرانە قووڵەکەی فنلندا نەدەدار بە گوێی فڕۆخوازەکاندا و باس و خواسی لە فڕۆگەدا نەبوو. لەم سەردەمی قەیرانە قووڵەدا، فڕۆگەکانی فنلندا میتەدە میکرۆباوییەکیان ئەفڕاز دەکرد، بە هیچ

جەرەک قبووڵیان نەبوو. بە پێچەوانەی داوکارییە بازرگانییە دەستبەجێکانەوە، فێرخواز فێری داهێنان و چارەسەر و پلانڕێژی بوون بە پاشخڵاز. بەم شێوەیە فێرخوازان بوون بە فریادڕەسی پاشخڵاز.

وەک فنلندییەکان دەڵێن:"ئەمە خاوەنی ئاڵتون نین، وزەی نەوتیشمان نییە، بەڵام فێربوونمان هەیە"
"Teach like Finland" (وەک فنلندا فێربن)، ئەو کتێبەی مامۆستایەکی ئەمەریکییە"تیموثی ووکر" نووسیوێتی، لەسەر ئەزموونی فێربوون لە فنلندا، میتۆد و بیری و ئامرازەکانی فێربوون لە فنلندا باس دەکات.
پێش چونی ئەم مامۆستایە و هەرچ شاندێکی پەروەردەیی بۆ وڵاتی فنلاندا، واین وێنا دەکرد کە لە وڵاتدا پەروەردە و فێربوون، شتێکی زۆر سەیر و سەمەرە و دەگمەنی کردووە، کە ڕەنگە لە وڵاتانی دیکەدا چنگ نەکەون لەبەر ئاڵنگزییان، وەک موچڕی بەرزی مامۆستاکان؛ تەلار ی قوتابخانەی و بەرزی فێرگەکان، یان وەک کەمکردنەوەی فاکتەرێکی زۆر ئاڵنگز، ئامرازگەلێکی فێربوونی تایبەت، بەڵام لە کۆتاییدا هەموو شاندەکان بۆیان دەرکەوت، فێربوون لە فنلندا زۆر ئاسایی و بێکۆ لە وڵاتنی تر ئەوەندە ئاسانکاریی بۆ نەکراوە، بەڵام میتۆدێکی سەردەمیانەی بە دەزراوەتەوە، کە فێرخواز بە ئەوەی ماندوو بکرێت، یان بە ئەوەی مامۆستا و ڕاهێنەران و فێرخوازن تووشی دەڵاوکێ و ئاڵنگزیی بن، زۆر بە ئاسانی دەتوانن لە یەکتریەوە فێربن و سەرکەوتنی گەورە بە دەست بهێنن.
"تیمۆثی ووکر" دوای چەند ساڵێک لە وانەگوتنەوە و فێربوون لە فنلندا، بۆی دەرکەوت، کە پەیڕەو و پڕۆگرامی فێرگەکان بە فێربوون و پەروەردە زۆر ئاسان و ساکار(SIMPLE)، زۆر پەسندە(Sensible)، سەربەخۆیە(Independent)، خاکڕاییە(Modest)، خۆشییە(Playful)، بە دەڵاوکێیە(Law-sress)، یەکسانە(Equitbale).
پوختەی پەیڕەو و پڕۆگرامی فنلندا:
١/ پەسندە: پەیڕەو و پڕۆگرامێکی پڕ لە پشوودانە، ١٥ خولەک پشوو دوای هەرچ وانەیەکی ٤٥ خولەکیی، ئەم پەیڕەو و پڕۆگرامە لای فێرخوازان و پەروەردەناسانیش پەسندکراوە.
٢/ سەربەخۆیە: تا ئاستێکی بەرز فێرخواز لە جوڵەکانی و گفتوگۆکانیدا لەگەڵ مامۆستادا سەربەخۆیە، فێرخوازان پێکەوە بە کەمکردنەوەی تیبینی تایبەتی بە خۆیان دروست دەکەن.
٣/ سادە و ساکار: پەیڕەو و پڕۆگرامی قورس و تەکنیکی ئاڵنگز و بودجەی بەرز نەکراوە بە مەرج بە فێربوون، چونکە لە میانەی پەیڕەو و پڕۆگرامێکی سادە و ساکارەوە دەتوانرێت ئاستی فێربوونی فێرخواز

بەرزبکرێتەوە، بەپێی پڕۆگرامی خوێندن و پەروەردە لە فنلندیدا، سادە و سکارە.
٤/ شادیی و خۆشیی: منداڵی فنلندیی، لە تەمەنی حەوت ساڵییەوە دەست دەکات بە خوێندن، بۆ ئەوەی تا ئەو تەمەنە شادمان و دڵخۆش بێت بە یاریکردن و بەزم و گاڵتەی تایبەتی منداڵانەی خۆی. کە لە تەمەنی حەوت ساڵیدا پەیوەندی بە فێرگەوە دەکات، سێ سەعات بە خوێندن و فێربوونەوە سەرقاڵە، ماوەی پشوو و یاریکردن لە فێرگەدا زۆرە، کە دەگەڕێتەوە بۆ ماڵەوە هیچ ئەرکێکی فێرگە و فێربوونی بەسەردا نادرێت بۆ ئەوەی بتوانێت خۆیکی یاریکردن و بەزم و گاڵتە و جۆبەجێ کردنی حەزەکانی خۆی بێت، ئەمەش پێ لە شادیی و خۆشییە بۆ منداڵ و فێرخواز.
٥/ نیگەرانیی و دڵەڕاوکێیی نییە: ناو فێرگە و دەروەی فێرگە ئەبێت ژینگەیەکی ئارام بێت بۆ فێرخواز، تا بتوانێت بە خۆشیی بژی، پشوودان و ئارامیی بۆ فێرخواز و مامۆستا زۆر گرنگ و بۆ بایەخە، بۆیە ئەم پێوەر و پڕۆگرامە نیگەرانیی و دڵەڕاوکێیی تیا نییە.
٦/ دادپەروەیی و یەکسانیی: تێ لە هەرچ کۆمەڵێکی وەاتدا دژایەت و دانیشتووی هەرچ ناوچە و گەڕەکێکیت یان لادێیەکیت گرنگ نییە، گرنگ ئەوەیە مافی منداڵەکەت بچێتە فێرگە و فێر بێت، ئەمە مافێکی دادپەروەرانە و یەکسانانەیە بۆ هەموو کەس وەک یەک، ئەم پرنسیپە پێوەردەیە بۆ تەواوەتی لە خوێندن و فێربوون و پەروەردەی فنلندیدا جێبەجێ کراوە.

**و.جیهاد موحەمەد**

بنەمای فێربوون لە فنلندادا، فێرخواز پێویستە بجوڵێت و یاری بکات و لە ناو پێلدا قسە بکات و بدوێت، پێوەر و پڕۆگرامی فێرگەی فنلندیی ئاسانکارییە کردووە بۆ ڕاگرتن لە جووڵەی منداڵ، وەامدەرەوەی جووڵە خەسکێکانی منداڵ بۆ زەوینەخۆشکردن بۆ جووڵەکانی و یاریکردن و گفتوگۆ و گەڕانی سەربەخۆ لە گەڕەپانی فێرگەدا و دەربەین و گوزارشت لە هەست و نەستی خۆی بەرامبەر بە فێربوون و مامۆستا و فێرگە و بەڕێوەبەرێتیی فێرگە.
ئەم بنەمای فێربوونە، کە خۆی لە یاریکردن و جووڵە و گفتوگۆی سەربەستانەی فێرخوازدا دەبینێتەوە، کەمپانیای«Angry Birds» کە کەمپانیایکی فنلندیە بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدایە یارییکان بە شێوازێکی زانستیانە و کەڵەپێتیانە و سەرچیانەی منداڵ کە ئەو پێی خۆشیی پێ دەگیەنن،وەرزانە و ساڵانە ئامادە بکات و داهێنانی نوێی تیادا بکات.

ئەم ئاراستەکردنە، ئەم جۆرە لە فێربوون، ئەم جۆرە لە بنەمای خۆشیدان بە فێرخواز، کاریگەریی ئەرێنیی گەیاندووە و فێرخوازەکان گەیشتوون بە پلەی زۆر بەرزی فێربوون.
بەردوام نەبنمایی و ئامۆژگاریی و ئاگاداریێکان دەگاتوە بە بەرپرسیارێتی فێرگە، دەربارەی گفتوگۆی فێرخوازان و هەست و نەستیان و داواکاریێکانیان و خواستەکانیان.
فێرخواز:
١/ مافی نییە هەموو شت لە تەمەنێکی زووەوە فێربێت. ئەرکی مامۆستا و ڕاهێنەر پاراستنی هەڵە و خواستەکانێتی بە فێربوون هەتا خودی خۆی گەورە دەبێت و دەتوانێت تایبەتمەندێتی خۆی دیاربکات و چی گونجاوە بۆی ئەوە بکات.
٢/ گەڕگرتن لە هەموو ڕا و بۆچوونەکانی. هاندانی بە دەزینەوەی کێشەکانی خودی خۆی و چارەسەرکردنی لە لایەن خودی خۆیەوە.
٣/ نیشاندان و دەرخستنی بەهرە و کارامەییە تایبەتە بەرزەکانی لە فێرخوازانی دیکە.
مامۆستا:
١/ ئەرکی مامۆستایەتیی و وانەبێژیی سوک و ئاسان بکرێت. فشاری زۆری وانەبێژیی و قورسکردن لەسەری توانای داهێنانی مامۆستایەتیی کەم دەکاتەوە، هەروەها پەیوەندیەکانی لەگەڵ فێرخوازدا لاواز دەکات.
٢/ مامۆستا دەبێت کەمترین قسە بکات. پەلی نموونەیی و فێرگەی نموونەیی ئەو پەل و فێرگەیە، کە فێرخواز سەربەستانە گوزارشت لە هەموو ڕا و بۆچوونەکانی خۆی دەکات و لەگەڵ یەکتریدا بەو پەڕی ئازادیەوە گفتوگۆ دەکەن، زیاتر لەوەی لەگەڵ مامۆستادا گفتوگۆ بکەن(ئەمە فەلسەفەی جۆن دیوی بوو) بە فێربوون و پەروەردەی نوێ.
٣/ بەوا و متمانەی پێ بدە، هەروەها دەستپاکی فراوانی پێ بدە، بە چارەسەرکردنی کێشەکانی ڕۆژانەی، بە ئەوەی پەیست بکات بگەڕێتەوە بە لای بەرپرسیار و ئیدارەی فێرگە.
پەیڕەو و پڕۆگرام:
١/ پەیڕەو و پڕۆگرام ئاسان بێت بە جێبەجێکردن، چەقبەستێت لەسەر کارامەیی و بەهرە کەمەلایەتیی و ئیداریێکان، جیاوازیی تاک و تاکگەریی نەوان فێرخوازەکان قبووڵ بکات.
٢/ هەموو پەیڕەو و پڕۆگرامێک دەبێت بە جۆرێک داڕێژرابێت، هەموو جۆرەکانی خۆشیی و خۆشویستیی تیادا مسۆگەر کرابێت.
٣/ پەیڕەو و پڕۆگارم، دەبێت بە جۆرێک بێت، خولی کێبڕکێ و هاوڕکانی فێرخوازن بە گەیشتن بە پلەی بەرزی کەمەلایەتیی و فێرگەیی تیادا مسۆگەر کرابیت.

«کین روبنسون»ی گۆڕەوەی بەریتانیی و یەکێک لە ئەبڕە گەورەکانی فڕیووون و پڕوردەی بەریتانیی، کە خاوەنی زۆرترین گوتاری بە ناوبانگ و کێبووندەوە دیارەکانە لەسەر فڕیووون و پڕوردە، دەربارەی فڕۆگەی داهێنرانە و پشکۆتوو لە جیهاندا، دەڵێت: ئەگەر لەم بپرسن کام دەوڵەت لە دنیادا توانیوێتی باشترین و پشکۆتووترین فڕۆگەی هەبێت بۆ فڕیووون و پڕوردە، دەڵێم دەوڵەتی فنلاندا.

جیهاد موحەمەد/ نەرویج
١٧/٤/٢٠١٩

---

# کوردماکس و ماڵە هەژارەکان! … جیهاد موحەمەد

لەم مانگی ڕەمەزانەدا، ئەواران تەلەفزۆنی کوردماکس بەردەوام سەردانی ماڵە هەژارەکان دەکات و سفرە و نان و خوانی هەژارانەیان پیشان دەدات.
ئەم پیشاندانی نان و خوانی هەژارانەی ئەم ماڵ و خەزانە بەڕەزانە گوایە بۆ ڕاکێشانی سەرنجی بەزەیی و دڵتەنگیی دەوڵەمەندەکانە، بۆ ئەوەی ماڵە هەژارەکان ببن بە جێگەی بەزەیی دەوڵەمەندەکان و خێر و سەدەقەیان پێ بکەن و هاوکارییان بکەن.
جارێ پێش هەموو شت، ئەم کاری ڕاگەیاندنە، کارێکی هەتا بڵێی دواکەوتووانەیە، کار و ڕاگەیاندنێکە، کە تێکشکانی کۆمەڵایەتیی ئەو ماڵ و خەزانانەی بە دوادا دێت، بە تایبەتی تێکشانی شکڵی منداڵ و گەنجەکانیان.
هەڕەبەت لەو باوەڕەدام، هەرچ خەزان و ماڵە هەژارێک ئەگەر هەشیاربن ڕێگە بەوە نادەن ئەم ڕاگەیاندنانە خۆیان بکەن بە ماڵەکانیاندا و سفرە و خوانی هەژارانەیان پیشان خەڵک بدەن و ببن بە جێگەی بەزیی و خێر و سەدەقەی ئەم خەزان و ئەو خەزانی دەوڵەمەند.
بەڵام بە داخەوە، زۆرێک لەو خەزانە هەژارانە بە ئەوەی گوێ بدەن بەوەی کە ئەمە سوکایەتیکردنە بە خۆیان و بە منداڵەکانیان و بە

گەنجەکانیان، ئەگەر بەم ئاگەیاندنە دەدەن و بە وردی سفرەی خاڵی ئەوارانیان پیشان جەماوەری تیقیەکەیان دەدەن.
هیچ شتێک لە دنیادا هێندەی بەزەییپیاهاتانەوە منداڵ و گەنجەکان تێکناشکێنێت و کەسایەتیان بریندار ناکات. ئەو منداڵانەی هاوڵێی منداڵیان هەیە لە گەڵک و لە قوتابخانەکاندا، دەبن بە جێگەی بەزەیی منداڵانی دیکە لەبەرئەوەی کەمدەرامەتن وناتوانن وەک خەڵکی ئاسایی بخەن و لەبەرکەن و بدەن. منداڵ بەم پەروەردەکردنە فەری ئەوە دەبن، کە ئاسایی بێت ببن بە جێگەی بەزەیی، فەری ئەوە دەبن دەست لە خەڵکی پانبکەنەوە، لە جیاتی ئەوەی فەر بکرێن لەسەر مافی ئەوای خۆیان پێنج بکەن بە چاوی بەرپرسە حکوومیەکاندا، لەسەر نادادپەروەری هەبدەنە و قبووڵی هەژاریی خۆیان نەکەن.
ئەم جۆرە پەروەردەیە، پەروەردەیەکی زەر قەزەون و ناشیرین و دواکەوتووانەیە. ئەوەی ئەم تیقیە دەیکات، لە مایەپوچیی ئاگەیاندنەکەیانەوە سەرچاوە دەگرێت، لە عەقڵیەتەکەوە سەرچاوە دەگرێت، کە چارەسەری دادپەروەریی بەوە دەزانن، کە دەوڵەمەندەکان خێر و سەدقە بکەن بە هەژاران.
ئەم جۆرە لە ئاگەیاندن، ئەو پەیی بە حورمەتیە بەو ماڵ و خەزانانە دەیکەن، ئەو پەیی کاری نامرۆیی، ئەو پەیی دەستوەردانە، لە کاسە و کەوچک و جۆری خواردن و هەستان و دانیشتنی ئەو ماڵانە، کە چەن لەسەر سفرەکانیان کە دەبنەوە و چەن دایکە بەهەزەکەیان کەوچەک شربا دەکاتە قاپی بەردەم هەریەکە لە ئەندامانی خەزانەکەیەوە.
ئەم جۆرە لە ئاگەیاندن، کە وەک دەوترێت سەر بە حیزبەکە لە حیزبەکانی کوردستان، خۆیان بە موچەی بەرز کار دەکەن لەم کاتەدا، مانگانە بە دیان دەفتەر دڵار خەرجی خۆیان و کەناڵەکەیانە. لە جیاتی ئەوەی داوای دادپەروەریی بکەن، لە جیاتی ئەوەی ڕەخنە لە حکوومەتی کوردستان بگرن، کە چەن سەروەت و سامانی خەڵکی داگیرکردووە و خۆیان و حیزبەکانیان بەوپەیی خۆشگوزەرانیەوە لەسەر حسابی میللەتی داماو و ماڵە هەژارە بەهەزەکان دڵەوەن، لە جیاتی ئەوەی پە لەسەر دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و دابەشکردنەکی دادپەروەریانە دابگرن، دیانەوێت لەم ڕێگە چەوتەوە تەماشاکەرانی تیقیەکەیا زیاد بکەن و خەڵکی فەری هەناسە هەڵکێشانی سارد و ئاخ و ئەف بکەن.
لە ڕووی کۆمەڵایەتیەوە ئەم کارە قەزەونی ئاگەیاندنی ئەم کەناڵە، چەند کارەکی دواکەوتووانە و ناشیرینە، لە ڕووی سیاسیشەوە بەدەنگ کردنی خەڵکیە، بەو واتایەی کە هەڵەی دەوڵەمەندەکانە کە هاوکاری ماڵە هەژارەکان ناکەن، بێیە هەژاریی و داماویی و ڕەشوروویی لە کوردستاندا هەیە.

ئەم بیرکردنەوەیە، لە بیرکردنەوەیەکی ئاینیەوە سەرچاوەی گرتووە، ئاینی ئیسلام وا بانگەشت دەکات بۆ ڕووگرتن و مانگی ڕەمەزان، کە حیکمەتەکەی ئەوەیە خەڵکی هەست بە ئازاری برسێتیی بکەن، بۆ ئەوەی بەزەییان بە هەژاراندا بێتەوە و خێر و سەدەقە بکەن و یارمەتی هەژاران بدەن، ئەم دیدگایە، دیدگایەکی دواکەوتووانەیە، چونکە ئەوە لە بە دەستهاتیەوە، لە نەزانینەوەیە، خەڵکی فەقێری بە دەستهاتیی و نەزانین دەکات، خەڵکی فەقێری بەدەنگیی دەکات.

ئەم جۆرە پەروەردە و ڕاهێنانە پەروەردەیەکە، خەڵکی فەقێری ئەوە دەکات کە ئاسایی دەوڵەمەند و هەژار هەبن، کە لە ڕاستیدا کێشەکە ئەوەیە کە نادادپەروەریی هەیە لە دابەشکردندا، ئەو نادادپەروەرییە کارەکی سروشتیی نییە و بەشی خوا نییە، کە هەژارەکان خوا ئەوەندەی پەداون و دەوڵەمەندەکانیش هەر پەدانی خوایە و هەر لایەکیان شانیان ئەو دەوڵەمەندیی و هەژارییە هەڵدەگرێت! هەژاریی و دەوڵەمەندیی لە نەبوونی دادپەروەریی کۆمەڵایەتیەوە سەرچاوە دەگرێت. چارەسەر پەداگرتنە لەسەر دادپەروەریی و حوکمی دادپەروەریانە، نەک بەزەیی پیاهاتنەوە و دەتەنی دەوڵەمەندەکان بە هەژاراندا.
بە بۆای من ئەمە کارەکی سیاسیی گەندە و چەپەڵی لە پشتەوەیە.
هیوادارم بە زووترین کات ئەم تیقە و هەموو تیقەکان و ڕاگەیاندنەکانی دیکە واز لەم کارە ناشیرین و بریندارکردنەی هەژاران بهێنن.

**جیهاد موحەمەد**
٢٠/٥/٢٠١٩

---

# منداڵە ئەڵمانیە نەشیاوەکان کێ بوون؟!... جیهاد موحەمەد

منداڵە دەرکراوەکان، یان (Tyskebarn) تیسکەبارن(منداڵە ئەڵمانیەکان)، ئەو منداڵانە بوون، کە لە کاتی داگیرکردنی وڵاتی نەرویج لە ساڵی ١٩٤١ تا ساڵی ١٩٤٥ لەو دایکانە لە دایکبوون، کە

بە زۆر یان بە خوایشت سکیان پێبوو لە سەربازە ئێزیدیەکانی داگیرکەر و شەڕکەرەکان.
لەم ماوەیدا بابەتکم لەسەر ئەو ستەم و زوڵمە نووسی کە بەرامبەر بە منداڵە لە دایکبووەکانی ئێزیدی دەکرێت، کە لە لایانە پیاوە دەندەکانی داعشەوە حەڵاڵ کران و بە زۆر سکیان پێکردن و منداڵیان بوو. دوای ئەم کارەسات و تاوانە گەورەیە جارێکی تر ئێزیدیەکان هەمان تاوان و کارەسات بەرامبەر بە کچ و خوشکەکانی خۆیان دەکەن، وەریان ناگرنەوە، منداڵەکان بە منداڵی داعش و ئیسلام و زۆر دادەنێن، بۆیە ئەگەر ژنەکانیش وەربگرنەوە، بە زۆر منداڵەکانیان پێ فڕێ دەدەن و قبووڵیان ناکەن.
ئێستاش دەمەوێت لەسەر هەمان بابەتی خەم دەربەم و هەندێک ڕووبکەردنەوە بەدەم لەسەر ئەوەی، کە ئەم عەقڵیەتە لە کۆنەوە سەرچاوەی گرتووە.
لە ساڵی ١٩٤١دا نازیەکان پڕاماری وڵاتی نەرویجیان دا، دوای بەرخۆدانێکی بە وێنەی خۆکی قارەمانی نەرویجیی، نازیەکان توانیان نەرویج داگیر بکەن. هەروەک چۆن داعشەکان لەسەر بنەما ئیسلامییە دواکەوتوو و داگیرکاریەکە هەموو سەروەت و سامانی وڵاتانی داگیرکراویان حەڵاڵ دەکرد، ژن و کچەکانی وڵاتی داگیرکراویشیان حەڵاڵ دەکرد، دەیان کردن بە کەنیزەک و، سکیان پێ دەکردن، کەین و فرۆشتنیان پێوە دەکردن. بە هەمان شێوە سەربازە ئەمەریکانە داگیرکەرەکانیش هەرچ وڵاتێکیان داگیر دەکرد، ژن و کچەکانیان دەکرد بە ژنی خۆیان و سکیان پێ دەکردن. بەڵام یەک جیاوازی لە نێوان ڕەفتارە گاوەکەی داعش و نازیەکاندا ئەوە بوو، کە نازیەکان کەین و فرۆشتنیان بە ژن و کچەکانەوە نەدەکرد.

ئەم عەقڵیەتە، ئەم بیرکردنەوەیە، عەقڵیەت و بیرکردنەوەیەکە، لە تەرسەندنەوە هاتووە، عەقڵیەت و بیرکردنەوەیەکی زۆر دواکەوتووی نامرۆڤیە، یاسای دارستانیش ئەمە قبووڵ ناکات، بەڵام نازیەکان و ئیسلامییەکان بە هاندانی سەربازەکانیان، بە ئەوەی باش شۆیان بە بکەن، بە ئەوەی بشبەت بە هەڕەشەیەکی گەورە و ترسان و تۆقاندن، هاتن ئەم بیکردنەوە پوچ و نامرۆڤییەیان لە ناو شەڕکەرەکانیاندا پەرە پێ دا، بەوەی کە وڵاتانی داگیرکراو هەموو سەروەت و سامان و ژن و کچەکانیان حەڵاڵی شەڕکەرە داگیرکارەکان. لە لایەکی تر، ئەم عەقڵیەت و بیرکردنەوەیە، عەقڵیەت و بیرکردنەوەیەکی سیکتاریزمییانەیە. ئایدۆلۆجییستیە دینییەکان و هەگەزپەرستیی و نەتەوەپەرستیی نازیەکان، لەوەوە سەرچاوە دەگرێت، کە خۆیان بە پاقژ دەزانن و هەرچی دین و ئاین و هەگەزێکی دیکە هەیە بە پیسی

دڕانن، کەچی بە تەرکردنی ناوگۆی خەیان، ژن و کچکان حاڵان دەکەن، ئەوی ئیسلام نییە، ئەوی لە دینەکی دیکەیە، ئەوی لە ڕۆگەز و نتەوەیەکی دیکەیە، پیس، وەلێ لەگەڵ پیسیەکیدا، ژن و کچکانیان حەڵاڵن، بە چەڕ وەرگرتنی ناوگۆ پاقژن، وەلێ بە پەکەوە ژیان حەڵاڵن!. مرۆقی هۆشیار باش لەوە تێدەگات، کە ئەم سینەوە و پاکتاوکردنە، پەکەوە ژیان لای داعش ئیسلامیەکان حەرامە، بەڵام پەکەوەژیان لەگەڵ ژن و کچکان و کەین و فرۆشتن پەیانەوە حەڵاڵە. نازیەکانیش بە هەمان شێوە، ژن و کچێ نەرویجیەکانیان حەڵاڵ دەکرد، بەڵام قبووڵیان نەبوو گەلی نەرویجیی بە سەربەرزیی لە وەاتی خەیدا بژی.

ئەم کارەسات و تاوانی بەرامبەر بە کەمەڵاگا و خەڵکی وەاتی نەرویج لە ماوەی ساڵی ١٩٤١ تا ساڵی ١٩٤٥، ساڵی ڕازگاری وەاتی نەرویج درێژەی کێشا، لەم ماوەیەدا بە گوێرەی زانیارییەکان ٥٠ پێنجا هەزار منداڵ لە دایک بوون لەو ژنانەی لە لایەن سەربازە جەراو جەکانی ئەڵمانیاوە سکیان پێ دەکرا، لە سەربازێکی ئاساییەوە تا دەگات بە بەرزترین پلەی سەربازیی سێی نەدەکردەوە لەم دەندەیە. بەڵام لە ڕاستیدا ژمارەی دیاری منداڵەکان نزیکەی ١٢دوانزە هەزار منداڵەکە، ئەوانەی دیکە کەس نازانێت چۆن بە سەروشوێن کراون.

ئەم کارەسات و تاوانە تەنها بەوەوە نەوەستا، بەڵکو لەوێش خراپتر ئەوە بوو، کە کەمەڵگای نەرویج بەو عەقڵیەتە دواکەوتووەی ئەو سەردەمەوە، بە یەکجار و بە زەرینە، بەیاری ئەوەیان دا، کە ئەم منداڵانە وەرنەگرن و، فەڵیان دەنە دەرەوەی نەرویج و بە تایبەیی دەریانکردن بە ئەڵمانیا. ئەڵمانیاش بە هەمان شێوە وەری نەدەگرتنەوە و لەم ناوەدا منداڵی بە دایک و باوکی قورسەر وەک تێپی ناو گۆپانی یاریکردنی لە هاتبوو، هەرکەس ڕاستدەبووەوە شەقی تێ هەڵدەدا.
هەندێک لەو منداڵانە نەردران بە ئەڵمانیای شەرقی، ئەڵمانیای شەرقی، زەرەک لەم منداڵانەی گەورە کرد، بەڵام ئەو داخ و کینەیەی لە دڵی ئەم منداڵانەدا هەبوون، بەکاریان هێنان بە کاری سیاسیی زەر قەزەون، زەریان لە کردن بە سیخور و خولی سیخوریان پێ دەبینین و فێری کاری سیوخوریان دەکردن و دەیانناردن بە وەاتانی دیکە، بەم جەرە جارێکی تر کارەسات و تاوانێکە بەردەوام بوو لەسەریان.
لە ناو ئەو منداڵە زوەم لێکراوانەدا کەسایەتیەکی زەر گرنگ و بە بایەخی مرۆقیی دەرکەوت، ئەویش خانمی ئازا و بوێر و مرۆقدۆست و پێ

لە بەرخەدان (گەرد فلەشەر) بوو.

"گەرد فلەشەر":
یەکێکە لەو ژنە ئازا و بوێر و پشوودرێژانەی، کە زوڵم و ستەمەکەی خۆی و هاوڕێکانی تری کرد بە گەورەترین بەرخەدان دژی ئیم کارەسات و تاوانانەی بەرمبەریان کراوە.
"گەرد فلەشەر" ئێستا سەرکی ڕێکخراوەکی دەوڵەتییە لە نەرویج، ڕێکخراوەکی ناوی،"پشتبەستن بە خۆت". ئیم ژنە ئازا و نەبەردە، لە ١٧ ساڵیدا نەرویجی بە جەهەشتووە لە ژێر ئەو هەموو فشارە دەروونییەی کە لەسەری بووە. ئاخر هەندێک لەو منداڵانەی کە بە نیمچە قاچاخ ماونەتەوە لە نەرویجدا، بەهام بەردەوام لە ژێر فشاری تیرۆرکردنی کەسایەتیاندا ماونەتەوە، پێیان دەوترا"تیسکە بارن" (Tyskebaran)، ئیم ناولێنانەش بە ئەو منداڵانە بریندارکەر بوو، چونکە ئیدمنیای نازیی خۆشەویست نەبوون لە نەرویجدا. هەوێک چەن ئێستاش ئیزیدیەکان بە منداڵی کچ و خوشکەکانی خۆیان دەڵێن، منداڵی داعش، یان منداڵی زنا و حەرام. ئیم عەقڵیەتە حەق وایە لە دنیادا ڕسواکرێت، نەفەرتکردن لە داعش و نازیەکان حەقە و کارێکی باشە، وەلێ منداڵ هیچ تاوانێکی نییە. منداڵ، لە خولقاندنی و لە دایکبوونی و ناولێنانیدا دەسەڵاتی نییە، دەسەڵاتی نییە لەوەی باوکی کێیە و کێ نییە، دەسەڵاتی نییە لەوەی دایک و باوکی لەسەر کام پرنسیپ و کام ڕەوشەن جووت بوون.

"گەرد فلەشەر" ١٨هەژدە ساڵ لە تاراوگەدا ژیانی بردوەتە سەر، بە زەری لە مەکسیک ژیاوە لەگەڵ زەرێک لە هاوڕێ دەرکراوەکانی خۆیدا، دوای ئەوە گەڕاوەتەوە نەرویج، دەستی کردووە بە دژایەتیکردنی ئەو تاوان و ستەمەی لەو منداڵانە کراوە. لە دوا جاردا بوو بە کەسایەتیەکی دیار و گەورە لە وڵاتی نەرویجدا، بە فشاری ئیم ژنە بەهێز و زەرێک لەوانەی گەشکراون بە عەقڵیەت و پڕوەدەی مرۆڤیی سەردەمیانە، توانیان نێک هەر وڵات و کەهەڵاگای نەوریجیی پێشیمان بکەنەوە لەو تاوان و کارەساتەی بەسەر ئەو منداڵانەدا هێناویانە و درێژیان داوە بە تاوانی نازیەکان، بەڵکو لە ساڵی ٢٠٣دا پەرلەمان ناچار کرا کە داوای لە بووردن بکات لە سەرجەم ئەو منداڵانە و، بەیاریش درا کە قەرەبوویەکی تەواوی هەموو ئەو منداڵانە بکرێتەوە. ئێستا هەموو ئەو ژن و پیاوانەی گەڕاونەتەوە بە وڵاتی نەرویج بەر ئەو لێبوردنە کەوتوون و بەو پەڕی بەختەوەریەوە دژین و سوودمەندن لە هەموو قەرەبووکانی ئەو بەیارەی پەرلەمان.

کێچی بە داخێکی زەرەوە، لە کوردستان و عەراقدا بە دڵگەن نەبێت

باسی درێژدان بۆ تاوانەکانی داعش ناکرێت لە لایان ئیزیدیەکانەوە. ئیزیدیەکان زوڵم و ستەمی زۆریان لەکراوە لە لایەن ئیسلامەوە، بۆ تایبەتی لە لایەن داعش دێندەکانەوە، وەلێ زوڵمکردن لەو منداڵانەی لە پیاوە داعشەکانن، هیچ جیاوازیی نییە و هەمووی دڕندەی خانەی تاوانی مرۆییەوە.

**جیهاد موحەمەد/** نەرویج
٢٤/٤/٢٠١٩

---

# منداڵانی تۆخمی پیاوە داعشییەکان بۆ تاوانن... جیهاد موحەمەد

لە ناو کولتووری ئیسلامدا، قسەیەک هەیە، دەڵێت "بزرگاین لەش پیس ناکات"، لەم ئیدیۆمەوە دەموەت بچمە ناو بابتەکەوە!
پێش هەموو شت، ئەم ئیدیۆمە، تەنها بۆ قسەیە و بۆ کردەوە جێبەجێ ناکرێت، ئەوتاوەک چۆن ئەو ژن و کچانەی لەسەر خۆشەویستیی و عەشق دەکوژرێن، بۆ هەمان شێوە ئەو کچ و ژنانەشی، کە دەستدرێژیی سێکسیان دەکرێتە سەر، ئەگەر نەشکوژرێن، چ لای خێزانەکی بگانە، چ لای کەسوکاری خۆیان، بۆ چاوەکی نزم تەماشا دەکرێن، واتا تیرۆری کۆمەڵایەتیان دەکرێت.
ئەم کولتووری باو و ناشیرینەی کۆمەڵگای ئیسلامیی لە ناو ئیزیدیەکانیشدا هەمان کولتوورە، لە بیرمان ناچێت، چۆن دەعایان بەردباران کرد. ئێستاش بەرامبەر بە ژنە ئیزیدییە سکپڕەکانی پیاوە دڕندەکانی داعش و ئەو ژنانەی منداڵیان لە داعشەکان بووە، ئیزیدیەکان هەمان هەڵسوکەوت دەکەن.

داعش، لەسەر بنەمایەکی زۆقی ئیسلام، کە هەموو سەروەت و سامان و کچ و ژنی ئیزیدیەکانی حاڵ کرد و بە دەستکەوت(غەنیمە)ی دانا. کارەسات و تاوانێکی هێندە قێزەون و گەورەیان ئەنجام دا، هێوای مرۆڤایەتی و هەموو ئەو دین و بیروباوەڕانەی دژی ئەم بڕیارە وەحشتییە و ئابوورییە نەوەستانەوە، هێش کرد. هەرچ کەسێک و هەرچ ئایدیۆلۆجیی و

دین و ئاینزایەک لایەنگری ئەم کارە قزۆنە بووبێت، بە دڵنیاییەوە ئەو پێی دڵقیی و بە ویژدانییە.
ئایا تەنها داعش، یان ئەو گروپە تووندڕەو تیرۆریستییە ئیسلامییانە خاوەنی ئەم عەقڵیەتە دڕندەیەن؟ یان لای ئێزیدیکانیش هەمان دڕندەیی و عەقڵیەت هەیە. بە بڕوای من لای زۆرێک لە دین و ئایدۆلۆجییە دگماتیزمییەکان، لای هەموو گروپە تیرۆریست و سیکتاریزمیەکان هەمان عەقڵیەت هەیە، بەئام جیاجیکردنی و جیاجیناکردنی کەوتوەتە سەر ئەوەی تا چەند ئەو دینە، یان ئەو گروپە تیرۆرستی و سیکتاریزمیانە دەسەڵاتیان هەیە. هەرچ کات دەسەڵاتیان هەبوو لە هیچ جۆرە ستەم و تاوانێک بڕامبەر بە دین و بە بیروباوەڕکانی دڕاوەی خۆیان سەناکۆنەوە.
دڕندەیی و تاوان لای هەرچ گروپێکی سیکتاریزمیی، لای هەرچ نەتەوەیەکی نەژاد پەرست، لای هەرچ ئاینزایەکی وەک سوننیەکان و شیعەکان بڕامبەر بە یەکتری، لەسەر کات و دەسەڵات وەستاوە، هەرچ لایەنێک لەم لایەنانە دەسەڵاتی هەبوو، هەستی بە هەڵز کرد، سەلە هیچ نامرۆقبوون و تاوان و دڕندەییەک ناکاتەوە بڕامبەر بەوی دڕوەی خۆی، تا دگاتە ئەوەی کە تاوانی پاکتاوکردنیش بکات.

داگیرکارییەکانی ئیسلام، هەر لەسەر دەمی پێیامبەر(محەمەد)ەوە تا دگات بە ٦٠٠ ساڵەی تەمەنی عوسمانیەکان، جگە لەوەی سەدان وڵاتانیان داگیرکرد، دیان دین و ئاینزایان پاکتاو کرد، دیان گروپ و نەتەوەیان پاکتاو کرد، هەزاران مەکتەب و شوێن و پێگەی ڕۆشنبیریان سوتاند، بە هەزاران و دیان هەزار ژن و کچیان حەڵاڵ کرد بە خۆیان و کردیانن بە کەنیزەک، یان بە گوڕەی شەرعەکەی خۆیان ماڕیان بڕین. ئەمانە هەمووی لەو کاتەوە بوون کە دەسەڵاتیان پەیدا کرد، پێش ئەوە نەرم و نیان بوون و داوای پێکەوە ژیانێکی دیموکراتیانەیان دەکرد و ئێزیان لە هەموو دین و بیروباوەڕێکی دیکە دگرت.

کاتێکیش دەوڵەتگەلێکی عەرەبیی ئیسلامیی و دەوڵەتی سۆفیەکان و فارسەکان و تورکەکان دروست بوون و هەڵگری دینی ئیسلام بوون، ئەمانیش هەر یەکەیان لای خۆیەوە و لە ژێر قەڵەمڕەویی خۆیدا دیان نەتەوە و کەمینەتەوییان پاکتاو کرد. کورد یەکێک بووە لەو نەتەوانەی هەمیشە لە ژێر هێرشەی پاکتاوکردندا بووە، بە چەندین جار لەڕە و لەوەش گروپی گەورە و ژمارەی گەورەی لە پاکتاو کراوە، تەنانەت زمانەکەی لە قەدەغە کراوە، تا ئێستاش تاوان بڕامبەر بە گەلی کورد نەوەستاوە. کەمینەتەوایەتی عەرەب لە ئێراندا بەردەوام

لە ژێر هەڕەشەدایە، ئازەریەکان کە نەتەوەیەکی گەورەن لە ئێراندا بەردەوام لە ژێر هەرشە و چەوساندنەوەدان، لە تورکیادا چەرکەسەکان پاکتاو کران، ئەرمەنیەکان بە سەدان هەزاریان لە پاکتاو کرا، گەلی کورد نیش چەندین جار پاکتاو کراوە، تا ئێستاش لە ژێر هەڕەشەی پاکتاوکردنداین.

سوننیەکان و شیعەکان، کە دوو ئاینزای ئیسلامن و یەک خوا و یەک قورئان و یەک پێامبەریان هەیە، ١٤ سەدە زیاتر لە شەڕ و پەکدادانداون و تیرۆر و پاکتاوی نیک زیندووکانی یەکتری دەکەن، تیرۆری کەسایەتی ئەوانی چەندین سەدەشە مردوون بەردەوامە.
فینیقیەکان و کلدانیەکان و ئاشوریەکان و قبتیەکان و ئەماغیزیەکان، بە تەواوەتی لە لایەن داگیرکاریی ئیسلامەوە پاکتاو کراون.
ئەگەر تەزەک وردبینەوە لە مێژووی خۆناوی دینەکان و نەتەوەپەرستەکان، بە چاوەکی بە لایەنییەوە سەیر بکەین، هیچ نەتەوە و دین و ئاینزایەک، چ وەک خەیان دەڕەن ئاسمانی بێت یان زەوینیی لە کاتی دەسەاتیدا سەی نەکردوەتەوە لە تاوان و دڕندەیی بەرامبەر بەوی دەروەی خەی. کەواتە ئەمە عەقڵیەتەکی نەخۆشی نامرۆڤیە هەموو ئەمانەی گرتوەتەوە. هەتا ئەم عەقڵیەتە بەردەوام بێت، دڕندەیی و سەینەوە و پاکتاوکردن و تاوانی مرۆڤیی بەردەوام دەبێت.

زەربەی خەڵک، وا سەیری ئێزیدیەکان دەکەن، کە گوناح و بە تاوانن، وەلە ئەگەر لە سەنگەیەکی عەقڵانییەوە سەیری تاوان بکەین، سەیری کەمەگە و گروپی مەدەنیی بکەین، سەیری عەقڵیەتی مرۆڤبوون بکەین، هەسەنگاندنمان لەسەر بنەمانی مرۆڤبوون و عەقڵانیی و پێکەوە ژیان بێت، ئێزیدیەکانیش هەر ئەوەندە ستم و زوڵم ناکەن، کە دەسەلاتیان نییە، بەڵام کە دەسەاتیان هەبوو ئیسلام چیی دەکات، ئەوانیش کەمتر ناکەن. لایەنداریی ئێزیدیەکان و هەرچ دین و ئاینزا و گروپ و نەتەوەیەک، دەبێت لەسەر بنەمای دژایەتی چەوساندنەوەیان بێت، نیک لایەنداریەتیەکە سەرمان لە بشەونێت و ئەم دین و ئاینزا و گروپە سیکتاریزمیی و نەتەوە پەرستییانە بڕەو پێ بدات. ئازادیخوازان، ئەوانەن کە بە بیرکردنەوەیەکی مرۆڤییانە و عەقڵانییانە دژایەتی هەرچ جۆرە چەوساندنەوە و تاوانێک دەکەن، نیک لایەنداریەتیە کە ئەوە لە بیر بەرێتەوە، کە لە ەاستیدا،عەقڵیەتی هەموو ئەمانە، یەک عەقڵیەتە،لە کاتی دەسەات و هەزیاندا هەمان شتن.

بیروباوەڕیکی دینیی وەک ئێزیدیەکان، ئەگەر دەی نەسوتێت بە کەسانی لە گشت و ئەسکی خەیین، دەی نەسوتێت بە جگەرگۆشەکەی خەی

وەک ئەزیدیەکان، ئەبێت چۆن جەگەی بڕوا و متمانە بن کە دەستاتیان هەبوو لە داعش خراپتر ناکەن؟
ئاخر وەک ئەو ئیدعای ئاماژەم پێدا: "ئەوی بە زەر بیگەن لەشی پیس نابێت" لەو ڕووەوە زەر ڕاستە، کە کەسانێک بە زەر دەستدرێژی سێکسی بکرێتە سەریان، بە زەر دزیی پێ بکرێت، بە زەر سوالی پێ بکرێت، بە زەر هەرچی پێ بکرێت گوناحبار و تاوانبار نییە. کچ و ژنێکی داماو و بە دەستات کە کەوتوونەتە دەستی داعش دەندەکان، بە زەر سکیان پێکردوون، کردوونیان بە ژنی خۆیان، ئەبێت چ تاوانێکیان هەبێت، ئەستا بە چاوەکی قەزەوەنەوە لە لایەن دایک و باوکیانەوە سەیر دەکرێن و وەریان ناگرنەوە. ئەم تاوانە بە بڕوای من هیچی کەمتر نییە لە تاوانی داعشەکان، هیچیش کەمتر نییە لەو منداڵانەی لە پیاوە ئیسلامانیاکان لە دایک بوون لە وڵاتانێی داگیریان دەکردن، بەڵام کەمێگا و وڵاتانی ئەوساش بە منداڵی"نەشیاو" دایان دەنان و وەریان نەدەگرتنەوە ــ لە بابەتێکی دیکەدا باسی کەمێک لەو منداڵانە دەکەم ــ .

ئەوەی ئەمڕە ئەزیدیەکان دەیکەن بڕامبەر بە کچ و خوشکەکانی خۆیان، کە منداڵە باوک داعشەکانیان پێ فڕێ دەدەن گەورەترین تاوانە، ئەم تاوانە لە سەربڕینی منداڵ و ژن خراپترە. ئەم تاوانە دەمەکێ ساڵە دەگوزەرێت و هەکارەکی سەرەکیشە بە چاندنی دڵڕەقیی و نامرۆڤیی لە هەموو جیهاندا.

**جیهاد موحەمەد/ نەرویج**
٢١/٤/٢٠١٩

---

# وێنەکێ خەی دەدوێت، پێویست بێ قسەکردن ناکات! … جیهاد موحەمەد

لە فەیسبووک، هەر ئەو ناونیشانەی ئەم نووسینەم دەربارەی ئەو تاوانە نووسی، بە پێویستم نەزانی زیاتری لەسەر بنووسم، بەڵام تاوانەکە هێندە ناخ هەژێنە، نەمتوانی بەدەنگی لە بکەم.

لە ئاستیدا ئازاردان و کوشتنی ئاژەڵە بەستەزمانەکان، هیچ جیاوازی نییە لە ئازاردان و کوشتنی مرۆڤەکان، کوشتن و ئازاردانی هەرچ گیانلەبەرێک تاوانە، بە حوکمی وژیدانی زیندوو و بە حکومی یاساش لە زۆربەی وڵاتانی دنیادا، تاوانە.
من نازانم پاساو چیی بووە بە کوشتن و ژەهراویکردنی ئەو هەموو سەگەڵە، چونکە هیچ پاساوێکی تەندروستیی لە وەزارەتی تەندروستی و فەرمانگە تەندروستییەکانەوە نەهێنارا وەتەوە بە کوشتن و پاکتاوکردنی سەگە بەرەڵاکان.
ئەمە لە کاتێکدا ئەگەر پاساوێکی تەندروستییش هەبێت، من لەو باوەڕدام کە چارەسەری تایبەتی هەیە بە پاکتاوکردنی سەگەڵەکی بەرەڵا کە زیانبەخش بن بە تەندروستی مرۆڤەکان و ئاژەڵەکانی دیکە.
ئاخر ئەمە کەمەگایەکین پاکتاوکراوین، دەبوو زۆر سەیر لە پاکتاوکردنی گیانلەبەرەکان بکەینەوە.

ئاخر خۆ ئەم تاوانە یەکەم جار نییە و دوا جاریش نابێت لە کوردستاندا کە دەکرێت بەرامبەر بە ئاژەڵە بەستەزمانەکان. بیرمان ناچێتەوە لە کاتی ئینفلەنزای باڵندەدا، چەند بە دڵقانە بە زیندووویی مریشکەکانیان فڕێ دەدایە ناو چاڵەوە و ئاگریان تێ بەردەدان. بیرمان ناچێتەوە چۆن لەریەکی پێ لە جوجەڵە لەسەر ئاوەی کە گوایە قەدەغەیە بێتە کوردستانەوە ئاگریان تێ بەردا و لە جریوە و جوکە جوکی جوجەڵە هیچ کەسێک نەبووون ناخی نەهەژێت و هاواری لە بەرز نەبێتەوە دژی ئەو تاوانە. دیسان بیرمان ناچێتەوە، چۆن چەند گەنجێکی عەرەب زەرانیان لەگەڵ جاشکەرێکی بەستەزماندا دەگرت و دەیان جار دەیانکوتا بە ئەرزدا و بە شەق تەیان هەڵدەدا.
ئەم تاوانانە، لە ئاستیدا بەتاکردنەوەی ئەو تووندووتیژییە لە ناخی مرۆڤکاندا، لە ناخی ئەوانەدا کە بە دەربەستانە بە بەرچاویانەوە تاوانەکە دەکرێت و هیچ ئاناچەکان. لە ناو کەمەگە پشکەوتوو و مرۆڤدۆست و ئاژەخۆشەویستەکاندا، ئەگەر کەسانێک هەبن بە بەرچاویانەوە تاوانێک ئەنجام بدرێت یان ئازاری ئاژەڵێک بدرێت و بەدەنگی لە بکەن، ئەو کەسەش وەک تاوانبارەکە سزا دەدرێت.

حەق وایە دادوەرە گشتییە بەڕێزەکان لەسەر ئەم تاوانانە بەنە دەنگ و قبووڵی نەکەن. حەق وایە مامۆستا بەڕێزەکانی زانکۆکان، مامۆستا ئاینییەکان، خوێندکارەکانی زانکۆ، مەدیاکاران و ڕۆژنامەنووسەکان، نووسەران و ئەدیبەکان، ڕۆمانووس و چیرۆکنووسەکان، هونەرمەندەکان لەسەر ئەم تاوانانە بەنەدەنگ نەبن و قبووڵی نەکەن.
ئاخر چۆن زانست لە ئەزموونی مرۆڤکانەوە لە تاقیکردنەوەکانی

ژیانەوە سەرچاوەی گرتووە، یاسا کۆمەڵایەتیەکانیش بە هەمان شیوە دەبێت لە ویژدانی زیندووی مرۆڤکانەوە سەرچاوە بگرێت. تۆ بڵێی ویژدانی کۆمەڵگای کوردستان هێندە مردوو بێت ئەم جۆرە تاوانانە ناخی کەس نەهەژێنێت؟!

سەگ، ئەو ئاژەڵە بەوفایەیە، کە ئەوەتا یەکەم شارستانیەتی مرۆڤایەتی دروست بووە، سەگیش بووە بە هاوڕێ و پاسەوانی مرۆڤکان و سەروەت و سامانی خێڵەک دەپارێزیت. ئەمە ئەگەر بەرامبەر بە بەوفاترین ئاژەڵ ئەمە هەڵوێستمان بێت، ئەوا ئیتر چ متمانەیەک بە یەکتری بکەین وەک مرۆڤ لە نێوان خەماندا.
سەگە بەرەکانی ناوشار، دیارە کارەکی خراپە، وەلێ چارەسەری زۆر هەیە بە دوورکەوتنەوە و نەهێشتنی ئەم سەگە بەرەڵانە. ئاخر لە کوردستاندا بەداخەوە، سەگ یان شێت سەگی پێ دەکرێت و سەگێک بەرەڵا دەکەنە گیانی سەگێکی تر بە بەرچاوی دێیان کەسەوە، یەکتری کەڵەپاچە دەکەن، خوێن لێ یەکتری دەهێنن، یەکتری دەخنکێنن، کەچی چەپۆی بە لێ دەدەن و، کاکی مەدیاکاریش بە ئارەزووی خۆی وێنەیان دەگرێت بە ئەوەی بە پێخەمبەرگرتن بێت، تەنها لە پێناوی گەرم کردنی مەدیاکەیدا.

ئەوە تەماشاکەن، سەگ لە پاسەوانیەوە، لە کوردستاندا کراوە بە دەندەیەک، کە سەگی هەوشاری شوانێک ورگی باخەوانێکی هەڵدەی و پارچە پارچەی کرد، یان ئەوەتا دەبێت سەگ بەم جۆرە ژەهروی بکرێت و بە دێیان لاشەی لەو ناوەدا بەاوبکرێتەوە. بە ڕاستی شار و شارنشینیی و شارستانیەت کەوتەتە ژێر پرسیارەوە لەسەر ئەم هەڵوێستە دەقانە.
بەڕاستی دادوەرە گشتییە بەڕێزەکانیس کەوتوونەتە ژێر پرسیارەوە، کە بەدەنگن بەرامبەر بەم هەڵوێستە دڕندانە.
هیوا خوازم کۆتایی بەم دەندەیی و دڕندەییە بهێنرێت لە کوردستاندا.

جیهاد موحەمەد/ نەرویج
١٠/٤/٢٠١٩

# مرۆڤی رۆژهەڵاتییەکان بە مێژووی هەڵە و نە مێژووکردە ... جیهاد موحەمەد

کۆمەڵگا رۆژهەڵاتییەکان بە گشتی، کۆمەڵگاگەلێکی بە بڕهەمن، هەنگۆ ئەم بڕچوونە هەندێک گشتگیریی پێوە دیار بێت، بەڵام لە ڕاستیدا مەبەست ئەوەیە، کە هەموو کۆمەڵگا ڕۆژهەڵاتییەکان بە ڕێژەیەکی یەجگار گەورە مشەخۆرن، هیچ بڕهەمێکی ئەوتۆی زانستیان نییە، ئەگەر هەشبێت بە بڕاورد بە بڕهەمە زانستییە هاوردەکان لە وڵاتانی ڕۆژئاوا و ئەمریکاو و یابان و ئوسترالیاو و چاینا و وڵاتانی دیکە، ئەوەندە کەم و لاوازن کە پێوانەیەکی ئەوتۆیان بە ناکرێت.

کۆمەڵگا ڕۆژهەڵاتییەکان بڕخۆرن، بە جۆرێک بڕخۆرییان هەیە بە کەلوپەلە بڕهەمهاتووەکانی وڵاتانی دەرەوەی خۆیان، لە دەرزیەکی دروومانەوە تا دۆگات بە هەموو کەرستەکانی جل و بڕگ و خۆگرمکردنەوە و کەلوپەلی ناومان و دامەزراوە حوکومیی و مەدەنییەکان، هەموو کەرستەکانی پێوەندیکردن و هاتوچۆکردن هاوردە دەکرێت و، زۆر بە دۆگمەن کەرستەگەلێکی خۆمالیی هەبن. هۆبەت هەموو ئەم ڕووشی هەژارییەش لە نەبوونی نەزانین و زانستەوە سەرچاوە دەگرێت، واتا زانست و بڕهەمە زانستییەکان هەموویان هاوردە دەکرێن.
کاتێک دەگوترێت، کۆمەڵگا ڕۆژهەڵاتییەکان دواکەوتوو و هەژارن، مەبەست لە دواکەوتوویی و هەژاریی دەست و پێ سپێتیی ئەم کۆمەڵگایانەیە لە بڕهەمهێنانی هەموو ئەو کەلوپەلانەی کە بڕهەمی پێشکەوتنە زانستیەکانە. زانین و زانست و پەروەردە دواکەوتوو، بەیە بڕهەمیش یان نییە، یان دواکەوتووە.

هەکار و فاکتەری سەرەکی دواکەوتوویی و هەژاریی کۆمەڵگا ڕۆژهەڵاتیەکان، قەتیسمانیانە لە یەک زەماندا، مرۆڤی ڕۆژهەڵاتیی بە زەمانە سروشتییەکانی خۆیاندا، کە "ئابوورد، ئێستا و داهاتوو" تێنەپەڕیون. هەمان بیرکردنەوە، هەمان پەروەردە، هەمان کولتوور، هەمان بڕهەمی مەعریفیی، هەمان دیدگا و فەلسەفەی ژیان لە مشکیاندا خەی نوە دەکاتەوە، هەنگۆ گەانکاری تەنها لە فەرمکانیاندا هەبوو بێت، نەک لە ناوەکیاندا، بەیە دەشت

بەین، مرۆڤ رۆژهەڵاتیی خاوەنی مێژوو نیە و مێژووکرد نیە. دواتکەوتووییی و هەژاریی بوارە زانستیکان و پیادەکردنی پڕوردەیەکی نەریتیی لە فەرگەکاندا دگەتوە بە نەبوونی دیدگا و جیهانبینیەکی فەلسەفیانەی پشکوتووی دەسەات و حوکمانکانی ئەم وەات و کەمەگانە، چونکە ەگرن لە هەرچ پشکوتنکی بواری پڕوردە، بە ئەوەی بتوانن لە ەگەی نەزانین و جهالەتوە درێژە بە حوکمانی خیان بدەن.

دیان سەدیە، یەک دیدگای چەقبەستوو خەی سپاندووە بەسەر کەی کەمەگاکانی ەهەاتییدا، ئەو دیدگایە، دیدگایکی دگماتیزمیی و نەریتییە، بە جۆرێک ئەم دیدگا چەقبەستووە زاە، کە زۆربەی هەرە زۆری خەکی ئەم وەاتانە لە واقوماندکدا ماونەتوە، پرسیارگەلێک لە مشکیاندا دەسوەتوە وەک: بۆچی وەاتانی ەژئاوا بەردەوام لە پشکوتندان و ئەمش لە دواکەوتندا؛ بۆچی ئەوان تا ئاستکی بەرز لەباروگوزارنکی باشدا دەژین و ئەمش لە باروگوزرانکی خراپدا؛ بۆچی ئەوان کەمترین شە و پکدادان لە نەوانیاندا دروست دەبت، ئەمە بەردەوام خەریکی شەی ئایین و دین و نەتەوە و نیشتیمانین؛ بۆچی ئەوان ئازادییکی بەرفراوانییان هەیە و کەمترین اسیستیی و ەگەزپەرستیی لە نەوانیاندا هەیە، بۆچی ئەمە کەمترین ئازادیمان هەیە و پکەوە ژیانمان نییە و زەرترین ق و کینەی دینیی و ناسیونالستیی و ەگەزپەرستیی لە نەونماندا هەیە؛ بۆچی ئەوان خاوەنی زانین و زانست و زانیارین، ئەمە مشخەرین بەسەر بەرهەمکانی ئەوانەوە؛ بۆچی ئەوان بەرهەمهێنەرن و ئەمە بەرخەرین؛ بۆچی ئەوان کەبەکە دکەن لەسەر دەزینەوە زانستیکان و ئەمە کەبەکەمانە لەسەر نەتەوەپەرستیی و ئاینپەرستیی؛ بۆی ئەوان فرەشیاری بەرهەمە پیشسازیی و زانسیکانن و ئەمە تەنها فرەشیاری بەرهەمە سروشتییکان و وزەی ژێر زەوین؟ دیان پرسیاری لەم شەوازانە لە خەمان دکەین بە بە وەام!

ئەم پرسیارانە زەر گرنگن،لە ژیانی دوروودرێژی ئەم کەمەگانەدا سەرچاوەی دروستبوونی هەندێک لە حیزب و ەکخراوی سیاسیی و کەمەایەتیین، سەرچاوەی خەباتکردن و تکۆشانکی دووردرێژ و گەورەن. لەرەدا نامەوەت بچمە سەر ئەوەی بۆچی ئەم حیزب و بزووتنەوە و اپەینانەی خەکی شرشگێ سەرکەوتنیان بە دەست نەهێناوە، یان بۆچی لە ئەنجامدا هەموو اپەین و شرش و بزووتنەوە زگاریخوازیی و ئازادیخوازییکان لەبار دەبرەن، یان دەستوسانن لە گەانکارییکاندا؟ ئەمە بابەتی ئەم نووسینە نییە،

هەوڵ ئەدەم بابەتێکی تایبەتی لەسەر بنووسم. بەڵام دەمەوێت ئەوە بڵێم، کە هەکار و فاکتەری مانەوەی دواکەوتوویی و هەژاریی و هەموو نەهامەتییەکانی ئێم کەمەگانە، ئەوەیە کە نەیانتوانیوە گەناکاری لە بیرکردنەوە و عەقڵیەتی خەیاندا دروست بکەن. وەک چۆن لە ڕووی زانین و زانستەوە دواکەوتوو و هەژارن لە ڕووی هەگبانەوەش بەرامبەر بەم ڕووشە خراپەی خەیان هەژار و دواکەوتوون، کاتێکیش هەگبەاونەتەوە، وەک پێشتر ئاماژەم پێدا خەیان ئادەستی شکەش و بزووتنەوەگەلێک کردووە، خەیان تووشی شکە و پێکدادانێک کردووە، کە بزووتنەوە و شکە و پێکدادانی ئەوان نەبووە، بەڵکو لە جیاتی دەستاتخوازەکان کردوویانە.

کەمەگا هەژهەاتییەکان بە تاک و کە بوون بە ئەبجێکت و کاریان لەسەر دەکرێت، هەم حوکمەانە داگیرکەرکانی خەیان ئاستەوخە کردوونییان بە ئەبجێکت و کاریان لەسەر کردوون، هەم دەوڵەتە زلهێزکانی دنیا لە چەندین ڕەگەی ناڕاستەوخەوە کردوونییان بە ئەبجێکت و کاریان لەسەر کردوون، هەروەها ئایدۆلۆجیە ئاینیی و ناسیۆنالستییەکان و کولتووری باو کردوونیان بە ئەبجێکت و کاریان لەسەر دەکەن.

لە ڕاستیدا جیاوازی گەورەی نێوان ئاژەڵ و مرۆڤ، ئەوەیە کە مرۆڤ دەتوانێت مامەیەکی شەرشگەانە لەگەڵ خودی خۆی و سروشت و دەوروبەریدا بکات، وەلێ ئاژەڵ ئەو توانایەی نییە، چونکە بیری بە ناکرێتەوە، بەیە ناچار خۆی دەگونجێنێت لەگەڵ سروشت، ئاژەڵەکان یەک زەمنیان هەیە و هیچی تر، وەلێ مرۆڤ دەتوانێت مێژووی خۆی بە واتا فەلسەفییەکەی دروست بکات و زەمەنەکانی ژیانی کەمەایەتیی و سیاسیی خۆی تێپەڕێنێت. دەتوانین بڵێین مرۆڤی هەژهەاتیی تا ئاستێکی زۆر نەیتوانیوە خۆی لە ئاژەڵ جیا بکاتەوە، بەیە بە هەمان شێوەی مەگەل هەوڵی داوە خۆی بگونجێنێت لەگەڵ سروشت و دەوروبەردا.

لە باشترین حاڵەتدا کە توانیبێتی بەسەر کارەساتە سروشتیەکانی وەک لافاو و بومەلەرزە و زریان خۆی بپارێزێت، یان خۆی لە سەرما و گەرما بپارێزێت، یان خۆی لە نەخۆشیە کوشندەکان بپارێزێت، لە ڕەگەی بەکارهێنانی کەرستەگەلێکەوە بووە، کە بەرهەمی خۆی نەبووە، بەڵکو بەرهەمی کەمەگا زانستییەکانە، ئەمە هەکاری سەرکیە بە مانەوەی ئێم کەمەگانە لە جەگەی خەیاندا، هەتا بەرهەمێکی مەعنەویی و زانستیی بەرهەم نەهێنرێت، مەحاڵە بتوانن خەیان لە مەگەلیی و ئەبجێکتیی ڕزگار بکەن. بەکارهێنانی بەرهەمە زانستییەکانی کەمەگاکانی دیکە، تەنها سەرسامیی لەوی مرۆڤ و کەمەگای

ڕۆژهەڵاتیی دروست کردووە، لەم حاڵەتدا مرۆڤ لە واقوڕماندا دەمێنێتەوە و کولتوور و شێوازی بیرکردنەوەی خۆی بە ناگەڕێت. مرۆڤی ئازاد و کۆمەڵگای ئازاد، ئەو مرۆڤ و کۆمەڵگانەن، کە توانیویانە ببن بە سەبجێکت و خۆیان لە ئەبجێکتیی ئایدەلۆژیە دگماتیزمەکان ڕزگار بکەن، ئەمەش بە شێوەیەکی کۆمەڵایەتیی و سیاسیی و پەروەردەیی دەکرێت، نەک بە شێوە و پێکەدانێک لە پێناوی دەستەباتخوازە نەتەوەپەرستەکان و ئایینپەرستەکان و ئایدەلۆژیە پەرستەکان.

کۆمەڵگا ڕۆژهەڵاتیەکان زۆربەی جار کە دوای حیزب و بزووتنەوە سیاسییەکان دەکەون بە ڕزگاریی و ئازادییەوە، وەلێ ئەوەیان بە جیاناکرێتەوە، کە ئەم حیزب و بزووتنەوانە، لە ئەنجامی سەرکەوتنیشیاندا، ئەگەر سەربکەون، درێژەپێدەری هەمان ڕەوشی ستمکاریی و چەوساندنەوەن، لەرەشدا وەک چۆن دەسەڵات و حوکمڕانە ستەمکارەکان هەیاندسوڕێنن، بەهەمان شێوە حیزبە دینیی و نەتەوەپەرستە دەڕەقەکانیش لە پێناوی گرتنەدەستی دەسەڵاتدا هەیان دسوڕێنن، چونکە ئەمانە دەسەڵاتخوازن نەک هێزی ڕزگاریی و ئازادیی و دیموکراسیی، کەواتە لەرەشدا، هەر ئەوەندە خۆیان لە ئاژەڵە بە جیا دەکرێتەوە، کە دژی چەوساندنەوە و ستەمن، وەلێ نەزانن و نازانن چۆن ئازادی و ڕزگاریی بە دەست بهێنن، بۆیە خۆیان ئادەستی گرووپگەلێک و حیزبگەلێکی ناشرشگەڕ دەکەن، بەناوی شرشگەڕیەوە، ئەم خەسڵەتەستکردنەش لە لایەک ناهۆشیاریی و نەزانینە لە لایەک ترسە لە ئازادی، ئاخر چۆن حوکمڕانەکان لە ئازادیی میللەت دەترسن بە هەمان شێوەش میللەتی ناهۆشیاریش بوێر و ئازا نییە بە ئازادی، هەر بۆیە هەرکەس لەگەڵ بیرکردنەوەیەدا نەبێت، دەیخاتە خانەی خیانەتەوە، بە ناوی خیانەت لە ئایین، خیانەت لە نەتەوە، خیانەت لە نیشتیمان و خیانەت لە کولتوور. ئەم خەسڵەتەستکردنە بە جۆرێک قووە دەبەتەوە لە ناخ و مێشکیاندا، کە هەرچی هەوە و خەبات و تێکۆشان و کوشتن و بڕینکیان هەیە دەچێتە خزمەتی حیزب و گرووپە سیکتاریزمیی و دەسەڵاتخوازەکانەوە، ئەمانیش لە هەمان ژینگەی نەزانین و جەهالەتدا خول دەخۆن و لە مێژوویەکی ناهەمواری پڕ لە مەینەتییدا دەمێننەوە.

ئەبەت ئەوەش بڵێم، کە نەزانین و ناهۆشیاریی مرۆڤی ڕۆژهەڵاتی لەوەوە سەرچاوەی گرتووە، کە زانین و هۆشیاریان لە داگیرکراوە، دنا هیچ مرۆڤێک نییە، نەزان و جاهیل بێت. بۆیە شێوەی پەروەردەیی دایکی هەموو شۆشکانێ، واتە شۆشکانی تر لە شرشی

پەروەردەییەوە لە دایک دەبن. یەکێک لە خەسڵەت و پرنسیپە سەرکییە خراپەکانی سەرکردە ناشەرەفەکان، کە بە ناوی شۆڕشەوە دەیان سەدەیە شەڕ و پێکدادان دروست دەکەن نەبوونی پەروەردەیەکە کە مرۆڤبوون بەرهەم دەنێت. هەرچ شۆڕشێک کە مرۆڤبوونی بەرهەم نەهێنا، دڕندەی خانەی شەرشی چەواشەکارییەوە.
دیسان ئەبەت ئۆوەش بڵێم، کە پەروەردە و شەرشی پەروەردەیی بە لایەن نییە، بەڵێ دەسەڵاتی ستەمگەر هەمیشە دژی پەروەردەی نوێ و شەرشی پەروەردەیی دەوستێتەوە.

**جیهاد موحەمەد/** نەرویج
٢٧/٣/٢٠١٩

---

# سەردانەواندنی ئۆژاوا بۆ ئیخوانیەکان بۆ؟ جیهاد محەمەد

هەر لە دوای پاشکۆ و ئوخانی دەوڵەتە بە ناو سۆسیالیستەکانی دنیا و دروستبوونی یەکجەمسەریی پاوەری ئەمریکا و دەوڵەتە بەهێزەکانی تر لە ئۆژاوادا، ساڵ بە ساڵ و دێ دوای دێ، ئەم هێزە یەکجەمسەرییە لە ئۆژهەڵاتی ناوین و ئاسیادا داگیرکاری ئابووریی و سیاسیی خۆی زیاتر باڵدەکێشێت بەسەر ناوچەکەدا، هەبەت لە ڕێگەی ئەو گۆڕیەیی تەکنەلۆژیا و بڕپاکردنی جەنگی ئیخوانەکان لە ناوچەکەدا ئەم داگیرکارییەی خۆی زیاتر دەکات. ئەم زلهێزانەی ئەمریکا و ئەورووپا لە ڕێگەی خرایی ئەو هەموو پشکۆوتنە گۆڕیەی تەکنەلۆژیاکیانەوە توانیویانە تەواو حوکمی خەیان لە ڕووی ئابووریی و کولتووریی و سیاسیی و ئەمنییەوە بسەپێنن بەسەر کەی ئەو وڵاتانەدا کە هەژارن لە بواری پشکۆوتنی زانستیی و تەکنەلۆژیادا.

لە لایەکی دیکە لە ڕێگەی بڕپاکردنی جەنگی ئیخوانیەکان و گروپە تووندڕەو و تیرۆرستکانەوە گەورەترین هەڕەشەیان دروست کردووە بە سەر حوکمڕانکانی ئەو دەوڵەتانەی ناو دەبرین بە جیهانی سێیەم. ڕێگەخۆشکردن و بە دزیەوە پشتیوانیکردن لە هێزە تیرۆرستییە

ئیسلامییەکان سیاسییەکان، بە ئاوەیە، کە بە دەوڵەتان و حوکمڕانکانی ناوچەکە بڵێن ئەگەر ئەمە نەبین ئیخوانییەکان دەتانخۆن، بەمەش توانیویانە هەم بەرژەوەندیەکانی خۆیان بپارێزن لە ناوچەکەدا هەم سامان و داهاتی ناوچەکە زیاتر بە خۆیان داگیر بکەن و حوکمڕانکانیش زیاتر لەترسی ئەو هێزە تیرۆریستیانە چەک دابدەن بەیان.
باڵادەستی شیعەگەرایی هەر لە ساڵی ١٩٧٩وە کە لە ئێراندا هاتنە سەر حوکم، یەکێک بووە لەو هۆشانەی لە حوکمڕانە سوننییەکان دەکرێت. هێرشەها بە درێژدانە بەو شێوە نەگریسەی دەیان سەدەیە بەرپا دەکرێت و مرۆڤ و ئابووری ئەم وڵاتە ئیسلامییانەی دەرخوارد دەدرێت، بە ئاوەی هیچ جۆرە بەرژەوەندیەکی خەڵکی ناوچەکەی تیدا بێت، هەموو کەسیش ئاوە دەزانێت، کە بە لاڕێدابردنی شەرشی خەڵکی ئێران دەستی ئەمەریکای لە پشتەوە بوو.
پشتیوانیکردنی ئەمەریکا لە حوکمی ئێردۆغان و ئاکپارتی، کە ئێستا بووە بە هێشەیەکی گەورە لە ناوچەکەدا، هۆگەیەکی تر دژی دیموکراتیێت و مافە دیموکراتییەکانی گەلی کورد لە ناوچەکدا.

بە لاڕێدابردنی ئاو ئاپۆینانەی خەڵکی وڵاتانی عەرەبی(بەهاری عەرەبی) و هێرشەها ئاو شێوە ماوەرانییە لە سووریدا بەرپا کراوە بە ناوی ئاپۆزسیۆنی سووریاوە دژی حوکمڕانە دیکتاتۆرە بەعسیەکەی ئاو وڵاتە، زیاتر چوونە خزمەتی ئیسلامی سیاسیی و تیرۆستەکانەوە لە ناوچەکەدا، هێبژاردنی هۆگەیەکی تری ئەمەریکا و ڕۆژاوا بوو بە ئاوەی هیچ جۆرە بیرکردنەوەیەک بە بە دیموکراسییکردنی دامودەزگاکانی فەرمانڕەوایی لە ناوچەکەدا نەمێنێت، چونکە هەتا ڕۆشی خەڵکی لە ناوچەکەدا ئارام بێت، هەتا سیستمی پەروەردە بە دیموکراسیی بکرێت، هەتا کولتووری دیموکراسیی ببێت بە ڕەبازی ژیانی خەڵکی، خەڵک زیاتر چاوکراوە دەبێت بە پاراستنی ژیانی خۆی و دژایەتی هەرچ جۆرە داگیرکارییەکی ئابووریی و کولتووریی لە لایەن دەوڵەتە زلهێزکانی دنیاوە.

دروستبوونی قاعیدە و داعش و هۆگەپەدانیان بە ناوی دژایەتی شیعەگەرایی و حوکمڕانە نادیموکراتکانی ناوچەکە، ئەمیش هۆگەیەکی تریان بوو، کە توانیان بیخنەوە خزمەتی خۆیان و وەکیلە حوکمڕانکانیان لە ناوچەکەدا.
ئەم سیاسەتە دزێو و نامرۆڤیانەی ئەمەریکا و ڕۆژاوا گەورەترین چەکی کوشندە و لەدانکی گەورەیە دژی هەموو هێزە دیموکراتخواز و مرۆڤدۆستکان لە ناوچەکەدا. لە ناو ڕۆژاواشدا کە لانکەی گەورەترین

پشکۆتن و وەرچەرخانی مرۆڤایەتی بوو، گەورەترین شۆشی کۆمەڵایەتی و سیاسیی لەو بەرپا بوو، هێنسانس و هێشنگەری لە ناوجەرگەی ئەورووپاوە سەریهەڵدا، بەڵام بەم سیاسەتە ترسنۆکانەیەی ئەمەریکا و دەوڵەتانی هێژاوا، یان ئەوەی پێی دەگوترێت هاوپەیمانانی ئەمەریکا، گەورەترین هێدانیان دا لە هێشنگەریی و دەرنجامە باشکانی هێشنگەریی. ئەم سیاسەتە ترسنۆکانەیە لە پێناوی چنینەوەی زیاتری سامانی وڵاتانی ناوچە هەژارەکانە.

هیزی ئیخوانیەکان کە دژی دیموکراتیەتن، دژی حوکمی خەڵکن، دەیانەوێت حکومی قورئان و خوا بسپێنن بەسەر خەڵکدا، گەورەترین هەزیان پەیدا کردووە لەم چەند دەیەی دواییەدا، ئەویش بە هەکاری ئەو ترسنۆکیەی ئەمەریکا و دەوڵەتانی هێژاوا، کە هەر ئێستا لە زربەی زەری وڵاتانی ئەورووپادا ئیخوانییەکان بە ئاشکرا دەیان نووسینگە و قوتابخانەی ئیسلامیی و مزگەوتیان دروستکردووە و تیایدا وانەی دژایەتیکردنی هەموو جەریک لە پشکۆتنەکانی مرۆڤایەتی و ئازادیەکانی تیادا دەخوێندرێت. باڵادەستی ئیخوانییەکان لە ئەورووپادا، بە ناوی دیموکراتیەوە دەگوزرێت، وەلی لە ڕاستیدا ئەوە موجامەلەی ئیخوانیەکانە لە لایەن دەوڵەتە چاوچنۆکەکانی ئەورووپاوە، بە ئەوەی هەم دەستنوێشنن لە بەرژەوەندیەکانیان لە ناوچەکەدا، هەمیش بە هەزیان بکەن بە ئەوەی زیاتر و زیاتر حوکمانە دیکتاتەر و تۆتالیتارەکانی ناوچەکە بخەنە ژێر دەسەڵاتی خەیانەوە و بتوانن لەم هێگەیەوە گەورەترین سامانی ئەم وڵاتانە ببەن بە خەیان. ڕەژاوا، بەم سیاسەتە ئابووریە چاونەکیەی، لەدانکی گەورە دەدات لە کولتووری هێسنەکەی خەی، بەڵام زیاتر ئەم لەدانە کولتووریەی خەی کە کولتووری دیموکراسیە، لەدانە لە دیموکراسیی لە هەموو جیهاندا و بە تایبەتی لە هەزە دیموکراسیەکانی ناو کۆمەگە دواکەوتووەکاندا.

---

# پاشکەوتی موچە و پاشکەوتی

# مەعریفە و فریبوون! … جیهاد موحەمەد

مامۆستایان و فەرمانبەران و هەموو کارمەندەکانی کوردستان تەواو مافی ڕەوای خۆیانە خۆپیشاندن بکەن و دەنگی ناڕازایەتیان بەرزبکەنەوە دژ بە پاشکەوتی موچە. بەڵام بەدەنگیان لەسەر پاشکەوتی مەعریفە و پڕوپوچ، مامۆستایبوون و پڕوپوچ ناسینیان دەخاتە ژێر پرسیارەوە.
ئەوە ڕاستە پاشکەوتی موچەکانی مامۆستایان جۆرێکە لە نانبڕین و بریسیکردنی خۆیان و منداڵەکانیان، جۆرێکە لە ستەمکردن و پشێلکردنی مافەکانیان هەم وەک مامۆستا و هەم وەک مرۆڤێکی کارمەند و بەرهەمدار، کە بەرهەمەکانیان بەرهەمێکی مەعریفییە. بەڵام لەوە ڕاستر و لەوە ستەمکاریتر بڕامبەر بە خۆیان و منداڵەکانیان و منداڵانی هەموو کەمێگ، پاشکەوتنکردنی "مەعریفە" و "فریبوون". پاشکەوتنکردنی مەعریفە و فریبوون بە واتای شواندنی مەعریفە و فریبوون دێت.

پاشکەوتنکردنی مەعریفە و فریبوون، ستەمکاری و شواندن و خراپکردن و گەندەڵی گەورەی پڕوپوچییە، کە پاولە فرێری ناوی دەبات بە(میتۆدی بانکی). چۆن لە بانکەکاندا پارە هەڵدەگیرێت بە کات و ڕەژی پێویست، لە پێیەڵ و سیستەمی پڕوپوچی نەریتیی و دواکەوتووشدا مەعریفە و فریبوون وەک داهاتێک دادەنرێت، کە لە مەشکی مامۆستا نەریتییەکان و مەشکی فەرمانڕەوا ستەمکارەکان و ڕەشنبیرە نەریتییەکانیان و کتێبەکانیاندا تەمارکراوە، ئەم داهاتە لە فەرگە نەریتییەکاندا دەدرێت بە فەرخواز وەک خزمەتی زانین و فریبوون، تا فەرخوازیش لە مەشکی خۆیدا تەماری بکات و بە کاتی پێویست کە تاقیکردنەوەکانێتی، وەک خۆیان بیڵێتەوە، یان بینووسێتەوە. ئیتر ئەم مەعریفە و فریبوونە ئەفسانەییەی فەرمانڕەوا ستەمکارەکان دەبێت بە کولتوورێکی زاڵ، ئەم کولتوورە زاڵە چۆن لە فەرگەکاندا گوڵەیی و کێڵبوونی فەرخواز بە مەعریفە "پێدراو"ەکەی مامۆستا و کتێبەکان دەکات بە پێویست، بە هەموو کەمێگەش دەبێت بە کولتووری خواهنان لەگەڵ نادادپەروەرێکان و نایەکسانێکان و نامرۆڤبوون و تووندوتیژی ستەمکارە فەرمانڕەواکاندا.

لە ئەنجامیشدا نەک جارێک، چەندین جار بە درێژایی فەرمانی

فەرمانڕەوا ستەمکارەکان نانبەین و بە موچەکردن و بە دەیان ناوی وەک پاشکەوتی موچە و دەیان پاساوی وەک پاساوی قەیرانی ئابووریی و دابەزینی نرخی نەوت، نانبەین و ستەمکارییەکان خەیان نوە دەکەنەوە. کەواتا چارەسەری نانبەین و پاشکەوتی موچە بە گەڕانەوەی موچەکان ناکرێت، بەڵکو بە هەڵتەکاندنی کولتووری زاڵی ستەمکاران و پەروەردەی نەریتیی و فەرگە نەریتیەکان دەکرێت، بەمەرجێک لە جێگەیاندا فەرگە و پەروەردەیەکی هاوچەرخ و نوە دامەزرێت، کە هەردوو جەمسەری هاوکێشەی چوسەنەر و چەوساوە هەڵتەکەنێت و لە جێگەیدا کەمەگەیەکی هاوسەنگ و دادپەروەر و یەکسان دروستکات.

مەعریفە و پەروەردە داهاتەکی پەدراو نییە، کە لە دەرەوەی ژیانی کەمایەتیەوە هاتبێت، خەڵتگەڵ و خاسیەتگەلی کەمەڵە مرۆڤکیش نییە لە مرۆڤکانی دیکە زیرەکتر و بە تواناتر و هەشمەندتر بن، ئەم جۆرە لە بیرکردنەوەیە، بیکردنەوەی سەدکانی ناوەڕاست بوو، کە کتێبەکان بە دانسقە دەستدەکەوتن، تەنها لای کەمەڵە کەسێکی دەسەڵاتدار هەبوو، بەم خوێندەوارانەیان دەوت شارەفمەندکان، یان شارەفدارەکان، وەلە لەمەڕدا فێربوون و زانین و پەروەردە ئەگەر دەسەڵاتی ستەمکار نەبێت لەی بە هەموو کەس هەیە دەستی پێبگات. بەڵام دەسەڵاتی ستەمکار کاتێک ڕێگەیش پێدەدات بشێواندن و نازانستیانە ڕیگەی پێدەدا، نەک بە شێوازە زانستیە پێویستیەکەی خەی، ئەمەش بە ئەوەی بچێتەوە خزمەتی خەی و سیستەمە ستەمکارییەکەی، لەگەڵ ئەوەشدا ئەم ڕێگەپێدانە شێواوە دەکات بە ئەفسانەی ئازادی خوێندن و پەروەدە بە هەموو کەس.

ئەو فەرگە و پەروەردەیەی ئەستای کوردستان، خاوەنی پێیەو پڕگرام و ڕێبازێکی پەروەردەیی نەریتیی و کۆنەباوە، کە زەربەی فێڵەسوف و زانا پەروەردەیی ناسکانی دنیا گەیشتوون بەو دەرنجامەی کە ئەمە شێواندنی پەروەردە و مەعریفەیە، ئەمە لە کەڵکەبوونی زانیاری زیاتر هیچ شتێکی دیکە نییە و هیچ شتێکی دیکە ناگەیەنێت بە منداڵ و فێرخواز.
مامەستای هەشمەند و پەروەردەناسی باش، ئەو مامەستایەیە، کە دژی ئەم جۆرە لە پەروەردەی نەریتیی بوەستێتەوە، کە منداڵ گوەایەڵ و بەدەنگ دەکات، منداڵ ترسنۆک دەکات لە ئاستی پاوەری مامەستاو فەرگە و بەڵوبەری فەرگەکاندا. ئەم پەروەردە نەریتییە کۆنەباوە منداڵ دەکات بە کەیلە، مەشکی منداڵ دەکات بە دەفرێکی کراوە لەبەردەم مامەستادا، مامەستا هەرچی ویست و هەرچی لا باش بوو، یان

هەرچی لە کتێبەکاندا تەماركرابوو دەیخنەتە ناو مشکی منداڵەوە، بە ئاوەی منداڵ بەی هەبەت گومان بکات، بە ئاوەی منداڵ بەی هەبەت پرسیار بکات، بە ئاوەی منداڵ بەی هەبەت دیالۆگ بکات، بە ئاوەی منداڵ بەی هەبەت هاوبەشی بکات لە فێربوونی خێدا. بە واتایەکی دیکە مشکی منداڵ و فێرخواز کەتوبەندی مشکی مامۆستا و کتێبە نەریتییەکان دەبەت و هیچی دیکە.

ئەم جۆرە لە مەعریفە، ئەم جۆرە لە زانیاری وەرگرتن، ئەم جۆرە لە کێلەکردنی منداڵ یەجگار ترسناکترە لە نانبەینی مامۆستا. ئەم جۆرە لە مەعریفە بەدەنگیەک دروست دەکات، کە تەنها لە بەرژەوەندی دەسەاتە ستەمکارەکانە، نەخشیەکە دیموکراسیەت و ئازادیەکان، مافەکانی مرۆڤ دادەزەنەت، کەشەی جەندەر زیاتر و زیاتر دەکات، دادپەروەریی و یەکسانیەکان بە جارێک دەسەتەوە.

جەن دەوی و ئۆفاتون و دەیان زانا و فەیلەسوف، گەیشتوونەتە ئەنجامەی، کە پەروەردە لە دیموکراسیی جیاناکرێتەوە. دیموکراسیی واتا پەروەردە و پەروەردە واتا دیموکراسیی. لای ئەم زانا و فەیلەسوفانە، پەروەردە واتا ژیان، یان بە گشتی ژیانی کەمەایەتی. دیموکراسیش واتا گەبازی ژیان، کەواتا ژیان و گەبازکەی لە یەکتری جیاناکرێتەوە. پەروەردەی هاوچەرخ و نوێ ئاو پەروەردەیەیە، کە لە ژیانەوە هەڵێنجەنرەت، زانینیش دەرنجامی پەروەردەی نوێ، پەروەدەش مامەڵەکردنە لەگەڵ ژیانی کەمەایەتیدا، پەروەردە هیچ شتیک نییە جگە لە زانین و فێربوونی ژیان زیاتر، پەروەردە و ژیان گریدراوی یەکترین. ئاوە ئەزموونکانی مرۆڤ، کە بە درێژایی مێژووی مرۆڤایەتی بوون بە زانین و زانست، واتا زانین و زانست و فێربوونیش لەیان لە خودی ژیانەوە هاتوون، نەک لە دەرەوەی ژیان.

دیموکراسیش ئاو کولتووریە، کە دادپەروەری و یەکسانی و ئازادیەکانی تاک و ئازادی بیر و ڕای لە دەکەوێتەوە، مافی مرۆڤی تیا پارێزراو دەبەت. دیموکراسی ئاو بیرگشتییە(کۆنسێپت) نییە کە فەرمانەوا ستەمکارەکان بانگهێشتی بە دەکەن، بەکو گەبازی ژیانەکی یەکسان و دادپەروەریی مرۆڤیانەیە، دیموکراسی کولتووری ژیانەکی شایستەیە بە مرۆڤکان.
مەعریفە، لەگەڵ بەردەوامی ژیاندا بەردەوامە، واتە هەشیاری و زانین بە کەتا ناگات، زانین، زانیاریگەلەک نییە بە کەتا گەیشتبەت و لە کەسانکەوە بگوازرێتەوە بە کەسانکی دیکە، زانین و زانست لەسەر یەک گریمانە نەوستاوە، کراوەیە بە هەموو گریمانەکان، بە هەموو گەڕانکاریەکان. کاتێک فەرگ و پەروەردەی نەریتیی میتادەکی

بانکی بۆ فڕبووون و زانین بەکاردەهێنرێت، وەک ئاوەی کە فڕبووون و زانین، یان هۆشیاری مرۆڤ لای کۆمەڵێک مامۆستا، یان لە نێو کۆمەڵێک کتێب، یان لای دەسەڵاتدارێ فەرمانڕەواکان کەبووبێتنەوە، ئاوە لە ئەفسانە زیاتر هیچی دیکە نییە. هەتا ژیانی کۆمەڵایەتی و ژیانی مرۆڤ لەسەر ئەم گۆی زەویە بەردەوام بێت، زانین و زانست و فڕبووون بەردەوامە و لە گۆشەکردن و پڕاسەندندایە. بەیە پاشکۆتکردنی مەعریفە لە پڕوەردەی نەریتییدا ئەفسانەیەکە بۆ بۆ کێلەکردن و نەزانینی منداڵ و فڕخواز. ستەمکارییش لە کولتووری داگیرکەر و پاشکۆتی زانین و هۆشیاریەوە لە لای ڕۆشنبیرانی دەربار و سەر بە فەرمانڕەوا ستەمکارەکان خەی زاڵ دەکات بەسەر ستەملێکراوەکاندا.

جیهاد موحەمەد/ نەرویج
٥/٠٣/٢٠١٩

---

# ئاوەی خـــزمەت بۆ مـــرۆڤ و مرۆڤبـوون دەکـات چییە؟ … جیهـاد موحەمەد

فیلەسوفی پراگماتیکیی و پڕوەردەناس(جۆن دیوی) دەڵێت: هەموو شتێک لەم دنیایەدا دەبێت لە خزمەتی مرۆڤدا بێت، بەو واتایەی مرۆڤ ئاو خەریە، کە هەموو ئاوەی هەیە لە سەر گۆی زەوی دەبێت بەدەوری مرۆڤدا بسوڕێتەوە، هەرچ بیر و ئایدایەک، یان هەرچ دیین و ئاینزایەک، هەرچ زانستێک لە خزمەتی مرۆڤدا نەبوو، پوچە. هەبێت ئەم قسەیە زۆر هەڵەگرێت کە لەڕدا ڕەنگە دەرفەتی ئاو هەموو لێکدانەوەیە نەبێت. بەڵام مەبەستی دیوی ئاوە نییە هەموو سروشت و ئاژەڵ و زیندەوەرەکان و خاک و ئاو وەران بکرێت بە ناوی ئاوەی بخرێتە خزمەتی مرۆڤ و مرۆڤایەتیەوە، چونکە مرۆڤ و مرۆڤایەتی وەران دەبێت بە وەران بوونی ژینگەی سروشت و ئاوەی لە سروشتدا هەیە، سروشت و هەموو ئاوانەی لە سەروشتدا هەن بۆ مرۆڤیشەوە، پێکەوە بەهایەکی گەورە دەدەن بە گۆی زەوی، دەنا گۆی زەویش لە وەرانیەک زیاتر نابێت بۆ بوونی مرۆڤ و ئاژەڵ و دارستان و ئاو

و هەوا و هەموو زیندەوەرەکانی دیکە. دیین، کە مرۆڤ بە ئەفرێندراوێکی خوداوەند دەزانێت و دەناسێت، لای وایە کە مرۆڤ لە هەموو بوونەوەرەکانی تر پیرۆزترن، چونکە خودا ئەم پیرۆزیی و باڵایی‌ی داوە بە مرۆڤ، بەچوون و دیدگای دیین وایە کە خودا مرۆڤی بە تەواوکەیی لەسەر باشترین شێواز دروستی کردووە، (لقد خلقنا الانسان في أحسن التقويم). بەیە کاتی خۆی بەچوونیان وا بوو کە هەموو گەردوون بە دەوری گەی زەویدا دەسوڕێتەوە، چونکە زەوی مرۆڤ ئەفرێندراو و باڵاکەی خودای تیا دەژی، وەلە کەبرنیکەس شۆشکی گەورەی زانستی بەرپاکرد، کە سەلماندنی گەی زەوی ناوەندی گەردوون نییە، بەڵکو زەوی و مانگ بەدەوری خۆردا دەسوڕێنەوە، خۆر ناوەندی گەردوونە، نەک زەوی. بە هەرحاڵ ئەمەی باسمکرد وەک پێشکێک بە ئەوەی بچمە ناو مەبەست و باسەکەی خەمەوە لەم نووسینە کورتەمدا.

بە ئەوەی بشچمەوە سەر باسەکەم، وەک هەموو جارێک ئەم پرسیارە دەکەمەوە! بۆچی گەلان و کەمەڵگەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوین و هەموو ئەو گەل و کەمەڵگانەی بەختەوەر نین لە ژیانیاندا، بەردەوام خوێنشتن و جەنگ و ئاژاوە و پێکدادان لە نەوانیاندا هەیە، بەردەوام بە دەست هەژاری و کەمدەرامەتیی و نەخشەی و پێککەوتن و نادادپەروەرییەوە دەناڵێنن؟

بە بۆای من، کێشەی گەورە ئەوەیە، کە هەرچی دەوڵەت و حکومەتی دیکتاتۆر و تۆتالیتارەکان و حیزبی چەتەگەر و فاشیێکان هەیە، کە فەرمانڕەوا و حوکمڕانن، لە هەرچ شوێن و وڵاتێکدا، کە بە سەدان هەزار و ملوێنان لە خەڵکی ستەمدیدە خۆیان بوون بە کێلێیان و ئاو و خاکەکی بە پێزن بە بووژانەوەیان، ئەمانە هەموویان، هەرچیێک بێت ئایدۆلۆژیکانیان، دینیی بێت، یان بە ناو عەلمانی و زانستیی بێت، نا دیموکراسیی بن، یان بە ناو دیموکراسیی بن، هەموویان لە یەک پارادیمدا دەسوڕێنەو. دەیان سەدەیە ئەم پارادایمە بووە بە بەردە ئاش و مرۆڤ و ئاژەڵ و هەموو سروشت وەک یەک دەهارت. وەک ئاماژەشم پێدا ئاوی ئاشەکە خەڵکە ستەمدیدەکە خۆیەتی، ئاشەوان و هەڵسورێنەری ئاش و خاوەن ئاشیش حوکمڕانە ستەمکارەکانن. بەگومان لەم وڵاتانەدا، دەیان ئاشی جۆراو جۆر نراوەتەوە بە هاێنی مرۆڤ و سروشت، بە هاێنی هەموو شتێک لە پێناوی کەمینەیێک لە حوکمڕانەکان و حیزب و دەسەاتە چەتەیگەرەکان. هەبەت لە نێوان خاوەنی ئەم ئاشانەدا کە لە هەرچ وڵاتێکدا دەیان حیزب دروست بوون بە گرتنەدەستی ئاشەوانێتی و بوون بە خاونی ئاش، بەردەوام لە ململانێی دەسەات وەرگرتندان کە ساڵانە خوێنی دەیان هەزار کەسی لە

پێناودا بەهەدەر دەوات. هەموشیان بە ناوی ژگاری و ئازدی مرۆڤ ئەم شەو پێکدادانانە بەرپا دەکەن.

ئەمەوت ئەو بەیم و پێی لەسەر دابگرم کە ئەو پارادایمە، ئەو بازنە و تەوقە خنکێنەرە، ئەو گەماوە ئاو لەبەر نەهێشتووە، بە شەو و پێکدادانکانی نێوان حیزبە فاشیەکان، حکومەت و دەوڵەتە فاشیەکان، چ لەگەڵ یەکتری و چ لە ناو خۆیاندا، تەنها یەک ئەنجام زیاتری نابێت، ئەویش نوێکردنەوە و تەکمەکردنی بازنەی هەمان پارادایمە و هیچی تر، واتا هەمان کولتووری کۆمەڵایەتیی و سیاسیی و کولتووری درێژە پێدەدات لە فۆرمێکی جیاوازتردا. بە واتایەکی دیکە، هیچ گۆڕانکاریەک ڕووندات، ئەگەر یەک لە دوای یەکی ئەم حکومەت و حیزب و دەوڵەتانە بە دوای یەکدا هەڵبوەشێنەوە، ماددام شەڕشێکی کۆمەڵایەتیی سیاسیی لە پشتەوەی ئەو هەڵوەشاندنەوەیدا نییە، کە بتوانێت ئەو عەقڵیەتە کۆنباو و کولتووری سیاسیی و کۆمەڵایەتیە هەڵبوەشێنێتەوە و پارادایمێکی نوێی زانستی و مرۆڤدۆستیی و سروشتدۆستیی بهێنێتە جێگەی. هەرچی بە ناوی شەڕش و بزووتنەوەی ژگاریخوازیی و گۆڕانکاریەوە کراوە لە ناو ئەم کۆمەڵگە و گەلانەدا، دووبارە هەمان عەقڵیەت تووندتر و بەهێزتر فۆرمانەوایی گرتەوە دەست. بەو پێیەی جێختکردنەوەو دەڕم، لە سەد ساڵی ڕابردووی دروستبوونی ئەم دەوڵەتانەدا و لە دەیان سەدەی پێشووتریشدا یەک گۆڕانکاری نەکراوە بتوانێت ئەو بازنە و تەوقە بەهێزەی پارادیمە کۆنباوەکە نەک هەڵبوەشێنێتەوە بەکو لەقیشی نەکردوە و نەیلەرزاندووە.

هەتا بزاوتێکی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی بەهێز دروست نەبێت دژی ئەو پارادیمە، مەحاڵە هیچ کام لەگەڵ و کۆمەڵگەکانی ناو ئەو پارادایمە ئازدیی و ژگاریی بە خەیاندا ببینن. لەبەر ئەوەی ئەمەوێت جێخت لەسەر ئەوە بکەمەوە، کە حکومەتانە شیعەییەکانی ئەمەی عێراق و سەدام حسێنی جاران و پارتی و یەکێتی و هەموو حیزبەکانی کوردستان بەوانەی لە حوکمەتانییەدان و بەوانەشی لە دژەوەی حوکمەتانییەدان، ئەنجامن، ئەنجامی ئەو عەقڵیەتەیە کە ناتوانێت ئەو بازنە ئەستورە تێکبشکێنێت.

بە تەواوەتی گەیشتووم تە ئەو ئەنجامەی، کە تا شەڕشێکی کۆمەڵایەتیی و سیاسیی و کولتووریی بەرپانەکرێت، ناتوانرێت ئەو بازنە پتەوە، ئەو عەقڵیەتە ڕەقهەڵاتووە، ئەو کولتووری کۆمەڵایەتیی و سیاسییە بەسەرچووە بسڕێتەوە و لە جێگەیدا عەقڵێتکی سەردەمیانەی مرۆڤدۆستانەی سروشتدۆسانە بونیاد بنرێت و

لە هەنگاوی یەکەمدا سەرتای دیموکراسیی ئاستەقینەو و پەروەدەیەکی هاوچەرخانە و تەندوستیەکی باش نە بە مرۆڤ مسۆگەر بکرێت، نە خۆشویستی سروشت و بونەوەرکانی دیکە لای مرۆڤ بەرجەستە بکرێت. تەنها ئەم شۆرشە کۆمەڵایەتی و سیاسی و کولتووریە دەتوانێت مرۆڤ و مرۆڤبوون بخاتە سەر ڕێگەی دوور و درێژی کۆتا نەهاتوو لە گۆشەکردن و پشکۆتن. تەنها کار و ئەرکی شۆرشی کۆمەڵایەتیی و سیاسیی و کولتووری، ئاوێە، کە شۆشەکی پەروەردەیی بخولقێنێت، هەتا مرۆڤ لەسەر ئەم گۆی زەویە لە ژیاندا بێت، شۆشی پەروەدەیش بەردەوام دەبێت. واتا شۆرش و مرۆڤ پێکەوە پێوەست دەبن بە هەتایە. پەروەردەی سەردەمیانە، پەروەدەیەک کە ژیاندۆستی و خۆشویستی سروشت و دادپەروەریی و یەکسانیی دروستدەکات بەردی بناغەی هەموو گۆڕانکارییەکانە. قسەکەی جۆن دیوی تەواو دەسەڵمێنم، کە دەڵێت:"پەروەردەی سەردەم وەک شۆرشە زانستیەکەی کەبرنیسکەس، شۆشەک بەرپا دەکات، کە فەرخواز دەکات بە خەڵ و هەموو فەرگە و سیستمی پەروەردە بە دەوریدا دەسوڕێتەوە". هەتا ئەم شۆشە پەروەدەییە دروست نەبێت، سایکۆلۆجیەتی تاک و کۆمەگە مەحاڵە بتوانێت ئازاد بێت لە چینەکانی ژەرەوەی مەشکی کە لەسەر بناغەیەکی غەریزەیی و دینیی دروست بووە.

جیهاد موحەمەد/ نەرویج
٢٣/١/٢٠١٩

---

# زەرورەتی شۆرش ... جیهاد موحەمەد

(٣)

فەیلەسوفی پراگماتیکیی و پەروەردەناس(جۆن دیوی) دەڵێت: هەموو شتێک لەم دنیایەدا دەبێت لە خزمەتی مرۆڤدا بێت، بەو واتایەی مرۆڤ ئەو خەریە، کە هەموو ئاوەی هەیە لە سەر گۆی زەوی دەبێت بەدەوری مرۆڤدا بسوڕێتەوە، هەرچ بیر و ئایدایەک، یان هەرچ دیین و ئاینزایەک، هەرچ زانستێک لە خزمەتی مرۆڤدا نەبوو، پوچە. هەبێت

ئەم قسەیە زۆر هەڵدەگرێت کە لێرەدا هەڵنگێ دەرفەتی ئەو هەموو لێکدانەوەیە نەبێت. بەڵام مەبەستی دەوی ئەوە نییە هەموو سروشت و ئاژەڵ و زیندەوەرەکان و خاک و ئاو وەران بکرێت بە ناوی ئەوەی بخرێتە خزمەتی مرۆڤ و مرۆڤایەتیەوە، چونکە مرۆڤ و مرۆڤایەتی وەران دەبێت بە وەران بوونی ژینگەی سروشت و ئەوەی لە سروشتدا هەیە، سروشت و هەموو ئەوانەی لە سروشتدا هەن بە مرۆڤیشەوە، پێکەوە بەهایەکی گەورە دەدەن بە گەی زەوی، دەنا گەی زەویش لە وەرانیەک زیاتر نابێت بە بە بوونی مرۆڤ و ئاژەڵ و دارستان و ئاو و هەوا و هەموو زیندەوەرەکانی دیکە. دیین، کە مرۆڤ بە ئەفرێندراوێکی خوداوەند دەزانێت و دەناسێت، لای وایە کە مرۆڤ لە هەموو بوونەوەرەکانی تر پیرۆزترن، چونکە خودا ئەم پیرۆزیی و باڵایییەی داوە بە مرۆڤ، بەچوون و دیدگای دیین وایە کە مرۆڤ لەسەر باشترین شێواز و بە تەواوکەیی خودا دروستی کردووە، (لقد خلقنا الانسان على أحسن التقويم). بەیە بەچوونیان وا بوو کە هەموو گەردوون بە دەوری گەی زەویدا دەسوڕێتەوە، چونکە زەوی مرۆڤ ئەفرێندراو و باڵاکەی خودای تیا دەژی، وەلە کەبرنیکەس شۆشکی گەورەی زانستی بەرپاکرد، کە سەلماندنی گەی زەوی ناوەندی گەردوون نییە، بەڵکو زەوی و مانگ بەدەوری خۆردا دەسوڕێنەوە، خۆر ناوەندی گەردوونە، نەک زەوی. بە هەرحاڵ ئەمەی باسمکرد وەک پشکێیک بە ئەوەی بچمە ناو مەبەست و باسکەی خۆمەوە لەم نووسینە کورتەمدا.

بە ئەوەی بشچمەوە سەر باسەکەم، وەک هەموو جارێک ئەم پرسیارە دەکەمەوە! بۆچی گەلان و کەمەنگەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوین و هەموو ئەو گەل و کەمەنگانەی بەختەوەر نین لە ژیانیاندا، بەردەوام خونەشتن و جەنگ و ئاژاوە و پێکدادان لە نەوانیاندا هەیە، بەردەوام بە دەست هەژاری و کەمدەرامەتیی و نەخشی و پێککەوتن و نادادپەروەرییەوە دەناڵنن؟
بە بۆای من، کەشەی گەورە ئەوەیە، کە هەرچی دەوڵەت و حکومەتی دیکتاتۆر و تۆتالیتارکان و حیزبی چەتەگەر و فاشیێکان هەیە، کە فەرمانڕەوا و حوکمڕانن، لە هەرچ شوێن و وڵاتێکدا، کە بە سەدان هەزار و ملۆنان لە خەڵکی ستەمدیدە خۆیان بوون بە کۆیلەیان و ئاو و خاکەکی بە پۆزن بە بووژانەوەیان، ئەمانە هەموویان، هەرچیەک بێت ئایدۆلۆژیکانیان، دینیی بێت، یان بە ناو عەلمانی و زانستیی بێت، نا دیموکراسیی بن، یان بە ناو دیموکراسیی بن، هەموویان لە یەک پارادیمدا دەسوڕێنەو. دیان سەدیە ئەم پارادایمە بووە بە بەردە ئاش و مرۆڤ و ئاژاە و هەموو سروشت وەک یەک دەهارێت. وەک ئاماژەشم پێدا ئاوی ئاشکە خەڵکە ستەمدیدەکە خۆیتی، ئاشەوان و

هەسورێنەری ئاش و خاوەن ئاشیش حوکمانە ستەمکارەکانن. بەگومان لەم وەاتانەدا، دەیان ئاشی جۆراو جۆر نراوەتەوە بە هاوینی مرۆڤ و سروشت، بە هاوینی هەموو شتێک لە پێناوی کەمینەیەک لە حوکمانەکان و حیزب و دەسەاتە چەتەیگەرەکان. هەبەت لە نێوان خاوەنی ئەم ئاشانەدا کە لە هەرچ وەاتێکدا دەیان حیزب دروست بوون بە گرتنەدەستی ئاشوانێتی و بوون بە خاوەنی ئاش، بەردەوام لە ململانێی دەسەات وەرگرتندان کە سااندە خوێنی دەیان هەزار کەسی لە پێناودا بەهەدەر دەەوات. هەموشیان بە ناوی ڕزگاری و ئازدی مرۆڤەوە ئەم شەو پێکدادانانە بەرپا دەکەن.

ئەمەوەت ئەوە بڵێم و پێی لەسەر دابگرم کە ئەو پارادایمە، ئەو بازنە و تەوقە خنکێنەرە، ئەو گەماوە ئاو لەبەر نەەشتووە، بە شەو و پێکدادانەکانی نێوان حیزبە فاشیەکان، حکومەت و دەوەتە فاشیەکان، چ لەگەڵ یەکتری و چ لە ناو خۆیاندا، تەنها یەک ئەنجام زیاتری نابەت، ئەویش نوکردنەوە و تەکمەکردنی بازنەی هەمان پارادایمە و هیچی تر، واتا هەمان کولتووری کەمەایەتیی و سیاسیی و کولتووری درێژە پێدەدات لە فەمەکی جیاوازتردا. بە واتایەکی دیکە، هیچ گەڕانکاریەیەک ڕووندات، ئەگەر یەک لە دوای یەکی ئەم حکومەت و حیزب و دەوەتانە بە دوای یەکدا هەبوەشێنەوە، ماددام شەشەکی کەمەایەتیی سیاسیی لە پشتەوەی ئەو هەوەشاندنەوەیدا نیە، کە بتوانێت ئەو عەقیەتە کەنباو و کولتووری سیاسیی و کەمەایەتیە هەبوەشێنێتەوە و پارادایمەکی نوەی زانستی و مرۆڤدۆستیی و سروشتدۆستیی بهێنێتە جگەی. هەرچی بە ناوی شەش و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی و گەڕانکاریەوە کراوە لە ناو ئەم کەمەگە و گەلانەدا، دووبارە هەمان عەقیەت تووندتر و بەهەزتر فەرمانەوایی گرتەوە دەست. بەو پێی جۆختکردنەوە دەەم، لە سەد ساڵی ڕابردووی دروستبوونی ئەم دەوەتانەدا و لە دەیان سەدەی پێشووتریشدا یەک گەڕانکاری نەکراوە بتوانێت ئەو بازنە و تەوقە بەهەزەی پارادیمە کەنباوەکە نەک هەبوەشێنێتەوە بەکو لەقیشی نەکردوە و نەیلەرزاندووە.

هەتا بزاوتکی سیاسیی و کەمەایەتیی بەهەز دروست نەبێت دژی ئەو پارادیمە، مەحاەڵ هیچ کام لەگەڵ و کەمەگەکانی ناو ئەو پارادایمە ئازدیی و ڕزگاریی بە خەیانەوە ببینن. لەبەوە ئەمەوەت جۆخت لەسەر ئەوە بکەموە، کە حکومانە شیعەییەکانی ئەمەی عەراق و سەدام حسەینی جاران و پارتی و یەکێتی و هەموو حیزبەکانی کوردستان بەوانەی لە حوکمانییەدان و بەوانەشی لە دەرەوەی حوکمانییەدان،

ئەنجامن، ئەنجامی ئەو عەقڵیەتەیە کە ناتوانێت ئەو بازنە ئەستورە تێکبشکێنێت.

بە تەواوەتی گەیشتووم تە ئەو ئەنجامەی، کە تا شۆشکی کۆمەڵایەتیی و سیاسیی و کولتووریی بڕپانکرێت، ناتوانرێت ئەو بازنە پتەوە، ئەو عەقڵیەتە دەقهەڵاتووە، ئەو کولتووری کۆمەڵایەتیی و سیاسییە بەسەرچووە بسڕێتەوە و لە جگەیدا عەقڵێتکی سەردەمیانەی مرۆڤدۆستانەی سروشتدۆسانە بونیاد بنرێت و لە هەنگاوی یەکەمدا سەرتای دیموکراسیی ئاستقینەوە و پڕوەدیەکی هاوچەرخانە و تەندوستییەکی باش نە بە مرۆڤ مسۆگەر بکرێت، نە خۆشویستی سروشت و بونەوەرکانی دیکە لای مرۆڤ بڕجەستە بکرێت. تەنها ئەم شۆرشە کۆمەڵایەتی و سیاسی و کولتووریە دەتوانێت مرۆڤ و مرۆڤبوون بخاتە سەر ڕێگەی دوور و درێژی کۆتا نەهاتوو لە گۆشەکردن و پشکوتن. تەنها کار و ئەرکی شۆرشی کۆمەڵایەتیی و سیاسیی و کولتووری، ئەوەیە، کە شۆشکی پڕوەردەیی بخولقێنێت، هەتا مرۆڤ لەسەر ئەم گەی زەویە لە ژیاندا بێت، شۆشی پڕوەدیش بەردەوام دەبێت. واتا شۆرش و مرۆڤ پێکەوە پێوەست دەبن بە هەتا هەتایە.
جیهاد موحەمەد/ نەرویج

---

# کام بیرکردنەوە دروست و ساغەمە؟ ... جیهاد موحەمەد

بیرکردنەوە، چالاکییەکی بەردەوامی مشکی مرۆڤە، پاڵنەری بیرکردنەوە غەریزەیەکی خەسکیانەیە لە مرۆڤدا، مرۆڤ بە بە بیرکردنەوە ژیانکی تێکچوو و نالەباری هەیە، وەک هەموو ئەوانەی لە زکماکییەوە مشکیان باش کار ناکات بە بیرکردنەوە، یان ئەوانەی بە هەرچ هۆکارێک بێت تووشی تێکچوونی مشک دەبن، ئیتر ناتوانن بیربکەنەوە، ئەگەر هەستیشیان هەبێت بیرکردنەوەیان نامێنێت بەیە حاڵ و ژیانکی زەر پشێو و نالەباریان هەیە، ئەگەر کەسانکی دەسەز یان نەخۆشخانەی تایبەتی نەبێت، وەک ئاژەڵیش ناتوانن بڵەوەڵن و خۆیان بپارێزن.

بەڵام ئایا بیرکردنەوەی مرۆڤکانی هەموو گەلانی ئەم جیهانە، وەک یەک وایە؟ ئەگەر وایە، بۆچی گەلانێک هەن توانیویانە زیانەکی بەختەوەرتر و باشتر لە گەلانی تر بۆ خۆیان دابین بکەن، گەلانێک هەیە بەردەوام بۆ دەست ژیانی ناهەموار و شەڕ و جەنگ و ئاژاوەی سیاسیی و کۆمەڵایەتییەوە دەناڵێنن، گەلانێکیش هەن زۆربەی هەرە زۆریان بۆ دەست نەبوونی و هەژاریەوە دەناڵێنن.

هەموو ئەو گەل و کۆمەڵگانەی توانیویانە خۆیان دەرباز بکەن لەو ئایدەلۆژیە بەستەڵەکانەی مشکی مرۆڤ دەخاتە قاوغێکی تەقلیدی بیرکردنەوەیەکی ساغەم و دروستیان هەبووە و تێگەیشتوون لەوەی ئەو ئایدەلۆژیە بەستەڵەکان گەورەترین کۆشەی تەکخراوبوونی ژیانیان بۆ دروست دەکات، ناتوانن لە ژێر سایەی کولتوورێکی دواکەوتووی کۆمەڵایەتیی و سیاسییدا هیچ جۆر بەختەوەرییەک و خۆشگوزەرانیەک بۆدی بهێنن، ناتوانن مرۆڤبوون و خۆشەویستی بکەن بە بەردی بناغەی پێکەوە ژیان و خەزگارکردن لە چەوسانەوە و ستەمکاریی، بیرکردنەوەکانیان، بیرکردنەوەیەکی بوێرانە و ئازایانە بووە، بۆیە توانیویانە شکۆش بۆرامبەر بە بیرکردنەوەکانی خۆیان و دەسەڵاتە ستەمکارەکان بۆرپا بکەن و خۆیان دەربازبکەن لە زۆربەی نەهامەتی و کوێرەوەریەکانی ژیان، وەک گەلانی ئەوروپا و تەژئاوا بە گشتی.

ئەو گەل و کۆمەڵگانەی داما و کۆیلەی دەستی بیرکردنەوە ترادسۆن و کۆنەباوەکانی خۆیان و دەسەڵات و حکومەتانە ستەمکار و چەوسێنەرکانن، بیرکردنەوەیان بیرکردنەوەیەکی دواکەوتووی قەتیس ماو و پێنگەوخواردووی گوماوی ئاو لەبەرنەشتووی سەدان ساڵەی میشکیانن. ئەم جۆرە کۆمەڵگە و گەلانەی وەک گەلانی تەژهەڵاتی ناوین و عێراق و کوردستان گیردەی عەقڵیەتە کۆنەباوەکەی خۆیانن بۆیە ناتوانن هیچ جۆرە ئازادی و ڕزگاریەک بەدەست بهێنن.
بیرکردنەوەی ساغلەم و دروست لای هەرچ مرۆڤ و گەل و کۆمەڵگەیەک، ئەو بیرکردنەوەیەیە، کە بتوانێت شکۆش دژی بیرکردنەوە کۆنەباوەکانی ناو مشکی خۆی بۆرپا بکات. ئەوسا ئاسانە بتوانێت شەرش بۆرامبەر دەسەڵاتە سیاسییە حکومەتانە ستەمکارەکان بۆرپا بکات.

**جیهاد موحەمەد/نۆرویج**

# کۆشۆ گۆرکۆ ... جیهاد محەمەد

گۆرەترین کۆشەی گەلی کورد وسەرجەم گەلانی ناوچەکە دین و نەتەوەپەرستییە.
ئەم دوو ئایدیالۆجیە سەرچاوەی هەموو پێکدادان و ئاژاوەکانن لە نێوان خەڵکی ناوچەکەدا. گەلانی ناوچەکە بە هۆکاری ئەم دوو عەقیدەتە بەردەوام لە شەڕ و پێکداداندان.
هەرچی حکومەت و دەوڵەت و حیزبی فاشی و دیکتاتۆر هەیە لەم ناوچەیەی ڕۆژهەڵاتی ناویندا لە ژێر ناوی دین و خواپەرستیی و نەتەوە پەرستیدا دەیان ساڵ درێژیان بە حوکمی خەیان داوە.

حیزبە ستەمکارەکانی کوردستانیش وەک پارتی و یەکێتی دەیان ساڵ خەڵکی کوردستانیان بە کوشتدا، هەرچی ماڵوێرانی و جینۆساید و جەنگی دژە مرۆڤ هەیە بەسەر گەلی کوردا هێنایان، ئێنامەکۆشی دوای ڕاپەڕینی خەڵکی کوردستان دژی زوڵم زۆر و فاشیەتی بەعسیکان، ئەمان جەڵاوی حوکمیان لە خەڵک سەندەوە، هەمان کارەسات و تاوانیان بەسەر خەڵکدا هێنایەوە. ئەم حوکمە فاشیانە هەرچ لەکاتەکیش ڕوخابێتن حوکمەکە کۆتێتەوە دەست کەمەڵکی دیکە کە هەمان عەقیدەتیان هەبووە، بە هۆکاری نەزانین و نا هۆشیاری خەڵکی گشتیەوە، ئەمانیش لە ژێر ناوی ڕزگارکردنی دین و نەتەوەدا جارێکی تر دەستیان کردەتەوە بە چەوساندنەوە و ستەمکاریی.

هەتا خەڵکی ئەم ناوچەیە خەیان ڕزگار نەکەن لەم دوو عەقڵیەتە ساختەکاریە مەحاڵە ڕۆژهەڵاتیان بە بێتە پێشەوە ئەخێی لە ژیان بکەن. هەر ئەم دوو عەقڵیەتەشە کە خەڵکی ناوچەکەی بە گشتی خستۆتە خزمەتی حوکمەرانە ستەمکارەکانی ناوچەکەو سەرمایەداری جیهانیەوە. هیچ کات و لە هیچ سەردەمێکدا نە دەوڵەتە زلهێزەکانی دنیای ئەمڕۆ نە سۆفیەت و بلۆکی سۆسیالیستی جاران و نە حوکمەرانەکانی ناوچەکە خێی لە بەرژەوەندی خەڵکی گشتی نەبوون و ناشبن. هەرچ کەسێک و هەرچ بیر و ڕاو بۆچوونێک و هەرچ حیزب و بزاوتێک چەند گۆڕە و زەبلاح بێت چەند جەماوەرێکی زۆرینەی خەڵک بێت، ئەگەر نەیتوانیبێت مەسەلەی نەتەوە پەرستیی و سەپاندنی حوکمی خوا تێپەڕێنێت ناتوانێت هیچ شتێک بکات کە بەڕاستی لە بەرژەوەندی خەڵکی گشتی بێت. ئەم حیزب و حوکمڕانانە نە بە خوای دەکەن نە بە ڕزگارکردنی نەتەوە لە

چۆساندنەوە، ئامانە سیاسەتکی ناشریفانە و درزنانە بە ناوی خوا و دین و نەتەوەوە دەکەن.

جیهاد محەمەد/ نەرویج

---

# پەروەردە و دیموکراسی -2-جمیل حمداوي ... وەرگێڕ: جیهاد موحەمەد

**بەشی دووەم:**

**٦/ ئامرەکانی بەدیهێنانی دیموکراسی لە بواری پەروەردەدا:**

ناتوارێت قسە لەسەر پەروەردەی دیموکراسی بکەین یان دیموکراتیزەکردنی فەرکردن و پەروەردەکردن و فەربوون بکەین تا وێنایەکی تیۆریاییمان نەبێت دەربارەی کەمێک ئامڕ و ئامازی جێبەجێکردن کە فریامان بکەوێت بە بەدیهێنانی دیموکراسی لە ناو دامەزراوە پەروەردەییەکاندا بە مەبەستی گواستنەوەی بە ناو کەمێگە و دیموکراتیزەکردنی کەمێگە لە ڕێگەی فرەخواز و فەربووکانەوە، کە هێسوکەوت و ڕەفتاریان دیموکراسییانە بێت لەگەڵ هەموو ئەندامانی خێزانکانیان و کەمێگەکەیان و نیشتیمانەکەیان و نەتەوەکەیان بە بە جیاوازیکردن. دەتوانرێت ئەم ئامراز و ئامڕانە بکرێت بە پرەسەیەکی تەکنیکی و پرنسیپگەلێک لەمانەی خوارەوە:

بیری هەڕەوزیی و کارکردن لە تیب و کەمێی کەلەکتیڤانەدا:

بیری هەڕەوزیی بە گرنگترین ئامڕ و ئامراز دادەنرێت بە بەدیهێنانی پەروەردەیەکی دیموکراسی ڕاستەقینە؛ چونکە کارکردن لە تیبی پەروەردەیی کەمێکی دیاریکراودا هاوکاری و یارمەتی فرخوازان دەدات بە کرانەوە و پێگەیشتن و تێگەیشتن و وەرگرتنی زانین و ئەزموون لەوانی دیکە، هەروەها دووری دەخاتەوە لە ڕەفتار و کرداری نەرێنی، وەک گۆشەگیری و دابڕان و کەنارگیری و هەستکردن

بە ترس و کەماسیی نزمیی و خۆ بەکەم زانین، هەروەها یارمەتی خۆزگارکردن دەدات لە دەست خۆپەرستی و خودئاگایی. هیچ دەوڵەتێک ناتوانێت پشکۆتن و گەشانەوە بەدی بهێنێت ئەگەر کارکردن نەخاتە بواری تیپە هەرەوەزیی و هاوڕێتیکانەوە(کۆلێکتیف)، وەک ژاپۆنیا و ئەمریکا. زاناکان جەختیان کردوە لەسەر بیری هەرەوەزیی و کنەکردن و بە دواداگەڕان لە تیپە هاوڕێیەکان و کەمێیەکاندا بە بەدیهێنانی ئەو ئامانجانەی کە پێشڕەو و پێشەنگیەکانیان هەیانە.
لێرەوە دەبینین کە پیداگیری بیری هەروەزیی لە بنەماکانی بەدیهێنانی فەرکردن و پەروەردەکردنی دیموکراسییانەیە، هەروەها بە بەدیهێنانی تازەگەرێتی لە فەرکردن و پەروەردەکردندا و بە دیموکراتیزەکردنی پەروەردە و کەمەگە؛ چونکە جیاوازیە کەمایەتیەکان دەستەوە و هەموو جیاکاریەکانی ڕەنگ و زمان و پێست دەتوێنێتەوە و جەبەجێیان دەکات.

بە ناوبانگترین کەسێک کە داوای بیری هەروەزیی و دیموکراتیزەکردنی فەرگە پرۆلیتاریەکانی کردبێت، ئاهەنگێر و مامۆستای فەرنسیی(سلستان فرینیە) یە کە کەمەکێ ئامرازی دانا بۆ چاندنی بیری هەروەزی لە نێوان لاوە فەرخوازەکاندا. بەکارهێنانی ئەو ئامرازانەش، لە کاری چاپەمەنی؛ لە دامەزراندنی کارە هەرەوەزیەی فەرگەیەکان؛ لە بەکارهێنانی کارە زێر وردیلە و بچکۆلەکان، لە شۆنخوونی و ئێشکگرتن بە دیار نووسین و دەرکردنی ژنامەکانی منداڵان، بڕوپێدانی کارە کەمایەتیەکان، نوسینە پێ بایەخەکانی ژیان، ڕێکخستنی کار و پیشەکان، بەکارهێنانی ئامڕە نوێکان وەک تیپی مۆسیقا و شانۆ و سینەما و کارە هونەریە جۆراوجۆرەکانە.
بەم جۆرە لە کاری هەرەوەزیی تیپە کۆلێکتیفەکاندا، دەتوانرێت دیموکراسیی فێربوون و فەرکردن و پەروەردەکردن بەدی بهێنرێت، هەروەها کەمەکێک لەو کێشەو گرفتانەی دێنە ڕێگەی ئاهەنگێر و مامۆستاکان بۆ ئاسانی چارەسەر بکرێن، دیسان فەرخوازەکان و شاگردەکان دووربخرێنەوە لە باری دەروونی خراپ و هەست بە کەماسیکردن، یان دوورخستنەوەیان لە خۆپەرستی و خۆ بە زلزانین و لووتبەرزی.

بە لابردن و سڕینەوەی بەها نگەتیفەکان لە هەستی تاکەکاندا، بگومان باشترین چارەسەر ئەوەیە، کە فەرخواز بخرێتە نێو کەمە کۆلێکتیفەکانەوە، تا ئابهێنرێت لەسەر بیری سۆسیالیستی کردەیی، بە بەکارهێنانی توانا جەستەیی و عەقڵیەکان بۆ بەدیهێنانی بڕوبوومی

بە پیت و بە نرخ، وەک(ئینتەن ماکرینکە) دەڵێت، هەروەها بە هاتنی فەرخواز و شاگرد بە دابەانی لە کاری خێی و، کارکردنی لە ناو کۆمەڵە هەرەوزیە گونجاو و وەکچووەکان لە ووی تەمەن و ئاستی خوێندن وەک(کوزینی)ە دەڵێت بە دروستکردنی بوار و دەرفەتی کاری هاوبەش و کۆلێکتیڤانە لە پێناوی کۆمەڵگەیەکی دیموکراسیی داهێنەر و گەشەسەندووداە.

**تین و هێزی کۆمەڵی کۆلێکتیڤ:**

لایەنە تەکنیکیی و میکانیکیەکانی تر بە بەدیهێنانی دیموکراسی، هەروەها بە فەرکردن و دروستکردنی هاوکاتی چاکخواز و کۆسایەتی هاوسەنگ و جێگیر لە ووی دەروونیی و کۆمەڵایەتیەوە، بگومان دەبێت ئەوە بزانین، کە تەکنیک و دینامیکیی کۆمەڵە هەرەوزیەکان پڕۆگرام و بەرنامەیەکی گرنگن بە چارەسەرکردنی زەرەک لە دیاردە دەروونیی و هەستیی و نەستیەکان لە لای فەرخواز و شاگردەکان، هەروەها تەکنیکەکی چالاکی گرنگە کە دەتوانرێت لە پێناسەی فەرکردن و پەروەردەکردندا بەکاربهێنرێت.
فەرخواز ناتوانێت داهێنان بکات لە ناو کۆمەڵە هەرەوزیەی کۆلێکتیڤ دیموکراسییەکاندا نەبێت، کە بەوایان بە برایەتی و کۆبەکی پاک و پێیوست بە بیری مەراق و یەکسان و دادپەروەریە، هەروەها شانازی بە یاسا و ماف و ئەرکەوە.
بگومان بە هەرچ کۆمەڵکی هەرەوزی سەرکردەیەک هەیە بە دابەشکردنی کار و ئەرکەکان و، سەرپەرشتی کەکستنی کۆمەڵکان، ئەمەش بەرپرسیارێتیەکی گەورەیە و گرنگە کە لە ئاستە دەگیرێت. بگومان سەرکردەش پێویستە بە هەبژاردنکی دیموکراسیانە هەبژێردرێت بە ماوەیەکی دیارکراو تا سەرکردەکان بە نەرە دەوری سەرکردایەتی و بەرپرسیاریتی ببینن.

بەهام وەک ئاشکرایە هەکوپکی کۆمەڵە کۆلێکتیڤکان دەکەونە ژێر سایەیی پرسیەکی بەردەوام بە سێ سەرکردایەتی یان سێ دەسەات وەک(کەرت لوین) ئاماژەی پێ دەدات: سەرکردەیەکی دیموکراسیانە یارمەتیدەر بە داهێنان و ئەفراند و بەدیهێنانی بەروبوومکی بە پیت و بەرهەمکی بە بایخ، جا ئەمە بە ئامادەنبوونی مامستای سەرپەرشتیکار بێت یان لە حاەتی ئامادەبوونیدا بێت جیاوازی نییە و دەبێت وابێت، هەروەها سەرکردەی ئاماژە پێدراو هەوە ئەدات بە دەرکەوتنی کارلکە ئەرێنیە دروستکەرکان وەک هاوکاری و یارمەتیدان و رکەکەوتن و گونجاندن.

بەرنامەی سەرکردەی ئۆتۆکراسیی تووندوتیژی و دڕندەی زۆرلێکردن؛ لە ئامادەبوونی سەرکردەدا هەموو دیسپلینکراون، بەرنامەی پشتپێهەڵکردنی سەرکردەدا بەسەروبەری وبازم و ڕەزم دروست دەبێت. لەم حاڵەتەشدا، بەرهەم و کارە بەرهەمهێنەرەکان تووشی کەماسی و کەمبوون دەبێت و دامەزراوەکە دەگمەن بە قشڵێکی سەربازیی، بڕکردەیکردن و پراکتیکەکردنی پرنسیپە تیۆرییەکان لە پێناوی کارایی و چالاکی ژیان و ژینگەی فەرگە یەجگار قورس دەبێت بە هەکاری بوونی بەها نرخنیەکانی وەک بەزاریی و شپرزەیی و ئاڵۆزیی و نەبوونی پێکەوە هەڵکردن و تێڵەرانس.
سەرکردایەتی بەرەبا و بەسەروبەر لەسەر ئەو فەلسەفەیە وەستاوە کە دەڵێت"لەگەڵ کار بکات". ئامانج سەرکردایەتیەکی بەسەروبەرە و ئاژاوەیە، کە هاوکاری و یارمەتی بەدیهێنانی بەرهەمی بە پیت و بە بەها ناکات، نە لە حاڵەتی ئامادەبوونی سەرکردەدا نە لە حاڵەتی ئامادەنەبوونیدا، چونکە ئەم جۆرە سەرکردایەتی و سیستەم لە دەروونی فەرخوازەکاندا پشت بە سەرکردە دەبەستێت و هەستنەکردن بە بەرپسیارێتی لە گیانیاندا دەچێنرێت. بەم جۆرە بەمان دەردەکەوێت، کە دیموکراسی یارمەتی گەشەی کەمڵە کەڵێکتیڤەکان دەدات و پڕیان پێ دەسەنێت بە شێوازگەلێکی ئۆرگانی و کارا. لەبەر ئەوە، لەسەر پیاوانی کارگێڕیی و مامۆستایانە کە سەرکردایەتیەکی دیموکراسیانەیان هەبێت بە بەدیهێنانی سەرکەوتنی ئاستەقینە و جۆری باشی بەرهەم .

**سیکۆدراما و سوسیۆدراما:**

بەکارهێنانی ئەم ڕێگایە بە بینینی دۆریان سایکۆدراما یان شانۆگەری فەرگەیی گرنگترین تەکنیکە لە بواری چالاکردن و کاراکردنی کەمڵە کەڵێکتیڤەکاندا، هەروەها گرنگترین ئامرازی چارەسەرە بە پێکەوە ئاوێتەبوونی فەرخوازان و دوورکەوتنەوەیان لە نەخۆشی کەنارگیریی و دابڕان و بەسەرخۆدا شکانەوە و چوونەوە ناوخۆ و ئاڵۆزییە دەروونیەکانیان لە ناو کەمڵە کەڵێکتیڤەکاندا و ڕزگاربوونیان لەو ئاڵۆزییە دەروونییەی لە هەست و نەستیاندا نیشتووە، هەروەها پاکردنەوەی هزر و بیر و ویژدانیان و خستنگەڕ و جوڵاندن و چالاکیە سۆسیالیەکانیان لە ناو ئەو کەمڵە کەڵێکتیڤانەی کە کراون و پێن لە هاوکاری و یارمەتی و برایەتی و گەنجاندن و گەیشتنیان بە هیوا و خەونەکانیان و تانەنەت دروستکردنی خەونی گەورە بیان. سایکۆدراما ڕێگەیەکی شانۆگەرییە کە تاک تیایدا پشت دەبەستێت بە کەمڵە کەڵێکتیڤێکی لە گەڵانی

دۆری خۆی لەو شانۆگەریەی کە تواناکانی و بەهرە شاراوەکانی دەردەکەون بە مەبەستی گواستنەوەیان لە قۆناغی شکاندنەوە بەرخۆیاندا بۆ قۆناغی هەمان ئاستی دەروونی هاوڕێکانی و گونجاندن و هاوسەنگی لەگەڵیاندا، دیارە ئەمش دەبێتە هۆکارێک بۆ بونیادنانی خودی خۆی و خەزانەکەی و کەمڵگەکەی و نەتەوەکەی بۆ ڕێگەیەکی دیموکراسیانەی وەستاو لەسەر بەخشین و کارکردن و بەرهەمهێنانی پۆ بۆ بایەخ و کولایتیی.

بەهەرحاڵ، سایکۆدراما"تەکنیکەکی سایکۆلۆژیە، کە سایکۆلۆژزان(مەرینە)داینا وە، پشت بە دراماى سەرپێی و ئاستەوخۆ دەبستێت، داوا دەکات لە کەسەکان کە دۆری شانۆگەریی ببینن بۆ بۆ پێوەستبوون بۆ نووسنیەکی پێشوەخت یان بۆ بۆ پێوەستبوون بۆ تەکستی نووسراوەو، مەبەست لێی گۆشە و پەرەسەندنی دۆری سەرپێی و ئاستەوخۆیە. ئەم جۆرە تەکنیکە بووە بە چارەسەری دەروونیی و شیکاریی تاک و کەمڵە؛ هەروەها پێگەیاندن و گۆشەی داهێنان لە لای منداڵ، دیارە وەک ئامرازێکی پەروەردەیی و فێرکاریی … سایکۆدراما لە لای گریکە کۆنەکان هەبووە، (ئەریستۆفان) لە سەدەی چواری پێش زاین دەڵێت، کەسەکان زیندانی دۆرە کەمڵایەتیەکانیان و دەتوانن خۆیانی لە ڕزگار بکەن و، تێبگەن لە پاڵنەرەکانی، لە کاتی گوزارشت لێیی لەسەر تەختەی شانۆ. هەروەها(ئەریستۆ) ئاماژەی داوە بە بایەخی ئەو دۆرانە کە گرنگ و بە بایەخە بە کەمکردنەوەی ناڕەزوونیەکان، لە میانەی یەکبوون لەگەڵ ئەکتەرەکانی تردا، هەروەها گرنگە بە پاکردنەوەی دەروون لە نەخۆشیە دەروونیەکان".
هەموو ئەمانە بۆ واتایە دێت کە مرۆڤکان ناتوانن بگونجێنەوە بە جیهانی دیموکراسی و ببن بە کەسانی دیموکرات تا دەروونی خۆیان و جەستەیان و بیر و ئەندێشەیان پاک نەکەنەوە لە هەموو ئەو ئاڵوزیە کۆکبووە بەماویەی، کە بە درێژایی ژیانیان وەریانگرتووە، وەک ترس؛ دڵگیریی و دڵتەنگیی و شپرزەیی و نیگەرانی و گرژبوون و چوونەوە بۆ ناخدا و شەرم و دابڕان مردوو هونەرکان. چالاکیە پەروەردەییە تەکنۆلۆجیکان:
لە فۆلسەفەی چالاکیە نوێکان و بیرکردنەوە پێداگیریە داهێنەرکان پێویستە قەرەبووی دروستکردنی گوتاردان و گوتارخوێندنەوە و ئاراستەکردن بۆ ڕێگە پێداگیریە زیندووە هاوچەرخە کردەیەکان بێت، کە لەسەر بیر و ئەندێشەی هەروزیەوە سەرچاوەی گرتووە، هەروەها پێداگیریە دینامیکیە کەمڵەکان کارا بکرێن، پشتبەستن بۆ کارایی بەرهەمهێنەر و، بەکارهێنانێکی کراوە و دانخراو، دامەزراوەی پێداگیری لە پێناوی ئازادبوونی فەرخوازان لە نەرێنی

و سنوردارکردنی، تا دەستیان کراوە بێت لە بەرهەمهێنانەدا، هەروەها ئازادبوونیان لە کۆتوبەندە بیرکراسییەکان و فەرمانگەکانی مامۆستای ستەمکار و چاوسێنەر، لە جیاتی هەموو ئەمانە هاوبەشیکردنکی دیموکراسیانەی وەستاو لەسەر چالاکی و داهێنان و ئەفراندن، ئاویش لە ڕێگەی دامەزراندنی تاقیگەی زانستییەکان و شارەزا ئەدەبیی و کارگە هونەرییەکان و بڵاوکەرەوە تەکنیککارەکان و یانە وەرزشییەکان لە ناو هەرچ دامەزراوەیەکی زانستی دیاریکراودا. دامەزراوەکان دەتوانن بە ئەم کارانە پشت ببەستن بە خەرجی و داهاتی خودی خۆیانەوە بە پێی یاسای دانپیانراوی دەوڵەتیی.

**فەلسەفەی چالاکیی و پوختەیی:**

گرنگترین ئامانجی کردەیی بۆ بەدیهێنانی بۆ دیموکراسییکردنی فەرهەنگ و کارایکردنی پڕۆگرامی دیموکراسیانەی پێکهێنانی چالاکییە نیشتیمانییەکانە لە سایەی سیستمی پڕۆگرامێکی ساغڵەم، کە بەوا و متمانەی بە کوالیتیی چەندەتیی و چۆنیەتیی هەبێت، ستایشکردن و پیاهەڵدان و پاڵپشتیکردنی هەموو ئەوانەی کە خاوەنی توانا بەهێز و پسپۆڕی و هونەرڕیی و ئەدەبیی و تەکنیکیین.
پێویستە مەبەست و ئامانج و خەسڵەتە خوازراوە گەورەکانی پرۆسەی پڕۆگرام و هەنگاوە دیالیکتیکەکانی سیستمی فەلسەفەی پڕۆگرامێکی تێبگەین و قبووڵیکەین، هەنگاوی یەکەمیش بۆ ئەم دەسپێکردن بە فەلسەفەی چالاکیە، کە بۆ هاندانی یاداشت و تێبینیە وەزاریەکان دەکرێت، بۆ واتایەکی کە چالاکییەکان پاڵنەرێکی بناغەیین بۆ ئامادەکردن و خستنەسەرپێی لاوە تازە پێگەیشتووەکان، هەروەها ئامادەکردنی فەرخەوازان بۆ کۆمەڵگە؛ بەیە کەمکردنەوە تەکنەلۆجیە هاوچەرخەکان و سیاسەتی جیهانگیری و کۆبەکێی ئاگایاندنەکان لە فەرگەدا پێویستە دیموکراسیانە بێت لە میانەی کاری کارگێڕیی و فەرکردن و پڕۆگرامکردنەدا، هەموو ئەمانەش دەچنەوە ئاژەی پشکۆتنی کۆمەڵگەیچ لە ڕووی ئامێر و ئامراز بەرهەمهێنەکانەوە بێت یان لە ڕووی خزمەتگوزاریەکانەوە بێت.

ئەگەر چالاکیەکان دەستپێکێکی فەلسەفیی پراگماتیکیی بێت لە پرۆسە دیالێکتیکیە پڕۆگرامێکەدا، ئەوە دەبێت وردەکاریەکان و بەشە چکۆلەکە و وردەکان هاوتا بن لەگەڵ گشتاکاریەکاندا و بریتی بێت لە ڕەنمایەکان بەرامبەر بە شێوە و فەرمی کێشە و گرفتە واقیعیەکانی کە دێتە ڕێگەی فەرخوازەکان، واتە کێشە کۆمەڵایەتیەکان بخرێتە نێوەندی فەرگەکانەوە و مامۆستایانیش ئامادەباشییان هەبێت بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارە کوتپێیی و لە

ناکاوکان. بە واتایەکی تر ناوەندکی فەرگەکان و پرسیارگەلی فەرخوازان لەسەر کۆشە و گرفتکانی ناو کۆمەڵگە بە خرایی و ناستوخۆ وەڵام بدرێنەوە و دیموکراسیانە ڕەخنە و پرسیارکان قبووڵکرێن.

بگومان دەبێت پێداگیری لە نوێکردنەوەدا بێت و ئامانجە دایلێکتیکیەکان هاوتەبا و هاوئاهەنگ بن لەگەڵ گۆڕان و پەرەسەندی پێداگیری و داوکارییەکانی بازاڕ و کار و گۆڕەپانی زانست و تەکنەلۆجیادا، بەڵێ پێویستە سوود وەربگیرێت لە هەموو ئامرازەکانی ڕاگەیاندنە بەردەستەکان لە مەیدانی فەرهەنگی و زانستێ پێدراو و بەردەوامەکاندا، هەموو ئامرازە نوێکان بە دوای ئەزموونکانەوە بن بە گەیشتن بە تازەگەریی و هاوبەشیکردن لە دەوڵەمەندکردنی سیستەمێ پەروەردەیی ئارەزوو بزوێنەکاندا. ئەم پرسیە سەرکەوتن بە دەست ناهێنێت لە ڕێگەی بەدەستهێنانی ژینگەیەکی پێداگیری گونجاو و باشەوە نەبێت، وەک فەرگەی ژیان و ژیانکردن، کەڵەی هاوبەش و دامەزراوە پێڕژیەکان، چاکسازی و دیموکراسی لە ئیدارەدا، چاکاسازی کۆمەڵگە بە بەردەوامی و هەمیشەیی، چاکسازی و باشکردنی ئامرازەکانی هەڵسەنگاندن و چاودێریکردن بەسەر بنەماکانی پێداگیری و چلاکییە واقیعیەکانی بەشە بچکۆلەکانەوە، هەروەها پێکهێنانی دەستەی بەدواداچوون و پشکنین بە ئاوەی کارەکانی خێان و دەوری خێان بە باشی جێبەجێ بکەن، وەک چاودێریکردنی مامەستایان و ڕێنمایکردنیان لەسەر نوێترین و باشترین جۆری بەرهەمەکان. هیچ مامەستایەکیش سەرکەوتن بە دەست ناهێنێت لە پێناسەی فەرکردن و فەربووندا ئەگەر سیاستێکی کراوە و هاوکاری و یارمەتی و دیالۆگ و کارکردن لە چوارچێوەی تیپێکی پەروەردەیدا نەبینێت، هەروەها گرنگیدان بە باسە زانستیەکان و بەرهەمە فەرهەنگیەکان لە پێناوی دەوڵەمەندکردنی گەیشتن بە زانین و پەرگرامی نوێدا.

**فەلسەفەی هاوبەشیکردن:**

بە بونیادنانی پێڕژە پەروەردەیەکانی خزمەت بە دامەزراوەکان لە دوور یان لە نزیک، بگومان پێویستە چاوبخرێتە سەر بابەتە هاوبەشە یەکەمیی و زەر پێویستەکان وەک بەرنگاربوونەوەی بەفڕانداکات و وزە فەرگەیەکان لە ڕێگەی هاندانە پەروەردەیەکان و پشکشکردنی سەعاتی زیادەی خەبەخشی بە زیاتر خزمەتکردنی فەرخوازان و یارمەتیدانیان بە پیاجوونەوە و گۆڕانەوە بە وانکانیان و جێبەجێکردنی ئاو ئەرک و وەزیفانەی دەدرێت بەسەریاندا لە فەرگەکاندا، یان دەدریت بەسەریاندا بە تەواوکردنی

سەعاتەکانی خوێندن واتە لە ماڵەوە یاندا، یان جێبەجێکردنی ئەرک و وەزیفە وەرزییەکانیان ئەویش بە پێی پڕۆگرام و شیکارییەکانیان لە لایەن خێزانەوە بە مەبەستی بەرزکردنەوەی ئاستی خوێندن و فێربوون، هەروەها بە پێکردنەوەی هەموو کەلێن و کەماسیەکانیان لە ڕووگەی ڕێنماییەکان و هەوڵە دیموکراسییەکان کە لەسەر ئاراستەکردنکی ڕاست و دروست و سەرکەوتن بە دیالۆگ و مشتومڕکی دیموکراسییانە و لێزیکانە.
شتێکی ئاشکراشە کە ئەتوانرێت پەنابەرێتە بەر مامۆستاکان و سەرپەرشتیاران و سوود وەربگیرێت لە ئەزموون و ڕێنماییەکانیان بە گوێرەی باسە پەروەردەییەکان، کە چەق دەبەستێت لەسەر باشکردنی زانین و تێگەیشتنی فەرخواز، بە گونجاندنی فەلسەفەی چالاکی و تازەکردنەوەی ڕێگاکانی پێداگرگی و ئامرازەکانی دیالێکتیکیی و ئامرازەکانی چاودێری و هەڵسەنگاندن و ڕێکخستنەوەکان، بە ئەوەی بیرمان بچێت کە گرنگی هاوبەشیکردن لە بونیادنانی مامۆستایان و ئیدارەی پەروەردەیی لە لایەن سەرپەرشتیارانەوە و کارگێڕەکانەوە کە شارەزایان هەیە لە چۆنیەتی مشتومڕکردن لەسەر یاداشت و تێبینیەکان و ڕوونکردنەوەیان و باسکردنیان و تێگبیرکردن بە چارەسەری گرفتەکان و هەروەها چۆنیەتی سازدانی کۆ و کۆبوونەوە فەرکاریی پێوەندیدارەکان بە پەروەردەکردن و فیرکردنەوە.

هاوبەشیی ناوخۆییەکانی فەرگەکان بە ئامانجی گەشە و سەقامگیری و بەکارهێنانی دیجیتاڵ مەدیا و پێوەندییە تەکنەلۆجیەکان لە میانەی بونیادنانی دەستە و لیژنەکانی مەدیا و پێوەندییەکانی تایبەتی ئینتەرنێت بە جیهانەوە. نابێت بە ئاگابین لە گرنگی و بایەخی پرسە پێشکەوتووەکانی پێوەند بە مامەڵەکردنی سایکەلۆجیی و کۆمەڵایەتیی و ئیدارەیی بە شێوەیەکی بونیادی و مرۆڤگرایی لە وەزیفەکانی ناو دامەزراوە پەروەردەییەکان ئەویش بە ڕێزگرن لە فەرخوازن و کەسە پەروەردەییەکان و ئیداریەکان و هەڵسوڕاوە سەرپەرشتیکارەکان و دایک و باوکان و مندالەکانیان و پێناسەردن بە سیاسەتێکی نەرم و دایلۆگێکی دیموکراسیانە و ڕێزگرتن لە مافی مرۆڤ و جێبەجێکردنی پرنسیپەکانی یەکسانی و ڕێزگرتن لە چالاکیەکان و بەدیهێنانی کوالیتی داهێنان و چۆنیەتی و چەندێتی بەرهەمەکان.
هاوبەشیی پەروەردەییەکان ئەبێت پشت ببەستێت بە هاندان لەسەر داهێنانە پەروەردەییەکان و پشخستنی وەرزش و چالاککردنی دامەزراوە فەرکاریە هونەریی و فەرهەنگیی و مەدیایی و کۆمەڵایەتی و ژینگەییەکان.

**پەداگۆگی بەهرەداریی:**

تیۆریا پەروەردەییە بەهردار و داهێنەرەکان پاڵ ئەدات بۆ کەمکردنەوەی بۆشایی نێوان پێویست و بوونی، واتە: هەوڵدانێکی بەردەوام بۆ تازەگەریی و تازەکردنەوە و دووركەوتنەوە لە دووبارەکردنەوە و کۆپیکردنی ئەوەی کە هەیە و زووتر لەبەردەستا بووە، دووركەوتنەوە لە تازەگەرێتی خیاڵپڵاویی و هەوەدان بە بەدیهێنانی تازەگەرێتی ڕاستەقینە و واقیعیانە و بونیادنەر و مەبەستدار بۆ ئاراستەی سوودگەیاندن بۆ مرۆڤ و گەشەپێدانی مۆژووییەتی و کەمایەتییەکان. دیارە ئەمەش بەدی نایەت تەنها بە فێربوون و خۆڕاهێنان نەبێت، هەروەها بە جێبەجێکردنی پەداگۆگیەکی دیموکراسییکراوی ناو هەموو دامەزراوە دیموکراسییەکانی دەوڵەت. ئەم جۆرە لە پیداگۆگیی داهێنەر و بەهردار لە دەوڵەتی دیکتاتۆری و حوکمە ستەمگەرەکاندا جێبەجێ ناکرێت.

ناشتوانرێت قسە لەسەر تیۆریایەکی داهێنەرانە بکرێت ئەگەر هەوڵدان و هاندانێکی گەورە لە ئارادا نەبێت بۆ پلانێژ و بونیادنان و دووبارەکردنەوەی بونیادنان و پێشنیاز و دەزینەوە نوێکان و گۆڕان بە تواناکانی مرۆڤ لە ڕووی مادیی و مەعنەویەوە بە ڕووبەڕووبوونەوەی هەموو ئاڵانگارییەک.

مەرجەکانی تیۆریای داهێنان و بەهردار پێویستبوونێکی هەمیشەیی بە نایابی جۆری بەرهەم لە ڕووی چەندێتی و چۆنێتیەوە، ئەمەش بەدی ناهێرێت بە بونیادنانی دیموکراسیانەی فێرخواز و هاوکاتی و کەمکۆگەوە نەبێت.

کارایکردن و بە گۆڕخستنی ژیان وژینگەی فێرگەیی:

ژیان و ژینگەی فێرگە کار لەسەر دروستکردنی کەمکۆگەیەکی دیموکراسی و کراوە و هۆشیار و گۆڕاو دەکات لە نێو دامەزراوە پەروەردەییەکان و میانە و جۆگەی پەروەردەدا، هەروەها هەڵدەست بە توانەوە و سڕینەوەی ململانێ هەستیی و ناهەستییەکان و نامانی جیاوازیە چینایەتیەکان و سنوردانان بە هەموو هەکارە ململانێ بڕازێنەکان و دەڕوقیەتی کەمایەتیەکان، بە تایبەتی کە ژیان و ژینگەی ناو فێرگە بریتیە لە دامەزراوەیەکی پەروەردەکردن و فێرکردنی چالاکانە و کارایی و کردەیی، کە کار دەکات لەسەر دامەزراوەکانی تری ناو کەمکۆگە، هەروەها کار دەکات لەسەر زەرکردنی ژیانێکی بەختەوەر و هیوا و دڵنیایی و خۆشبەختی، دیسان کار دەکات لەسەر بەدیهێنانی ئازادیەکی ڕاستەقینە و و دڵنیایی کەمکۆگە، هەوڵ ئەدات بۆ جێگیرکردنی بەرزکردنەوەی فەرهەنگی هاوکاتی باش لە چوارچێوەی ڕێز و مافی فێرخواز و مرۆڤ لە ناو

دامەزراوەکان و، جێبەجێکردنی یەکسانی ڕاستەقینە و چەسپاندنی یاسا دادپەروەرییەکان و کردنەوەی دەرگا و دەروازەی پرنسیپەکانی گونجاندن و پێکەوە ژیان و تێڕانس بە دووركەوتنەوە لە جیاکاری ڕەگەزیی و توخم و زمان و چینایەتی یان کەمەایەتی، هەموو لە بەردەم یاساکاندا وەک یەک وا دەبن و، وەک یەک دەژین و، وەک یەک کار و چالاکی ئەنجام دەدان. هەزی سەرمایەی فەرهەنگی زۆر لە هەزی سەرمایەی ماددیی گەورەتر و بەهێزترە لە دامەزراوە پەروەردەییە دیموکراسیی و دادپەروەرەکاندا.

**جێبەجێکردنی پرنیسپەکانی وانە وتنەوە:**

گرنگترین ئامراز و ئامێری بەدیهێنانی پەروەردەی دیموکراسیانە، کە کار بکات لەسەر سنوردانان بە ململانێ جەراوجێرەکان لە ناوخنی چالاکیە پەروەردەییەکاندا، جێبەجێکردنی پرنسیپەکانی وانە وتنەوەیە، بە ئەوەی بتوانرێت توانا جیاوازەکانی فێرخوازان لەبەرچاو بگرێت، تا لەم ڕەگەیەوە بتوانێت ئاستێ چیاوازەکانی زیرەکی دیاری بکات و لەبەرچاویان بگرێت بە مەبەستی بەدیهێنانی ئەنجامەکی ئەرێنی و پێداگرێکی کارامە بەش بەش کراوەکان، بە هەر ئاستەک لە ئاستەکانی زیرەکی و توانا جیاوازەکان ئەم پێداگرێیە کارامەیە کاری خێی دەکات و هەوڵ ئەدات لەم ڕەگەیەوە جیاوازیەکان بسەڵمێنێ. ئەم جۆرە لە پێداگرێیی بەوای وایە کە :"منداڵان لە تەمەنەکدا و لە پلەکدا، یان لە قۆناغەکی خوێندندا هەموویان وەک یەک نین و جیاوازی لە زیرەکی و توانایاندا هەیە بە نەهێشتنی ئەو جیاوازیانە، پێویستی بە پێداگرێیەک هەیە کە ئەو جیاوازیانە لەبەرچاو بگرێت، لەم ڕەگەیەوە ئەو منداڵانەی بە توانان، یان کەمتر توانایان هەیە لە منداڵەکانی دیکە پشدەخرێن و ئاستی زیرەکیان بەرزدەکرێتەوە و چیتر جیاوازنیەکان نامێنن".
بە نەهێشتنی ئەو جیاوازیانە، کە شتەکی سروشتییە و دەبێت زۆر بە ئاسایی وەربگیرێت. مامۆستاکان یان سەرپرشتیارەکانی فێرگەکان پێویستە هەوڵی ئەوە بدەن کە وانەی زیاتر بەو منداڵانە بڵێنەوە کە توانایەکی کەمتریان هەیە، زۆریش گرنگە کە بە توانایی ئەو منداڵانە بە جۆرێک لە بەرچاوبگیرێت کە هەستیان بریندار نەکرێت، چونکە بەو هەوڵانە بە ئاسانی دەتوانرێت ئاستی خوێندن و زیرەکیان بەرزبکرێتەوە بە ئاستی منداڵە زیرەکەکان.

# فوئاد حسێن و مەدام ماریا مۆنتیسێری

https://www.awene.com/2018/09/24/102532/

سەیری ئەخلاقی سیاسیی بکەن چەند قەزەون و دابەزیوە! لەسەر کاندیدکردنی فوئاد حسێین بۆ سەرۆکی کۆماری عێراق لە لایەن پارتیەوە، یەکێتی و شیعەکان هاواریان لە هەستاوە لەسەر ئەوەی هاوسەری ئەم زاتە جولەکەیە، نابێت نا موسڵمان ببێت بە خانمی یەکەمی عێراق. ئەم جۆرە قسانە، ئەم شێوازە لە سیاسەتکردن ئەوەمان پێ دەڵێت کە عێراق و کوردستان نوقمی ناگۆزپەرستی و ئایین و مەزهەب پەرستییە، کاندیدکردنی کەسێک بۆ وەرگرتنی هەرچ پۆستێک بۆ دەبێت شوناسی ناگۆزیی و ئایینی هاوسەر و کەسوکاریشی بۆ بکرێت بە پێوەر!. ئەمە لە فەشەلی سیاسیی لە عێراق و کوردستاندا زیاتر هیچی تر نییە.

پێوەری سەرۆکی کۆماری عێراق، ئەبێت لەسەر پێوەری تەکنۆکراتی و زمانزانی و شارەزایی و خاوەن مەڕاق و پرنسیپی عەدالەتخوازی و یەکسانخوازی و دیموکراتخوازی و باوەڕبوون بە پێکەوەژیانی عێراقیەکان بێ بە جیاوازی و دوور لە ناگۆزپەرستی و ئایینپەرستی هەبێت، نەک لەسەر ئەوەی هاوسەرەکەی جولەکەیە یان مەسیحیە. پارتی دیموکراتی کوردستان، بە هەمان پێوەر سەقەتەکە و درکدنیش وەکامی یەکێتی و شیعەکان لە ناگەی پەرلەمانتارەکی پێشوویەوە دەداتەوە!، ئەم پەرلەمانتارەی پارتی دەڵێت:"ژنی فوئاد حسێین جولەکە نییە، بەڵکو مەسیحیەکی هەندیە و لە بنەماڵەی مەدام ماریا مۆنتیسێریە!

چەند پاساوی یەکێتی و شیعەکان جگەی گاتەجاییە، زۆر لەوە زیاتر بەرپەرچدانەوەکەی پارتی و پەرلەمانتارەکیان جگەی گاتەجاییە و پێکەنینە. پارتی و پەرلەمانتارەکیان هەر لەسەر پێوەری گاڵتەوە بە ئابوردوو، گاڵتەوە بە بنەماڵەیی بەرگری لە فوئاد حسێین دەکەن و، بە هاوسەرەکەیدا هەڵدەدەن کە گوایە لە بنەماڵەی پەروەردە ناسکی بە ناوبانگی ئەوروپیی وەک مارایا مۆنتیسێریە.

مەدام ماریا مۆنتیسۆری لە ساڵی ١٨٧٠ هاتۆتە دنیاوە، کە ڕێنگە هاوسەری دکتۆر فوئاد ئێگەر لەو بنەماڵەیەش بێت ببێت بە کچێ زا زا، یان کوڕێ زا زای مەدام مۆنتیسۆری، ئاخر دەبێت ئەو چ پەیوەندییەکی بە کەسایەتی هاوسەری ئەم بەڕێزەوە هەبێت. عەقیدەتی ئەمانە ئەوەیە کە"گیا لەسەر بنجی خۆی دەوێتەوە" کە بە هیچ شێوەیەک ئەوە وانیە. لە خوارەوە کورتەیەک لەسەر مەدام ماریا مۆنتیسۆری دادەنێم

---

مەدام ماریا مۆنتیسۆری Maria Montessori، بەخۆکەر و ڕاهێنەر و فەیلەسووف و پزیشکەکی ئیتالیە، لە ١٨٧٠ هاتۆتە دنیاوە، ئەم ژنستەرە گۆشە و زانا مەزنە یەکەم ژن بووە لە بواری پزیشکیدا لە وڵاتی خۆیدا سەرکەوتنەکی گەورەی بەدەست هێناوە. ئەم زانایە قوتابخانەیەکی تایبەتی کردووەتەوە بە ئەو منداڵانەی لە تەمەنی عەقیدەوە دواکەوتوو بوون، بە جۆرێک منداڵە شێت و دواکەوتووەکانی ڕاهێناوە و پەروەردەی کردوون، کە لە منداڵە ئاساییەکان پشکەوتووتر بوون، ئەم زانایە دەڵێت: "لە کاتێکدا کە خەڵکی زۆر سەرسامن بە پەروەردەکردنەکەی من، کە چۆن منداڵە دواکەوتووەکانم پێش خستووە و توانیومە زاڵ بم بەسەر نەخۆشیە دەروونی و عەقیدەکانیاندا، منیش پێم سەیرە. بەڵێ هەمان ڕێگەی من ناگرنە بەر بە پەروەردەکردنی منداڵە ئاساییەکان، کە زۆر پشدەکەون و سەرکەوتنی گەورە بەدەست دەهێن". واتە پەروەدەکردنەکەی ئەم زانایە بە هەردوو حاڵەتی ئاسایی و نائاسایی لەبارە. بەرتراند ڕەسڵ وەک فەیلەسوو و زانایەکی پەروەردەیی زۆر ئاماژە بەم پەروەردەیەی مەدام مۆنتیسۆری دەدات و سەرسامە پێی.

---

# بانگهێشتی ناشارستانییانەی بەربژێرکان … جیهاد موحەمەد

هەبێت، زۆرن ئەو بانگهێشتە ناشارستانییانە، تەنها لەسەر یەک

دانیان ئادەستم و ئای خەمی لەسەر دەدەم، ئەویش پێکردنی شەقام و دار و دیواری ناوشارەکانێ بە وێنە قەبەو زلەکانی بەربژەران.

لە کولتووری بانگهێشتکردنی وەکاتانی ڕۆژهەڵاتیدا وا باوە و بووە بە کارێکی ئاسایی وێنە هەڵواسینی بەربژەرەکان، لەوانەیە قبووڵ نەبێت ئەگەر بڵێین پێویست بە وێنە هەڵواسین ناکات، تەنها ناوەکان و ژمارەی لیست و ژمارەی بەربژەر بەسە لەگەڵ پیام و بەرنامەکانیان، بەڵێ ئەمەش ناچار بە کارێکی ئاسایی وەردەگرین، بەڵام چۆن؟ لە ئاستیدا وێنەی بەربژەر تەنها بە ناساندنی خودی بەربژەرە و هیچی تر، ناسینی بەربژەریش لە دەموچاوداییە نەک لە قەدوباڵادا، دەموچاو مرۆڤەکانی پەدەناسرێتەوە نەک قەدوباڵا و گۆرەیی وێنەکان. دیارە ئەوەش ئاستێ گۆرەیی وێنەی دەموچاوەکان پێویستە بوونەوەرە بێت کە مەبەست لێیان بە تەواوەتی ناسینەوەی بەربژەرەکان بێت، واتا گۆرەیی وێنەی دەموچاوەکانیش پێویست ناکات لە سنوری خەی تێپەڕێت. هەرچ بەربژەرێک توانیبێتی وێنەی دەموچاوی خەی لە سنورەکدا بە گۆرەیی نیشان بدات و نمایشی بکات کارێکی زۆر ئاسایی و ناشارستانیەتی پێوە دیار نییە لەم کولتووری ئەمەدا. بەڵام ئەگەر بە وردی سەیری وێنە هەڵواسراوەکانی بەربژەرەکان بکەین زۆربەی زۆریان بە شێوازێکی ناشارستانییانە وێنەکانی خۆیان نمایش کردووە، ئەمەش جێگەی پرسیار و ڕەخنە و تێبینیە:

١/ ئەو بەربژەرە ژنانەی کە بە خۆگرتین و کراس و کەواو سوخمە و هەڵەکی ئاڵاو واڵا و جل و بەرگی گرانبەهاوە سەرتاپای لەش و لاری خۆیان نمایش کردووە، جوانکاری و میکیاژێکی زۆقیان کردووە، جێگەی پرسیارە؟ بە ئەم کارە دەکەیت؟ بە بەو جۆرە خۆت نمایش کردووە؟ تەی بەڵێز دەتەوێت بە وێنەکانت خەڵک بتناسێتەوە وەک بەربژەرێک بە پەرلەمان و دەنگ بە دەستبهێنێت لە ناو ناسیاو و دەستکانتایان بە ئاهەنگ و سەیران و نمایشی جل و بەرگر خۆت ئازاندێتەوە و خۆت نمایشکردووە لە چوارچێوەیەکی گەورە و زەبلاحی چەند مەتریدا؟ لە کاتێکدا تەی بەڵێز دەتوانێت ببیت بە نوێنەری خەڵک، حەتەمەن ئەو خەڵکەی تە دەتەوێت ببیت بە نوێنەریان و لە پەرلەماندا بەرگریان لە بکەیت، زۆربەی زۆریان هەژار و نەبوون، ئەی نازانیت دەیان و سەدان کێچ و ژنی هەژاران هەیە، کە وێنەکەی تە دەبینێت خەرگە هەڵدەکشێت جارێک بیتوانیایە جل و بەرگێکی وا ئازاوە لەبەربکات! ئەی نازانیت ئەوە دەبێت بە ئاخ هەڵکشانی دەیان لە ژن و کچێ هەژارەکان! تە نمایشی جلوبەرگ دەکەیت یان دەتەوێت خۆت بناسێنێت بە خەڵک؟! ئەم دیاردەیە، بتەوێت یان نا دیاردەیەکی ناشارستانییە

و لە جێگەی خۆیدا نییەو لە کۆمەڵایەتیت کەم دەکاتەوە نەک زیادی دەکات. پەرلەمانتار دەبێت کەسانی سادە و ساکار و بەیژدان و ژیر و وریا بن، بە دەموچاوێکی ئاسایییەوە خەیان بناسێنن. ئەوەندەی جێستە و لەشولاری خۆت نمایشکردووە، دەیەکێکی ئەوە نەتوانیوە پەیام و بەرنامەیەکی جوانی ئاستگەیانە بدەیت بەخەڵک. تەی ژن دەتەوێت لەمشدا هەر لاسای پیاوە بەربژەرەکان بکەیتەوە؟!

٢/ ئەو سەرەک لیست و بەرژەرە پیاوانەی لە چوارچێوەیەکی گەورە و زەبلاحدا خۆیان نمایشکردووە، کە وێنەکانیان ئەوەندە گەورە و زەبلاحە چوارچێوەی ئاسنیان بە دروستکردوە و بە ئەسکەلە قایمیان کردووە بە دار و دیوار و سەر شەقام و شەشتەکانەوە، ئەم کارەتان یەجگار ناشرساتنییە، یەجگار کارەکی ناشیرین و نابەجێیە، ئەم کارەی تە، لای هەرچ کەسێکی بە ئاگا و هۆشیار لە کۆمەڵایەتیت کەم دەکاتەوە نەک کۆمەڵایەتیت زیاد بکات.

تە لەم چوارچێوە زەبلاحەی خۆت تیا نمایشکردووە و بستێک دەمت کردەتەوە گوایە کەسێکی هووخۆشیت و دەستکیشت بەرزکردەتەوە گوایە سەلام لە خەڵکی دەکەیت و کەسێکی ئاساییت، هیچ وانیە، ئەگەر واشبێت وێنەکەت ئەوەمان پێ دەڵێت کە تە دەربەستی ئەوە نایەیت لایەکی گەورە لە شەستکان کە هەڵەوی خەڵکیە بگریت، هیچ دەربەستی ئەوە نایەیت کە ئەم وێنەیی تە نمایشتکردوە بە واتای قەبەیی و گەورەیی و جەنتەی لەش و لارت دێت، ئایا بە هاست بوون بە ئەندامی پەرلەمان بە قەبەیی و زلیە؟ ئایا بە هاست لە جیاتی ئەو وێنە گەورەیەت پەیامێکی ژیرانە و بەرنامەیکی ژیرانەی هاستگەیانەت هەبووایە باشتر نەبوو، ئایا بە هاست تەنها پیشاندانی دوموچاوت لە وێنەیەکی ئاساییدا جوانتر و شارستانیانەتر نەبوو.
ئەم وێنە گەورەیەی تە ئەوەمان پی دەڵێت، تە کۆمەڵایەتیەکی لاوازت هەیە، جگە لەوەش پەروەدەیەکی سەقەتە بە منداڵ و مەردمنداڵ و گەنج و نەخوێندەوارەکان. وێژدان و عەقڵ و هاستگەیی مەرجە نەک وێنەی جوان و هازاوەی هەنگاو و هەنگ و گەورە و زەبلاح.

٣/ ئەی ئەو لیست و قەوارەکان؟ لە پای چیی و لەسەر چ بنەمایەکی شارستانیانە و چ بنەمایەکی بەربژەری سەرەکی حیزب و قەوارەکەت کە هەندەکیان مردوون و هەندەکیشیان زیندوون، بەو جۆرە نمایش دەکەیت؟ بەو ناوەوە کە ئەو کۆمەڵایەتیە مردو یان زیندووانە کەسانی کاریزمایی و بە وێژدان و عەدالەتخواز و یەکسان خواز بوون؟ باشە ئەگەر واشبێت، دەتانوت بە پیشاندانی مردووەکانتان خەڵبکەنە چاوی خەڵکیەوە، ئەوەی مرد لە گەڵ خۆیدا چاکەکانی خۆی برد، بە تە نییە

بازرگانێتی بکەیت بە چاکەکانیانەوە، کاتێک ئەمە دەکەیت، دەتوانیت ناشیرینیەکانی ئەمەی لیست و قەوارەکەی خۆتی پێ دابپۆشی، خەڵک بەو ئابوورووە ئاوە هەڵناسەنگێنێت، لەسەر کردەوە و هەڵوێستی ئەمڕۆتان هەڵتاندەسەنگێنێت. ئەو خاوەن لیست و حیزب و قەوارانەی کە زیندووشن لەسەر چ بنەمایەکی هەڵبژاردن و بڕیاردان و بانهگۆشتکردن وێنەی سەرۆککانتان لەو چوارچێوە گۆڕیدا هەڵواسیوە، ئایا خەڵک سەرۆککانتان ناناسێت؟ یان ئەوندە لاوازن، ئەوندە بە فکرن، ئەوندە ناشارستانیانە هەڵسوکەوتار دەکەن، نازانن کە ئەمە دەبێت بە جێگەی گاڵتەکردنی خەڵکی و خەڵک بەم نمایشانەوە بەتاقەت دەبن.

ئایا نازانن بە دەیان و سەدان جار ساڵانە لەسەر شاشەی تەلەفزیۆنکانەوە خەڵک سەرۆکانتان ئەوندە دەبینێت کە بەتاقەت و وەس بوون، دەتانوێت هەڵبژاردنیش بکەن بە دیاردەیکی ناشیرینتر و جارێکی تر وێنەی سەرۆککانتان پیشان بدەنەوە. بەم جل و بەرگە ئازاوە و گرانبەها و دەموچاوە زۆقانەوە دەتانوێت جارێکی تر سەرۆککانتان نمایش بکەنەوە، کە خەڵک لەیان بێزارە و بە داگیرکەریان دەزانن. ئایا قەبەیی سەرۆککانتان نیشانەی هێز نییە؟ هێزێک کە ئەوەی دەسەڵاتدار خەڵکی پێ دەتەقێنن، ئەوەی دەسەڵاتدار هەمیشە بە هێز ویستووتانە خۆتان بسەپێنن، هێز نمایشکردن یەکەکە لە ناشیرینترین دیاردەی ناشارستانیانە.

**جیهاد موحەمەد**
٢٢/٩/٢٠١٨

---

# تاوانێک دژەهەق بە پێپولەیێک … جیهاد موحەمەد

چ وەحشەتگەریەکە کوشتنی تۆ، چ دڕندەیی و بێ ویژدانیەکە خوێنهەڵنان لە تۆ، چ تاوانێکی گەورەیە سینەوەی ژیانی تۆ.
بە ڕاستی کوشتنی تۆ(ئازا خان) ئازارێکی گەورە بوو، ئازانم چەند دڵپاک و بەگەرد بوویت، ئەوەی تێی ناسیبێت ترساوە لە دڵپاکییەکەت،

بەڵام خۆ بە ئەمە نەبوو ئاگادارت کەینەوە لەو دەپاکییەت و پەت بەین گەلە گورگی پیاوان زەرن، چونکە زەر نەماندناسیت، لەوانە بوو ئەو ئامۆژگارییەمان نەک لە قبووە نەکەیت بەکو دەگرانیش بیت لەمان.
هەر ئەستا خانمکی بەڕێز تەلەفوونی بە کردم و ئەم هەواڵە دەتەزێنەی داپەم، پەشی وتم، وەک ژنکی ناسیاو و هاوڕێت پەکەشی کردووە و بە چەندین جار تەی جوانمەرگی ئاگادارکردتەوە لە دەندەیی پیاوە چەپڵە و چەقۆشنەکان، بەڵام بەداخەوە وەک دەڵێن و من تەم زەر نەناسیوە، تە هەر بە ساتەک گوگربووویت و دواتر هەموو ئامۆژگارییەکانت فەرامەش کردووە.

کوشتنی تەیکی دەساف و بگەرد، تەیکی بە گوناح و پاک و خاوێن و دوور لە هەموو دزی و گەندەیەک، تاوانکە هەندەی تاوانی لە سەدارەدانی کاکە ئامین حسین پەناهی و کاکە زانیار و لوقمان موڕادی، هەندەی تاوانی موشکبارانکردن و شەهیدکردنی پەشمەرگەکانی دیموکرات، هەندەی تاوانی کەین و فرەشتن بە کچ و ژنە ئێزیدیکانەوە.
تاوانی خوێنشتنی کەسکی بە تاوان و، تاوانی دەیان کەس و سەدان کەس وەک یەک وایە و جیاوازی نییە.

ئەوەی من لە دوورەوە، تەم ناسیوە، هیچت نەدەزانی جگە لە پەکەنین، جگە لە دەسافی، جگە لەوەی کە دەی خەت بە هەموو کەسەک دەکردەوە، تە دەبوایە دەی خەت تەنهان بە پەپولەکان بکەیتەوە نەک بە مرۆڤە دەڕەقەکان، تە دبوو لەگەڵ گوڵەکاندا بژیاییتایە نەک لەگەڵ مرۆڤی بە ویژدان، تە دەبوو لەگەڵ تەنکە بارانەکاندا گفتوگۆت بکردایە نەک لەگەڵ مرۆڤە چەپڵەکان، تە دەبوو تەنها دەرگا و پەنجەری ماڵە خنجیلەکەت بە گوگرتن لە جریوەی چۆلەکەکان بخستایەتە سەرپشت نەک بە گوگرتن لە قسەی باق و بریقی مرۆڤە بە ئابووەکان، تە دبوو تەنها لە گەڵ تەنهاییدا بژیاییتایە و نەفرەتی هەتاهەتایی لە مرۆڤی دەپیس بکەیت، تە دبوو بوکی ئازاوەی ئەوروپا ڤێننای پایتەختی نەمسات بەس بوایە بەت، تە دبوو کچ و کیژڵە هەست ناسکەکانت لە ئامێز بگرتایە نەک پیاوی مەشک پووت و ویژدان داڕزاو، تە دەبوو کچە گەریلایەک بویتایە بە قەدپاڵی قەندیلەوە، یان وەک دەستەخوشکەکانت لە کەبانی لە جیاتی لە ئامیزگرتنی پیاوەکی دە ڕەق تفەنگەک لە شانتا بوایە.

کچە دەساف و بگەردەکە، هەرچەند زەر نەمدناسیت وەلە بەڵاستی کوشتنی تە بوو بە ئازارەک بەرمنادات، ئەو تووندوتیژیە بە

ویژدانییەی بەرامبەر تە کرا هەندەی تر ڕقی ئەستورکردم بەرامبەر بە پیاوی دەرەق، بەرامبەر بە هەموو نەرسالاری و پیاوسالارییەک.

**جیهاد موحەمەد**
١٢/٠٩/٢٠١٨

---

# بەرژەوەندخوازیی، تیرۆریستان دابەشدەکات ... جیهاد موحەمەد

گومانی تیا نییە، گەورەترین هێزی تیرۆرستیی و داگیرکاریی ئەمریکا و سیستمی سەرمایەداریە، لەم سەردەمدا بە دڵگەمن وڵاتانێک هەبن توانیبێتیان خۆیان لە هەژموونی سەرمایەداری بپارێزن، یان توانیبێتیان دژایەتی هەژموونی سەرمایەداری بکەن، ئەگەر خۆپاراستن و دژایەتیکردنەکیش هەبێت لە ئارادا بەرامبەر بە ئەمریکا ئەوە لەو حاڵەتانەدا دروست دەبێت، کە لایەنی دژ و خۆپارێز هەست بە ترسی تەواو هەڵلوشین دەکەن لە لایەن سەرمایەداریەوە، لە ترسی تووشبوون بە قەیرانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری بەرامبەر بە ئەمریکا دەوستنەوە. بەیە لە دواجاریشدا هەموو یەکدەگرن و بەردەوام لە شڕ و ئاشتیدا دەبن، ئەم ئامرازە (شڕ و ئاشتی) لە نێوان وڵاتانی سەرمایەداریدا سیاسەتێکە بەردەوامی دەدات بەم (نەزمە نوێە) کە لە ڕاستیدا نەزمی نوێ نییە بەڵکو بەزمی نوێیە.

سیاسەتی ترامپ بە ئاشکرا جیاوازە لە سیاسەتی ئۆباما، ئەم پیاوە سەرشێتە هەر لە بانگەشەی هەڵبژاردنکانیەوە بە سەرکایەتی کۆمار هەڕەشەو گوڕەشکانی خۆی لە دەوڵەتانی ئیسلام و دەوڵەتی ئێران نەشاردەتەوە، ئەم هەڕەشە و تەقاندنانەش لە پێناوی کۆکردنەوەی سەرمایەیکی نەختینەیی زۆبلاحدا بووە. ترامپ بە هەڕەشکانی دایەوەت هەژموونە ئابووریە زۆبلاحکەی ئەمریکا کە خۆی دەبینێتەوە لە بازرگانیە گەورکان و ناردنی کلوپڵ بە وڵاتانی دەرەوەی ئەمریکا لە بچوکترین ئامێرەوە تا دڵگات بە ئوتومبیل و گەمە و فڕۆکە و چەک و چۆڵکی زەری خۆزنکارو، هیچ وڵاتێکی وەک چین

و روسیا نەتوانن کەبەکەکی بکەن، لە لایەکی تریشەوە دەخوازێت جگە لە سەپاندنی ئەو هەژموونە ئابووریی و بازرگانییە، سامانەکی نەختینەی گەورەش کەبکاتەوە لە وڵاتانی وەک سعودیەی عەرەبی و قەتەر و ئێران و چەندین وڵاتی دیکە.

ترامپ زۆینیەکی باشی لە بەردەستایە بۆ مسۆگەرکردنی ئەم سیاستە هەژموونکاریە، جەنگ و پێکدادانەکانی نێوان سعودیە و ئێران، کە خۆی لە جەنگە نێگریس و نەبەاوەکەی نێوان هەردوو ئایینزای سوننیگەرایی و شیعەگەریی دەبینێتەوە. لە لایەکی تریش سەرکەشیەکانی ئەکپارتی و ئێردۆغانی سەرشێت، کە دەخوازێت هەڕەشە لە هەموو جیهان بکات و خەلافەتی عوسمانی بهێنێتەوە سەر سەحنی حکومڕانی و ببێت بە کۆخا و دەمسپی هەموو وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی، بە تایبەتی کاتێک کە تورکیا زانیان لە یەکێتی ئەوروپادا قبووڵناکرێن ئیتر بە جۆرێک لە جۆرەکان دەستیان شت لە ڕۆژئاوا. لە لایەکی تر دەوڵەمەندیە گەورەکەی قەتەر بووە بەو دوگە چەورەی کە چاوچنۆکانە ئەمریکا چاوی تێبڕیوە، دەیەوێت سەدان ملیار دۆلار لە قەتەر بسەنێت، هەموو ئەمان زۆینەی لەبارن بۆ سیاسەت گەاوەکەی ترامپ.
ئەم چاوچنۆکیانەش بووەتە هەکاری دابەشکردنی تیرۆریستانی جیهان. لە لایەک ئێران و سعودیە، لە لایەک تورکیا و ئەمریکا، لە لایەکی تر ئێران و ئەمریکا. لە لایەکی تر ڕوسیا و چین لە هەوڵی ئەوەدان ئەم سیاسەتە قەزوونەی ئەمریکا سەرنەگرێت و هەرچەنەک بێت بەرژەوندی خۆیان لە جیهاندا بپارێزن.

ئەم سیاسەتەی ترامپ و بە گشتی سەرمایەداری جیهانی، بە تەواوەتی ترسەکی گەورەی دروستکردووە بە هەموو خەڵکی ژێر دەسەاتی ئەو دەوڵەتانە، لەگەڵ ئەوەشدا چەند باری سایکۆلۆژی خەڵک لە حاڵەتەکی زۆر خراپ و ترس و تۆقاندندان لە قەیران و شەڕ و پێکدادانی ئەم هەڵە تیرۆریستانە، باری سایکۆلۆژی حوکمڕانانی ئەم دەوڵەتانەی ناوچەکە بە هەمان شێوە لە حاڵەتەکی خرپادایە و پڵەقاژەی مەرگیانە. کەواتە جیهان بە گشتی و وڵاتانی جیهانی ئیسلامی و جیهانی سێ بە تایبەتی کەوتوونەتە دووبانەکی تاریک و ئاڵۆزەوە، بە جۆرێک کە هیچ کام لەم دەوڵەتانە ناتوانێت بیاری تەواوەتی خۆی بدات، ئەوەی کە هەیە تەنها هەڕەشەکردن و خۆ گیفکردنەوە زیاتر هیچی لێ سەوز نابێت.

هەڕەشەکانی ئەمریکا و ئیسرا لە یەکتری بڕدەوامە، هەڕەشە و نیگەرانییەکانی ئەمریکا و تورکیا بڕدەوامە. عەراق و کوردستانیش

لەم هەڵوێستە و گوتەکانی و نیگەرانی و تێکچوونی باری دەروونیە بە بەش نییە. عەبادی لە لایەک دەیەوێت ئەمە ناچارین بیارێکانی ئەمریکا جێبەجێ بکەین، لە لایەکی تر پێشیمان دەبێتەوە، دەچێت بۆ تورکای و پەیمانیش بۆ تورکیا دەدات، کە چیتر ناگۆڕێ بۆ هەڵوێشانەی نادات کە لە عێراقەوە دەکرێت لە تورکیا، هەر دوای ئەم پەیمانەی عەبادی یەکسەر تورکیا دەستیکرد بە هەڕشکردنە سەر شەنگال و چەندین کەسی سەرکردەی یەزیدیان تیرۆرکرد بۆ بەمبارانکردنی فڕۆکە جەنگیەکانیان. عەبادی دەیەوێت سەفەری ئێران بکات و لەولاشەوە ئێران قبووڵی ناکەن، لە لایەکی ترەوە هەموو هێزە سیاسییەکانی عێراق بۆ شیعە و سوننە و کورد، ناتوانن ئەنجامی هەڵبژاردنەکان جێبجێ بکەن و حکومەتی نوێ پێک بهێنن. قەتەر لەگەڵ ئەوەی پشی پشی بە ئەمریکا دەکات لە هەمانکاتدا خەی دەگەیەنێتە لای ئەردۆغان و پەیمانی ئەوە ئەدات کە بایی ١٥پانزە ملیار دۆلار وەبەرهێنان لە تورکیادا ئەنجام بدەن. سعودیە بە جۆرێک سەرشێت بووە، کە محەمەد بن سەلمان دەیان لە شازادەکانی دەستبەسەر کردووە و داوای سەدان ملیار دۆلاریان لە دەکات، بە ئەوەی حوکمی بنەماڵەکەیان بپارێزن و خەیان دەرباز بکەن لە هەڵەش و هەژموونی شیعەگرایی و ئێران، ئەمریکاش هەرچی داواکرد بۆن بەسەر چاو. ئەم سەرشێتیەی محەمەد بن سەلمان گەیشتێتە ئەو ئاستەی بە بەرچاوی هەموو جیهانەوە بە ساروخ لە قوتابخانە سەربازی و ناوەندیەکانی یەمەن بدەن و بە دەیان منداڵ خوێندکانی خوێن بکەن و هیچ هیزێکیش لە دنیادا ئیدانەی نەکات.

لە هەموو ئەمانە ناخۆشتر ئەوەیە، کە خۆکی ستەمدیدەی ئەم ناوچەیە لەگەڵ هەموو نیگەرانیەکانیاندا، لەگەڵ هەموو ترس و تەقاندنیاندا، بەش بەش بوون بەسەر ئەم هێزانەدا، کەمێک حیزبەکی ئیسلامی سیاسیی کاریگەریەکی ئاشکرای هەیە لەسەر گەوجاندن و خۆکردنە چاوی خۆکیەوە بە لایەنداری ئەم دەوڵەت و ئەو دەوڵەت. بە داخەکی گەورەوە، ئەو هێزانەی خەیان بە شۆشگێڕ دەزانن، ئەو هێزانەی دژی تیرۆریستان چەندین ساڵ دەجەنگن، وەک پەکەکە و پەیدە و شۆڕشگانان و یەپەژ و پەژاک و هێروەها هێزی پشمەرگە و گەریلا، دەیان خەشەبووی ئێران و تورکیا و ئەم دەوڵەتە فاشیانە تووشی قەیران و شۆڕە و پەکدادان دەبن لەگەڵ ئەمەیرکادا، بە ئەوەی ورد بیربکەنەوە کە هەموو ئەم شۆڕخوازی و هەڵەش و پەلاماردان و جەنگانە هیچیان لە بەرژەوەندی شۆشگێران و خۆکی ستەمدیدە نییە. جگە لەمانیش حیزبە سیاسییەکانی کوردستان بە چەپ و ڕاستەوە شەرمنانە ئیدانەی ئەم جەنگ و پەکدادانانە دەکەن، دنا لە دەوە هیوایان بەوەیە بەم شۆڕ

و پێکدادانانێ با سەدان هەزار کەسیشی تیا بچێت، با ماڵی سەدان هەزار کەسیش وێران بێت، با بە سەدان هەزار منداڵ تووشی مردن و لە ناوچوون و نەخۆشی و لانی کەم تووشی نەخوێندەواری و تووندوتیژیی بن، بەڵام گرنگ ئەوەیە لایان کە ئەم دەوڵەت وحوکمڕانانێ لاواز دەبن و ئەمان دەتوانن لەگەڵیان رێکبکەون یان جارێک لە حوکمڕانیێ گەندەڵەکەی باشوریان پێ ببڕێت.

هەرچی دەسەڵاتی سیاسیی کوردستانی باشوریشە، ناتوانن هیچ بەیارێک بدەن، وەک سەرکەی حکومەتی هەرێم دەڵێت، ئەمان خەیان ئادەستی چارنووسی عێراق کردووە، ئەو عێراقەی کە ئیفراندەمیان دژی دەکرد و، دەیانوت ئەوی لەگەڵ سەربەخۆیی کوردستاندا نەبێت خائینە، ئەستاش وشەی خیانەتی ١٦ی ئۆکتۆبەر بەسەر دەمیانەوێ، لەگەڵ ئەوەشدا هەڕەداوانیانێ چەن کەڵەک پەستی گەورە لە عێراق وەربگرن.

**جیهاد موحەمەد/**
١٦/٨/٢٠١٨

---

# هەڵەی ئەپەزسیۆن پێش ١٢ی پێنج … جیهاد موحەمەد

زەربەمان لەو ئاگادارین و دەزانین، کە دەسەڵات بریتیە لە کەڵەک پێیوەندی، پێیوەندیکانی خێی لەگەڵ سوبکتەکاندا، یان باشترە بڵێین لەگەڵ کێی کەمگەدا لە رێگێی کەڵەک دامودەزگاوە جێبەجێ دەکات، وەک دامودەزگا یاسایی و دادگاکان و دامودەزگا کولتووری و زمانەوانیی و پەروەدەیی و قوتابخانەکان و زانکەکان و دامودەزگا مەدیایی و سۆسیال مەدیا و رۆژنامە و رۆژنامەوانی و دامودەزگا دینیەکانەوە، کە ئەمانە هەمویان دامودەزگاگەلکی ئایدەلۆژین. جگە لەمانەش کەڵەک دامودەزگای سەربازیی و پۆلیس و ئاسایش بە ئاشکرا و هەندەک جاریش دامودەزگای لەم جۆرانە بە شاراوەیی هەیە، وەک کەڵەک کەسی بەتەجی و سیخور و خەبەرلەدان و چاودێریکردنی هەرچ جوڵە و بزاوتێک، کە ترسیان لێیان هەبێت، کە

دیارێ لێم کاتانەدا ئەم دامودەزگایانە بە سەرکوتکردن و پێلامار و هەڕەشەکردن بەکاریان دەهێنن.

دەسەڵات، لە هەرچ شوێنکی دنیادا لە هەوڵی ئەوەدایە، کە خۆی بسەپێنێت، ئەو خۆ سەپاندنە یان بە رازیبوونی تاکەکان و کۆمەڵگە فەراهەم دەکرێت، وەک دەوڵەت و حکومەتە دیموکراتەکانی ئەورووپا، یان بە زۆرە ملێ و بە سەرکوتکردن فەراهەمی دەکەن، وەک دەوڵەتان و حکومەتەکانی رژێمە ناتی ناوین، کە کوردستان و عێراقیش لەو جۆرەن.
ئەپۆزسیۆنی راستەقینە و دروست، ئەپۆزسیۆنێکە، کە ڕەخنەی هەموو ئەم پێوندیانە دەکات، ڕەخنە لە پێناوی گەیانکاریدا، ڕەخنە لە پێناوی جێگرەوەی دەسەڵاتی ستەمکار بە دەسەڵاتێکی دیموکرات و دادپەروەر.

دەسەڵاتی ستەمکار، تەنها لە یەک بواری ژیاندا، یان لە یەک دامودەزگادا ستەمکار نییە، بەڵکو کۆی دامودەزگاکانی لەسەر ئەو فەرهەنگە دامەزراون، کە دەسەڵاتی ستەمکار بپارێزن، ببن بە هۆکار و فاکتەرگەلێک بە درێژدان بەم حوکمانییە ستەمکارە، بە ناوی شەرعیەتی حوکمانییەوە، کە زۆر جار ئەو شەرعیەتییان لە هەبژاردنکانەوە وەرگرتووە. ئەمەوێت ئەوە بڵێم، کە پێویستبوو ئەپۆزسیۆن زۆر لەوە زیرەکتر و وردتر بێت، کە بکەوێتە داوی ئەوەوە کە بە بوونی کەمێک کەسی باش لەم دامودەزگایانەدا ئیتر چاوپۆشی بکات لێیان و بە دامودەزگاگەلێکی پاک و خاوێن و دیموکرات سەیریان بکات. بە نومووونە پێدەچێت کەمێک دادوەری باش لە دادگاکاندا بوونیان هەبێت، کەمێک مامۆستا و بەڕێوەبەری باش لە قوتابخانکاندا و لە زانکۆکاندا بوونیان هەبێت، کەمێک ئەفسەر و لێپرسراوی باش لە دەزگاکانی پۆلیس و سەربازییدا بوونیان هەبێت، هەروەها... گەلێکی تریش.

دەبوو ئەپۆزسیۆن هێندە زیرەک بوایە، کە بیزانیایە هەموو دامودەزگاکانی دەسەڵات لە کوردستاندا ماوەی ٢٧ساڵ زیاترە لە بوونیادەوە گەندەڵ بوون، لە بوونیادەوە بوون بە دامودەزگاگەلێکی ستەمکار و بەرهەم هێنانی ستەم و زوڵم و نادادپەروەری و نادیموکراتی. بۆیە بوونی کەسانی باش و دیموکراتخواز ئەم دامودەزگایانە نابن بە دیموکرات و دادپەروەر.

بەرای ئەپۆزسیۆن بە گشتی چ تاک یان وەک ئەرگانی سیاسیی، پێویستبوو ئەو حەقیقەتە بزانن، کە تا ئەم دامودەزگایانە هەنووشێنرێتەوە و لە جێگەیدا سەرلەنوێ نەکرێن بە دامودەزگایەکی

دیموکرات هیچ گۆڕانکارییەک دروست نابێت. ئالێرەوە چەند ڕەخنەیەک لەسەر ئۆپۆزسیۆن دەخەمە ڕوو: ١/ جەختکردنەوەی زۆر لەسەر دزی و فێزی دەسەڵات و بێ فیرەدانی سامانی وڵات و بێ موچەکردنی مامۆستایان و فەرمانبەران و گەندەڵیی زۆر و زەوەندکانی دەسەڵات، چەند کارەکی پێویست و لە جێگەی خۆیدا بووە، بەڵام نادەکرا ببێتە هەکارێک کە ئۆپۆزسیۆن بیکات بە چەقی ڕەخنەکانی خۆی بە جۆرێک، کە هەموو پێوەندیەکانی دەسەڵاتی لەو دامودەزگایانەی کە ئاماژەم پێدان لە بیربڕتەوە. دەبوو ئۆپۆزسیۆن مەسەلەی گۆڕانکاری لە هەموو دامودەزگا ئایدەاڵیزی و سەرکوتکەرەکاندا بکردایە بە مەسەلەیەکی ستراتیژی و تەنها چاوی لەسەر گۆڕینی سیستمی سیاسیی لە سەرکایەتیەوە بە پەرلەمانی نەبوایە، یان تەنها چاوی لەسەر دەستاودەستکردنی دەسەڵات نەبوایە، چونکە ئەگەر بڕی ئۆپۆزسیۆن گزیی لە نەکرایە و بیتوانیایە زۆرینەی کورسیەکان بە دەست بهێنێت، ئەوە بە شێوەیکی ئۆتۆماتیکی دەستاودەستی دەسەڵات دەکرا، بەڵام بەم دەستاودەستکردنەی دەسەڵات، هیچ لە حوکمڕانییەکە نادەگەڕدرا، ئەگەر سەرلەبەری دامودەزگارگەلەکانیش نەگەڕدرایە بە دامودەزگاگەلێکی دیموکراتی و دادپەروەری.

٢/ دەبوو بڕی ئۆپۆزسیۆن و بە تایبەتی بزووتنەوەی گۆڕان و کەمێی ئیسلامی نەکەوتنایەتە ژێر کاریگەری ریفراندەم شومەکەی پارتی و بارزانی، کە هەردوو ڕەکخڕی گشتی و رابڕی کەمێ دەنگیان پێدا.
٣/ دەبوو بڕی ئۆپۆزسیۆن بە تایبەتی بزووتنەوەی گۆڕان ڕاستەوخۆ پشتیوانیان لە خۆپیشاندانەکانی مامۆستایان بکردایە و خودی خۆیان ڕاستەوخۆ هاوبەشیان تێدا بکردایە و ئەمەشیان ڕابگەیەندایە.

٤/ دەبوو ئۆپۆزسیۆن وەک هەموو ئۆرگانە سیاسییەکان، بە هیچ جۆرێک بڕوایان بە دامودەزگاگەلێک نەبوایە، کە دەسەڵات دروستی بکات و بچنە ژێر کاریگەریەوە وەک دەزگای کەمسیۆنی هەڵبژاردنەکان، کە بەداخەوە خودی خۆیان بانگهێشتی خەڵکیان بۆ دەکرد، کە ئەم دەزگایە، دەزگاریەکی پاک و بگەڕدە و گزی لە ناکرێت.
هەموو ئەمانە قابیلی ڕاستکردنەوەن و شتێک نییە لە دەست چووبێت.

**جیهاد موحەمەد**
٢٤/٥/٢٠١٨

# کوردایەتی – بەشی چوارەم … جیهاد محەمەد

**فیوداڵی کوردایەتی**

بە درێژایی خەبات و تێکۆشانی میللەتی کورد، لە هەر چوارپارچەی کوردستاندا، ـ جگە لە بیری عەبدوڵا ئۆجەلان و لەم چەند ساڵەی دواییشدا بیری پێدەڵێ لە رژێماوادا ـ فیوداڵەکان سەرکردایەتی و ڕابەرایەتی ئەم خەبات و تێکۆشانەی کوردایەتیان کردووە، ئەگەر حیزبەکیش یان چەند حیزبەکیش، کە کۆمۆنیست خوێندەوار دایانمەزراندبێت بە ناوی درێژەدان بە هەمان خەبات و تێکۆشان بە سەندنی مافی نەتەوەیی گەلی کورد، هەمان عەقڵیەتی فیوداڵیەتیان هەبووە. فیوداڵەکان، شێخ و مەلاکان، یان ئەفەندیەکان هەمان عەقڵیەت و بیرکردنەوەی دژبەگایەتیان هەبووە. ئەوە ئاشکرایە لە دەستپێکی (شۆڕشی) ئەیلوول ١٩٦١، بە ڕابەرایەتی مەلا مستەفای بارزان، فیوداڵەکانی دژ بە یاسای چاکسازی کشتوکاڵی ژمارە ٣٠ ساڵی ١٩٥٨ ڕاپەڕین و هەزی چەکداریان کەکردەوە لە ژێر ناوی سەندنی مافە نەتەوەییەکانی گەلی کورد. تەنانەت باڵی مەکتەبی سیاسی هەمان حیزب(پارتی دیموکراتی کوردستان)، بە بە ڕابەرایەتی ئیبراهیم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی، لەگەڵ ئەوەی خەیان بە شاری و شارستانیی دەناسانەد، لەگەڵ ئەوەی ڕوویان کردبووە بیری ماوتسی تۆنگ و پەیوەندیەکی باشیان لەگەڵ حیزبی تووەدەی ئێرانیدا هەبوو، وایان پیشان دەدا، کە تەبەنی بیری چەپ و چەپەڕویی دەکەن، بەڵام بە هەمان ڕەفتار و کرداری فیوداڵانەی بارزانی و (شۆڕش)ی ئەیلوول ڕابەرایەتی هەزە چەکداریەکەی خەیان دەکرد.

ئەم فیوداڵانەی کوردایەتی، ئەو کاتانەی دەنگی خەیان بەرزدەکردەوە و دەستیان دەکرد بە نەوە نەوەی نژاد پەرستی و ڕەگەزپەرستیی و دیماگۆگییانە خەڵکیان لە دەوری خەیان کەدەکردەوە و خوتووکەی هەستی نەتەوەیی خەڵکیان دەدا، دژ بە هاوبیرەکانییان و هاو مەنتالیەت و عەقڵیەتی حوکمڕانە شۆڤێنیەکانی بەغدا وەک سەدام و مالکی و عەبادی، یان حوکمڕانەکانی تر لە سوریا و تورکیا و ئێراندا، لە بچووکترین دەرفەتی هەستکردن بە هەز و دەسەڵات، هەمان

ڕەفتار و کرداری حوکمڕانە چەوسێنەرەکانی گەلی کوردیان دەکرد بەرامبەر بە خەڵکە ستەمدیدەکەی، کە کردبوونیان بە سووتەمەنی هێزە چەکدارەکانیان. وەک پاوەڕی فرەیی لە کتێبی(پەیداگەی ستەملێکراوان)دا، ئاماژە دەدات بە ناشەڕشگێزتی ئەم جۆرە لە شەڕش، پەروەردەی شەڕشگێزتی ئەم ناشەڕشگێرانە ئاوە بوو، کە هەموو خەڵکی کوردستانیان بە نەزان و بە سەلیقە و نەخوێندەوار و گەل تەماشا دەکرد، خۆشیان بە زانا و دانا و تێگەیشتوو لە ماف و چەمکی مافی چارەنووس و ئازادی و سەربەخۆیی دەزانی، بۆیە بە هیچ جۆرێک دیالۆگ و دیبەیتیان لەگەڵ خەڵکدا نەدەکرد، بەڵکو خەڵکیان فێری ئاوە کردبوو، کە بەدەنگ و گوێایەڵانە دوایانکەون و هیچی تر.

ئەگەر بە وردی سەیری ئەدەبیات و نووسین وکتێب و بیرۆڕیەکانی ئەم فیوداڵانە بکەین، لە ماوەی سەد ساڵ زیاتری خەباتی میللی گەلی کوردا، بە دەگمەن نووسین و کتێب و بابەتی فکرییان هەبووە. ئەوەی کە هەیانبووە تەنها نووسینی بیرۆڕیەکانیانە و هیچی تر، هەڵبەت ئەگەر هۆشیان بووبێت، کە بە گومان لێرەو و لەوە هەندەکیان بابەتی فکری و تیۆریایی شەڕشگێریان هەبووە، وەک نەوشیران مستەفا و قاسم لە و جەلال تاڵەبانی، بەڵام نەیانتوانیوە پراکتیکەی ئاو بیر و بۆچوونە شەڕشگێریەکەن، چونکە وەک نووسین نووسیوانن، مێنتاڵیتەتە فیوداڵیەکەیان، دەستاخوازیەکەیان ڕەگەی پێنەداون پراکتیزەی کەمترین ئاستی تیۆریای شەڕشگێریی بکەن.

هەموو بیرۆڕیەکانی سەرکردە دیارەکانی ئەم بزووتنەوە چەکداریانەی کوردایەتی، پڕتی لە باسی قارەمانێتی و پاڵەوانێتی و داستانی دەگمەن لە شەڕکانیاندا دژ بە دەستاتە حکومەتانە شۆڤێنیەکان، خەی لە خەیدا ئەمە ڕاستە، هەموومان دەزانین، کە قارەمانێتی و پاڵەوانێتی پشەمەرگە بە وێنەیە لەم خەبات و تێکۆشانەدا، بەڵام قسەمان لەسەر ئاوەیە، کە ئەم هەموو قارەمانێتی و پاڵاوانێتیە، چونکە لە بیرکەی شەڕشگێریی و تیۆریایکی شەڕشگێریەوە نەهاتووە، بەڵکو تەنها وەک شەڕ و دژایەتیکی کورتبینانەو، بیرتەسکیی و بە بفکرییەوە هاتووە، بۆیە لە حکومەتانیی ٢٧ ساڵەیاندا هەموو ئەم پاڵەوانێتی و قارەمانێتیی و داستانە بە وێنانە بوون بە ئامرازێک بە دەستکەوتی خۆ دەوڵەمەندکرد و هووتاوەی خەڵک و بە هەدەردانی سەدان ملیار دۆلاری داهاتی کوردستان.

ئەم فیوداڵانەی کوردایەتی، چونکە لە سەرتاوە بە دوای دەستاخوازییەوە بوون، بۆیە نەگەیشتوونەتە لە هیچ خیانەتکردنێک

و هیچ فروفۆ و زۆرتێکی سیاسیی، کە خزمەتی دەسەڵات و درێژدان بە دەسەڵاتیان بکات. جگە لەوەی کە نەگەیەنتەوە لە جاشێتی ئەم دەوڵەت و ئەو دەوڵەتی چەوسێنەری گەلی کورد، لە ناو خودی خۆشیاندا دەیان شەڕ و پێکدادانی خوێناویان بەرپا کردووە، لەسەر دەسەڵات و پێست و پلەو پایەی سیاسیی و دزین و بە تاڵانبردنی سامان و داهاتی کوردستان، بە نموو لە ١/٥/١٩٩٤ تا ٨/٩/١٩٩٨ ئەو شەڕە خوێناوییەی، کە پەرایانکرد لە نێوان هێزە چەکدارەکانی پارتی و یەکێتیدا، لەسەر دزین و بەش بەشێنی داهاتی برایم خەلیل بوو، کە گەورەترین دهات و دەروازەی گومگرگی بوو لە جیهاندا، بە گوێرەی لێدوانی بەریتانیەکان لەو کاتەدا، ئەم شەڕە خەرجییە، ٤ ساڵاو ٤ مانگ و ٧ رۆژی خایاند، هەر بە گاڵتە پێکردن، کەبەکە دروستبووبوو لە نێوان سەدام حسێین و ئێران و تورکیادا بە ناوبژیوانی ئەم دوو هێزە چەکدارە، تا لە دواجاردا وەزیری دەرەوەی ئەمریک (مادەین ئۆلبرایت) بەو پەڕی نابەدڵیەوە ڕێکیخستنەوە.

بە فکریی و نەخوێندەواریی و خەرکەتیی و دەسەڵاتخوازیی ئەم فیوداڵانەی کوردایەتی، زەر جار پاڵنەریان بووە بە پەنابردن بە کۆنەپەرستترین بیریی ئیسلامی سیاسیی، لە پەناوی ئەوەی بەکاریان بهێنن دژی یەکێتری، لە کاتێکدا کە بانگهەشتی بیری ئازاد و دیومکراتییان دەکرد، لە هەمانکاتدا زیاتر لەوان تێبینی ئەو بیریان کردووە، کە پێی وایە، (ئەخلاق) کەشێی کورد وگاڵی کوردە، واتە وەک ئیسلامی سیاسیی بیری لە دەکاتەوە، نەبوونی مەراق و ئاکاری بەرزی خەڵکە، کەشێی بە گاڵ و نەتەوە دروستکردووە، کە پێچەوانکەی راستە و ئەوەی مەراق و ئاکاری بەرز دروستدەکات، پەروەردەیەکی هاوچەرخانە و شارشگێریە، ئەویش بە سیستەمێکی سیاسیی دادپەروەرانە و یەکسانخواز و دیموکراتخواز دروستدەکرێت. واتە بارودۆخی سیاسیی و کۆمەڵایەتی بنەمای مەراق و ئاکاری مرۆڤدۆستییە، نەک ئامۆژگارییە دینیەکان بە دروستکردنی مەراق و ئاکاری مرۆڤدۆستانە. هەتا سیستەمێکی سیاسیی و حوکمانێکی دیموکراتییانە و دادپەروەرانە نەیێتە ئاراوە، نە پەروەدە، نە هیچ ئامۆژگارییەکی دینیی ناتوانێت بەها مرۆییەکان فەراهەم بکات. پەروەردەی دیومکراتیانە چ لە قوتابخانەکاندا، چ لە ناو خزانەکاندا، چ لە ناو هەموو ئەرگانە سیاسیی و کۆمەڵایەتیەکاندا، دروست نابێت، بە بە حوکمانییەکی دیموکراتیانە.

جگە پەنابردن بە فکری دواکەوتوویی و تووندووتیژی ئیسلامی سیاسیی، پەنایان بە دیماگۆگییەکی تری یەجگار بە مانای ریفراندم برد، کە

گوایە، گەلی کورد بە ئابووری سەربەخۆ و جیابوونەوە دەگات بە مافەکانی خۆی، لە کاتێکدا هەتا هەموو گەلی عێراق بە هەموو نەتەوە و دین و ئاینزاکانیەوە ئازادییەکی گشتی بە خۆیەوە نەبینێت، گەلی کورد و تەنانەت دین و ئاینزانکانیش ناگەن بە ئازادی و، ڕزگاریان نابێت لە چەوساندنەوە. نە دین، نە نەتەوە، نە تاک، نە ڕەگەز، نە چین، نە مرۆڤایەتی و ژینگەپارێزیی، ئازاد نابێت، تا بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی ئازاد نەبێت. دین کاتێک ئازاد دەبێت، کەسە دینی و کولتوورە دینیەکان کاتێک ئازاد دەبن، کە کەی کۆمەڵ و کۆمەڵگا لە هەموو بوارەکانی ژیانیدا ئازد بێت. ئەم ئازادیەش بە واتای خۆی، سەینەوەی عەقڵیەتی دەسەڵاتخوازیەکانی دین و ناسیونالستیی و نژادپەرستی و ڕەگەزپەرستیە، بەیە ئەم فیودالە نەتەوەپەرست و دینیانە هەمیشە دژی ئازادین و بەردەوام کار لەسەر درێژپێدانی کولتووری دواکەوتووی کۆمەڵایەتی دەکەن.

جیهاد محەمەد/ کوردستان
٥/٥/٢٠١٨

---

# کوردایەتی – 3- … جیهاد موحەمەد

**بەشی سێیەم**

خەبات و تێکۆشانی گەلی کورد بە گشتی و بە تایبەتی خەبات و تێکۆشانی گەلی کورد لە عێراق و گەلی کورد لە ئێراندا، خاوەنی تیۆریایەکی شۆشگێڕ و پراکتیزەی ئۆو تیۆریایی نەبوون، هەتا ئێستاش بە شێوەیکی هەمەکی و هەموو تیەیا و بیرکردنەوەی ئەم تێکۆشان و خەباتە خۆی لە کوردایەتیکی بیرتەسکدا دەبینێتەوە، هەرکەس و هەرچ بیر و بیرکردنەوەیک خۆی نەخستبێتە نۆو بەتەی ئەم کوردایەتیەوە، بە پەی خوێندنەوە و هەڵسانگندنە نالەبار و ناڕاستەکەی کوردایەتی تەخوین کراوە، هەر هیچ نەبێت پەی دەبن، عێراقچی و عێراقچیەکان، یان ئێرانچی و ئێرانچییەکان، ئەم چەمکە

بە واتا و پە لە تەنگەیشتنە بە فکرانە، زۆر دەمکە خزاندویانەتە نێو فەرهەنگ و ئەدەبیاتی سیاسییەوە، چ لە لایی کوردەکانی عێراق، چ لە لای کوردەکانی ئێران. زۆر جاریش دەستاتخوازییەکانیان گەیشتۆتە ئەو ئاستەی، کە چەندین جار شەڕی خوێناوی لەگەڵ یەکتری بکەن، ئەگەر ئەوشیان بە نزکرابێت، شەڕی ئاگەیاندن و تەخوینکردن و شەڕە جنێو تا ئێستاش لە ناویاندا نەبراوەیە. تەنانەت لەسەر دەمی سەرکردە و کەسە باڵاکانیانەوە خەڵکیان فێری ئەو کردوە، کە بە خەڵکی هەولێر بڵێن، هیچ نەزان، فەقیر، داماو، نەخوێندەوار و عەشایەر، یان بە خەڵکی سلێمانی بڵین ئێرانییەکان و فشەکەرکان و سلێمانجیەتیەکان و ئیرهابی فکری و قسەگەڵکی بە واتا و نابەجێ، ئەوانەی لە هەولێردا فێری ئەم ئەدەبیاتە پوچە بوون، بە توانج و تانە دەڵێن، ئێرە(واتە هەولێر) سلێمانی نییە!، ئەوانەشی لە سلێمانیدا فێری ئەو ئەدەبیاگە پوچە بوون، دەیان نوکتە لەسەر هەولێر دروستدەکەن.
ئەم سیاسییە بە فکر و نەزانانەی کوردایەتی، بە یەکتری دەڵێن خائین، درۆزن، ساختەچی، جاشی ئێران، جاشی عەبادی، جاشی تورک و میتی تورکی، کەچی وەک تریش لە پەناوی دەستاتخوازییەکەیاندا ئیتیفاقی سیاسیی و ستراتیژیی مەردەکەن لەگەڵ یەکتریدا. بە عێراق و حوکمڕانەکانی ئێستای عێراق دەڵێن، فاشی، دز، درۆزن و دوژمنی گەلی کورد، کەچی لەولاوە دەستوریان لەگەڵدا دەنووسنەوە، کە دەستوریش دەنوسنەوە شەڕ لەسەر ئەوە دەکەن، کە ئەم حیزبیان، یان ئەم سەرکردەیان، دەستی باڵای هەبووە لە نووسینەوەی ئەو دەستورەی، کە بە حسابی خەیان زۆربەی مافەکانی گەلی کوردی تیا بەدیهاتووە.

چونەک نەخوێندەوارانە و خەڵکیانە و لەسەر بنەمای بە فکریی و کوردایەتیە بیرتەسک و شۆڤێنێتیەکەیان سیاسەت دەکەن، چونکە چاویان لە دەستاتخوازیە، نەک لە مافی گەلی کورد، پە بە پەی پشێلکردنی دەستور لە لایەن حوکمڕانەکانی وەک مالکی و عەبادیەوە، ئەمانیش هەمان پشێلکاری دەکەن، واتە وەک شەڕە گەەک کار دەکەن و بیر دەکەنەوە. ئەم شەڕانە هیچ جیاوزی نییە لەگەڵ شەڕی نێوان دوو خەڵ، یان دوو گوندا.
هەموو ئەم تەخوینکرد و چەمکە سەقت و نالەبارانەش لە بە فکری و بە تەواەتی ناسیونالستییە نەژادپەرستیی و دواکەوتووەکەی کوردایەتیەوە سەرچاوەی گرتووە. ئەمانە وا بیریان کردەتەوە، کە مەسەلەی کورد و کێشەی کورد، تەنها وابەستەی یەک کێشەی نەتەوەیی و یەک کێشەی کوردستانی و عێراقی و ئێرانیە، بۆیە ئەمە دەخەکی هەندە بە فکری و ئایدۆلۆژی و فەلەسەفی بە هێناونەتە پێشەوە، کە

نەیانتوانیوە کێشەی گەلی کورد بخەنە سەر ڕاستەڕێی خۆی، کە کێشەیەکی ناوچەیی و جیهانیە، کێشەیەکە وەک هەموو کێشەکانی گەلانی تر لە ناوچەکەدا، کە ڕزگاری و ئازادی و سەرفرازی و سەربەخۆیان بە خەیاڵیانەوە نەبینیوە، بە پێچەوانەوە، ئەگەر گەلی کورد لە سەردەمانێکی دوورودرێژدا هەموو دەسەاتخوازن و حوکمڕانە ناسیۆنالستیی و حکومڕانە دینیی و دیکتاتۆر و تۆتالیتارەکانی ئۆفەرز کردووە، بەنام گەلانی تری ناوچەکە وەک گەلانی عەرەبی و تورکی و فارسی کەوتوونەتە هەڵەیەکی گەورەی ستراتیژیی و نەزانین و ناهەشیاری ئەوتۆوە، کە بوون بە شەکەر و بەرگریکاری حکومەتە چەوسێنەرەکانی خۆیان بە ناوی حکومەتی عەرەبی و تورکی و فارسیەوە.

هەبەت ئەوەش هوونە و سەدان بابەت و کتێب و نووسینی لەسەر نووسراوە، کە ئەم حوکمڕانانەی ناوچەکە و هەموو ڕژهەاتی ناوین، بە وەکالەت وەکالەتی سەرمایەداری جیهانی دەکەن و بوون بە پارێزەری بەرژەوەندیە گەاوەکانی کەمپانیا سەرمایەدارەکانی جیهانی و خۆشیان وەک دەستبژێرەکی ئەو گەلانە دەستیان خستەتە بینەقاقای نەتەوە و گەلانی خەیانەوە و دایان دەدەشن، هەرچی پەی بەڵێی شکێنەدنی و هەڕەزی کەمەایەتی و سیاسیی نەتەوەیی و کەمە و چین و تاک هەیە نییانە.
ترسناکترین و خراپترین و هەڕەترین خەبات و تێکۆشانی گەلانی کورد لە ناوچەکەدا ئەوە بووە، کە هەمان بیرکردنەوەی حوکمڕانە جینەسایدکارەکانی گەلی کورد و گەلانی دیکەیان هەبووە. ئەم کوردایەتیە، نەیتوانیوە ئەم عەقڵیەتە داگیرکاریی و دەسەاتخوازیە تێپەڕێنێت.
هیچ کات و هیچ سەردەم و هیچ ڕژێک نەبووە و بەرگوێ نەکەوتووە، کە ئەم حیزبە کوردییانەی لەسەر بنەمای کوردایەتی دروستبوون و گەورەبوون، بتوانن ڕەخنەی خەیان بکەن و واز لە مەژووی خەیان بهێنن و بە گوێرەی سەردەم و عەقڵیەتە پێشکەوتووخوازەکان ڕەفتار و مامەڵە بکەن، بە پێچەوانەوە هەمیشە لە نەستالیژادا دەژین.

ئەمانە چونکە دەسەلاتخواز بوون، چونکە بیریان لای دەسەات و بنەماڵە و حیزبەکانی خەیان بووە، بۆیە هەرگیز لە ڕووی ئەخلاقی و بیرکردنەوەی فەلسەفیانە و پرسیاری فەلسەفیانەیان نە لە خەیان و نە لە کەسیان نەکردوە، لای ئەمان تەنها ئەوە گرنگ بووە، کە تەقەکردن و ڕاودونان و پاکتاوکردنی ئەو کەسانە لە ئارادا بێت، کە لەگەڵیاندا نین و ڕەخنەیان لە دەگرن. بۆیە چۆن لەسەردەمی شاخدا کەس نەیارەکانی خۆیانیان پاکتاو دەکرد و لە کونی زیندانیان

دەستن و بە دیان کەسیان لە تیرکردن، بە هەمان شێوە لە سەردەمی حوکمانیکەشیاندا، لەسەردەمی پەرلەمان و دامودەزگا یاساییکانیشیاندا، بە بە داداگییکردن دیان کەسیان خەتانی خۆن کرد و وازیان لە پاکتاوکردن نەهێنا.
ئەم کوردایەتیە بە جۆرێک بە عەقڵی و بە سەلیقەیی دروستکردووە نەک هەر لە ناو حیزبەکاندا بەڵکو لە ناو زۆربەی خەڵکی ڕەشووت و برسیشدا، کە هەموو گەلی عەرەب و فارس و تورکیان بە بە مەشک و دەندە سەریرکردووە، فەرهەنگێکی دوژمنایەتیان لە نێو خەڵکدا دروستکردوە، لەڕوویەوە، کە دەبێت ئەم کوردایەتیە، درێژە پێدەری چەوسانەوە و ناهەشیاری و بە مەشکی هەموو گەلانی ناوچکەیە بە گەلی کوردیشەوە، کە سەدان ساڵە شەڕی دین و ئیانزا و ناسیونالستیی دەکەن، بە ئەوەی خەیان هیچ سوودێکیان لە وەرگرتبێت و بە ئەوەی گەلی کوردیان گەیاندبێت بە هیچ مافێک.

ئەگەر تێبینی بکەین، کە دەبێت نەک تێبینی، زۆر لەی رابەنین و شرۆڤە و شیکارییەکی زیرەکانەی بە بکەین، ئەم کوردایەتیە لە حوکمانی و ئیدارەشدا، کە زیاتر لە ٢٧نساڵە ئیدارە و حوکمانن و هەبەزاردن ئەنجام دەدەن، پەرلەمان دروستدەکەن، دامەزروە حوکومییەکان دروست دەکەن، نەیانتوانیوە لە عەقڵیەتی شاخ خەیان جیابکەنەوە. چەن لە (شەرش)ەکانیاندا کەمیتەی دەهاتەکانیان دروست دەکرد، چەن ئەماندەتەکانیان دروست دەکرد، چەن پەل و لق و بەتالۆن و هەز و سەرکردایەتی سیاسی و سەرکردایەتی عەسکەری و دەزگای ئاسایشیان دروست دەکرد، یان لەسەر دەمی ئەوەی پێی دەڵێن"شەشی نوێی گەلەکەمان" چەن ئەنجومەنی دەهاتەکان و کەرت و مەبەند و سەرکردایەتی سیاسی و سەرکردایەتی عەسکەریان دروست دەکرد، کە هەموو ئەمانە لەسەر بنەمای نادیموکراتیانە بوون، هەمۆیان ببوون بە دەزگاگەلێک بە چەوسانەوەی خەڵک، ببوون بە دەزگاگەلێک، بە خەسپاندن بەسەر خەڵکدا، هەرچی ئەم دەزگایانە بیان وتایە هەر ئەوە بوو، بە هیچ کەسێک نەبوو دیبەت و دیالۆگیان لەگەڵ بکات، ببوون بە جاسوس بەسەر هەرچ کەس و گروپێکەوە، کە بیری بکردایەتەوە، کە بیخوەندایەتەوە، گاڵتەیان بە خوەندەوار و کتێب و خوەندنەوە و ئەدیب و هەشنبیر دەکرد، مەگەر ئەوانەی، کە بەو ناوانەوە لەگەڵیاندا بوون، توانیبێتیان جار جار شتێک بنووسن و بڵێن. بە مەرجێک لە چوارچێوەی عەقڵیەت و کوردایەتیەکەی ئەواندا بخولێتەوە و سنور نەبەزێنێت. بە هەمان شێوە لەسەردەمی حوکمانیی شاریشدا، هەمان دەزگاگەلی نادیمکراتییان دروستکردووە.
ئەم کوردایەتیە، شان بە شانی عروبە و تورکچێتی و فارسچێتی،

ئاستەنگی گەورەی لەبەردەم گەیشتن بە مافە رەواکانی گەلی کوردا دروست کردووە، گەلی کورد و مەسەلەی ئەم گەلەی وەک گەلێکی چەوساوە دژگیری عەقڵیەتێکی شۆڤێنیستی و ڕق و کینە کردووە، دژگیری شێوەکی نەبەاوەی کردووە، کە شێوەی نە کورد وەک گەلێکی چەوساوە، نە شێوەی خۆکی ڕەشووت و چەوساوەیە.

ئەم کوردایەتیە، گەلی کوردی خستەتە بەتە و خولگەی حیزبگەلێکی ناعەقڵانی و نەزان و خۆکی و بنەماڕەیی، کە هەتا لەم خولگەیە خەی ڕزگار و ئازاد نەکات ناتوانێ هەنگاوەکی جددی هەبەنەت بە چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوەیی و ڕەگەزیی و چینیی و ئیکەلەژیکانی خەی. ئەم کوردایەتیە، هەموو کێشکانی گەلی کوردی وەک کێشەی تاک و خود بە تایبەتی بە گەنجان، وەک ڕەگەز و کێشە جەندەریەکەی، وەک نەتەوە و کێشە نەتەوەیکەی، وەک چین و کێشە جینایەتیکەی وەک کێشە مرۆڤایەتیەکانی، خستەتە ڕاژەی دەسەاتخوازی خەی و شێوە لەسەر دەسەات و پست و پلە و پایە بە دەستبژێرەک لە حیزب و بەنماەکانیان. **... درێژەی دەبەت**

**جیهاد موحەمەد/ کوردستان**
٢٩/٤/٢١٠٨

---

# مەژووی ون و پە لە کێشەمان لە کوێوە سەرچاوەی گرتووە؟ ... جیهاد موحەمەد

مەژووی ئەمەی کورد لە هەموو ڕوویکەوە ونە، خودمان، ڕەگەزیمان، چینایەتیمان، نەتەوەیمان و مرۆڤایەتیمان، ونە و شوێندراوە و بەردەوام دەشوێندرێت.
ئەوەی، کە زۆر بەهەز توانیوەتی تا ئێستاش بە بەردەوامی ئەم مەژووانەی ئەمەی شواندووە، لە دوو هۆزی زۆبەلاح، وەک دەسەات، پوچ، لە ناوەکە فەلسەفیی و ئەخلاقیی و مرۆیەکەیدایە، ئەو دوو هۆزش، هۆزی ئیسلامی سیاسیی، بە تایبەتی کە خەی دەبینەتەوە لە

شێی نەگەریسی سەدان ساڵی شیعەگەرایی و سوننیگەرایيدا.

هەزی دوەمیش شێی ناسیۆنالستیی نژادپەرستییە، ئەم هەژش بەردەوام بە کەمەک میکانیزم چ بە دستی دەسەڵات و حکومەتکانی ناوچەکەو و چ بە کەمەک میکانیزمی تر، بە دەستی سەرمایەداریی جیهانییەو، کە لەسەر هەردوو هەژە دینیی و ناسیۆنالستییەکەدا کار دەکات لە پێناوی بەرژەوەندییە گشاوەکانی خۆیدا. وەک گەلی کوردیش سەد ساڵ زیاترە هەردوو هەژەکە بە ناوی گێشتن و سەندنی مافی گەلی کوردەو، بە ناوی (شۆڕش) و(بزووتنەوەی رزگاریخوازیی گەلی کورد)ەو درژە بە هەردوو ئەم هەژە سیاسییە دەسەڵاتدارە دەدرێت.

ئیتر تا ئێستا، ئەتوانم بڵێم چەپ و کۆمۆنیست و لیبراڵ و دیموکراتخواز و ڕەکخراوە ئینساندۆستەکانیش نەک هەر نەیاتوانیوە میکانیزمگەلێک بدۆزنەوە دژ بەم دوو هەژە ڕەشە، بەڵکو زۆر جار خودی خۆیان کەوتوونەتە بەتەی ئەم دوو هەژەو و بوون بە پشتیوانی ئەم دوو هەژە. هەر بۆ نموونە، هەردوو حیزبی شیوعی قیادەی مەرکەزی و حیزبی شیوعی لیژنەی مەرکەزی، کە خاوەنی مژوویەکی پر لەسەروەری خەبات و تێکۆشانیش بوون، بەڵام زۆر بە ئاسانی بوون بە پشتیوانی بە ناو(شۆرش و بزووتنەوە چەکداریيەکەی) مەلا مستەفای بارزانی و جەلال تاڵەبانی، یان بوون بە پشتیونای بەعسیەکان و کردنەوەی بۆڕی بە حسان نیشتیمانیی لەگەڵ بەعسدا.

هەتا ئێستاش لە کوردستانی باشور و ڕۆژهەڵاتدا ئەو هەژەی، کە چاوکراوە بێت و توانیبێتی ڕەخنە لەم دوو هەژە دەسەڵاتخوازییە کۆنەپەرستییەی ئیسلامی سیاسیی و ناسیۆنالستیی نژادپەرستیی بگرێت و وازیان لە بهێنێت، زۆر لاوازە. جار جار لەڕە و لەوە کەسانێکی بە توانا و بوێر دەردەکەون، کە ئازایانە ڕەخنە لەم دوو هەژە ڕەشە دەگرن و ڕەخنەش لە ئابووردی خۆیان دەگرن، کە ڕۆژانەک بوو بە نۆزانی کەوتووبوونە بەتەی یەکێک لەو دوو هەژە ڕەشە دەسەڵات خوازەو.

وەک هەژی ئۆرگانی جگە لە پەکەکە و پێدە لە ڕۆژئاوادا، هەژەکی ئەو تە نابینرێت، توانیبێتی خۆی لە بیرکردنەوەی ئەم دوو هەژە ڕەشە رزگار بکات و بتوانێت کەمەک میکانزمی شۆرشگێڕیی بە دەستەو بگرێت بە خەباتکردن و تێکۆشانەک، کە مژووی گەلی کورد وەک ئاماژەم پێدا لە هەموو ڕەهەندکانیەو بدۆزێتەو، بە ئەوەی لە ئەنجمدا کەمەگەی کوردی بخاتەو ناو مژوو راستقینەکەی، کە بریتیە لە مژوویەکی پڕ لە سەروەری بە خود، بە نەهشتن و

سینەوی کۆشکی جندەر، بە هەوەشاندنەوی ئەو هاوکێشەیی، کە جەمسەرێکی چینی سەردەست و دەوڵەمەندەو و جەمسەرێکی تریشی چینی ژێردەست و چەوساوە و هاردراوە، هەروەها بە سینەوی چەوساندنەوی نەتەوەیی و لە جگەیدا دروستبوونی نیشتیمانییبوون و هاوتییبوون، بە ئاراستەکردنی پرسەی مرۆڤایەتیی و هەموو ئەو بوارانەی، کە بەرژەوەدنی گشتی مرۆڤایەتی تەدایە لە کوردستان و ناوچەکە و هەموو جیهاندا.

هەموو ئەو دەستاتە چەوسێنەر و نادادپەروە و نامرۆیانەی ناوچەکە بە بە جیاوازی، هەموویان لە عەقڵیەتی دینیی و ناسیۆنالستییەوە توانیویانە درێژە بە حوکمڕانیی خۆیان بدەن. هەتا ئەم عەقڵیەتە خراپ و هەڵەیە لە ناو کۆمەڵگە و زەربەی خەنکدا بمێنێت، هەمیشە نەک هەر گەلی کورد، بەڵکو هەموو گەلانی ناوچەک ناتوانن مژووی راستەقینەی خۆیان بدزنەوە و بگەن بە ژیانێکی خۆشگوزەران و دادپەروەر و پڕ لە کەرامەت بە هەر تاکێک و بە هەرچ نەتەوەیک و بە هەرچ چینێک و بە مرۆڤایەتیی بوونیش.

**جیهاد موحەمەد/ کوردسان**
٢٥/٤/٢٠١٨

---

# پارتی بە هەمیشە خۆی بە زوەملەکراو دەزانێت؟ … جیهاد موحەمەد

پارتی هەمیشە هەست بەوە دەکات گەلەکەمەکەی لە دەکرێت، هیچ حیزبێکم نەبینیوە هەندەی ئەم حیزبە ترس لە کودەتا و لە گەلەکەمەکەی کردبێت بە چەکێک بە دژایەتی هەموو لایەک، هەر بەم چەکەش ئەندامان و لایەنگران وهەوادارانی خۆی گەشدەکات. ئەم ترسی پارتی و ئەم چەکەی بە دەستیەوەیەتی، کارێکی کردووە، کە زەر جار ئەندامان و هەوادارانی گومان لە هەموو کەس بکەن، هەموو رەخنەیەک بە دایەتی بزانن، تەنانەت گومان لە دەستەکانی خۆشیان دەکەن. ئەم ترس و هەراو زەنایەی پارتی، کە هەموو لایەنێکی پی تەماتبار

دەکات، لە لایەن حیزب و لایەنەکانی ترەوە ژیرانە وەڵام نادرێتەوە، بەڵکو زەر جار لە داخدا، کە داخ و کینە لە سیاسەتدا زەر خراپە، بە جۆرێک دەکەونە بەرگریکردن لە خەیان، کە دەکەونە هەندێک هەڵەی ڕاگەیاندنەوە، کە هەندەی تر مەدیاکان وەران دەکات و کەرقی بە متمانەیی بە مەدیاکان بەرزتر دەکەنەوە و، بەمەش دەرفەتی مەدیا زەبلاحەکانی پارتی نایەن، کە دەمەکە پارە و پولێکی زەریان بە تەرخان کردووە و، کردوویانە بە دیوارێکی گەورەی بەرگرییکردن لە خەیان و لە سیاسەت و حوکمڕانییەکەیان.

پارتی بەم گومانکردن و دڵپیسییە لە هەموو لایەنێک، چەند مەبەستێکیان هەیە، یەکەم، لەسەر پرنسیپی"دڕبکە، دڕبکە، دڕبکە" تا دڕکان دەبەت بەڕاست و ئیتر تۆ بە ڕاست دەزانن و هەرچەندە دڕبکەیت خۆک بە ڕاست وەرناگرێت. بە تایبەتی مەبەستیان لەم پرنسیپەیە دزەوە ئاوەیە، کە سەزی زەربەی جەماوەری کوردایەتی ڕابکەشن بەلای خەیاندا، ئەم جەماوەرەش بە کاتی دەنگدانەکان، پارتی زەر سوودیان لە وەردەگرێت، چونکە تەنها پارتی بە نوێنەری ڕاستەقینەی کوردایەتیەکەیان دەزانن. لە لایەکی تر بە زیاتر تەکەکردنی جەماوەرە حیزبییەکەی خەیان، بە ئاوەی ئاو جەماوەرە هیچ کات کەڵێنی تەنکاوەت و هەمیشە خەیان و حیزبەکەیان بە ڕاست بزانن، بەیە وا هەموو لایەنێک دژیان وەستاوەتاوە. پارتی دەمەکە ئیش لەسەر مەسەلە کوردایەتییەکە دەکات و توانیوەتی ئەم مەسەلەیە بکات بە هەڵاو و ڕاگەیاندنکی گەورە، کە تەنها پارتی توانیوەتی پە لەسەر دامەزراندنی دەوڵەتی کوردیی دابگرێت، مەسەلەی ریفراندەمکەشیان ڕەنگە چەندین مەبەستی لە پشتاوە بووبەت، بەڵام گرنگترین مەبەستیان هەر ئەمە بوو، کە سەرنجی هەموو جەماوەری کوردایەتی لە باشور و لە بەشکانی تری کوردستاندا ڕابکەشن بەلای خەیاندا، بە ڕاستیش ئەمەیان بە چووە سەر، لەگەڵ ئاوەی ریفراندەم شکستی هەنا و بە فەرمیشی وازیان لەهەنا.

مەبەستکی تری پارتی لەم چەک و سیاسەتکردنە، ئاوەیە، کە بە هەموو لایەنکی کورد لە پارچەکانی تری کوردستان، بە تایبەتی پارتە ڕژهەڵاتییەکان، کە وجودکی بەرچاویان هەیە لە باشوردا، هەروەها بە ئەنکەسەی دەستی خەیانی ڕابگەیەنن، کە تەنها پارتی دەتوانەت ئەم ئەزموونەی باشور و ئەم حوکمڕانییەی باشور، کە ناوی (حکومەتی هەرەم)ی کوردستانە لە عەراقدا بپارێزەت، زیاتر ئەمەشیان بەوە بە چەتە سەر، چونکە لە ماوەی ٢٧ ساڵی ڕابردووەدا پارتی توانیوەتی بە پلەی یەکەم و لە پەش یەکەتیشەوە حوکمڕانبەت و دەستی باڵای هەبووە

لەم حکومەتانیەدا، لە لایەکی تریشەوە شەریکە ستراتیجیەکەیان بە جۆرێک تووشی دەستەگرێیی بووە، کە سەرکردایەتیەکی دیار و ئاشکرایان نەماوە و بووە حیزبێکی فرە کوێخا، بۆیە ئەو متمانەیەی نەماوە، کە مەسەلەی کوردایەتی بڕەتە پشتەوە. لەولاشەوە کەمێک حیزبی ئیسلامیی هەیە، کە نە جەماوەری کوردایەتیەکە و نە لایەندارانی ڕاستەوخۆی پارتیش بەوایان پێناکرێن بەوەی، کە پرسی کورد بخەنە پێش دینکەیانەوە. بزووتنەوەی گۆڕانیش دوای وەفاتی ڕێبەری گشتیان، لای خودی جەماوەرەکەی خۆیان نەبێت، لای پارتی و لای زۆربەی جەماوەرە کوردایەتیەکە و لای حیزبەکانی دەرەوەی باشور هەندێ حسابی لەسەر ناکرێت وەک جاران. ئەمانەش هەموویان بوون بە خەڵک بە پارتی، کە بتوانێت بەکاریان بهێنێت، بە تایبەتی ئەو شتانەی نەخوازراوەی ئێستا لە نەوا بزووتنەوەی گۆڕان و شاسوار عەبدول واحیدا هەیە.

پارتی بە هەی ئەوەی تاقە حیزبی حوکمڕانن لە کوردستاندا، پارە و پولێکی زۆریان لەبەردەستایە، ئەوەتا موچەی هەموو مامۆستایان و فەرمانبەرانیان کردووە بە نیوە موچە، لە پێناوی ئەوەی پارەکانی خۆیان کەم نەبێتەوە، بەم پارەو پولە زۆرەی بەردەستیان توانیویانە کەم و زۆر پشتیوانی زۆربەی حیزبەکانی دەرەوەی باشور بکەن و هەموو جارێکیش وا پارەکەیان پێ دەدەن، کە ئەم پارەیە پارەی کوردایەتیە و تەنها پارتیش دەتوانێت ئەم سەروەتەی کوردایەتی بپارێزێت، بە ئەویەیە هەمیشە ئەم پارتانە بە وریاییەوە لایەنداری پارتی بکەن و ببنە بە حەرەسی بەردەرگیان، نەک هەژێک "مانگا بمرێت و دەش ببێت".
بە کورتی و بە پوختی دەمەوێت ئەوە بڵێم، پارتی سیاسەتێک دەکات، کە هەمووی لەسەر بنەمای فێوفێ هەڵنراوە، بەڵام لەبەرئەوەی لە دواجاردا ئەم فێوفێیان بە چەتە سەر و توانیویانە سوودی لە وەربگرن، بە هیچ جۆرێک پارتی لەم سیاسەتە پەشیمان نییە، مەگەر ڕۆژێک، کە لوتیان بدات بە بەردی گەیچەکەیاندا.

جیهاد موحەمەد/ ٣/٤/٢٠١٨

# عەقڵی خۆپیشاندەران و عەقڵی حیزبەکان ... جیهاد محەمەد

١/ پارتی، جگە لەوەی زراوی چووە خۆپیشاندانەکان بۆری پێنەگیرێت و گۆرەتربەت و شکۆیان بۆ تەواوەتی بشکێت و لەسەر کورسییەکانیان بۆ شۆق بیانهێننەخوارەوە، داخی زۆر دڵخوات لەوەی، کە هەندێک لە حیزبە ئۆپۆزسیۆنەکان بۆ تایبەتی بزووتنەوەی گۆران و کەمێ سوود لەم خۆپیشاندانانە وەربگرن و لە کەبەکەی هەڵبژاردنەکاندا پێشیان بکەون. ئەم دوو گرێ دەروونییە زۆر ئازارایان دەدات.
٢/ یەکێتی، وا سەریان لەشواوە، نازانن بۆن چیی و چۆن ڕەفتار بکەن، لە لایەک حیزبەکەیان بووە بە شوشەیەکی شکاوی دەیان پارچە، لە لایەک بەرهەم ساڵح لەیان بووە بە مۆزم و داخی لە دەیان دەرناچێت و تەقیون لەوەی ئەو چەند کورسیشیان لە دەستبچێت بەهەی لیستەکەی بەرهەم ساڵحەوە، لە لایەکی ترەوە تووند لە هەگەی قوباد تاهیربانیەوە دەستیانگرتووە بە حکومەتە دزەکیانەوە، کەچی لە هەمان کاتدا لە خشی ئەوەی خۆپیشاندان لە هەولێر و دهۆکدا شان بشانی خۆپیشاندانەکانی سلێمانی بۆتەوە دڵچێت قریویان لەوە دێت.

٣/ هەموو حیزبە ئیسلامییەکان بە یەکگرتووی برا بچکۆلانەکای بارزنیەوە، خوا خوایانە ڕۆژانە دەیان کەس بە هەی تووندوتیژیەوە خوێنی لە بەنرێت، بەکو خەڵکی تیا بێت بە ئەمان و بۆن تەنها وەک ئیسلام و حیزبەکانی ئەمەیە، هیچیان بە نەماوەتەوە ئەوە نەبێت شەقام بکەن بە مزگەوت و نوێژی جومعە و جەماعێت لە سەر شەقامەکان دابستن.
٤/ نەوەی نوێ، وای پیشاندەدەن هەموو گەنجەکانی ناو ئاپۆای خۆپیشاندانەکان لە خشۆیستی نەوەی نوێوە هاتوونەتە سەر شەقام و لەبەر خاتری چاوی کاکی شاسوار عەبدول واحید خۆپیشاندان دەکەن. کاک شاسوار وا بیردەکاتەوە هیچ هەزکی سیاسیی شان نادا لە شانی خۆی تاقە هەزی سیاسی پاشماژە.
٤/ لیستی هاوپەیمانی دادپەروەری، لە هەڵداوانی ئەوەدان، ئەم دەرفەتە لە دەستنەدەن، بە پەلە و خەرا خەریکی گۆرانن بەم دەڤەر و بەو دەڤەردا و خەیان پیشان دەدەن، کە جوان و قشەنگ و ڕاقین.

٥/ بزووتنەوەی گۆران، ئەیانەوێت لە هەگەی خۆپیشاندانەوە ٢٤ کورسیەکەیان بکەن بە ٥٠ کورسی، بە ئەمەش بەردەوام ئەو قسەیە بە

دەمیانەوەیە، ئەگەر بزووتنەوەی گەران نەبوایە خەڵک چاوی نەدەکرایەوە، وەک ئەوەی خەڵک هەمووی چاوی کوێربووبێت پێش بزووتنەوەی گەران.
هیچ حیزبێک نییە لەم حیزبانەی کوردستان، ئەوەی بیر بێت، کە حیزب دامەزراوەیەکی سیاسییە و بووە بە ئامرازێک بۆ چوونە پێشەوەی بیر و ئەندێشەی خەڵک و هەڵقوڵاوی ناو خەڵکەکە، ئەوە خەڵکە، کە دەبێت بۆ پشتیوانی ئەم دامەزراوە سیاسییە، دەنا لە هەموو دنیادا هیچ تاکە کەسێکی سیاسیی و هیچ گروپێکی سیکتاریزمی سیاسیی و دینیی نەیتوانیوە بە بێ خەڵک و جەماوەر بۆ زەمەنێکی کورتیش پێشەوایەتیی خەڵک بکات. بۆیە هەرچ حیزبێک لەم حیزبانەی ناحەقییەکی گەورە دەکەن لە بەکارهێنانی خێپیشاندانەکان بۆ مەرامی حیزبایەتی خۆیان. حەقبوو ئەم حیزبانە، هەندێک مەدەنیانە هەڵفتاریان بکردایە و ئازادییان بدایە بە خێپیشاندەران و بە مەرامی قەرخکردنەوە نەچوونایەتە ناو خێپیشاندەرانەوە.

دەبوو ئەم حیزبانە لە جیاتی ئەم کێبڕکێ ناشیرینانە، لە جیاتی ئەو هەموو ڕق و کینە خستنەی دڵە خەڵکەوە بەرامبەر بە یەکتری، بە ئارامتر بیریان بکردایەتەوە، نێک خۆیان ڕابوشتنن و ئاپۆڕەای خێپیشاندانەکان بە هی خۆیان بزان.
بەڕەی دەسەڵات، دەبوو وا بیریان بکردایەتەوە، کە چیتر دزی و جەردەیی ناخوات و فروفێڵی سیاسی سەرناگرێت بۆیان، دەبوو دەستبەجێ بەدەم داوا ڕەواکانی خێپیشاندەرانەوە بهاتنایە.

بەڕەی ئۆپۆزسیۆن، دەبوو دەستبەجێ هەموو جیاوازییەکانی خۆیانییان بخستایەتە ئەولاوە، پێکەوە لە هەوەی ئەوەدا بوونایە، میکانیزمێکی عەقڵانی بدۆزنەوە بۆ پشتیوانی کردن لە خێپیشاندەران، نێک هەر لایەنەو بە خۆی لە هەوەی ئەوەدا بێت ئاپۆڕەای خێپیشاندەران قەرخ بکات بۆ خۆی و، بیکات بە بانگهێشتکردن بۆ کاندیدەکانییان.
چەند گرنگ بوو بەڕەی ئۆپۆزسیۆن و لیستە نوێکان پێکەوە بیاریان بدایە لەسەر ئەوەی ئەم حکومەتە پوچ بووە و هیچ بڕوایەکیان پێ نەماوە و بە تووندی لایەنداری خێپیشاندانەکایان بکردایە و بە تووندیش تووندوتیژیی دەسەڵاتیان شەرمەزار و ڕشوا بکردایە، ئای بە ئەو عەقڵە لە کوێیە و، بە ئەم حیزبە ئۆپۆزسیۆنانە نایگەنێ.

٦/ خێپیشاندەران، بە داخەوە ناڕەکخراوە، بە داخەوە، تا ئێستاش لەگەڵ ئەوەی جۆن بە کێلە دەدەن، جۆن بە گەمژەیی حیزبیی دەدەن، لەگەڵ ئەوەی دژی ستەمکاریی و دەسەڵاتخوازین، بەڵام زۆرکیان لە ناو خێپیشاندانەکانەوە هەشتا ئەفیونی حیزبایەتیی و دینیی

بەرینداوە و لە دەوە بۆیە خۆپیشاندان دەکات، کە بە بەرژەوەندی حیزب یان لیستەکەی خۆی بشکێتەوە.
لەگەڵ هەموو ئەم کەموکوڕییانەی حیزبەکان و خۆپیشاندەرانیشدا، دڵنیام، کە خۆپیشاندەران سەرکەوتن بەدەست دێنن و دەتوانن مافەکانی خۆیان بە بەردەوامیی خۆپیشاندانەکانیان بگەرنەوە بە خۆیان.
دڵنیاشم، ئەگەر خۆپیشاندانەکان بەردەوام بێت، ئەو هێزی پۆلیس و ئاسایشی، کە دەستێکردوویەتی بە گژی خۆپیشاندەراندا، ئەمێنێ و سەبەینێ دەگەڕێنەوە باوشی میللەت و دەبن بە بەشێک لە خۆپیشاندانەکان و ئاپۆرینی جەماوەری شەرشگێر و ئادیکاڵ.
لە ئاپۆینی ساڵی ١٩٩١دا بینیمان چۆن جاشەکان و زەریکیش لە سەربازەکانی رژێمە فاشیستەکەی سەددام هەر ئەوندەی زانیان کار لە کار ترازوە، بە پەلە گەیانەوە ناو ئاپۆای خۆپیشاندەران و ڕاپۆیوەکان، ئەم جارەش هەروا دەبێت. ئەوەتا لە خۆپیشاندانەکانی شاری هەولێردا، خەڵک هاوار دەکات، کێلە، کێلە،کێلە بە ئینگلیز، بە ئینگلیز، بە ئینگلیز، وەرنە لامان بە ئینگلیز.

جیهاد محەمەد
٢٨/٠٣/٢٠١٨

---

# مەسعود بارزانی و بەرزاکێی و دووڕوویان … جیهاد موحەمەد

ئەم نێچیرڤانە، لە ساڵی ١٩٩١دا، کە بارگاکەی لە ئوتێلەکەی ئەو کاتەی سەرچناردا بوو، لە سەردانێکیدا بۆ لای پرۆفیسەر دکتۆر عیزەدین مستەفا ڕەسوڵی بەرزەنجی وتبووی "بۆ هیچ جۆرێک ئەمە نیازمان نییە وەزیفەی حکومیی وەربگرین چونکە ئەمە خەمان بە خزمەتکاری میللەت دەزانین".
لە سەر ڕاسپاردەی مامی سەردانی زۆرێک لە کەسایەتی و بنەماڵە ئەدەبیی و سیاسییەکانی سلێمانی دەکرد و وا خۆیانی پیشان دەدا، کە بە خزمەتی خەڵک گەیشتوون، نێک بۆ ئەوەی ببن بە دیکتاتۆر بەسەر خەڵکەوە.

مامی ۱۲ ساڵ قونی خۆی سەپاند بەسەر کورسیەکدا بە ناوی کورسی (سەرکی هەرێم)ەوە، لەو ۱۲ ساڵەدا بە یەک جاریش سەری نەکرد بە ماڵی یەک لەو ماڵانەی، کە تاقە کەسکیان رزگاری بووە لە ئەنفالی بەدناو و کیمیابارانی هەڵەبجە. بە یەک جاریش بزیی بە هاتوهاواری یەک بریندارەی هەڵەبجەدا نەهاتەوە. نەک هەر ئەوە بە فەرمانی جەنابی ئەو و حیزبەکەی لە ناوەو و لە دەروەی کوردسان دژایەتی هەموو ئەو ڕەکخراو و ناوەندانەیان دەکرد، کە لە کوردستان و لە ئەوروپا دروستبووبوون بە ناساندنی تاوانکانی کیمیاباران و ئەنفال وەک جینەسایدی گەلی کورد.

بە یەک جار ئەم دەسەڵاتدارە حیزبییە وەک سەرکی گشتی خەڵکی کوردستان ڕەفتاری نەکرد، کار گەیشتە ئەوەی یەکێک لە نووسەرکان لە تەلەفزیۆنەوە ڕایگەیاند، کە مەسعود بارزانی ئیگەر ئیەوێت وەک سەرکی هەرێم بناسرێت و دانی پیابنرێت، ئەوە سەرکی چاک و خراپی کوردستانە بەوانەی، کە لە کولتووری دواکەوتووی کوردستاندا ناو و ناتەرەی ناشیرینیش دەدرێتە پاڵیان. ئەم کاریە جگە لە قین و دڵڕەقی نەیتوانی بە یەکجاریش بە ڕاستی و بە فەڵ و تەکەبازی لە بەرژەوەندی خەڵکی کورداستان قسە بکات. یەک جار دەستی ژنەکی کەسوکار ئەنفالکراوی ماچکرد، کەچی کردیان بە ریکلام بە هەڵبژاردنەکان، تا ژنەی بەڕێز زەر بوترانە وتی بەم ڕازی نابم لە مەسعود بارزانی و، لەی خۆش نابم، کە دەستماچکردنی من بکات بە ریکلام بە حیزبەکەی، چونکە ئەو وەک سەرکی هەرێم دەستی منی ماچ کردوە نەک وەک سەرکی حیزبەکەی، واتە ئەمشی پوچکردەوە و هیچ مانایەکی نەما.

مەسعود بارزانی لە هەناوەی ئەسک و پروسکی ئەنفالکراوەکان و گەڵە بە کەمەڵەکانیشدا، نەیتوانی جیاوازی نەکات لە نێوان بارزانیە بە سەروشوێنکراوەکان و ئەوانی تردا، زەرەک لەوان هەنایەوە و ئەوانی تری پشتگوێخست. ئەم ڕەفتارە هیچ ویژدانێک قبووڵی ناکات.
مەسعود بارزانی لە هەموو کارەسات و ئەو ناشیرینانەی نێوان حیزبەکان و شەڕفرۆشتنی پارتی بە حیزبەکانی تر لە هەولێر و دهۆک و زاخۆ، سوتاندنی بارگاکانی حیزبەکانی تر نەیتوانی یەک قسەی خێر بکات و، وەک سەرکی هەرێم ڕەفتاربکات.
کاتێک زاگەکانی چوونە ناو هەولێر، ڕەگەیان لە کوسرەت ڕەسوڵی جگری ئەم زاتەی سەرکی هەرێم گرت بچێتە ناو هەڵەڕەوە، یەک قسەی نەکرد، چونکە کەسرەت ڕەسوڵی بە خەڵکی وڵاتی سلیمانی دەزانی.

دیسان لە شەفرەشتنی زاگۆکانی چوونە ناو هەلەر بە هەردوو پەرلەمانتار سەران عومەر و عەلی حەمە ساڵح، ئەم زاتە یەک وشەی نەوت و دژایەتی ئەو ڕەفتار دزێوەی نەکرد و نەیوت ئەوانە جگە لەوەی پەرلەمانتارن و حسابیان هەیە هاوڵاتی کوردستان و کەس بەی نییە شکایان بشکێنێت.
کاتێکیش لە عەلی حەمە ساڵح درا لە ناو پەرلەماندا لەسەر ئەوەی ناوی ئەم زاتەی بردووە، ئەم کابرایە نەیوت خۆ من سەرکی عەلی حەمە ساڵحیشم، مافی خۆیەتی ڕەخنە لە من بگرێت.

کاتێکیش عەدنان عوسمان هەر ئەوندەی وتی دەبێت هەزی پیشمەرگە بکرێت بە هەزێکی نیشتیمانیی و لە میلیشیایی حیزبیی رزگاری بێت، ئەم زاتە ناشیرین ترین قسەی کرد، کە وتی ئەوانەی ناوی پێشمەرگە دەبەن بە میلیشیا لە کوردستاندا جگەیان نابێتەوە. لە جیاتی ئەوەی بیوتایە لەسەدا سەد لەگەڵ قسەکەی کاک عەدنادام.
کاتێک حەسەن عەلەوی وەک دەستکی خۆی و گەلی کورد چوو بە لای و پێی وت، بارزانی تە سەردانی سلێمانی بکە و ئاشتەواییتیک رابگەیەنە، ئەم زاتە وتبووو ناچم، بە لای کە بچم. کەسی لە سلێمانیدا لەو ئاستەدا نەبینی، کە سەردانی بکات.

کاتێک نەوشیروان مستەفا ٣ جار چوو بە لای بە بە ئەوەی یەک پاساوان لەگەڵ خۆی بەرێت، هەروەها چووش بە پرسەکەی بەڕێز حەمایل خان، ئەم زاتە نەک هەر سوپاسی نەوشیروانی نەکرد، لە پرسەکەی نەوشیروان مستەفادا بە ساردیووە بروسکەیەکی نارد.
کاتێک سیاسەتمەدار بەهادین نوری بە چەندین جار ئامۆژگاری کرد و نامەی بە نووسی، دوا نامەی ئەوە بوو، کە زۆر نەخۆشو لەسەر جگە کەوتووە بەکو وەک سەرکی هەرێم موافەقەت بفەرموێت بم نەرن بە دەرەوەی وڵات بە چارەسەر بە هیچ جەریەک ئەم زاتە وڵامی نەدایەوە.
هەر بە ئەمری ئەم زاتە بوو، کە نەچیری بەرازای وەزیرکانی بزووتنەوەی نارد ماڵەوە و قفڵیان لە دەرگای پەرلامانیش دا.
کاتێکیش فازیل میرانی سکرتێری پارتی هەڵەشەی کرد و وتی ٣٠هەزار فیدایییمان هەیە و دەستی هەرچ کەسێک دەبەین بچێتە بەردەمی بارگاکانمان، ئەم زاتە یەک وشەی لە دەم دەرنهات و بەڵت، بارگای حیزب و هەموو حیزب دەکەم بە خزمەتکاری خۆپیشاندەران، دیارە خەڵک مافی خۆیەتی بچنە بەردەمی بارگاکانمان چونکە ئەمە بەرپرسیارین لە ژیان و گوزەرانی ئەو خەڵکە بەڕێز.

مەسعود بارزانی، کە سوور دەزانێت ئەو هەموو گەندەڵیە کراوە، ئەو

هەموو سەروەت و سامانێ بەهەدەر براوە، ئەو هەموو رەخنەیە لەسەر موچەی زەرەکانی حیزبییەکان و وەزیرەکان و سەرکەکان هەیە، تا ئێستا ئەوەی رانەگیاند، کە چەندی هەیە و موچەکەی چەندە و با پاکسازیی لە خێوەوە وەک سەرەکی هەرەم دەستپێبکات.
دوا قسەی مەسعود بارزانی دژی خەڵکی سلێمانی وتی" لە سلێمانی ئیرهابی فکریی هەیە"، " چ دەکەن با بکەن، هەڵدەپەڕن و دادەپرن نقسین دەنووسن، خەبەر دەدەن با بکەن"، ئەمەش ئەو پەڕەی هەڵەشە و سوکایەتیکردن بوو بە سلێمانی.

مەسعود بارزانی سواری سەری ئیفرانداەمکی بە مانا بوو، بە قسەی دنیایی نەکرد، سەرەڕای ئەوەش پەنجەی هەڵەشەی لە هەموو دنیا ئاوەشاند. لەگەڵ ئەمانەشدا مەسعود بارزانی دوا قسەی و دوا هەڵوێستی ناشیرینی ئەوە بوو پیرەزبایی لە ئەردەغانی فاشی کرد، کە توانییان دوای دوو مانگ عەفرینی خاوێنیست داگیر بکەن.
باشە ئێستا ئەمە، چی چاوەڕوون بکەین لە نەچیرڤان بارزانی و لەم بنەماڵە و حیزبە سیاسییەی، کە پرنسیپیان ئەوەیە" ئەوەی پەمان نەکرا بیکەین پەمان دەکرێت تەکی بدەین". دیارە هەر دەبێت لەم تەنگانەیەیاندا چاوەڕوانی ئەوەیان لێبکەین، کە چەقەکەشانە وەک خەی دانی پیانا خوێن بەڕژن و بە دەمانچەو چەقۆ و لەشکرە خوێنەڕژە هەڵاتووەکەیان لەبەرەی جەنگی دژی داعش پەلاماری خەڵکی مەدەنی بدەن.
بەیە خەپیشانەدەران ناحەقیان نییە، کە بەوا بە پەیمانەکانی نەچیرڤان بارزانی ناکە و بەوایان بەم حکومەتە پوچە نەماوە، تەنانەت ئەگەر موچەی تەواوەتیش دابین بکەن.

جیهاد موحەمەد
٢٩/٣/٢٠١٨

---

# گەلی کورد فریاکەوە! … جیهاد موحەمەد

ئەگەر نەختێک بە وردی بیربکەینەوە، ئەوەمان بە دەردەکەوێت، ئەوەی

کە مافی گەلانی بندەست و چەوساوەی وەرانکردووە، جگە لە بەرژەوەندخوازیی سیستمی سەرمایەداریی جیهانیی، بەرەی فاشیزمی نەتەوەپەرستیی و دینییە. گەلی کوردیش یەکێکە لەو گەلانە.
گومانی تێدا نییە، کە گەلی کورد خاوەنی چەندین حیزب و هێزی سیاسیی جیاوازە، ئەمەش زۆر ئاساییە، چونکە چ وەک تاک و چ وەک گروپ و چین لە گەلێکی ستەملێکراوی دەیان ملوانێیی و دابەشکراو بەسەر چەند جیۆگرافیای سیاسیی دروستکراوی وەک تورکیا و ئێران و عێراق و سوریادا هەمووی یەک ئاراستەی فکریی نابێت و لەسەر یەک هێڵی سیاسیی کۆنابێتەوە، هەرچەندە زۆر جار داوای کۆنگرەی نەتەوەیی کراوە و ئەستاش هێکخراوێک هەیە بەو ناوەوە، بەڵام هەشتا ئەمەش بە تەواوەتی نەمیوە و هەموو لایەکی سیاسیی و فکریی گەلی کوردی کۆنەکردەتەوە، هەکاری ئەمەش زۆرە هێنگە لەم بابەتەدا جگەی نەبێتەوە.

ئەوەی مەبەستمە بێەم بە کورتی و بە پوختی، تەنها یەک پرس و مەسەلەی سیاسیی هەیە کە لەبەرژەوەندی گشت گەلانی ستەملێکراو و بەشمەینەتە، ئەو پرسە سیاسییەش پرسی دیموکراتیی ێستەقینەیە کە جگەیەک نایەێتەوە بە بندەستیی هیچ نەتەوە و چینێکیش، هەبەت ئەمەش بە هێژە، بە تایبەتی بە چینی چەوساوە کە هێنگە بە هێژەیەکی کەم چەوشاندنەوەی نیەێت، چونکە تەنها چارەسەری سیستمی سەسیالیستییە کە بە تەواوەتی چەوساندنەوەی چینایەتی لە ناودەبات.
کەواتە گەلی کورد ئەبەت ئەوە باش بزانێت و وەک هێژی هووناک بە بەرچاویەوە بێت، بەرەی فاشیزمیی نەتەوەیی و دینیی بە جۆرێک دژەتی، کە هیچ جیاوازییەک ناکات لە نێوان ئاراستە سیاسیی و هەە جیاوازەکانی بیرکردنەوەی ئەم گەلەدا، هیچ جیاوازییەک ناکات لە نێوان ئەم حیزب و ئەو حیزبدا، هیچ جیاوازییەکیش ناکات لە نێوان ئەم چین و ئەو چیندا.
فاشیزمی نەتەوەپەرستیی و دینیی سەنامییەکە، کە چاک و خراپ، هاست و چەپ، لیبرال و سیکتاریزمیی ئەم گەلە، چینی دەوەمەند و هەژاری ئەم گەلە، وەک یەک هاپێچ دەکات و بە هەتا هەتایە نوزەی لەدەبەت.

هەرچ ئاراستەیەکی فکریی و هەەکی سیاسیی ئەم حەقیقەتە نەزانێت تەزقاەێک خاوەنی عەقڵ نییە.
لەم حەقیقەتەوە کە ئاماژەم پێدا، پێویستە هەموو کورد و هەموو ئاراستە جیاوازە فکریی و هەە سیاسییەکان، هەموو حیزبە سیاسییەکانی ئەم گەلە لە هەر چوارپارچەکەیدا، پێکەوە هانا بەرنە بەر هەموو گەلانی دنیا و هەموو حیزبە چەپ و سۆز و لیبرال و

دیموکراتەکانی جیهان و داوای هاگرتنی ئەو سوناميیە فاشیزمییە نەتەوەیی و دینییەی ئەردەغان بکەن.
لە هاستیدا، سەرکەوتنی ئەردەغان و بەرەی فاشیزمییە نەتەوەپەرستیی و دینییەکەی، نەک دژی هەموو گەلی کوردە بەڵکو دژی هەموو بەرەی ئازادیخوازیی جیهانییە، بەیە بە گەلی کورد دەرفەتە کە هەموو بەرەی ئازادیخوازیی جیهانی ئاگادار بکاتەوە لەم بەرە ڕەش و تاریک وئەنگوستەچاوەی کە دەخوازێت هەموو جیهان بەرەو دۆزەخی سەدەکانی ناوەڕاست هاپێچ بکات.

گەلی کورد فریاکەوە و ئەم سوناميیە فاشیستییەی ئەردەغان تۆزت دەبات بە ئاسمانا، شتێک نامێنێتەوە بە ناوی گەلی کورد و مافی نەتەوەیی گەلی کوردەوە، شتێک نامێنێتەوە بە ناوی چینی دەوەڵەمەند و چینی هەژارەوە، هەمووی وەک گەنمی دوو تونی بەردە ئاش دەهارێت و دەبێت بە ئاردی ناو دەک.
گەلی کورد باش بزانە! سەرکەوتنی عەفرین ئەگەر سەرکەوتنی یەکجارەکی گەلی کورد و بەرەی ئازادیخوازیی لە ناوچەکەدا نەبێت، بەتەام بە دەنیایەوە گەشەی بیر و ئەندێشەی ئازادیخوازیی و دیموکراتخوازیی لەدەکەوێتەوە و بە هەتا هەتایە ئەم دەنگە بەرزەفانە بە ئاسمانی ناوچەکەدا دەبریقێتەوە.

**جیهاد موحەمەد**
١٢/٣/٢٠١٨

---

# وەکچوونەکەی ئاری هەرسین چەواشەکارییە! … جیهاد موحەمەد

ئاری هەرسین، وەک ئەندام پەرلەمانێکی ناسیونالیستیی نەژادیی، چەواشەکاری دەکات لەوەدا کە هەنانی سوپا فاشیەکەی بەعس بە سەر کوردستان و شاری هەولێر لە ٣١ی ئابی ١٩٩٦دا بە هاتنی سوپای سوریا بە عەفرین بە هەمان داگیرکاریی دەزانێت.
ئاری هەرسین، لە پرسیار و شیکارییەکی سەرپێیانە و کاڤامانەدا وای دادەنێت کە هەنانی پاسداران و سوپای عێراق بە سەر کوردستان و

هەولێر جیاوازی نییەو، ئۆگەر ئەمانە سوپای داگیرکەر بن، سوپای سوریاش داگیرکەرە.
هەرچەندە ئاری دژایەتی من"نە محامی پارتیم و نە وتەبێژیشم" بەڵام بیرۆکەت یان نا لە هاوکێشەی پارتییەوە ئەم چەواشەکارییە دەکات.

کاک ئاری دژایەتی، هیوادارم کە کەس تیرێزی ئەم بابەتە نەکات و بەرگری لە هێکۆتنی پێدەدە و سوپای سوریا نەکات. کاک ئاری بێ لەوە دەترسێت کە تیرێزی بابەتەکە بکرێت، چونکە سوور دڵنیایت کە ئەوەی ئەو دەیڵێت هەڵەیە.
با وەک دوو مرۆڤی کورد و وەک دوو هاوڵاتیی و هاوڕێ ئۆگەر دووریشن لە بیروباوەڕدا گفتوگۆیەک لۆگیکی ئەم بابەتەدا بکەین.

١/ساڵی ١٩٩٦ گەرمەی ئەو ساڵانە بوو کە پارتی و یەکێتی دەیانوت ئەم ئۆزموونەی کوردستان هیچ هێزێک ناتوانێت بیپارێزێت، ئەمە خەمان نەبێت، کەچی لەسەر دزین و بە تاڵانبردنی گومرگی دەروازەی برایم خەلیل خەڵکی کوردستانیان لە شەڕکی نۆگریسی نەخوازراوەوە گلاند کە هەزاران لەو چەکدارانەی پێیان دەوترا پێشمەرگە کوژران، بە سەدان ماڵ ئاوارە بوون، بە دەیان دیلیان لە یەکتری کوشت، ئابووری دەیان ژن و کچی خەڵکیان برد. بەشێوەی نەوەستان و هەردوو لایان بوون بە جاشی ئێران و عێراق و سوپای پاسداران و سوپای عێراقیان هێنایە سەر کوردستان و بە سەدان کەسی چەپ و شیوعی و مرۆڤی ئازا و دژ بە فاشیەتیان دا بە دەستی بەعسەوە. بەڵام هێشتا ئاڤا ئەو ئۆزموونە سەربەخۆییان نییە و لەشەدان لە هێزە فاشیی و نیارەکانی کورد و دیموکراتیدا.
٢/ هەتا ئێستاشی پێوە بێت، ئەو جاشایەتییەی پارتی و یەکێتی بە ئێران و تورکیا بردەوام، سوپای تورکیا لە چەندین شوێنی هەستیاری کوردستاندا بنەو بارگایان هەداوە. لە ڕۆژئاوادا تەنها لە قامیشلەدا یەک مەعسکەری سوپای سوریای لێیە، بەڵام حکومەتی سوریا موچەی هەموو فەرمانبەران و کارمەندان و مامۆستان دەنێرێت.

٣/ ئەو سەردەمە کوردستان لە سایەی فیدراڵێتێک و دەستورێکدا، کە خودی پارتی و یەکێتی لە نووسینەوەیدا بەشدار بوون ئۆزمونێکی سەربەخۆی هەبوو.
٤/ هەر بە قسەی خۆیان(پارتی و یەکێتی) لەسەدا ٤٠چلی ئابووری کوردستان لە ژێر دەستی کەمپانیاکانی حکومەت و دەوڵەتی تورکیادایە. لەسەدا ١٥ تا ٢٠بیستی ئابووری کوردستان بە دەست کەمپانیاکانی ئێرانەوەیە. لە ڕۆژئاوادا ئەمە نییە.
٤/لە ئەنجامی ڕیفراندەمکی نابەجێ و ساختەچییانەی حیزبییدا لە

سەدا ٥١ی خاکی کوردستا بە کۆرکوکی(دە و قودسی)کوردستانەوە ئادەستی عێراق کرایەوە. لە ڕۆژئاوادا مەحاڵە ئەم سیاسەتە نابەجێیە بەردەوام بچێت.
٥/ دیسان هەر بە قسەی خودی خۆیان، زۆربەی ئەو چەکانەی لە ئەمریکا وەرگیرا بۆ دژایەتی داعش فرۆشتوویانە بە ئێران و تورکیا. بەڵام پەروەردی گەریلاکان بەو جۆرەیە، کە بۆیان نییە لە چەک و ئەوراقی تەنانەت داعشکانیش زیاتر هەڵگرنەوە، بۆیان نییە نە سەیارە و نە پارە و نە هیچ جۆرە کەلوپەلێکی دووزمن وەک غەنیمەی بۆرن بە خۆیان.

٦/ بە ئاشکرا و بە بۆرچاوی هەموو دنیاوە لۆگۆی قاسمی سلەمانی و ئەردۆغاندا ڕێکەوتن واژۆ دەکەن، تەنانەت ڕێکەوتنی ٥٠ساڵەیان لۆگۆی ئەردۆغان واژۆ کردووە بۆ ئاوەی پەرلەمان ئاگاداری بێت. لە ڕۆژئاودا بۆ ئاشکرا سیاسەت دەکەن و ڕێکەوتنکانیان ئاشکرایە.
٧/ سەرانی پارتی و یەکێتی بەردەوام لە جێتوفرتی هاتوچۆدان لۆگۆی ئێران و تورکیادا، بۆ ئاوەی کەس بزانێت خەریکی چ پلانێژیەکن. ئەمە ناگوزەرێت لە ڕۆئاقادا.
٨/ سەرۆکای هەموو ئەمانە، دزیی و گەندەڵی ئەم دوو حیزبە کارەکی کردووە کە خودی خۆیان هەموو تەنازولێک دەکەن بۆ حکومەتی عێراق تەنها بۆمەرجەی موچەی فەرمانبەران و مامۆستایان بدات و هەشتا حکومەتی عێراقی حسابیان بۆ ناکات. بەڵام پەیدا نەک حکومەت سوریا ئەمریک و ڕوسیاش حسابیان بۆ دەکات.

بۆ پێچەوانەی هەمو ئەم خاڵانەو دیان خاڵی تریە کە هەمۆیان نەگەتیف و نەخوازراون و هیچیان لە بەرژەوەندی خەڵکی کوردستاندا نییە، پەیدە و یەپەگە و یەپەژە و بۆ گشتی شۆڕشگانی ڕۆژئاوا لۆگۆی میللەت و کۆمەڵگەی خۆیاندا زۆر تەبا و ڕەکن، بۆ جۆرێک چینی سیاسیی ڕۆژئاڤا لۆگۆی میللەتی خۆیاندا چوون بۆ ناو یەکدا، وەک یەک جێستە وان، مەگەر ئەنکەسێ کە بۆ داخوە بۆ دندانی پارتی ڕەکناکەون لۆگۆی پەیدەدا. ئەمان هیچ زیانکیان بۆ بەرژەوەندی میللەتی خۆیان نەگەیاندووە، ئەمان بۆ هیچ جۆرێک گەندەڵیان نییە و قوتی منداڵ و خەڵکی ڕۆئاوایان ندزیوە. لە دواجاریشدا لە دژی هەرشەکی ناڕەوا و دندەی ئەردۆغان و حیزبە فاشیەکەی توانیویانە سیاسیانە لۆگۆی سوپای سوریدا ڕەکبکەون و سوپای سوریا بەتەوە سەر سنوور و قسە و پاساوی درزنانەی ئەردۆغان ببن کە دەڵێت؛ ئەمە بۆ پەی بۆیاری نەتەوە یەکگرتووەکان بەمان هەیە بچینە ناو خاکی سوریاوە بۆ پاراستنی سنورەکانی خۆمان.

ئیتر نازانم کاک ئاری چۆن ئەم کارە سیاسییەی پێدەکرێ ئەران و ئەمریکا و روسیا و هەموو خەڵکی ڕۆژئاوا لەزین لەسەری ئەیچوونەت بە خیانەتی هەنانی سوپای پاسداران و سوپای عێراق کە سەدان کەسیان خەڵتانی خوێن کرد. دڵیان کەسیان گرت و بەسەروشوێنیان کرد.
هیوادارم ئاری هەرسینەکان تازەک بە خیاندا بچنەوە و هەندە چەواشەکاری نەکەن.

لینکی بابەتەکەی کاک ئاری هەرسین. http://www.awene.com/2018/02/21/78908/

جیهاد موحەمەد/ نەرویج
٢١/٠٢/٢٠١٨

---

# بۆچی پارتی داوای یەک لیستیی دەکات لە کەرکووداە؟ … جیهاد موحەمەد

١/ لەبەرئەوەی دوای شکستی ڕیفراندەمەکەیان، کە کوردستان وەک خاک وەک و، وەک خەڵکیش زیانێکی گەورەی تیاکرد، چونکە سەرکەشییەکەی پارتی بە خەنواندن و درۆکردنەوەی هەژموونی خەی گوێی لە هیچ لایەن و کەسایەتییەک نەگەرت، تا ئەو کارەساتە نەخوازراوەی درستکرد. ئێستا هووی گەانەوەی نییە بە ناو کەرکووک، داواکاردنی لیستی هاوبەش هەکارێکی سەرکییە بە گەانەویان بە کەرکووک
.
٢/ پارتی دوای ئەو شکستەگەورەیان لە کەرکووک و ناوچە جێناکۆکەکان، دەزانن کە دەنگێکی وا ناهێنن کەبتوانن هەژموونی خەیان درۆژە پێبدەن، بۆیە دەیانەوێت ئەم لیستە هاوبەشییە بسەپێنن بەسەر لایەنەکانی دیکەدا، تا هیچ نەبێت لەڕوو درۆژە بە هەژموونی خەیان بدەن.

٣/ دەنگە یەکێتی نیشتیمانیش ئەم داوایەی پارتی پێخۆشبێت، چونکە دوای ئەو هەموو شکست و تەخوینکردنەی یەکتری، دوای ئەوەی بە هیچ

واتایەک (هاوپەیمانێتیە ستراتیەکیان) بەهای نەماوە، هەردوو لایەن لە لیستیی هاوبەشدا ڕەچکەی چوونەوە بۆ لای یەکتریان بۆ سازدەبێت.

٤/ ئۆگەر لیستی هاوبەشیی دروستبێت لە کۆرکووداً، ئەو کاتە پارتی و یەکێتی بۆ ئاسانی دەتوانن چییان بوێت بیسەپێنن بەسەر لایەنەکانی تردا، هەروەک پیشەی هەمیشەییان، کە لە کۆتدا دژایەتیی و تەخوینکردنی یەکتری لە بەرژەوەندیان بووبێت دژایەتیەکی تا سەر ئەسقانی یەکتریان کردووە، لە کۆشدا لە بەرژەوەندیان بووبێت ئەوە دەستایەتیەکی وای یەکتریان کردوە وەک ئەوەی یەک حیزب بن.

٥/ پارتی هەڕەشەیەکی ئەوتەی بەدەستەوە نەماوە بە سەر لایەنەکانی تر، ئەستا تەنها هەڕەشە بۆ ترساندنی لایەنەکانی تر کۆرکووکی بەدەستەوەیە، تا ئۆگەر لایەنەکانی تر بۆ قسەی نەکەن، ئەوە دەستبکات بە تەخوینکردنیان کە گوایە ئەو لایەنانەی نایانەوێت بە یەک لیست لۆگۆ پارتیدا دابەزن ئەوە خزمەتی عێراق دەکەن و لە بەرژەوەندی گەلی کورد کار ناکەن. لەجیبەجێکردنی ئەم هەڕەشەیەی پارتیشدا، پارتی دەیەوێت ئەوە پیشانبدات کە هەم هەزێکی گەورەیە وەک جاران، هەم لە هەموو لایەنەکانی تر زیاتر دەربەستی کۆرکووک دێت بۆیە داوای ئەو لیستەی کردوە، ئیتر ئەمە ئەکەن بە قەرز بەسەر هەموو خەڵکی کوردستانەوە و بەردەوام دەیفرۆشنەوە بە خەڵک.

جیهاد موحەمەد/ ١٠/٠٢/٢٠١٨

---

# ئۆگەر یەکەم نەبم، نایکەم! … جیهاد موحەمەد

"بە مەرجی یەکەمیی لۆگۆتانم، شایەریی ناکەم بە خەڵایی، کوا شاباشکەم! لە پێشدا شاباشم دەوێت، ئەوسا شایەکێت بە گەرم دەکەم و، ئەوەی دەیەم ناڕەمەوە، زوانایەکت بە دژێنم هیچ زوناژنەک نەیژنبێت، دەهلەکت بە دەکوتم هیچ دەهکوتەک نەیکوتابێت. لە ئستاوە و، لە یەکەم کابووندەوە و یەکەم کانفرانس و یەکەم کانگرەوە بە هەمیشە دەبێت سەرکردەبم، دەبێت بمکەیت بە "سیاستمەدار"، بمکەیت بە سەرکی شاند و سەرکی کابووندە و سەرکی

دانپیانراویی هەموو (جەماوەرەکەمان)، دەبێت بمکەیت بە کادری پێشکەووی حیزبەکەمان، دەبیت دەماست و وتەبژبم، دەبێت کەس نەتوانێت لەناو حیزبەکەماندا شان بدات لە شانم.
بەم مەرجانە دەیکەم و، ئەو کات دەڵێم هیچ هێزێکی سیاسیی لە ئەمە ڕاستگۆتر نییە و نەبووە بە کورد و کوردستان، ئەوە هەر ئەمەین: کە ئەتوانین خۆشگوزەرانی؛ موچە؛ نان؛ کارەبا؛ خەدەوەمەندکردن؛ بوون بە خاوەن باخ و باخات؛ خانوبەرە و موڵکی زەر و ئتومیلی کۆتا مودێلی سانەی یابانی ئەمریکی دابین بکەین بە هەموو جەماوەرەکەمان و سەرتاپای کەمەگەی کوردی لە زەر هەدەکەشین.
ئەوسا دەمبینیت چۆن فووی پیا دەکەم و هاتوهاوارم بە دیموکراتیەت و ئازادی و دادپەروەیی و یەکسانی عەرشی هەموو هێزە سیاسییەکانی تەر دەلەرزێنێت. ئاخر حیزب دەبیت خەڵکی بەدموپل و بەقسە و گوتارخۆن و گوتاربژیی هەبێت.
بەم مەرجانە کارێک دەکەم، کەس نەیکردبێت، هەرچ جەماوەری کوردستان سەرام دەکەم بە حیزبەکەم".

ئەمانە هەمووی و زەر مەرج و پەیمانی ژێربژێر دەبن بە بنەمای ئەو لیست و حیزبە (نوێیانە)ی لە کوردستاندا دروست دەبن. ئەمە حاڵی یەکەم هەنگاوی حیزب و لیستە(نوێ)کانە، هیچیان ناتوانن یەک بست گەندەڵییەکانی پارتی و یەکێتی تێپەڕێنن.

ئەم نموونانە یەکەم جار لە بزووتنەوەی گەلاندا دروستبوو، زەرەک لەوانەی کە سەری زمان و بنی زمانییان گەلان و گەلانکاریی بوو، تەنها لەسەر ئەوەی پێستەکی پێندرا یان پێستەکی لەسەندرایەوە، دەستبەجێ نەک وازی هێنا بەڵکو هیچ پەی شەرم نەبوو بووەوە بە یەکێتی یان چوو ئەوبەرەوە و ئاڵای زەردی کردە ملی.
ئەم عەقڵیەتەیە کە حیزب و کار و کردەی سیاسیی لە کوردستاندا وێران کردووە، ئەم عەقڵیەتەیە کە سیاسەت و حیزبایەتی کردووە بە ناوەندی بازرگانیکردن و کاسپیکردن.

هەر لە یەکەم ڕۆژ و لە یەکەم کەبوونەوە و یەکەم کۆنفرانس و یەکەم کۆنگرەی(نەوەی نوێ) و لیستەکەی(بەرهەم سالح)ەوە دەرکەوتن.
ئەم لیست و حیزبانە ئیلهام و سیاسەتی بە بنەما و بە فکر لە پارتی و یەکێتیەوە وەردەگرن. ئەم جۆرە حیزب و سیاسەتە جگەی بەوا و متمانە نین، کە بتوانن حیزبایەتیە نەریتییەکەی پارتی و یەکێتی تێپەڕێنن، بە داخەوە.
ئەم جۆرە لە حیزب و لیستی (نوێ) کەبەکە لەگەڵ پارتی و یەکێتیدا لەسەر بیرە کۆن و نەریتییەکەی کوردایەتی دەکەن، کەبەکە لەسەر

گەانەوەی ناوچە دابەاوەکان دەکەن. هیچ پەیان نەنگیی نییە کە چەندین جار بانگهەشتی درەزنانەی ئەوە بکەن کە هاتنە سەر حکوم "دەوەتی کوردیی" دروستدەکەن. ئەم عەقەتە لە ئەستاوە سەردانی ماە بە ماڵی خاوەن نفوز و خاوەن دیوخان و دەوەمەندەکان بە دەنگ کەکردنەوە دەکەن. لای هەژاران تەنها خەیانن کە ئەتوانن هەژاران لە دەردیسەری ەزگار بکەن، لای بازرگانەکان و دەوەمەندەکان تەنها خەیانن کە زەوینەی دەوەمەندیی و بازرگانەتی زیاتریان بۆ دابین بکەن. لای ئیسلامییەکان لەوان ئیسلامییەتەرن و زیاتر پارەزگاری لە کولووترە باوەکە دەکەن، لای چەپ و کەمۆنیست و ئازدیخوازەکان کەس هەندەی ئەمان ئازادییخواز و یەکسانخواز نییە، هەر ئەمانن دەتوانن سیستمی سەسیالیستیی بەرهەمبەنن.
سیاسەت و حیزبایەتی لە کوردستانی باشوردا بە خەرەک ئابەووی چووە کە بە دەگمەن کەسانی هەشیار و بە ئاگا بەویان پەدەکات.

جیهاد موحەمەد/ ١١/٠٢/٢٠١٨

---

# لە فاشییە کۆنەو بە فاشییە کۆنەکان … جیهاد موحەمەد

فاشیەت، یان فاشیزم ئادیۆلۆجیەتکی ئاەزە، ەنگە نەتوانرەت بە ئاسانی پەناسە بکرەت، بەەام کەی ەا جیاوازەکان لەسەر ئەوە کەکن کە فاشیزم بە واتای ستەمکاریی نەتەوەیی و نەتەوەپەرستیی و نەژادپەرستییە. ئەم ئادیۆلۆجیە ستەمکارە دیەوەت جیاکاریی لە نەوان ەگەز و توخم و ەنگی پەست و زماندا بکات بەو نیازەی کە پەی وایە هەندەک نەتەوەی بنەەتیی و ەاقی هەن کە پاقژترن لە نەتەوەکانی دیکە.

ئەم ئایدۆلۆجیە فاشییە لە جەنگی جیهانی یەکەموە دەرکەوت و ئدۆلف هیتلەر لە ئەەمانیا و مسۆلینی لە ئیتالیا لە سیەکان و چلەکانی سەدەی بیستدا ەابەریان کرد. بەەام ئەم بزووتنەوە فاشیزمییە قەتیس نەما تەنها لەم دوو وەاتەدا، بەەکو گەلەک نەتەوەپەرستیی لە

وەتانی تردا گرتووە، وەک فرانشیسکۆ فرانکۆ لە ئیسپانیا و خوان بیرۆن لە ئەرجەنتین و زۆر نەتەوە و وەتانی تر.

ئەم ئایدۆلۆجیە دژایەتی سەرسەختی مارکسیستەکان و فەلسەفەی مارکسیی و لیبرالەزمی دەکرد. لە ئیتالیادا بە خۆ جیاکردنەوە زۆر جار کەلاوی ڕەشیان لەسەر دەکرد، کەلاوی ڕەش بووبوو بە سیمبول و نیشانەی خۆ جیاکردنەوەیان لە نیشانەکانی ئایدۆلۆجیەکانی دیکە.

فاشیەتی ئۆو سەردەمەی ئەڵمانیا و ئیتالیا تەنها ئیلهامیان لە نەتەوەپەرستیی و نەژادپەرستییەوە وەردگرت. فاشیزم درێژەی کێشا تا ڕۆژگارەکانی ئەمڕۆ. لەم سەدیەدا ئۆوەی سەرکردایەتی فاشیزم دەکات ئەردۆغان و حیزبەکەیەتی(ئەکپارتی)، فاشیزمی ئەردۆغانی لە سەدەی بیستویەکدا زیاتر لە فاشیزمی جاران دڕندەتر و ترسناکترە، دڕندەیی و ترسناکیشی لەوەوە هاتووە کە ئیلهام و بیری کۆنەپەرستیان لە نەتەوەپەرستیی و دینییەوە وەردەگیرت. بە جۆرێک ڕەچەتە ناو دینەوە و قوبەتەوە تیاییدا کە خوازیاری ئۆوەیە هەموو جیهان و بە تایبەتی ڕۆژهەڵاتی ناوین و دەوڵەت و وەتانی ئیسلامیی بگۆڕێتەوە بە سەردەمی کۆنەی خەلافەت و بە تایبەتی خەلافەتی عوسمانییەکان. ئەم فاشیزمییەی ئەردۆغان بە خۆ جیاکردنەوە لە هەموو ئایدۆلۆجیەکانی دیکە کەلاوی ڕەشی فاشیزمیی گۆیوە بە کەلاوی سپی ئیسلامییانەی، بۆیە مەلا مەزەر سپیەکان بەردەوام نزا و پاڕانەوە بە سەرکەوتنی دەکەن.

فاشیزمیی ئەردۆغانی بە جۆرێک لە تورکیادا قوبەتەوە کە وردە وردە لە هەوەی ئۆەدان بە تەواوەتی سیکۆلاریزمییەکەی کەمال ئەتاتورک و خودی کەمال ئەتاتورک لە بیر تورکەکان بەرنەوە، ئێستا مەگەل ئاسا مەلا مەزەر سپییەکان کە وەک باس دەکرێت ژمارەیان زیاترە لە ٩٠هەزار مەلان گوتاری هەینیان تەرخانکردووە بە نزا و پاڕانەوە بە سەرکەوتنی ئەم ئایدۆلۆجیە فاشیزمە.

لە سەرانسەری دەوڵەتە ئیسلامییەکاندا زۆربەی زۆری ئیخوانەکان و سەلەفییەکان کەی تاقم و دەستەی چەکدارە تیرۆریستییەکان پشتیوانی لەم ئایدۆلۆجیە سەرسەختە دینیی و قۆمپەرستییە دەکەن. کار گەیشتۆتە ئۆوەی کە مەلایەکی سوونی مەزهەمبی وەک مەلا کامەران لە کوردستاندا ڕایدەگەیەنێت کە دژایەتی ئەردۆغان و تەنانەت حکومەت و دەوڵەتی شیعە مەزهەبیش لە ئەراندا دژایەتی خوا و دینی ئیسلام و ئۆو بۆهاڕەییانەیە کە لە ساڵی ١٩٤٨دا نەتەوە یەکگرتووەکان ڕایگەیاندووە. ئەم بانگهێشتەی مەلا کامەران لەوەوە دێت کە هەرچ

پەیوەندی و پەیگارم و ئاجندایەکی دینیی هەیە هەمووبان لە دواجاردا لە یەک سەنگەردا دژوەستن دژی دیموکراسیی و مافی مرۆڤ و ئازادیی و سەربەخۆیی و شکۆمەندی مرۆڤ. مەلا کامەران دیاریت سوود لە بەهاکانی مرۆڤ و مافی مرۆڤیش ببینێت و پێچوانەیکاتوو بە خزمەت بە ئایدۆلۆجیە فاشیە نەتەوەپەرستیی و دینێکەی ئەردۆغان و ئەکپارتی.

فاشیەتی ئەردۆغان بوو هازی نییە کە کەمال ئاتاتورکی نەتەوەپەرست و نۆژادپەرست چەندین نەتەوەی لە تورکیاد پاکتاوکرد، چەندین جاریش پەسەی پاکاتاوکردنی نەتەوەی کوردی گرتەبەر، بەیە بە پشتیوانی لە نەتەوەپەرستیی و نۆژادپەرستیەکیان پەنای بە فاشیزمیی دینییش بردوە و هەردوو فاشیزمیی نەتەویی و دینیی پێکەوە گرێداوە. بەکارهێنانی دین لای ئەردۆغان تەنها لە پێناوی قوبوونەوەدایە لە ئایدۆلۆجیەتی فاشیزمیی، چونکە تەنها بە فاشیزمیی نەتەویی تەر نابێت و دڵی ئاو ناخواتەوە.

جیهاد موحەمەد/ ٠٢/٠٢/٢٠١٨

---

# دژایەتی هەرشی تورکیا بۆ سەر عفرین بۆ؟! … جیهاد محەمەد

کورد دژ بە چەوساندنەوی گەلەکەی خۆبات و تێکۆشانێکی سەرسەختانەی ئەنجمداوە. نزیکەی سەد ساڵە حیزب و لاینی سیاسیی و سەرکردەی جیاوازی بە خۆیەوە بینیوە لە خۆبات و تێکۆشانیدا. هەموو ئەم هەزانە تا دەگاتە ئەمرۆ خۆبات و تێکۆشانێکی نەریتییانەیان ئەنجامداوە، بەو واتایەی ئەم خۆبات و تێکۆشانانە نەیتوانیوە خواست و ئامانجێکی جیاواز لە هەژموونی پارادایمییەکی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و ئابووریی و فەرهەنگیی نەریتییانە تێپەڕێنێت. جگە لە چەپەکان و کۆمۆنیستەکان هیچ هەزێکی دیکە ئەم پارادیمییە نەریتییە دینیی و ترادیسیۆنییەی تێنەپەڕاندووە، کە ئەفسوس هەزی چەپ و کۆمۆنیست نەیانتوانی بگۆڕێ ئامانج. هەندێک جار ئاگەر هەزێکی سیاسییش ئەم پارادیمییەی تێپەڕاندبێت تەنها تیریانبووە

و لە پراکتیکدا گەلاوێژ نەبوونەتەوە هەژموونە پارادایمییە نەریتییەکە.
نزیکەی دەساڵێک دەبێت کە هێزی سیاسیی پەکەکە بە رابەریی عەبدوڵا ئۆجەلان سیاسەت و بیرکردنەوەیەکی جیاواز لەو پارادیمییەی گرتەتەبەر، ئەم سیاسەت و تێکۆشانە بە تایبەتیی لە ڕۆژئاوا و پێیدا بەرجەستەبووە.

ئەم بیرکردنەوە و ئاراستە فەلسەفییە بە تەواوەتی خەی جیاکردەتەوە لە بیرکردنەوە و فەلسەفەی تێکۆشان و خەباتی چەند ساڵەی نەریتیی گەلی کورد لە بەشەکانی تری کوردستان کە بە ناوی کورداێتییەکی نەریتییانە و لەژێر ئەم ناوەدا خەبات و تێکۆشانییان ئەنجام دەدا. کە زۆرێک لە شیکارە سیاسییەکان ئەم کورداێتییە وا دەخوێننەوە کە هەگەری بیر و ئەندێشەی عەروبە و تورکی ڕەگەزپەرست و فارسی لوتبەرز، واتە هەگەری هەمان بیکردنەوەی نەتەوەپەرستیی و فاشیەتی نەتەوەییە، ئەم خوێندنەوەیەش لای بەندە ڕاستەقینەیە.

بیرکردنەوە و فەلسەفەی خەبات و تێکۆشانی ئەستای پەکەکە و پێیدە بە ئامانجی دیمکوراتی گەلانە لە ناوچەکەدا. واتە دیموکراتیی و پێکەوە ژیانێک کە هەگەری لەبوردەیی و عەقڵانیەتێکە کە هەموو نەتەوە و هەموو گەلانی ناوچەکە پێیی دەگاتە مافی ڕەوای خەی. ئەم فەلسەفەیە دژی هەموو بیرکردنەوە کۆنەپەرستێکانە کە خوازیاری گەڕانەوەی ژیانن بە سەردەمی تاریکستان و ئەنگوستچاو کە تیادیدا مرۆڤ هیچ نییە جگە لە کۆیلەیەکی دینیی و حوکمی خوا. ئەم بزووتنەوە کۆنەپەرست و تاریکستانانە بە پێشەنگی و سەرکردایەتی ئاکپارتی و ئەردۆغان بەڕێوە دەچێت، بەیە هەموو کۆنەپەرستان و ئیخوانێکان و سەلەفیەکان و هەموو گروپە تیرۆریستەکان لە دەوری کەبوونەتەوە. لە کەلەکە مەلایەکی کۆنەپەرستەوە تا دەگاتە قەرزاوی و عەلی قەرداخی و حیزبەکانی وەک یەکگرتووی ئیسلامی ڕاستەوخە و ناڕاستەوخە پشتیوانی لەم هەرشە دڕندانەی ئەردۆغان دەکەن.

لەبەرامبەریشدا پێویستە هەموو هێزی گەلی کورد لە هەر چوارپارچەکەی کوردستاندا، هەموو هێزەکانی چەپ و کۆمۆنیست، هەموو هێزەکانی ئۆپۆزسیۆنی دژە تورکیا و هەموو لیبراڵەکان چ لە ناوچەکەدا و چ لە وڵاتانی ئۆروپا و ئەمریکا و ئوستراڵیادا بەوپەڕی ڕاشکاوی و بەوپەڕی هێزی خەیانەوە پشتیوانی لە شۆڕشگانانی ڕۆژاڤا بکەن کە بەڕاستی نوێنەری ڕاستەقینەی بەرەی دیموکراتی و ئازادیی و سەرفرازی مرۆڤ و یەکسانییە.

# شوناس ... جیهاد محەمەد

شوناس، بە واتای خە ناساندن و خەپیشاندان، بە واتای شکەماندیی و
ەەز و پەگەی دیار و ئاشکرا دەت.
کاتێک مرۆڤەکان شوناسیان نامێنێت، هەست بە ونبوون و جڕەک لە
مردن دەکەن، هەستدەکەن بوونییان نییە، پەگە و شکەماندی و ەەزییان
نەماوە، ئەمەش ئەبەت بە پاێنەرێکی بەهەز بۆیان تا خۆیان بدزنەوە
و پەگە و ەەز و شکەماندی خۆیان دیاریبکەن، لە ناو کەمەگەیەکدا،
یان لە ناو کەمەگەکانی جیهاندا.

ئەمریکییەک، بەریتانییەک، ئەەمانییە، فەرەنسییەک بە نموونە،
خۆیان لە ناو کەمەگەکانی خۆیاندا و لە ناو کەمەگەکانی دنیاشدا
بەوە دزیوەتەوە کە دەوەتیان هەیە و وڵاتەکانییان پشکەوتوون و
خاوەن هەز و توانان. بە گشتی ئەم باری درووننییە باێدەکەشت بەسەر
گشتی کەمەگەدا، تەنانەت بەسەر ئەوانەشدا کە وەک تاک بەبەشن لە
خەر و خۆشی و خۆشگوزەرانی، یان بەردەوام وەک ئامەرەکیان لەهاتووە
بەدست کار و کرێگرتەییەوە، کەچی ئەم کار و کرێگرتەییە چەند
ستەماکریش بێت بۆیان، وەلە لە ەەگەی ئەو باجەی دێدەن بە دەوەەت
خۆیان دەکەن بە هاوبەش لە پشکەوتنی وڵات و دەوەەتەکانییاندا، لە
ەاستیشدا وایە، ئەمانیش هاوبەشن لەو پشکەوتنەی کە لە ەووی زانست
و ئێدارە و ئابووریی و فەرهەنگییەوە وڵاتەکەیان بۆخۆیەوە
بینیوەتی. پشکەوتنی هەرچ وڵات و دەوەەتێک وابەستەی بەجۆهەنانی
ئەو ئەرکانەیە کە دەکەوێتە سەرشانی تاکەکان، دیارە هەرچ تاکەو بە
گوێرەی پاشخانە زانستیی و توانا جەستەییەکانی خۆی ئەو ئەرکە
بەجێدەهێنێت.

بەڵام لە دابەشکردندا(توزیع)دا سیستەمێکی بەەەوبەردن هەیە کە زۆر
جار ناداد پەروەرانە ئەو دابەشکارییە دەکات. بەیە زۆر جار مرۆڤەکان
لەگەڵ ئەوەی کە هەستی خۆ دزینەوەیان بە دروستبووە، هەستدەکەن کە
سەربە وڵات و دەوەەت و کەمەگەیەکی پشکەوتوون. بەڵام لە
هەمانکاتیشدا هەست بە نامەبوون دەکەن، چونکە ئەو کلوپەلەی کە
بەدەستی خۆیان بۆهەمیان هێناوە نامێن پێی و بە ئەمان نییە.
لەگەڵ ئەمەشدا هەشتا شانازیکردن بە دەوەەتەکەیانەوە بە
وڵاتەکەیانەوە کە پشکەوتوو و بەهەزە کەوتۆتە سەرو هەستکردنییان

بە نامەبوونکەیان، واتە نامەبوونکەیان وایان لێناکات کە هاپەیمان وشەش بۆرپا بکەن دژی دەوڵەتە سەرکوتکەر و حوکمڕانە دڕندەق و چەوسێنەرەکانیان.

ئەم بارەدڕوونییە، کە ناسراوە بە باری دڕونیی کەمەنگ، لە لای هەموو خەڵکانی هەرچ وەک و دەوڵەتێک چ پێشکەوتوو چ دواکەوتوو هەروایە، تەنانەت لای ئەو گەل و کەمەنگەیش وەک کورد کە هێشتا وەک سەربەخۆ و دەوڵەتی نییە.

لە هاستیدا، شوناسی هەرچ مرۆڤێک لەم جیهانەدا، هووە هاستیکەی ئەویە کە مرۆڤکی گەردوونییە، دواتر مرۆڤکە سەر بە میللەتێک یان گەلێک یان کەمەنگەیکی دیاریکراو، ئەگەر وردتریشی بکەینەوە دەتوانین بڵێین مرۆڤێک سەر بە شار و شارۆچکە و گوندنکە. بەڵام مێژووی مرۆڤایەتی تا ئێستا وا هاتووە کە مرۆڤکان بەم شوناسە هازی نین و خەیان بە نادزرەتەوە، بەڵکو بەو جۆرە هازین کە سەر بە دەوڵەتێک و وەاتێکی سەربەخۆ بن. واتە مرۆقی گەردوونی بوونی نییە، بەو واتایەی کە شکڵمەند و بەڕەزبەت و هەست بە ونبوون و تاریکایی ژیان نەکات. مرۆقی گەردوونی لە ئەنجامی دادپەروەریی و یەکسانی و ئازادی و مافی مرۆقدا دەتە ئاروە. مرۆقی گەردوونی ئەنجامی پەروەردەیکی مرۆیی باڵایە، پەروەردەی مرۆقی گەردوونی وا بونیادنراوە کە دەبەت بە خاوەنی هووشت و مەراڵێکی باڵای وا کە سەیری هەموو مرۆڤکان وەک یەک دەکات و هیچ جۆرە جیاوازییەکی شوناسی هەگڕیی و دینیی و هەنگی پێست و زمان هەیناسوەنەت و بیری لێناکاتەوە و نایکات بە جیاوازی و پگەی هەموو مرۆڤکان وەک یەک وایە.

ئەم حاەتەی کە مرۆقی تێکەوتووە و نابەت بە مرۆڤکی گەردوونی باڵا، هەزکی گەورەیە، ئامرازکی زەر کارایە، چەکێکە لە چکە کوشندەکان بەدەستی ستەمکارانەوە، کە دەتوانن بکاریبهێنن و خەیانی پێ پچڕێک بکەن. لەرەوە بە ئەوەی مرۆڤکان هەست بە خەیان بکەن، بە تایبەتی لە کەمەنگە دواکەوتووکاندا، دەبن بە کێلەی دەزینەوەی شوناسیان، شوناسکیان پەدەرەت لە لایەن حوکمڕانان و دەوڵەتکانیانەوە کە هیچ سوودکی لە نابینن بە ژیانی هەژاران. هەزاران لەمرۆڤکان، سەدان خەزان لەیان، دەیان گروپ و کەمەیان لێناودچن و دەفەوتێن بەدەست ئەم ستەمکارانەی کە بە دەستی خەیان دروستیانکردوون. کەچی لەگەڵ ئەوشا شوناسی وەاتبوون و دەوڵەتبوون و دین و ئاینزا بووە بە ئەفیونێک هەشی بردوون، زەر بە دەگمەن دەنەوە هەشی خەیان، ئەوەی دروستیان کردووە بە ناوی شوناسی

خیانەوە بووە بە دەرد و مەرگێک هەموو ژیانی ئۆزانیانی پێکردووە لە مەرگ و کارەسات و تاوان.

دین و ئاینزاکان و بیروباوەڕە دینییەکانی ئاسمانی و زەوینی بە هەمان شێوەی ستەمکارانی دەوڵەت و حکومەتکانی وڵاتان بوون بەو شوناسە ساختەییەی کە بە ملوانان مرۆڤیان هەڵخەڵتاندووە. بە ملوانان مرۆڤ شوناسی خۆی لە شیعەگەرایی و سوننیگەرایی و شیعی حەسەن و حسەین دا دەدەزێتەوە. بە ملوانان مرۆڤ شوناسی خۆیان لە کریستیانیی یان جووپەرستییدا دەدەزێتەوە.

هەموو ئەو هەزە بەشەریەی گەورانە خۆیان بوون بە دووژمنی سەرسەختی یەکتری و ساڵانە بە دەیان هەزار لە یەکتری قاتوقڕ دەکەن. ئەمە گەورەترین هەزمە بە تواناترین ئامارزی دەستی چەوسێنەرانی جیهانە، ئەو جیهانەی کە کەمەک کەمپانیای چاوچنۆک ساڵ بە ساڵ و دەیە بە دەیە بەری هەنجی هەموو خەڵکی جیهان دەدەشن و خۆیانی پێ دەوڵەمەند دەکەن. وەک تریش ئەم هەزە گەورەیە بووە بە دەرد و مەرگێک بە چەندین کەمەگەی هەژار و داماو کە ساڵانە بە هەزاران منداڵیان لە برسدا لە دەمرەت، بە هەزاران کەسیان بە دەست نەخۆشییەکوشندەکانەوە دەناڵێنن، بە دەیان و سەدان و ملوانان مرۆڤیش بە دەست بێکاری و، یان بە دەست بوون بە ئامڕی کار، دەناڵێنن. لە لایەکی دیکەوە زەربەی هەرە زەری کەمەگە شەرقیی و ئاسیا و ئیسلامییەکان بەردەوام لە شەو شەڕ و جەنگدان و، تەنها پاڵنەریش شوناسێکی دینیی یان نەبوونی دەوڵەت و سەربەخۆییە بە میللەت و گەل و کەمەگەکانییان.

---

# ئایا چوونە سەر پارلەمان دەستی ئاژاوەگێیی بووە یان ... ؟ ... جیهاد موحەمەد

دوێنی ئەوارە و شەوکەشی، دوای دەست لە کارکێشانەوەی مەسعود بارزانی، کەمەک لە گەنجکانی جەماوەری پارتی جگە لەوەی پێلاماری ئابوون مەعروفیان دا و نیانهێشت کەنگرە ئۆزنامەنووسییەکەی تەواو

بکات، بەدار و چەق و بەردەوە پەلاماری کۆشکی پارلەمانییان دا بە ویستی لەدان و سوکایەتیکردن بە پارلەمانتارەکانی بزووتنەوەی گۆران و کۆمەڵی ئیسلامیی و مەدیاکارن کە لەوە ئامادەبوون. بەم بابەتە وەک هاوڵاتییەک دەموەت ەای خەم و خوەندنەوەی خەم لەسەر ئەو ەووداوە و چەندین ەووداوی لەو وەنەیە کە پەشتر ەوویانداوە، لە سلەمانی و هەولێر و شارەکانی دیکەی کوردستان بخەمە ەوو بە ئەوەی خوەنەری ئازیز.

ئەنجومەنی ئاسایشی کوردستان و بەرپرسەکانییان کە حیزبیین و نیشتیمانیی نین، بەناو بە ئەوە دروستبوون کە سەروماڵی خەڵکی بپارێزن و ئارامیی و ئاسایش سەقامگیربکەن، بەڵام بە پێچەوانەوە خەیان بوون بە سەرچاوەی ئازەوە گەیی و شە و پەکدادان. بە نهەنی هانی جەماوەر ناهەشیار و کەڵ و کوڕەکەی خەیان دەدەن بە کاری تەکدەرانە و پەلاماردانی دامودەزگاکانی حوکمیی و پارلەمان و بارەگا حیزبییەکان، لە دواجاریشدا ەووی خەیان بە هەندەک لەدوانی درەزنانە سپیدەکانەوە و بەڵتەجییەکانی خەشیان کە خودی خەیان گەشیانکردوون و ەایانهەناون لە سەر ەق و کینە و خوەنەشتن بە یەکالییکردنەوەی ململانێ سیاسییەکانییان، یان تەڵکردنەوە لە یەکتری، فەریانکردوون کەی دەیان لەکردن وەک سەگەل پەلارماربدەن و بەربەریانە دار و چەق هەڵگرن و هەرچ کەسەک لە نەیارانییان کەوتنە بەردەست بیکوتن هەر لە کامەرامانکەوە تا دەگاتە پارلەمانتارەک کە پارێزەریی یاسایی و پارلەمانتاریی هەیە. کاتەکیش کارە بەربەریەکەیان ئەنجامدا، لە ژەرەوە و بە نهەنی دەستخەشییان لەدەکەن بە دەسزییان بە(گەل و نیشتیمان و حیزب)، پەیان دەڵێن هەتا ئەوەمان هەبن هیچ هەزەک ناتوانێت لەشکەی سەرکەتییمان کەمبکاتەوە، بەڵام وەکوتریش ەەژنامە و شاشەی تیڤییەکانییان پەدەکەن بە لەدوان و بەیاننامەی پەوپوچی قەزەون و ناوی خەپیشاندەرەکانی خەیان دەبەن بە (ئاژاوەگەڵ) و (دەستی تەکدەر) و (تابوری پەنج).

ئەوەی دوەنە ئەسوارە و شەوی ٢٩/١٠ لە هەولەسر و دهەک و زاخە ەوویدا، لە چوونە سەر پارلەمان و بارەگاسووتاندنی حیزبی هاوپەیمان و حیزبە ئەپەزسوەنەکانی خەیان، لە سلەمانی و گەرمیانیش ئەم کارە قەزەون و یارییە مناڵانە سیاسییە ەوویداوە، ئەمە کاری یەکەمجاری ئەم حیزب و دەزگا ئەمنییانە نییە کە بەیەکتری دەکەن، هەرچ کاتەک هەستیانکردبێت بە تەکشانەک پەلاماری بەرامبەرەکەیان دەدەن. هەر بە نموونە ئەوەی لە کەرکووک لە ڕەژی ١٦ی ئەکەتەبەردا

ڕوویدا و چەندین ڕووداوی دڵتەزێن و ناخۆشی بۆ دوای خۆیدا هێنا، بەڵام لە یەکێتی نیشتیمانی هەستی بە تێکشکان و پەراوێزکەوتن کرد بۆیە ئەو کارە قێزونەی ئەنجامدا. دیسان لە سلێمانی ـ ش یەکێتی و گۆران کەی هەستیان بە هەژموونی گۆڕەی پارتی کردبێت هەوڵیانداوە بە خۆیک تۆڵە لە پارتی بکەنەوە. هەروەها پارتی هەمان تۆڵەی لە یەکگرتووی ئیسلامیی و کۆمەڵی ئیسلامیی و گۆران و یەکێتی کردۆتەوە.

تا ئێستا چەندین جار ئەم کارە قێزونە بە بەرچاوی هەڵە ئەمنییەکان و حوکومەت و وەزارەتی ناوخۆوە ئەنجامدراوە. یەک هێز لەم هەڵانە لە کاتی ئەم ڕووداوانەدا نەک هەر قسەناکەن بەڵکو لە ژێرەوە هانی خۆکۆبەربەریە گۆشکراوەکەی خەیان دەدەن، کەی کارەکەیان تەواوکرد ئەوسا بە قسەی قۆڵ و نابەجێ دەکەوێنە لێدوان: "ئەوە دەستەکی تێکدەر و ئاژاوە گێڕ بوو"، "چەند کەسێکمان لێو ئاژاوەگێڕانە گرتووە و دەیاندەین بە دادگا"، حیزبە بارگا سوتاو و هەرشکراوە سەرکانیش شەرمنانە و بێئابڕوانە دەڵێن"ڕووبەڕووبوونەوەمان لە حیزبی دەستڕەشتووی ئەو دەڤەرە و حکومەت دەوڵەت" لە کاتێکدا کە خەیان بەشێکن لە حوکومەت و خەشیان پەشتر هەمان کاری قێزونییان ئەنجامداوە.
هەندێک جاریش لێدوانەکانییان داواکاریی و تکایە! "هیوادارین شەی ناوخۆ ڕوونەدات، چونکە هەموومان دەسوتێین" ،"هیوادارین بە عەقڵ و لێژیک مامەڵەبکەین"، وەک ئەوەی دووژمنانی گەلی کورد هەرشکەی کردبێت، یان وەک ئەوەی ئەو خۆکەی هەرشیکردۆتە سەریان، خۆکانێک بن لە دەرەوەی خەیان. ئاشکرایە لای هەموومان کە شەڕی دژەکانی ناوخۆی کوردستان لە نێوان حیزبەکاندا بە فەرمانی سەرکی حیزبەکان و فەرماندەی یەکەمی چەکداری دەکرێت کە خودی سەرکی حیزبەکان خەیانن.

لە ئاستیدا، نە بارگاسووتاندن و نە هەرش و پڕوپاگەندەی چەند بارگایەکی حیزبیی یان دامودزگای حوکمیی و پارڵەمان، خۆی لە خۆیدا هێندە ترسناک نییە، ئەنگە کاری وا لە دنیایی سیاسەت و بە تایبەتی لە خۆپیشاندانی خۆپیشاندەراندا زۆر جار ڕوویبان دابێت، بە تایبەتی ئەو خۆپیشاندانە جەماوەرییانەی کە لە هەستەکی چینایەتیی و جیاکاریی و پەراوێزخستن و برسێتییەوە سەرچاوە دەگرێت، زۆر جار تووندووتیژیی بەخۆیەوە دەبینێت. بەڵام ئەمەی لە کوردستاندا ڕووداوە، لە بارگا سووتاندن و چوونە سەر بارگای حیزب و چوونە سەر پارڵەمان و دامودەزگای حکومیی، ترسەکەی لەوەدایە، ئەو حیزبانەی خەیان حوکمانن، ئەو حیزبانەی فراکسۆنی

گۆڕیان هەیە لە پارلەماندا، ئەو حیزبانەی هاوپەیمانن، ئەو حیزبانەی بە ناوی دیموکراتیخواز و سەسیال دیموکراتیخواز و دژی سانەتەمانیان هەیە و خەیان بە خاوەنی (شەش و بزووتنەوەی ژگاریخوازی گەلی کورد) دژانن، هەر کە دمیان کردەوە بەرامبەر بە یەکتری دەڕەن، ئەمە خاوەنی(ووبارەک لە خوەنین)، هەر بەم ناوانشەوە و بەم دروشم و پڕچەمانەوە توانییویانە جەماورەکی بەرینی خەڵکی کوردستان بکەن بە ئەندام و لاینگر و هەواداری خەیان، خەیان ئەم کارە دەندەیی و قزونە دکەن بەرامبەر بە یەکتری، خەیان خەڵک و جەماورەکەی خەیان وا ئاهەناوە کە حیزبی بەرامبەریان، بارگای بەرامبەریان، ئای جیاوازی بەرامبەریان، ئەوەی لە گەیان نییە، دوژمنن، لە دووژمن خراپترن و بە ناچاری هاوپەیمانن لەگەیاندا. ئەم پەروەردەیە ەک وەک ئەوە وایە لە قوتابخانەیەکدا مامۆستاکان هانی قوتابیانی پەلە جیاوازەکان بدەن لە یەکتری و وەک دووژمن وەنایان بکەن لە بەرچاوی یەکتری.

ئەم حاەتی دووژمنکاریەی نەوان ئەم حیزبانە، هەندە ترسناکە کە شەبەتەوە بە ناو خەزانەکان، بە ناو قوتابخانەکان، بە ناو دامودەزگا حکومیی و وەزارەتەکان، بە ناو خودی پارلەمان و دامەزروە یاساییەکان، بە ناو خودی ەکخراوە ناحکومیی و مەدەنییەکان. ئەم شەبوونەویە وەک ئاماژەم پێدا ترسەکەی لەوەدا کورت نابەتەوە کە چەند بارگایەک دەسوتێنرێت و تەواو، بەکو ترسەکەی لەوەدایە کە کەمەگە لە بەریەک هەدەوشێنەتەوە، دووژمنایەتی و ەق و کینە دچێنەت لە ناو خەکدا و بڕەو بە تووندووتیژیی دەدات.
بۆیە بەای من پێویستە لەسەر هەموو کەسێکی بە ئاگا،لەسەر هەموو ەشنبیر و نووسەر و ئەدیب و کەمەگەی مەدەنی و ەیکخراوە مەدەنییەکان زۆر بە تووندی بچنەوە بە گژ ەفتاری بەربەرێتیی ئەم حیزبانە و ئەم دووەوویە لە کاری سیاسییاندا. ئەوانەی بارگای حیزبەکانییان سوتاند لە گەرمیان و سلەمانی و هەوێر و زاخۆ، ئەوانەی پەلاماری پارلەمانییان دا، ئەوانەی بوون بە سوتەمەنی شەڕی ناوخۆ، ئەوانەی ەژنامەنووسەکان و پیاو ئازا سیاسییەکانی کوردستانیان تیرۆرکرد، ئەوانە ئاژەوە گەیەک نین لە دڕەوەی حیزبەکانی کوردستان و بە تایبەتی لە دڕەوەی پارتی و یەکێتی نین، بەکو ئەوانە گەشکراوی دەستی پارتی(دیموکراتی)کوردستان و (یەکێتی)نیشیمانی کوردستانن.

دیسان دەموێت ئاوڕ بەمەوە، هەندەی ٣١ی ئاب و ١٦ی ئۆکتۆبەر دوو

هەوداوی فروفێڵی سیاسی قەزاونی پارتی و یەکێتین هێندە خیانەت نییە، ئەگەر ئەم کارە سیاسیانە خیانەت، ئەی چۆن ئەم خیانەتانە قبووڵ دەکرێت، ئەی چۆن لێپرسینەوەی یاسایی و سیاسیی لەسەر ناکرێت و نادرێن بە دادگا، ئەی چۆن پەکەوە یەک حکومەت دروستدەکەن. بە بەوای من ناوبردنی ئەم هەوداوە سیاسییە قەزاونانە بە خیانەت بە هەورکردنەوەی بارەی دەروونیی خەڵکیی گشتیی و ئەو دروشمە"کوردایەتی" یە درۆزن و ساختەچییانە، تا خەڵکی ئەخی بکەن کە یەکێتییەکان بە پارتییەکانییان گوت خیانەتیان کردووە، هەروەها پارتییەکانیش بە یەکێتییەکانییان گوت خیانەتیانردووە، خیانەت پێناسەی خۆی هەیە. ئەم مامەڵە سیاسییە قەزاونانە ستراتیژییەتی هەردوولایەنە، ئەگەر بەم جۆرە سیاسەت نەکەن، هەنگە بچووکبنەوە، ڕەنگە نەتوانن یەکتری زیندووکەنەوە و بەردەوام هەژموونیان بەسەر خەڵکی کوردستاندا گەورەبێت و بتوانن بە ناوی کوردایەتییەوە خەڵک بخەڵەتێنن.

**جیهاد موحەمەد**
٣٠/١٠/٢٠١٧

---

# دەعای کەمەڵەک پێشمەرگە و شیکارییەکی بەندە! … جیهاد موحەمەد

هەندێک هەوداوی گاڵتەجارییی بەسەرماندا تەدەپڕێت بە ئاوەڵکی جددی لێبدەینەوە، وای لێکدەدەینەوە کە تەنها بە پەکەنینە، لە ڕاستیدا ئەو جۆرە لە پەکەنین و گاڵتەجارییە پرس و مەسەلەی زۆر جددی لە پشتەوەیە، دەموەست بێم، کە یەکێک لە هەندەکانی پەکەنینە و پەکەنینەکەش بە داپێشینی جددیەتکەیەتی، وەکو تر چەندین هەندی تری سیاسیی و کەمایەتیی و فەرهەنگی هەیە، کە پیویستە بە گەڕی توانا خوێندنەوەی بە بکرێت و هەروا بە سانایی بەسەرماندا تێنەپەڕێت.

یەکێک لەو پەکەنین و گاڵتەجارییانە، پەکەنین و گاڵتەجاریی دەعا و

تکای پاڵاک پشمەرگەی هەژارە لەو خواوەندەی بە دە و دەروونەکی پاکەوە بەوایان پێیەتی، ئەم پاڵە پشمەرگەیە یەکەکیان دەعاکان دەکات و ئەوانیتر دەستیان بەرزکردەتەوە و "ئامین" یارب العالمین ی بە دەکەن. بە پێویستم زانی بە گوێرەی توانا و سەلیقەی خۆم شیکارییەک بکەم لەسەر ئەهەندە سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و چینایەتییەکانی ئەم پەکەنین و گاڵتەجاڕییە، تا بزانین بۆچی ئەم پاڵە پشمەرگەیە تەنها بە پەکەنین و خۆشییەکی ڕووت ئەم دەعا و نزایە دەکەن یان پاڵنەرێکی دیکەی لە پشتەوەیە.
بە بەوای من و وەک هەموشمان دەیزانین وتە و قسەکردن و دەربڕینەکانی هەرچ مرۆڤێک یان کۆمەڵە مرۆڤێک دەربڕینی بیر و ئەندێشەیە، دیارە هەرچ مرۆڤێک بە گوێرەی پاشخانە هۆشیاریی و ناشنبیرییەکەی خۆی گوزارشت لە بیر و ئەندێشەی خۆی دەکات. زۆر جار مرۆڤە سادەکان، دەربڕینی زۆر قووڵ و گرنگ و بەهێزیان هەیە، وەڵە بە زمانێکی سادە و ساکار دەریدەبڕن، بە داخەوە گرنگی بەو زمانە سادەو ساکارە نادرێت و هەروا بە سانای بەسەرماندا تێدەپەڕێت. زۆربەمان کاک (عەبدوڵڵا)مان لە شاری سلێمانی دەناسی، کە بە داخەوە لە پڕ بە جەڵتەی دڵ گیانی لە دەستدا، ئەم پیاوە بەهێزە، هەژانێ لە داخی هەژاریی و داماویی و بێکاری دێیان دەعای لە خەڵکی هەژار دەکرد و بە گاڵتەجاڕییەوە دیەوت:" خوایە هەرچی فەقیرە نانی بە ئاوی نەگات، خوایە دەوڵەمەندەکان دەوڵەمەندتر بکات"
ئەمەی لەردە دانراوە، لینکی دەعاکردن و نزا و پاڕانەوەی ئەو پاڵە پشمەرگەیەیە کە وەک ئاماژەم پێدا، لە فەیسبووکدا بە پەکەنین و خۆشی خەڵک بە یەکتری دەنێرێت. تکایە بە وردی گوێ لە دەعا و نزاکانییان بگرن پێش ئەوەی شیکارییەکەی من بخوێننەوە!
https://www.youtube.com/watch?v=le5lp12xEvg

یەک یەک دەعاکانیان دەنووسمەوە و بە گشتی قسیان لەسەر دەکەم:
١/ "یاڵەبی خوایە هەرچی ئاڵتون و ئەڵماس هەیە گشتی بکەیت بە تەنەکە".
٢/ "یاڵەبی خوایە هەرچی پارە و دۆلار هەیە گشتی ببێت بە قاقەز".
٣/ "یاڵەبی خوایە هەرچی باخ هەیە ببێت بە دەک و داڵ".
٤/ "یاڵەبی خوایە هەرچی عیمارە و ڤێڵڵە و قەسری بەرز هەیە ببێت بە کەپری حەسیر وەک ئەم کەپرە حەسیرەی ئێمە".
٥/ "یاڵەبی خوایە هەرچی بەریە نەوت و نەوت هەیە هەمووی ببێت بە چەکاو".
٦/ "یاڵەبی خوایە هەرچی سەیارەی مۆدێل بەرز و وەنەوشە و مەنیکا هەیە ببێت بە (کەریم کابان)"... (لەگەڵ ڕەزمدا بە ماموستا کەریم

کابان، من لەردا قسەکەی ئەوان دەنووسمەوە).

ئەگەر بە وردی لە دەعـــاو نزاکانییـــان وردبینەوە، ئەم پەلە پەشمەرگەیە کە نمـــوونەی هەزاران پەشمەرگەی هەژار و دامـــاو و کەمدەستن، لە بەچاریدا ەق و کینەیان لە هەموو دەوەستەکان و خاوەن باخەکان و پاردار و خاوەن دەلارکان و خاوەن ڤیللە و قەسرەکان و خاوەن سەیارە مەدەل بەرزەکانە. بەو پێی ەاستگەییەوە دژایەتی هەموو ئەمانە دەکەن لە ناخی خەیاندا، ەقیان لە هەموویانە، کەچی لە هەمان کاتدا چەکی پەشمەرگایەتییان هەگرتووە و پێیان دەوترێت پەشمەرگە ئازا و قارەمانەکان، بە بەکارهێنانیان هەژانە لە تیقییەکانەوە و لە رۆژنامەکانەوە لە ەادیەکانەوە جگە لە خەبەری گشتی بەسەر زاری بەرپسانەوە بەوپێی هەڵوێ ناویان دەهێنن و بە پاڵەوان و بە ئازا ناویان دەبن. تەنانەت لەسەر قسەیەکی کاک عەدنان عوسمان کە تەنها ئەوەندی وت کە ئەم هەڵە چەکدارانە هەڵی میلیشیایین، مەسعود بەرزانی گوایە زۆر لێ پەشمەرگە دەگرێت و زۆر پەشمەرگەی خۆشدەوێت هەڵەشەی لێکرد و ەایگەیاند کە ئەوانەی ناوی پەشمەرگە بە میلیشیایی دەبن لە کوردستاندا جێگەیان نابێتەوە!، لە کاتێکدا کە کاک عەدنان عوسمان ئەو کاتە ئەندام پەرلەمان بوو.

هەمووشمان ئەو ەاستیە دەزانین و چەندین جار لە خودی تیقییەکانی پارتی و یەکێتیشەوە ئەو پەشمەرگانەی کە بە ناچاری و بە دەم گریانەوە بەرماڵی سواڵییان دادەخست لەبەردەم مزگەوتەکان و سەرشەقامەکاندا پیشاندەدران. کە بە بەڵەوای من ئەمە شکەشکاندن و بەڵەزییە کە بە پەشمەرگە دەکرا، کە بە دووماڵگ جارێک ـ جگە لەو ماوەیەی کە ئەمریکا موچەی بە پەشمەرگە دەنارد ـ ٥٠٠ هەزار دیانر دەدار بە پەشمەرگە. بەردەوام پەشمەرگە بەدەست کەمی موچەکێوە هاواری بوو. لەهامانکاتدا ئەفسەرکانیان و بە تایبەتی ئەفسەرە پلەدارەکانییان موچەی چەندین ملۆنییان وەردەگرت، ئەوان پشتوپەرداخ و ئەمانیش هەژار و دامـاو، ئەوان بە کاروانی ئوتومبیلی مەدیل بەرزەوە هاتوچێیان دەکرد وئەمانیش زۆر جار بە کرێی سەیارەی هاتووچێی بەرەی جەنگەکان دادەمان. ئەوان ژن و کچەکانیان تا نەوەی گەردن و قژ و باڵیان لە ئاڵتون هەڵکەشراو، ئەمانیش کچ و ژنەکانیان ەووت و قوت و لە ساڵەکدا دوو دەست جلی بە نەدەکەدرا. ئەوان پێ باخەییان لە دینـار و دۆلار و ئەمـانیش باخەییان خـاڵی. ئەوان نەوت و گازەکییان دەدزیـی و دوکەڵ و پیسییەکەشی بە ئەمان.

کەواتە ئەم دەعاکردن و پاڕانەوەیە لە خوا لە ڕق و کینەیەکی ڕەوایانەوە هاتووە بەرامبەر بە بەرپرسەکانییان و بەرامبەر بە دەوڵەمەندەکان. ئەم ڕق و کینەیە ڕق و کینەیەکی چینایەتییە. چینە هەژارەکان ئاگەر هیچیان پێنەکرا و بە دەستهێنات بوون لە بەگژاچوونەوەی چینە چەوسێنەرکان خۆ هیچ نەبێت ئاوەیان پێدەکرێت کە ڕقیان لێیان بێت و بەم جۆرە بە گاڵتەجارییەوە ڕق و کینەکانییان هەبێژن.

هەڵشتنی ئەم ڕق و کینەیە، لە لایەک ئارامییان پێدەبخشێت، لە لایەکی تریش چونکە بە گاڵتەجارییەوە ناکۆنە بەر لێپرسینەوە و سزادان لە لایەن بەرپرسە دەستەقەکانییانەوە.
دەربڕینی ئەم ڕق و کینەیە، ئاوەمان پێدەڵێت، کە چەوساندنەوەی چینایەتی بنەمای هەموو چەوساندنەوەکانە، لە هەموو چەوساندنەوەکان بە ئازارتر و گەورەترە.

بەڵام هەندەکی تری ئەم ڕق و کینە چینایەتییە، ئاوەیە کە هەژارانی کوردستان زیاتر لە سەد ساڵە بەوە گەشدەکرێن کە چەوساندنەوە و زوڵم و زۆر و بێدەرەتانیی و کەمدەستیی و ماوەرانی تەنها لە چەوساندنەوەی نەتەوەییەوە هاتووە، ئاگەر ئەم چەوساندنەوەیە بسڕێتەوە چیتر خەڵک ناچەوسێتەوە و هەژار و داماو نابێت!. ئەم پڕوپاگەندەکردنە کارەکی کردوە کە ڕاستی ئاوە لە بیرهەژارن بەرێتەوە کە لە پشت چەوساندنەوەی نەتەوەیی و گەورەتر لە چەوساندنەوەی نەتەوەیی چەوساندنەوەی چینایەتییە کە مرۆڤکان دەهاڵێت. هەژارانی وڵاتی ئێمە بەوجۆرە پڕوپاگەندەیەکی شەڕشگێڕیی نەکراون کە لە یەککاتدا دەتوانرێت بە گژ هەموو جۆرەکانی چەوساندنەوەدا بچێتەوە و دنیاییەکی بەختەوەر و یەکسان و دادپەروەر بە خەی بەنێتە ئاراوە. ئەم پڕوپاگەندەیە لە لایەن هەزە ناسیۆنالیستەکانەوە کاری لەسەر کراوە، بە ئاوەی بتوانرێت گەورەترین هەزی بە دروستبکرێت و لە هەمانکاتدا بە ئاوەی ئەم هەزە دنیایی چەوسێنەران و دەوڵەمەندەکان تەکنەدات. ئەم پڕوپاگەندەیە لەهەموو شێوەس و بە ناو بزووتنەوەکانی ڕزگاری خوازییدا هەروا بووە.

بەرجەوازیەتی دواکەوتووی کوردستان بەم پڕوپاگەندە سەقەتە ناسیۆنالیستیی و دینییە، توانیویانە خەڵکێکی زۆری پەهەبخەڵەتێن و بیانکێن بە هەزێکی گەورە بە مانەوەی دنیا پڕ لە نایەکسان و نادادپەروەر و نامرۆڤیەکەی خۆیان. ئاگەر وردبینەوە لە ماوەی ٢٦ ساڵی حوکمڕانی ئەم حیزبە دەسەڵاتدارە ناسیۆنالیستیی و

دینییانەدا، بەردەوام خەڵکی هەژار و داماو بوون بە پارێزەریان و هەرچ کاتەکیش ویستبەتیان وەک ئانە مەیان داون، یان ئاپچی بەرەی جەنگکانییان کردوون. ئەم خەڵکە هەژارە بەردەوام بە هاژاری و داوماویی ماونەتەوە و حیزبەکان و مەکتەب سیاسییەکانیان و سەرکردەکانیان و بنەماڵەکانیان و کەسوکارەکانییان و هەندەکیش لە بازرگانە چاوچنۆکەکان بە دەوڵەمەندی ماونەتەوە.

ئەم پەروەردەیە، لە بنەڕەتەوە پەروەردەی خزانکانە، چونکە خزانکانی وەاتانی دواکەوتوو پەروەدەیەکی ترادسیۆنیی و کولتوورەکی دواکەوتویی بەسەرچوویان هەیە. دوای خزانیش، هەمان پەروەردە لە باخچەکانی ساوایان و قوتابخانەکان و تانانەت زانکۆکانیشدا منداڵ و مەرد منداڵ و خوێندکارەکانی پێ گەشدەکرێت. کەواتە ئەم پەروەدەیە فەرهەنگێک دەنەتە ئارەوە کە بریتییە لە فەرهەنگی چەوساندنەوە و ژێردەستەیی، بریتیە لە فەرهەنگی بەدەسەڵاتیی، بریتیە لە فەرهەنگی نەزانین و نەخوێندەواری، بریتیە لە فەرهەنگکی پێ لە نادیموکراتیی و نا یەکسانیی و نا دادپەروەریی.
بەیە پێشمەرگە هەژارەکان، یان سەربازە هەژارەکان و زەربەی زەری خەڵکی گشتی هەژار و بەشمەینەت نازانەت چەن شەشگەانە شەرشی خەی بەرپا بکات دژی هەموو جەرە چەوساندنەوەکان. ئەم پەلە پێشمەرگەیە، بە دەسەڵات و ناچارن، چونکە گێشنەکراون بە پەروەردە و فەرهەنگکی شەرشگەرانە و ئازایانە. لە هەمانکاتدا پێ لە ڕق و کینەن بەرامبەر بە چەوسێنەران، لە مزگەوتەکانەوە فێری ئەوە کراون کە خواوەند حەقی بزنی کەە لە شاخدار دەکاتەوە، بەیە ئەمانیش لە خوا دەپاڕێنەوە کە ماڵ و موڵکی هەموو دەوڵەمەندەکان وێران بەت، لە جیاتی ئەوەی شەرشێک بەرپا بکەن بە دنیاییەکی پێ لە بەختەوەری و یەکسانی و دادپەروەری بە هەمووان.

**جیهاد موحەمەد**
٢٧/١٠/٢٠١٧ /

# “یەفراندم هەر دەکرێت و ئەنجامەکەشی سەردەگرێت، بەڵام ئەوانەی لەگەیدا نین، خەجاڵەتیان بە دەمەنتیەوە”

**جیهاد محمەد .....**

ئەم قسە پووچانە چیە، ئەم هەڵەشەو گوڕەشانە چیە! لەمان دەکەن. خاوەنی ئەم قسە پروپوچ و هەڵەشانە، پێش هەموو شت لە مانای ئازادی ناگەن، دیانوەت خەیان و ئاغاکانیان چەن بیریان کردوە، خەڵکیش بە هەمان شێوە بیربکاتەوە! ئەم قسە پووچانە وەک ئەوە وایە بوترێت، کە ئاغا قسەی فەرموو، هەرکەس نیەژە قوربان قسەی جەنابەتە، کافرە.
لە لایەکی تریش خاوەنی ئەم قسە پووچانە، جگە لەوەی لە ئازادی تێنەگەیشتوون، لە بیرکردنەوەی جیاوازیش تێنەگەیشتوون، دیانوەت کەس بیر نەکاتەوە، هەموو کەس مشکی خەی دابخات، لەبەرئەوەی جەنابی دیکتاتەر بیریان بۆ دەکاتەوە.
خاوەنی ئەم جۆرە بیرکردنەوەیە جگە لەوەی بیرکردنەوەیەکی فاشیانەیە، گوێی خەشیان کەڵ و کاس کردووە، نایانوەت لە جیاوازیە فکریەکان تێبگەن، نایانوەت لە حەقیقەتی یاریە گاوەکانی پشتی بانگهەشتکردن بۆ یەفراندم تێبگەن.
یەفراندم سەریش بکوەت، دووەتی کوردیش دروستبەت وەک خەیان دەڵەن (دووەتی کوردی)، هیچ جیاوازیەکی نابەت لە دووەتە فاشیی و دندەکانی نموونەی جارانی دووەتە فاشیەکەی سەددام و دووەتی کەمالیستەکان بە جارانی و ئێستاشیەوە، کە هەرچی نەشەت بە گەل و نەتەوەی کوردیان کرد، چونکە لەسەر دوو بنەما دروستدەبەت، یەکەم لەسەر بنەمای ناگەزپەرستی و نەژادپەرستی، دووەم، لەسەر بنەمای خەڵ و بنەماڵە، کە هەتا هەتایە دەبەت بنەماڵیەک دەستبەسەر سەروەت و سامانی وەڵات و کولتوور و عەقڵی هەموو خەڵکی وەاتەکەدا بگرێت.

ئێستا، ئەم منەورو عەقبەریانەی دووەتی کوردی، دیانوەت لەسەر بنەمای هەمان دووەتی کەمالیستی و فاشیەکانی جارانی سەددام ناەفراندم ئەنجامبدەن بە دووەتی کوردی.
کە باشتر وابوو، ـ ئەگەر کاتی ئەم یەفراندم و بانگەشیە بوایە بە

دەوڵەت – بە گەلێکی ستەمدیدە و زوڵم لێ کراو و دابەشکراو بەسەر چوار دەوڵەتی فاشیدا، کە سەد ساڵە لەسەر دەستی دەوڵەتە گەزپەرستو نژادپەرستەکاندا دچەوسێنرێتەوە، هەوڵبدرایە بە دامەزراندنی دەوڵەتێکی نیشتیمانی لەسەر بنەمای پاراستنی مافی هەموو ئەو تاکانەی کە لە چوارچێوەی وڵات و دەوڵەتی کوردستنادا دژین، هیچ جیاکارییەک نەکرێت لە نێوانی تاکەکاندا بە هۆکاری جیاوازی زمان و ڕەنگی پێست و کولتوور و نەتەوەی جیاواز، بەڵکو هاوڵاتییبوون بنەمایەکی یاسایی بوایە بە هۆموو تاکەک کە لە چوارچێوەی کوردستاندا بژی خاوەنی شکۆمەندی و ڕێز و ئازادی خۆی بێت، هیچ کولتوورێک بەی نەبێت کولتوورێ جیاوازەکان بتوانێتەوە لە خۆیدا، بەڵکو فرەکولتوورخوازی دروستبێت لە نێوانیاندا.
کەی ئەو لێژیک و عەقڵە لە ئێستاوە کە دەوڵەت نیە بیر لەوە بکەیتەوە کە دەوڵەتێکی نژادپەرستی دروستبکەیت.

جگە لەمانەش، ٢٦ساڵە گەلی کوردی کوردستانی عێراق، سەرەڕای زوڵم و جیاکارییەکانی حوکمڕانە شیعەگرایییەکەی ئێستای عێراق بەرامبەر بە کوردی عێراق، دەسەڵاتی پارتی و یەکێتی لەوان خراپتر و زۆر زیاتر خەڵکی کوردستان دچەوسێننەوە و دەوتنەوە.
هەرچ تاک و کەمەگە و گەلێک گوێی خۆی کەکرد لە ئاستی ئەزموونکانی، سا ئەو ئەزموونە چاک یان خراپ بووبێت لە ژیانیدا، تاک و کەمەگەیەک دەردچێت کە ناتوانێت خۆی بپارێزێت و ژیانی بەختەوەر بە خۆی دروستبکات.
٢٦ ساڵە گەلی کوردی عێراق، لە لایەن ئەو حیزب و بنەماڵانەی ئێستا بانگهەشت دەکەن بە ڕەفراندەم و سەربەخۆیی، ژیانیان لە زەوتکراوە، دەڕاوکێیانە، دەترسن لە هەرچ پێشهاتێک کە بەیان بێتە پێشەوە. هەر ئێستا لە سایەی ڕیفراندەمخوازە دەسەڵاتدارەکانی کوردستانەوە هەڕەشەی چەندین ملیار دۆلار لە خەڵکی کوردستان دەکرێت کە دەبێت بیبڕێرێتەوە بە کەمپانیای دانا گاز. ئەم چ عەقڵ و لۆژیکێکە دەسەڵاتێک ٢٦ساڵە بەروبووم و داهاتی خەڵکی کوردستان دەدزێت و خۆی دەوڵەمەند دەکات لەسەر حسابی کۆڕەوڕی خەڵکی ڕەشووت و لەگەڵ ئەوەشدا ئەم خەڵکە ڕەشووتە بکەیت بە ژێر قەرزی دەیان ملیار دۆلارەوە و ئنجا بێیت تۆپی ڕەفراندەم و سەربەخۆیی لە بدەیت.

جیهاد محەمەد/ کوردستان

# خۆپەرستی دەسەلاتی سیاسی کوردستان ... جیهاد محەمەد

هیچ بوونەوەرێک لەم سەر ڕووی زەمینە هەندەی مرۆڤ خۆپەرست نیە.
وا پەدەچێت مەسەلەی خۆپەرستی تا ئاستێک سروشتی بێت لە مرۆڤدا و هەندێ خەسڵەتێکی خراپ و ناشیرین نەبێت، ئەگەر وا لەکماندایەوە کە خۆپەرستی بە خۆپاراستنەوە، بە خۆژیاندنەوە، بە بەرگریکردنەوە لە منداڵ و نەوە و جگەرگۆشەکان، بە پاشکەوتکردنەوە بە ڕۆژانی تەنگانەوە.
واش پەدەچێت ئەم خسڵەتە، خەسڵەتێکی خەرسکی بێت لە مرۆڤ و هەرچ بوونەوەرێکی تردا، کەواتە تا ئێرە ئاسایی و دەبێت بە ئاسایی وەربگیرێت. بەڵام کاتێک ئەم خۆپەرستیە بە جۆرێک شێوش دەبێتەوە بە ناو ناخ و عەقڵ و بیرکردنەوەی مرۆڤدا، کە لە بچووکترین هەڵسوکەوتیدا بە ئاوەی بە خەی بزانێت دەردەکەوێت، بە نموونە لە کاتی دەستبردن بە نانخواردن، دەستبردن بە ئاو میوە و سەوزە و خۆراکەی کە لەبەردەمیدایە، هەندە نەوسننانە و خۆپەرستانە دەستی بە دەبات، ئەگەر بە وردی چاودێری بکەیت وا دەزانیت کە هەرچی لە بەردەمیدایە لە ئان و ساتێکدا دەیماشتاوە، بەیە ئەگەر جگەرگۆشەکەی خۆشی بە تەنیشتییەوە بێت بیری ناکەوێتەوە، یان دوای یەک دوو پاروو ئنجا بیری دەکەوێتەوە. ئەم حاڵەتە بە تایبەتی لە کاتی خواردنە بە تام و بە چێژکاندا دەردەکەوێت. ئیتر لەوە ئەم خسڵەتە دەبێت بە خسڵەتێکی ناشیرن و دزێو و نا ئاسایی.

خۆپەرستی ئەگەر بڕی پێنەگیرێت و تەشەنە بکات ئاوە زەر جار بە ئاوەی بە خەمان بزانین و بە ئاوەی بە وردی بیرمان لێکردبێتەوە، یەکێکە لە سەرچاوە سەرەکییەکانی ململانێ و پێکدادان و شەڕ و شۆڕ، جا ئاو ململانێ و پێکدادان و شەڕ و شۆڕ، ئەگەر لە نێوان دوو کەسدا، یان چەند کەس و چەند خێزانێکدا، یان لە نێوان تاقم و دەستەو گروپێکاندا، یان لە نێوان ئەم دەوڵەت و ئاو دەوڵەتدا بێت، ئاوە قەوارە و گەورەیی بە گەورەی خەی دەردەکەوێت، ئەمەش سەرچاوەکە ناگەڕێت، بەڵکو ئەم سەرچاوەیە بە گەورەی بچووکی و گەورەیی قەوارەکەی میکانیزمەکانی و هەندەکانی کەم و زەر و بچووک و گەورە دەبن و دەردەکەون، هەتا خۆپەرستیی و چاوچنۆکیەکە گەورەتر بێت هەندگلێکی دیکە وەردەگرێت و لە خوێندنەوەیدا هەنگ

بە خەڵت و کردەوەی دیکە لە قۆناغی بدرێت، بەڵام لە بنەڕەتدا هەر خۆپەرستیە.

ترسناکی ئەم سەرچاوەیە بۆ گۆڕەی کەمی و بچووکی و گۆڕینی دڵگەدرێت، هەتا خۆپەرستیەکە زیاتر و گەورەتر بێت زیاتر ترسناکتر دەبێت.
خۆپەرستی بە ویژدانی دروستدەکات، ئەخلاقی کۆمەڵایەتی و سیاسیی لاواز دەکات، خەڵتە مرۆییەکان وردوخاش دەهاوێت و دەستەوە، خۆشویستی لە نێو تاکەکاندا دەستەوە، لە جێگەی خۆشویستی ئەخی ئەخی هەرکەس بە خۆی دروستدەکات، زەرجار ئەم خەڵتە دزێوە مرۆڤ دڵگیرنەتە ئەو بیرکردنەوە چاوچنۆکییەی کە وارفتار دەکات: "ئەوەی خۆم بە خۆم ئەوەی تۆش دەخۆم".

هەکار و فاکتەرێکی بنەڕەتی بۆ لابردن یان نەگۆڕتن لە گۆڕەبوونی خۆپەرستی، خودی خەزانەکان خۆیانن، لە ناو خێزانەکاندا ئاگەر پەروەدەیەکی زانستیانە و عەقڵانییانە و دیموکراتیانە هەبێت بۆ کەرپەکان هەر لە تەمەنی یەک ساڵییەوە تا تەمەنی شەش ساڵی ئەوە بەگومانی خۆپەرستی کەم دەکاتەوە. فێڵسوف و بیرمەند بەرتراند ڕەسڵ دەڵێت:"منداڵ لە تەمەنی یەکساڵییەوە تا تەمەنی شەش ساڵی، ئەوەندە شت فێر دەبێت کە بۆ درێژایی تەمەنی ئەوە فێر نابێت" کەواتە ئەم فێربوون و ڕاهات و پەروەردەیی تەمەنی منداڵی دەبێت بۆ بناغەیەکی پتەو بۆ گۆڕە بوون.

هەکار و فاکتەری دووەم، بۆ کەمکردنەوە و لابردنی خۆپەرستی، پەروەردە و سیستەمی پەروەردە و فێربوونە، پەروەردە و سیستەمی پەروەردە ئاگەر لەسەر بنەمایەکی مرۆڤدۆستی و خۆشویستی و دیالۆگ و دیموکراتی دامەزرابێت، ئەوە بۆ دڵنیاییەوە فاکتەر و هەکارێکی گرنگ و سەرەکییە بۆ نەهێشتنی خۆپەرستی، یان گۆڕانبوونی خۆپەرستی لە مرۆڤکاندا.
فاکتەر و هەکارێکی سێیەم، کە خۆپەرستی بسڕێتەوە لای مرۆڤکان، مسۆگەرکردنی ژیانێکی بەختەوەر و دادپەروەر و یەکسانە لە لایەن حوکمڕانکانەوە کە ڕێکخستنی ژیانی تاک و کۆمەڵگەیان لەسەر شانو و ئەرکیانە. هۆبەت بە ئەمەش ئەبێت دەسەڵاتی سیاسی و حوکمڕانکان بە ڕاستی لە خودی گەل و خەڵک خۆیەوە بێت و بە دڵ هەڵیانبژاردبێتن و متمانە و بەوای تەواو لە نەوانیاندا هەبێت.

ترسناکترین خۆپەرستی، خۆپەرستی حاکم و حوکمڕانکان و دەسەڵاتە سیاسییەکانە، چونکە دەسەڵاتی سیاسیی وحوکمڕانکان بە ئەوە

هاتوونەتە بەرهەم کە ژیانی تاک و کۆمەڵگە ڕکبخەن، کاتێک دەسەڵاتێکی سیاسی ـ لە وێنەی دەسەڵاتی سیاسیی ئێستای کوردستان ـ خۆپەرست دەبن، ئیتر زوڵم و ستەم دروستدەکەن و دەربەستی ژیانی گشتی خۆیان نایەن. خۆپەرستییەکیان پاڵیان پێوە دەنێت هەرچی ستەم بیکەن لە پێناوی دزین و تاڵانی سەروەت و سامانی خەڵکدا. لەرشوە ناداپەروەری و نا یەکسانی و نا بەرابەری و چەوساندنەوە بە جۆرێک دروست دەبێت، کە چەندین زیندانی سیاسیی و کۆمەڵایەتی دروستدەکەن بۆ ئەوانەی هەڵدەگەڕێنەوە لەیان، یان بۆ ئەوانەی کە لە تاو بەدبەختانی و نەبوونی و هەژاری کاری نەشیاوی وەک دزی و کوشتن و پێلامار و هەتا بۆ سەر کەسان و خەزانەکانی تر دروست دەکەن، دەسەڵاتی سیاسی و حاکم و حوکمڕانەکان کە خۆپەرستبوون بە سەرمینەوە گوێ نادەن بە هیچ بڕەها و ئەخلاقێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی، خوێنی خەڵک دەمژن لەسەر بچوکترین هۆگرانەوە، لەسەر بچووکترین ناڕەزایەتی و پێخنەگرتن.
دەسەڵاتی خۆپەرست چەند ترسنۆکە هێندەش دەندەیە، چونکە دەندەیەکەی لە ترسنۆکییەوەیەتی، ترسنۆکیەکەشی لە ترسی لە دەستدانی دەسەڵاتەکەیەوەتی، لە دەستدانی دەسەڵاتەکەشی لە خۆپەرستییەوەتی.

ئەوە تەماشاکەن، کاتێک دەسەڵاتی سیاسیی و حیزبێ حوکمڕانکانی وەک پارتی و یەکێتی لە شاخدا بوون بە ناوی شۆڕشەوە، چەند خۆپەرستیش بووبێتن زۆر خۆپەرستییەکیان دەرنەدەکەوت، چەند ترسنۆکیش بووبێتن ترسنۆکییەکیان دەرنەدەکەوت، دیارە بە هۆکاری ئەوەی سەروەت و سامانێکی گەورەیان لە بەردەستدا نەبوو تا ترسنۆکانە و دڕندانە بیخەن و بڕگری لە بکەن. بەڵام کاتێک بوون بە حکومڕان و سەروەت و سامانی کوردستان کەوتە بەردەستیان بوون بەو دز و جەردەیەی کە هیچ ئەخلاقێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و بەهای مرۆڤبوونیان تێدا نەماوە. ئەم دەسەڵات سیاسییە خۆپەرستە، درزن و ساختەچێتی گەورەش دەکەن لە پێناوی مانەوەیاندا. کارەکیان کردووە کە کۆمەڵگە و ژیانی ئاسایی خەڵکیان شێواندووە.
ئەم دەسەڵاتە سیاسییە دزێو و خۆپەرستە، دوا کارت کە لەمەدا بە دەستیانەوەیە کارتی ئیفراندەم و دامەزراندنی دەوڵەتە. کە بە ئاشکرا یاریی و مەرامە سیاسییەکانی ئەو دیوی ئەم دروشم و بانگهێشتە ڕازاوە و جوانانەیان دیارە، مەگەر لای ئەوانە دیار و ئاشکرا نەبێت کە بوون بە کێڵە و شایەر بە ئەم دەسەڵاتە ستەمکار و خۆپەرستە.

# پەرلەمان یان یەفراندەم! … جیهاد موحەمەد

سەرکردایەتی یەکێتی بە گشتی و بە تایبەتی ئەوانەی سزادراون لەگەڵ هەموو ئەوانەی پە لەسەر ئەوە دادەگرن، کە لە پێشدا پەرلەمان کارا بکرێتەوە، ئنجا یەفراندەم بکرێت، با باش بزانن، ئەم کارە بە پارتی ئاسانە و ناڕەحەتی لە پێناوی سەپاندنی قسەیەکی تری خەیاندا واز لەو کەلەقییە بهێنن، کە پەرلەمانییان پێکخستووە و پەسەپارتی پێیانوە لە دۆڕی سەوز و شینەوە بە دۆڕی زەرد نوێنەکانەوە بە سەرکی پەرلەمانی لە کارخراو و وەزیرە دوورخراوەکان و هەندێک لە ئەندام پەرلەمانتارانی دیکە. چونکە کاراکردنەوەی پەرلەمان لە کەلەقی پارتی زیاتر هیچ شتێکی تر نییە، کە بنەماکەی سیاسەت و سیناریۆیەکی فێڵاویە.

گرنگە خەڵک بە گشتی و یەکێتیەکان و بزووتنەوەی گۆڕان باش ئەوە بزانن، کە هەموو ئەم مەسەلانە ئاگەڕ بە وردی و دووربینی و لێزیکانە کاری لەسەر نەکرێت، ئەوە لە جێبەجێکردنییاندا ئاوکردنە ناو ئاشی پارتیە و هیچی تر.

کەی ئەوە داواکاریە تە بێیت، با پەرلەمان کارا بکرێتەوە دواتر یەفراندەم بکرێت!. بە بە ئەوەی تێگەیشتبێتی لە هەندێ سیاسییەکەی ئەم پێکخستنەی پەرلەمان. یان ئاگەڕ تێگەیشتوویت و تەواو هەندەکانی ئەم سیناریۆیە پێدەزانیت، بۆیە بەوە بەدەنگ دەبیت کە پەرلەمان کارابکرێتەوە و هیچی تر، کەواتە ئەوە ئاو دەکێنەوە ناو ئاشی پارتی و ئەم حوکمانییە گەندە و ستەمکارە.
پەرلەمانێک کە بە بەها بێت، بە دەنگ بێت، چالاک نەبێت، هیچ دەورێکی لە داشتن و هەنگاوزکردنی سیاسەت و حوکمانی کوردستاندا نەبێت، نەتوانێت وەزیرێک و گزەرێک چ جای سەرکی وەزیران بە جارێک بانگهەشت بکات بۆ نەو پەرلەمان و لێپەرسینەوەی لەگەڵدا بکات، پەرلەمانێک لە سەروو خەیاوە سەرکێکی بە ناوی (سەرکی هەرێم) و

ئەندام مەکتەبەکی سیاسی پارتی بە ناوی(ماوەژکاری ئاسایشی نەتەوەیی) دانابێت، نەتوانێت هیچ جۆر یاسا و بڕیارێک دژبکات بە گەلینییان، جا با کاراش بکرێتەوە، چ لە مەسەلەکە دگەیت؟! بە دڵنیاییەوە هیچ. ئەم کاراکردنەوەیە، کە بەردەوام کراوە بە داواکاریەکی سیاسسی گرنگ و بەسەردەمی بزووتنەوەی گەلان و ناڕازیبووەکانی یەکێتیەوە، وەک ئەوە وایە بڵێیت: تۆ ئاو بخۆ ئاشکەوە، بە ئەوەی بەدڵنگمان بکەیت لە ئاستی داگیرکاریەکانی خۆت و جێبەجێکردنی پڕۆژەکانی خۆتدا.

ئەم داواکاریە پوچە، بەرهەمی سەرکەشیی و هەژموونی پارتیە، ئەگەر پارتی ئەوەندە بە سەرکەشی و بە تووندی وڵامی نەبوایە بەتان، ئەوە ئەم داواکاریەتان نەدەبوو. دنیای حوکمانییە ستەمکاریەکەی هەردوو مەکتەبی سیاسی پارتی و یەکێتی و هەردوو بنەماڵەی بارزانی و تاڵەبانی بەدڵنگ درۆیان دەدا بە حوکمانییە ستەمکاریی و گەندەڵیەکەی خۆیان. بەڵام ئەم دوو مەکتەبە و ئەم دوو بنەماڵەیە وا دیارە لەوە فەلاویترن کە تا ئێستا خەڵکی گشتی و ئەوەی سیاسیی و ڕۆشنبیری ناو سەرکردایەتی یەکێتی و بزووتنەوەی گۆڕانیش هەستی پێکردبێت. دۆیان سیناروی وەک پێکخستنی پەرلەمان و موچە بڕین و ئاڵای کوردستان و ڕیفراندەم و دەوڵەتی کوردیان بە دەستەوەیە. ئەمانە بە ئەوەیە کە بڕەی ئێپزسۆن کەورت بکەنەوە لە ناڕازیبووەکانی یەکیتی و بزووتنەوەی گۆڕاندا، بە ئەوەی لە جیاتی خۆپیشاندان و ناڕازایەتی خەڵکی گشتی و چەوساوە و ستەملێکراوەکان ئەم نوێنەرانە ناڕازی بن و بە دروشمی(کاراکردنەوەی پەرلەمان، گۆڕانەوەی وەزیرەکان، چاکسازییەکی درەزنانە، مەسەلەی نەوتفرۆشتن، مەسەلەی جێعفەری و عەبادی و مالکی، مەسەلەی شنگاڵ و پەکەکە و ئەنکەسە و ئەژئاو، مەسەلەی کارەبا و ئاوی پاکی خواردنەوە و تەندروستی و پڕوەدە و دۆیان مەسەلەی دیکەی لەم بابەتانە) خەڵکی پشوو سەرقاڵ بکەن لە لایەک و لە لایەکی دیکە خەڵکی دڵخۆش بکەن بەوەی کەمەڵێک لە ناو یەکێتیدا ناڕازین لەم حوکمانییە و بزووتنەوەی گۆرانیش پشتیوانی خەڵک دەکات.

ئەگەر ناڕازیبووەکانی ناو یەکیتی و بزووتنەوەی گۆڕان ڕاستیان دەوێت و دڵیانەوێت بە ڕاستی بەرهەمی ئەم حوکمانییە نەبن و درێژە پەدەری ئەم ستەمکاریە نەبن، دەبێت باش ئەوە بزانن کە لە بناغەوە (ئاشکە) لە کار کەوتوە و کەڵکی لەبڕاوە، بەردەکانی سواوە، هیچ ناهاێت. جگە لەوەی هیچیش ناهاێت، گەنمی تێناکرێت بە هایین، لە جیاتی گەنم، بە موزایدەی سیاسیی و خۆ سەپاندنی حیزبەکی سیاسی و

بەرفراوان بوونی زیاتری هەژموونی خۆی بەسەر کوردستاندا، هەڕەشەی دەوڵەتی کوردی تەدەکرێت. ئەمە چ لێژیکێک و چ خوێندنەوەیەکە، کە ئەوەی سیاسیی گرتووتانە بە دەمتانەوە. ئەگەر ئەوە بە ڕاستی ئەپەزسۆنن، بە ڕاستی هەست بە ترسناکییەکان دەکەن، بە ڕاستی پەدەزانن کە ئەمە حوکمڕانیی نییە، ئەوە دەبێت لە هەوڵی ئەوەدا بن ئاشکرا لە بنەڕەتەوە هەڵتەکێنن و ئاشکێی نوێی سەردەمیانە و شایستە بە ژیانی خەڵکێی دامەزرێنن، دەبێت ئاشوانەکانی ئاشکەش خەڵکی خۆیان بن نەک بنەماڵە و تاقم و دەستەیەکی مافیایی و گەندەڵ. سەیرە بەڵامەوە بزووتنەوەی گەلان بێت، بەڵێ ئەمە ئێستا کاندیدمان هەیە بۆ (کورسیەکەی سەرۆکی هەرێم)، کام سەرۆک و کام سەرکایەتی، بۆ کام لێژیکی سیاسیی و بۆ کام یاسا و ڕێسا تۆ دەچیتە جیگەی سەرۆکێکی داگیرکراو کە لە بنەمادا لەسەر ئەوە دامەزراوە کە هەرکەس لەسەر ئەو کورسیە دانیشێت، دەبێت دانیشتنەکەی هەتا هەتایی بێت، مەگەر مەرگ بتوانێت پێی چەپکات.

جیهاد موحەمەد/ سلێمانی
١١/٤/٢٠١٧

---

# قسەیەکی کورت لەسەر ڕای زیا پەترەس ... جیهاد موحەمەد

زیا پەترەس سەرۆکی دەستەی مافی مرۆڤ بە پلەی وەزیر و بە بڕیاری پەرلەمانی جاران خوا عەفویکات، دەڵێت: "پاشکەوتی موچە و بڕینی موچە پەشێلکردنی مافی مرۆڤ، لەبەر ئەوەی بە گرێبەست هەموو ئەوانەی وەزیفەی حکومییان هەبووە، لە بڕامبەر موچەیەکی دیاریکراودا دامەزراون، واتە لایەنی حکومەت ئەم گرێبەستەی تا سەر جێبەجێ نەکردووە، بیانووکێشی ناخوات، کە بە ناوی کەم دەرامەتی و قەیرانی حکومەتەوە ئەم مافەی پەشێلکردووە، چونکە شەفافیەت لە داهاتی حکومەتدا نییە و بەمتمانەیی لە نێوان خەڵک و حکومەتدا هەیە".
ئەگەر گوێ لەم قسەیە بگرین، دەنگە زڕبەی زڕمان بێین، ئەم

پیاوێ پیاوەکی نەترسە و بوێرانە بەرگری لە مافی خەڵک دەکات و ناخنێ لە حکومەت دەگرێت.
بەڵام ئەگەر بە وردی قسەکانی لێکبدەینەوە، ئەوە بەمان دەردەکەوێت کە ئەمەش تەنها بە خۆ پەڕاندنەوەیە و هیچی تر، لەو بەرپرسیارێتییەی کە لەسەرێتی. تەنها بە ئەوەی کە وەڵامکی پێ بێت بە ئاگیاندنکان.

چۆن؟ بە وەڵامی ئەمەش من دەڵێم، نەخێر مەسەلەکە تەنها پشێلکردنی مافی مرۆڤ نییە، ئەمەیان بشکەتی، بەڵام بشکەی تری کە هەکارەکی سەرەکییە بە دەیان پشێلکردنی مافی مرۆڤ، نەبوونی سیستەمکی حکوانیی یاسایی و دادپەروەر، حکومەت لە کوردستاندا دەزگایەکی هەڵەمکی حیزبییە، پەش ئەوەی دەزگایەکی سیاسیی دادپەروەر بێت و بە گوێرەی دەستور و یاساگەلکی دیاری دادپەروەرانە لە پەرلەمانەوە کار بکات و لەسەر بنەمای ئەو بیار و دەستورە هەبژێردراوە و یاسا دەرچووکانی پەرلەمانەوە کار بکات.
هەر بە نموونە و لەسەر ئەم قسەیی سەرکی دەستەی مافی مرۆڤ لە کوردستاندا، ئەم پرسیارە دەخینە بەرچاو، ئایا هیچ کەسک کە لە کوردستاندا دادەمزرێت، ئاگاداری ئەو گرێبەستەیە کە سەرکی مافی مرۆڤ باسی دەکات و دەڵێت خەڵک بە گرێبەستک دامەزراوە؟ یان هەر بە خەی وەک هەموو مەسەلەیکی دیکە کە خەڵک ناهشیارانە خەی تێفەدەدات، تەنها مەبەستیان دامەزراندنە و هیچی تر، چونکە دامەزراندن لە کوردستان و وەاتانی نەوتدا تەنها بە سیاسەتکی داپشینی بەتاڵە(بطالة مقعنة) دەکرێت و خەڵکیش دەزانن کە دامەزراندن و کارکردن لە دەزگا حکومییەکاندا، تەنانەت لە شونێ هەستیارەکانی وەک مامەستایی و پزیشکیشدا، یان دامودەزگاکانی پۆلیس و ئاسایش و ئاگرکوژێنەوەکان، نیوە ئیش دەکەن و بایی ئەوەی وەری دەگرن ئیش ناکەن، واتە بە ناوی دامەزراندنەوە بە نیوە مشخۆرییەک موچە وەردەگرن.

پرسیارەکی تر کە پشتیوانی لە ئای ئەمە دەکات و قسەکانی سەرکی مافی مرۆڤیش هووندکاتەوە کە ئەم دەستیە هەموو پشێلکردنکی مافی مرۆڤ لە هەندێ سیاسیی و کۆمەڵایەتی و ئابووریەکان هووت دەکەنەوە. بەیە تەنها سەیری پشێلکەرنەکە دەکات بە بە ئەوەی بزانن بچیی و هەکاری چییە کە ئەم پشێلکاریانە دەکرێت و چۆن دەتوانن بنەبڕی بکەن. چونکە ئیشی دەستەی چاودێریکردنی مافی مرۆڤ تەنها ناخنگرتن نییە، بەڵکو پش ئەوە هەوڵدانە بە یاسا و سزای

یاسایی و پەرلەمانی پێشێلکردنەکانی مافی مرۆڤ بسەرتەوە. ئەو کاتانەی کە بە بە پلانێژی و بە هەماهەنگی موچەخۆرانی هەرەمی کوردستان دە ئەوەندەی جاران زیادی کرد، ئایا ئەم زیادکردنانە لەسەر داخوازیی مومچەخوران بوو؟ ئایا هیچ کام لە سەندیکاکان، یان کۆمیتەکیان، یان هەموو سەندیکاکان پێکەوە دواکاری ئەو زیادکردنە بوون؟ یان کۆمیتەک ئابووری ناس و شارەزایان لە بواری ژیانی گشتی خێرا کە ئاگاداری نرخ و بایی کاڵوپەڵەکانی ناوبازاربن و ئاگاداری پێویستییەکانی ژیانی خەڵک بن بە گوێرەی ڕێژە و پێشکەوتنی خەڵک، یان بە گوێرەی بەرزبوونەوەی داهاتەکانی حکومەت داوای زیادکردنی موچەی خەرانیان کردبوو؟ یان پرسیان پێکرابوو لە لایەن حکومەتەوە؟ ئایا بە ڕاگرتنی جارێک لە یەکسانی نێوان موچەخۆران، موچەکان زیادی کردبوو؟یان هەر هەماهەنگییانە و بە گوێرەی پلەی حیزبایەتی و ئەوانەی کە لای حیزب پێویست بوو موچەکانیان بگاتە چەندین میلۆن دینار، وەک موچەی پەرلەمانتاران و وەزیرەکان کە موچەی هەندێکیان دەگەیشتە پێنج تا هەشت ملۆن دینار. واتە ئەوانەی کە زۆر نزیکن لە حکومەتەوە ئەوانە موچەکانیان گەیشتە بەرزترین ئاست.

کەواتە پێش ئەوەی پێشێلکردنی مافی مرۆڤ بڵێت، مەسەلەی موچە زیادکردن و لە پێکات دابەزینی دەچێتە خانەی بەسەروبەریی حکومەتێکەوە کە وەک ئاشی نەزان خوا دەیگەڕێت.
ڕەنگە تووشی ڕەخنە ببم لای ئەوانەی کە تەناگەن، تەنها ئەوە دەزانن کە دژی کەمکردنەوەی موچە بن. کە لە ڕاستیدا ئەمە زۆر ترسناکە، چونکە موچە کەمکردنەوە لە چاو کەمکردنەوە نرخی مرۆڤ و هەرزانکردنی مرۆڤ و مرۆڤایەتی لە کوردستاندا ئەوەندە کاریگەری نییە. ئەوەی کە زۆر ترسناکە نەمان و حسابنەکردنە بە مرۆڤ، کاتێکیش ئەمە کرا، ئیتر نەک موچە کەمکردنەوە ئاسایی دەبێت لای حکومەتێکی ستەمکار، بەڵکو کوشتن و بڕین و ئەشکەنجەش لە زیندانەکاندا و بە سەروشوێنکردنی کەسە سیاسییەکانیش ئاسایی بووەتەوە لە لای دەسەڵاتی سیاسیی پارتی و یەکێتی.

جیهاد موحەمەد/ سلێمانی
٨/٤/٢٠١٧

# هەڵکردنی ئاڵای کوردستان لە کەرکووک پێوایە ... جیهاد موحەمەد

پێوایەتی هەڵکردنی ئاڵای کوردستان لە کەرکوک نابێت بکرێت بە دەستکەوتی حیزبەکان. بەڵکو دەبێت بکرێت بە دەستکەوتی پێکەوەژیانی پێکهاتەکانی شاری کەرکوک و دەوروبەری.

ئاڵای کوردستان دەبوو لە یەکەم ڕۆژی ڕاپەڕینەوە، یان لە یەکەم ڕۆژی ڕوخانی ڕژێمی فاشی سەددام و بەعسیەکانەوە لە کەرکوک و لەسەر هەموو ناوچە کوردیەکان یان ناوچە و دەڤەر و شار و شارۆچکە کوردستانییەکان هەڵبکرایە. بەڵام نەک ئەمە نەکرا، بەڵکو کاتێک (ئاغای مەتاری) ئێرانیی هات بە سڵەمانی بە پڵە یەکەتی نیشتیمانی لە هەرچ شوێنێکدا ئاڵای کوردستان هەڵکرابوو دایانگرت!، تەنانەت وێنەی هەواسراوی قازی محەمەدیشیان دەشاردەوە، ئەم ترسنۆکییەی یەکەتی نیشتیمانی نابێت لە بیر بکرێت. پارتیەکانیش لە ڕۆژگاری فرانسە حەریری ڕەحمەتیەوە شەڕیان بە مامۆستا شێرکۆ بێکەس دەفرۆشت لە پەرلەماندا لەسەر ئەوەی کە دایانوت: "دەبێت ئاڵای عێراق لە پەرلەماندا هەڵکرێت". ئێستاش موزایەدەی دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی دەکەن.

حەقیقەتێکی تریش ئەوەیە مادام ئاڵای کوردستان ئێستا دەشکێتەوە لە کەرکودا ئاڵای تورکمانەکانیش وەک کەمینەیەک حەقی خۆیانە هەیکەن و بشکێتەوە. تەنانەت ئەگەر شاری کەرکوک بە تەواوەتی بشگۆڕێتەوە سەر کوردستان تورکمانەکان حەقی خۆیانە ئاڵای خۆیان هەڵکەن.

یان ئەوەتا دەبێت کورد و عەرەب و تورکمان پێکەوە ئاڵایەکی تایبەتی بە شارەکەی خۆیان دروستبکەن بە لێتێگەیشتن، چونکە هیچ نەتەوەیەک بۆی نییە مافی نەتەوەیەکی تر پێشلبکات ئەگەر دیموکراتیەت و پێوایەتیمان دەوێت!. لە حاڵەتێکی واشدا ئاڵای کوردستان و ئاڵای گشتی پێکهاتەکانی کەرکوک پێکەوە هەڵدەکرێت، کە بە بۆای من ئەمە باشترین چارەسەرە، خۆ ئەگەر کەرکوک نەشگۆڕێتەوە سەر کوردستان و بکرێت بە هەرێمێکی تایبەتی، ئەوە زۆر ئاسایە ئاڵای خۆی هەبێت و لەگەڵیشیدا ئاڵای کوردستان هەڵکرێت.

کورد سەد ساڵە داوای کوردستانی بوونی کەرکوک دەکات، خەباتی بۆ دەکات، مافی خۆی وەران دەکات، خوێنی بۆ دەڕژێت، یەکەک دەڵێت، "کەرکوک دڵی کوردستانە" و ئاوێدی دەڵێت "کەرکوک قودسی" کوردستانە، بەڵام ئەمانە بۆو واتایە نایەت کە کاتێک دەستەاتی هەبوو مافی نەتەوە و کەمینەکانی دیکە پشێلبکات، بۆیە هەڵکرندی ئالای کوردستان بە پیرۆزایی و سنگ دەرپەڕاندن نابێت، دەبێت هەڵکردنی ئالای کوردستان ببێت بە مایەیی پکەوە ژیان و هەستکردن بە (ئەمان) لە لای هەموو پێکهاتەکانی شاری کەرکوک و دەوروبەری. خۆگەر مەسەلەکەش ئاوێیە کە تورکمانەکان لە کەرکودا کەمینەن، کەواتە دەبێت بڕیەن سەدام و ڕژمە فاشیەکەی حەقی خۆیان بوو کوردیان دەچەوساندەوە، چونکە ئەمەش لە عەراقدا کەمینە بووین.

هەرچ مافێک بە ناعەقڵانی و بە پشێلکردنی مافی بەرامبەر و بە ستەم بە دەستهات، ئاوە خۆی لە خۆیدا ستەمکاری و زەردارییە. هەموو ئەوانەی تانها پیرۆزبایی دەکەن و بیر لە پکەوە ژیانی خەڵکی کەرکوک و ئاشتی و ئاشتەوایی ناکەنەوە، تانەگەن، یان خۆیان لە خۆیاندا کەسان و لایەنی نەژاند پەرست و قەومچین، یان موزایەدەی سیاسیی دەکەن. خۆگەر نەجمەدین کەریم و ئانجووەمانی کەرکوک بە ڕاستی دڵیانەوەت ئەم ئاڵایە بەردوامبێت، ئەم ئاڵایە ببێت بە مایەیی پکەوە ژیان و خۆشی و بەختەوەری ئاوە پێش سنگدرپەڕاندن و نەعرەتەی قەومی دەبێت ئاو پێیامە بگەیەنن بە عەرەب و تورکمان و هەموو لایەک کە مەبەست لە هەڵکردنی ئەم ئاڵایە پشێلکردنی مافی هیچ نەتەوە و کەمینەیەک نییە و ئەمەش لەسەر ئەرزی واقیع پراکتیزە بکەن.

هەڵکردنی ئەم ئاڵایەی کوردستان دەبێت هێندە بە پشوودرێژی و بە عەقڵانییانە بێت، هەموو حەق و کینەی تورکمانە ڕەگەزپەرستەکان و عەرەبە شۆڤینیستەکان و کوردە نەژادپەرستەکان خاوبکاتەوە. ئەم ئاڵایە دەبێت چەکەکی عەقڵانییانە بێت بە لێدانی ناعەقڵانیەتی ئاو نەتەوەپەرستییەی کە لاوەتی عەراق کراوە بە دەوڵەت فووی تێدەکرێت و هەڵئاوسەنرێت، لەم پناوەشدا خوێنی دڵیان و سەدان هەزار هاوڵاتی لە کورد و لە عەرەب و لە تورکمان ڕژێنرا، ماڵی دڵیان هەزار خەزان وێرانکرا، دڵیان هەزار کەس لە سێدارە دران، دڵیان هەزار گوند و دێڤار وێرانکران، ئەمەی کورد جینسایدکراین، ئەنفالکراین، کیمیابارانکراین، دەبێت ئەم هەڵئاوسانە ناعەقڵانییە فشبکرێتەوە بۆی کە هەموو پکهاتە کەرکوکیەکان بەرژەوەندی پکەوە ژیان و خۆشویستی و ڕێزگرتن لە کولتووری یەکتری بنەمای

سەرکی ژیانکی بەختەوەر بیان. تەنانەت هەڵکردنی ئەم ئاڵایە دەتوانرێت بکرێت بە دەستپێکێکی عەقڵانیانە بۆ دامەزراندنی (دەوڵەتێکی کوردستانی) لە جیاتی ئەو دەوڵەتە کوردییەی پارتی موزایەدەی پەوەدەکات و بە حساب تورکیای هەڵگرپرست پشتیوانی دەکات، کەچی ئەوەتا لەسەر ئەم ئاڵایە هەڕەشەمان لێدەکەن و هاتوهاواریانە. دەوڵەتی کوردستانی بەو واتایەی کە مافی هەموو پێکهاتەکانی خەڵکی کوردستان لە ژێر سایەیدا بگێن بە مافەکانی خۆیان و خۆشبژی و بەختەوەری و پێکەوەژیان فەرهام بکرێت بیان.

ئەگەر ئەم کارە نەکرێت، ئەوە هەڵکردنی ئەم ئاڵایە لە لایەک تەنها خزمەتی لە موزایەدەی سیاسییدا دەبینرێتەوە و مەبەستە لێی لە بیربردنەوەی کێشە سەرەکییەکانی ژیانی گشتی خەڵکە، جگە لەوەش ئەم ئاڵایە ڕق و کینەی نەتەوەپەرستی ئەستورتر دەکات، لە جیاتی خۆشی هێنان و بەختەوەری و ئارامی و ئاسایش دروستکردن دەبێت بە مایەی خوێنڕشتن و شەڕ و ئاژاوە، کە پەم وایە ئەوەتی کورد خەبات دەکات بۆ ڕزگاری و ئازادی بۆ دەست ئەم ناعەقڵانیەتەوە دەناڕەت، کێشەی کورد کێشەی نەبوونی دیموکراتی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتیە، دەربەدرکردنی کوردەکان لە شار و ناوچەکانی خۆیاندا لە ناعەقڵانیەتی حکومەتەکانی عێراق و قۆمچێتی و شۆڤێنێتی عەرەب و تورکمانەوە هاتووە، سەرچاوەی ئەم ناعەقڵانییە، ئەم کولتوورە سیاسییە هەگرپرستە لە پێش هەموو نەتەوە و کەمینەیەکدا کورد سوودی لەوەردەگرێت. ئەگەر کورد خاوەنی سیاسەتێکی سەردەمیانەی عەقڵانییە، با هەوڵبدات بۆ لەبەرگێشتن و دامەزراندنی کولتوورێکی سیاسیی دیموکراتییانە چارەسەری کێشەکان بکات، نەک بە ڕق و کینە و تۆڵەسەندنەوە. ڕق و کینە و تۆڵەسەندنەوە هیچ کات لە بەرژەوەندی خەڵکی هەشووت نییە، بەڵکو سیاسەتێکی نا ئینسانیانەی دەستە و تاقمە سیاسییەکان کە هەر لایەنێک دوکانێکی سیاسی دروستکردووە و هەزەکی گەورەی لە خەڵکی هەشووتی ناهۆشیاری پێکەوە ناوە،کە بە ناچاری ئەو خەڵکە لە پەناوەی ژیانی هەژانەی خۆیان و منداڵەکانییاندا بوون بە چەکداری ئەو هەزە میلیشیایانە. ئەم هەزە هەڤتار فاشیانە بە ناوی کوردایەتی و بە ناوی تورکمانچێتی و بە ناوی عروبەوە درێژە بە سیاسەتی گەاوی خۆیان و داگیرکاریی دەدەن و خوێنی میللەت دەمژن و شەڕکانییان درێژە پێدەری سیاسەتە داگیرکاریی و ستەمکارییەکانیانە.

**جیهاد موحەمەد**
۲۹/۳/۲۱۰۷

سلێمانی

---

# بە مـــــــــــورتەزەقکردن و میلیشیاییکردنی گەلانی ناوچەکە بەردەوامە -1-… جیهاد محەمەد

**بەشی یەکەم**

هێزی مورتەزەق و میلیشیایی بەو هێزانە دەوترێت کە نیشتیمانیی نین، ئەو هێزانەی بە هیچ حسابکردنێک بە پرنسیپی ئەخلاقیاتی سوپایی و نیشتیمانپەروەریی و مرۆڤدۆستییەک دروستدەکرێن. لەگەڵ ئەوەشدا بە ناوی نیشتیمانپەروەریی و پاراستنی سەروەریی نەتەوە و هەندێک جار بە ناوی پاراستنی سەروەریی دەوڵەت و هەندێک جاری تر بە ناوی پاراستنی دین و ئاینزاکانەوە دروستدەکرێن. واتە ئەم هێزانە هەندێک جار سەربە حیزب و بزووتنەوە سیاسییەکانن، هەندیک جاری دی سەربە دەوڵەتەکانن، بەکاریان دێنن بە بەرگریکردن لە دەوڵەت یان دین، یان پاراستنی ناوچەیەکی جوگرافیایی. لەگەڵ ئەوەی مورتەزەق بەو تاک و میلیشیانە یان ئەو سوپایە دەوترێت کە بەکردەگیرێن بە پاراستنی دەسەڵاتی پاشا یان حوکمڕانێکی دڕەکی، یان بەکردەگیرێن بە پاراستنی دەسەڵاتی ناوخۆ، بەڵام ئەوەی من تێبینی دەکەم لەم ڕۆژدا و لە ناوچەکەدا بە گشتی ئێستا جیاوازییەکی ئەوتۆ نەماوە لە نێوان هێزی میلیشیایی و هێزی مورتەزەقدا.

بە نموونە وەک هێزە میلیشیایەکەی حەسن نەسروا لە لوبناندا، کە چەند لە دژایەتیکردنی ئیسرائیل دروستبووە لەوە زیاتر بە بڕوادان و باڵادەستی هەژموونی دەوڵەتی ئیسلامیی شیعەگەرایی دروستبووە. هێزەکانی حەماس لە فەلەستیندا، هێزەکانی بەسیج و پاسدار لە سەردەمی شای ئێران/عێراقدا، هێزەکانی حەشدی شەعبی ئێستا لە عێراقدا، هێزی جاش کوردەکان دژی پێشمەرگە و شۆڕشی گەلی کورد. ئێستا لە کوردستاندا لیوا تایبەتەکان، حەشدی شەعبی لە کورد، حەشدی وەتەنی کە پارتی و سونەکان خەریکی دامەزراندنین، ئەو هێزەی کە لە ئەنبارەکەس و هێزەکی پارتی بە سەرپەرشتی ٢١ ئەفسەری

توریکی پەلاماری شنگال و هەزی پەکەکەیان دا، هەروەها ئەو هەزانەی کە ئێستا وا بەیارە لە کوردستاندا دروستبکرێت و سەرتاکانی دەرکەوتوون.
لە پێش هەموو ئەمانەشەوە هەزە تیرۆرستییەکان کە بە دەیان گروپ و هەزن، لە هەموویان زیاتر و گەورەتر و ترسناکتر هەزەکانی داعش بوو کە لەم چەند ساڵەی دواییدا وەک قارچک هەڵتەقین بە بروسکە و هەورەتریشقەی ئەو هەورە ڕەشە چەکنەی بیریی شەڕانگیزی و شەڕخوازی کە سەرتاپای ناوچەکە و بە تایبەتی وڵاتی سوریایی گرتەوە. هەموو ئەم هەزانە خەیان نەک بە بەکرێگیراو و میلیشیایی نازانن، بەڵکو خەیان بە نیشتیمانیی و نیشتیمانپەروەر دەزانن، تەنانەت کاتی خەی کە بە سەتان هەزار جاش بەکرێگیراوی ژێرەمی فاشی بەعسیەکان بوون بەناوی ئەوەو ئەم کارەیان دەکرد کە گەنجانی کورد لە شەڕی عێراق/ ئێران بپارێزن، یەکێک لە سەرەک جاشە گەورەکانی خەڵی جاف دەیگوت: "دەبێت گەلی کورد ممنوونی من بێت کە توانیوم پێنج هەزار گەنجی خەڵکەکەم بپارێزم لە تەوگلانی شەڕی ئیران/عێراق"، هەندێکیش لە مافرۆز تایبەتەکان دەیانگوت "ئەمە کۆی بارزانین و بە ئەمری بارزانی بووین بە چەکداری حکومەت و دەماوەت ئاوە پێشمەرگەی یەکێتی نیشتیمانی بکەین، چونکە ئەمانە جاشی ئێرانن".

مەرج نییە بەکرێگرتنی ئەم هەزانە بە پارە و پول و پێدانی موچەی چەور بێت، زۆر جار دەسەڵاتە سیاسییەکان و حومکەرانەکان بە سیاسەتی بەرپاکردنی بەکارییەکی زۆر، کە زۆر جار دەگاتە لەسەدا ٢٠ی بەکاری خەڵک ناچار دەکەن لە پێناوی دابنیکردنی موچەکەی مەمرە و مەڕیی پەنابەرن بە چەک هەڵگرتن و دەبن بە چەکدارای مورتەزەق و میلیشیایی، هەندێک جاری تر بە بەرپاکردنی نەبونی ئاسایش و ترس و تەقاندنی ئەوانەی کە سڤیلن و چەکدار نین، هەندێک جاری تر بەناوی هەزی نیشتیمانیی و بەرگریکردن لە نەتەوە و مافی نەتەوە، یان بەرگریکردن لە دین و ئاینزاکان، یان بەرگریکردن لە سەروەریی یاسا و دەسەڵاتی یاسایی ئەم هەزگەلە دروستدەکرێت و بە دەیان و سەتان هەزار کەس چەکدار دەکرێن.

ئەم هەزانە هەموویان پێکەوە لەگەڵ سوپا دیسپلینکراوەکاندا، وەک سوپای جارانی عێراق و سوپای ئێران و سوپای ئێستای عێراق و هەزەکانی پێشمەرگە، هەروەها سوپا زبەلاحەکی تورکیا و سوریا، لە پشتیانەوە سیاسەتکی هەندە نامرۆڤانە و ناعەقڵانییانە ئاوەستاوە و هەیان دەسوێنێت، کە دەیانوەت زیاتر و زیاتر هەرچی عەقڵ و بیرکردنەوەیە لە لای گەلانی ناوچەکە بسڕنەوە و تووشی زیاتری

نەعرەتی نەتەوەپەرستیی و سیکتاریزمی دینیی و ئاینزاییان بکەن. ئامانج لە پەناوی درێژدان بە سیاسەتکانی خۆیان، شکستپێکردن و جەنگ درێژە پێدەری سیاسەتکانییان و حومکەرانییەکانییانە. کە بە بەوای من سیاسەتی هیچ لایەنێک لەم لایەن و دەوڵەتانە نێک هەر عەقڵانی نییە بکو زۆر جار لە جیاتی دەوڵەتە زلهێزکانی دنیا شدەکەن و مالی خکی وێران دکەن، واتە لێرەدا دەتوانین پێیان بڵێین (مورتەزەق). پاساویشم ئەوەیە بە ئەم قسەیەم، کە هیچ کام لە گەلانی ئەم وڵاتانە، نە گەلی ئێران و نە گەلی عێراق و نەگەلی کورد و نەگەلانی تورکیا بە کورد و تورکەوە و نە گەلانی سوریا بە کورد و عەرەبەوە، سوودیان لە درێژە پێدانی جەنگ وێرنەگرتووە، بکو ئەوەی سوودی وێرگرتووە تەنها دەتوانین بڵێین، حیزب و دەوڵەت و حوکمڕانکانی ئەم ناوچەیە و کەمپانیا سەرمایەدارکانی جیهانە، کە بە هەزاران و دیان هەزار ملیار دۆلاریان لەم شەو جەنگانەدا دەستکەوت بووە. کەواتە ئەم هێز و لەشکرانە هەم میلیشیایین بەو واتایەی کە دیسپلینی سوپاییان نییە و نیشتیمانیی نین، هەم مورتەزەقن بەو واتاییەی بە بەرژەوەندی گەل و نیشتیمان چکدار نەکراون. ئامانج کارساتە و کارەسات بە دوای خۆیدا دەنێت. گرنگیشە کە ناوی سوپای دیسپلینکراو بە ئەخلاقیات و تەکتیک و ستراتیژیی سوپایی دەبین، ئەوە بزانین کە هیچ سوپایەک لەم سوپایانە نیشتیمانیی نین، بکو لە پەناوی پاراستنی حوکمڕانە ستەمکارەکاندان. لە مێژوویەکی دوور و درێژی ئەم سوپایانەدا دوو جار کاری وایان کردووە کە بەنی نیشتیمانپەروەریی لە بێت، جارێک لە شەری ئیسرائیلدا کە سەرکەوتنیان بە دەستهێنا، جاریکی تریش لە شەری ئیخوانەکان و حوکمی یەک ساڵەی ئیخوانەکاندا لە میسر، کە دنیام ئاگەر تیشکی سەوزی ئەمریکا نەبوایە و ئەمریکا نەیجوڵاندنایە ئەوەشیان نەدەکرد.

کارساتی گەورەتریش ئەوەیە، کە هیچ هێزکی سیاسیی عەقڵانی لە ئارادا نییە، بتوانێت بەرامبەر بەو هەموو هێزە داگیرکارییە بوەستێتەوە. ئەم ناعەقڵانیەتە، ئەم شە و جەنگ و ماوەرنییە کە لە دیان فەرمدا خەی دەبینێتەوە و بە دیان ناوەوە چەخماخە لەدەدات و هەدەگیرسێت، وەک کەوتنەوەی ئاگرێک وایە کە تە و وشک پێکەوە دەستوتنێت، هەرچی زیندەورە و بونەوەرە لەگە خۆیدا ئایدماێت و دەیسوتنێت. کەپەی ئەم ئاگرە دەمکە بەربەتە گیانی مرۆڤکانی ئەم ناوچەیە، هەر لەسەردەمی داگیرکاریی ئیسلام و(فتوحاتی)ئیسلامەوە زیاتر ئەم ئاگرە تینی سەندوە، تا ئەو کاتەی دەوڵەتی عوسمانی لە ناوبرا و زلهێزە داگیارکارییەکانی بەریتانیا

و فەرهنسا ئەم ناوچانەیان داگیرکرد و دابەشیانکرد بە سەر خۆیاندا، کاتەکیش چونە دەرەوە، دەوڵەتگەلەکیان دروستکرد بە ناوی دەوڵەتانی نیشتیمانییەوە، بریسکەی ئەم ئاگرە نەک نەکوژایەوە بەڵکو کردیان بە ژیملەمێیکی گەرم و پڕ لە بریسکە و پشکە بە ئەوەی هەرچ کات ویستیان بە ئاسانی هەڵیگیرسێننەوە و شەڕ و ئاژاوەیەکی دیکەی پێ بەرپا بکەن. ساڵ بە ساڵ و دەیە بە دەیە، تین و کڕپەی ئەم ئاگرە ناعەقڵانییە زیاتر و زیاتر دەبەست. تووندووتیژی و شەڕخوازی و دواکەوتوویی و کولتووری خەڵ و تایفەگەرێتیی و سیکتاریزمیی بە جۆرێک بەربەاو بووە کە دەتوانم بڵێم زەر جار ئەو هەڵز و حیزبە عەقلانیانەشی گرتەوە کە خاوەنی فەلسەفەیەکی ئینسانیبوون و بە فەلسەفە و جیهانبینییەکی ئینساندۆستی و چەپگەرایی و مارکسیەت ئەندامان و لایەنگرانی خۆیان پەروەردەکردووە.
بە مورتەزەقکردن و میلیشیایییکردنی گەلانی ناوچەکە

ئەوە تەماشاکەن!، هەموو ئەوانەی پێی دەگوترێت هێزایەتی و حەق، هێزا و حەقن و کەسیش ناتوانێت نوکتەی بکات لە هێزایەتی زۆرێک لەو مەسەلانە:
ـ وەک مافی گەلی کورد بە دیاریکردنی چارەنووسی خۆی، سەربەخۆیی کوردستان و دروستکردنی دەوڵەتی کوردستان.
ـــ وەک مافی تورکمانەکان و پشتڵنەکردنی مافیان، وەک پێکهاتەیەکی نەتەوەیی لە کەرکوک و هەندێ ناوچەی دیکەدا و هەروەها بشک لە پێکهاتەی عێراق.
ـــ وەک دووڕخستنەوەی ستەم لەسەر شیعەکان و دژایەتیکردنی ستەمی سوننە.
ـــ وەک دژایەتیکردنی سوونە بە هۆزمووەنی ئێران لەسەر عێراق و هەموو ئەو ناحەقی و ستەمەی لێیانکرا لە لاین ئێران وشیعەکانی عێراقەوە.
ـــ وەک نەسینەوەی دین و ئاینزاکان و دژایەتینەرکردنییان بەو شێوەیەی کە قەدەغەیان بکات.
ـــ وەک ئەو ئازادییەی کە لیبراڵەکان و چەپەکان خوازیارین.

ـــ وەک مافی مرۆڤ و فەراهەمکردنی کولتوور و سیستمی دیمکوراتی و سیستمی عەلمانیەت و حوکمانییەکی دادپەروەرانە، کە هیچ دین و ئاینزایەک نەسەپێنێ، هیچ جیاکارییەک نەکات بە ناوی جیاوازی توخم و ڕەگەز و پست و زمانە جیاوازەکانەوە، چاکسازییەکی بنەڕەتی لە پرسەی پەروەدە و تەندروستییدا، نەهشتنی گەندەڵی و دزی و بە

فیدراڵیزمی سەروەت و سامانی نەتەوە و نیشتیمان، دژی داواکاری لەم جۆرانە، هەموویان بوختان بوون بۆ دروشمی ئاڵاو و واڵای ئەم حیز و هەڵز و حوکمڕانانەی ناوچەکە، لە ژێر ناوی ئەم بوختانەوە دژیان شەڕ و پەلاماردان و هێرش و جەنگ دروستدەکرێت، کەواتە هەموو ئەم بوختانە بوون بۆ بریسکە و کپەی ئاو ئاگارە ناعەقڵانییەی کە ئاماژەمان پێدا. کەواتە ماف و حەق و بوختانەکان کراون بۆ چەکێک بۆ بڕوودان بۆ سیکتاریمزیی و بڕژەوەندخوازی و شەڕ و تووندووتیژی. بەنگە باشترین گوتە لەردا ئەوە بێت کە دەگوترێت:"الحق یراد بها باطل" هەموو ئەمانە بوختان بەناو دەکرێن بۆ خەراک لە پێناوی ژیانێکی ناهەموار و پوچ و خاڵیی لە مرۆڤایەتیی و مرۆڤبوون.

لەڕەوە دەمەوێت سەرنجتان بۆ ئەوە ڕابکێشم، کە چۆن ئەم هێزە سیاسییانە جگە لەوەی متمانەیان بە یەکتری نەماوە و لە هەمان کاتدا هەموویان بڕژەوەندیان لە درێژە پێدانی ئەم ناعەقڵانیەت و بەردەوامبوونی کپەی ئاگاری ئەم جەنگ و شەرخوازییەدا هەیە، بانگەشتکردنەکانیان بۆ ئەو بوختانەی و حەقانە، دەکەن بۆ بیرکی هێندە سیکتاریزمیانە کە دەبێت بە هێڵی سور و تەنها و تەنها خۆیان دەخوێننەوە و ماف و حەقکانی خۆیان دەخنە سەروو ماف و حەقی بەرامبەرەکانییان. بۆ نموونە، بۆ ناوی مافی کورد و ئالای کوردستان و دەوڵەتی کوردی کە داوایەکی ڕەوا و حەقە، بەناو ئەم داواکارییە ڕەواو حەقە، ناعەقڵانییەتییەکەی لەوەدایە، کە دەکرێت بۆ بازرگانەتی و حیزبەکان بازرگانیی پێوە دەکەن، بۆیە وا هانی خەڵک دەدەن بۆ سەندنی ئەم حەقە، کە مافی تورکمان و عەرەب لە کەرکوکدا پێشلبکرێت و بیانسڕنەوە، لە جیاتی ئەوەی کە تورکمانەکان و عەرەبەکان دژنیابکەنەوە کە لە حاڵەتی بۆ کوردستانی کردنی کەرکوکدا، یان لە حاڵەتی بۆ هەڵم کردنی ئەم شارەدا، بۆ هیچ جۆرێک زیان ناکەن لە ڕووی نەتەوەیی و مافی مرۆڤەوە.

لەولاشەوە تورکمانەکان، هێندە بۆ سیکتاریزمیانە و داگیرکەرانە خۆیان ڕاهێناوە بۆ ناوی بڕگریکردن لە مافی خۆیان وەک پێکهاتەیەکی کەرکوکی و عێراقی، نەعرەتی ئەو نەتەوە پەرستییەیان هێندە ناعەقڵانییە کە دەڵێن نێک کەرکوک بەکو هەولێریش شارێکی تورکمانییە.

لە لای سێیەم و چوارەمیشەوە سوننە و شیعەی شۆڤێنیست بۆ پاپشت و هاندانی تورکیا بۆ سوونەکان و ئێران بۆ شیعەکان، لە جیاتی ئەوەی سنگیان فراوان بێت بۆ ڕامبەر بۆ گەلی کوردی شەریکیان، کە پێکەوە لە

عێراقدا دەستوریان نووسیووتەوە، پێکەوە عێراقیان پێکهێناوەتەوە، پێکەوە لە پەرلەماندان، پێکەوە لە حکومەتی عێراقدان، کەچی بە ئاوەی مەسەلەی هەڵکردنی ئاڵای کوردستان بکەن بە پڕۆژەیەک بۆ دراسەکردن لە پەرلەماندا بۆ ناحەقی و بۆ هەزی زەرینەی فراکسۆنی شیعە و سونە لەگەڵ تورکمانەکان بەسەر کەمینەی فراکسۆنەکانی کورد لە پەرلەماندا، هەڵکردنی ئاڵای کوردستان لە کەرکوکدا ڕەتدەکەنەوە و دەیکەن بە بیار، کە دەبوو ئەم بیارە بخەنە بەردەم دادگای فیدراڵی عێراق.

نەتەوە یەکگرتووەکان لە عێراقدا داوایانکرد کە تێگەیشتن دروستبێت لەسەر هەڵکردنی ئاڵای کوردستان لە عێراقدا، هەردوو لایەنی کوردی شیعە و سوننە و تورکمان هەرچ لایەک بۆ هەڵە خوێندنەوەی بۆ ئەو پەیامەی نەتەوە یەکگرتووەکان کرد، تورکمانەکان شایلەغانیان بوو کە گوایە نەتەوە یەکگرتووەکان ڕازی نین بە هەڵکردنی ئاڵای کوردستان لە کەرکوکدا و کوردیش کەوتبوونە هاتوهاور کە ئەوە ناحەقیە نەتەوە یەکگرتووەکان دەیکات، بە ئاوەی نەتەوە یەکگرتووەکان ئیدانەی هەڵکردنی ئەو ئاڵایەی کردبێت.

ئەردەغان و تورکە ڕەگەزپەرستەکانیش، کە گرەبەستی ٥٠ساڵە نەوتفرۆشتنی کوردستانییان لەگەڵ پارتی واژە کردووە کە لە ڕەگەی بڕیە نەوتەکانی تورکیاوە بێت، لەگەڵ پارتیدا بوون بە گەورەترین دەستی یەکتری، بڕژەوەندیەکی زەریان لە کوردستاندا هەیە، کەچی بە خۆشکردنی ئاگرەکە هەڵەشە لە کورد و کەرکوک دەکەن لەسەر هەڵکردنی ئەو ئاڵایە، بە ناوی ئاوەی کە کەرکوکی شارەکی تورکمانییە.

لە هەموو ئەمانە سەیرتر ئاوەیە، لە کاتێکدا نەعرەتی پارتی بە دروستکردنی دەوڵەتی کوردی گوێچکە کەڵ دەکات، کەچی لە دەڵەوە پەیان ناخۆش کە یەکێتی دەستپێشخەریکردووە بە هەڵکردنی ئەو ئالایە لە کەرکوکدا، واش پێدەچێت یەکێتی بە موزایدەکردن بڕامبەر بە دەستپێشخەرییەکەی پارتی بە دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی ئەم کارەی کردبێت.